A decorative border with a repeating floral motif surrounds the central text area.

JAN NERUDA

BÁSNĚ

II

KNIHOVNA KLASIKŮ

ERUDA

NĚ

KLASIKŮ

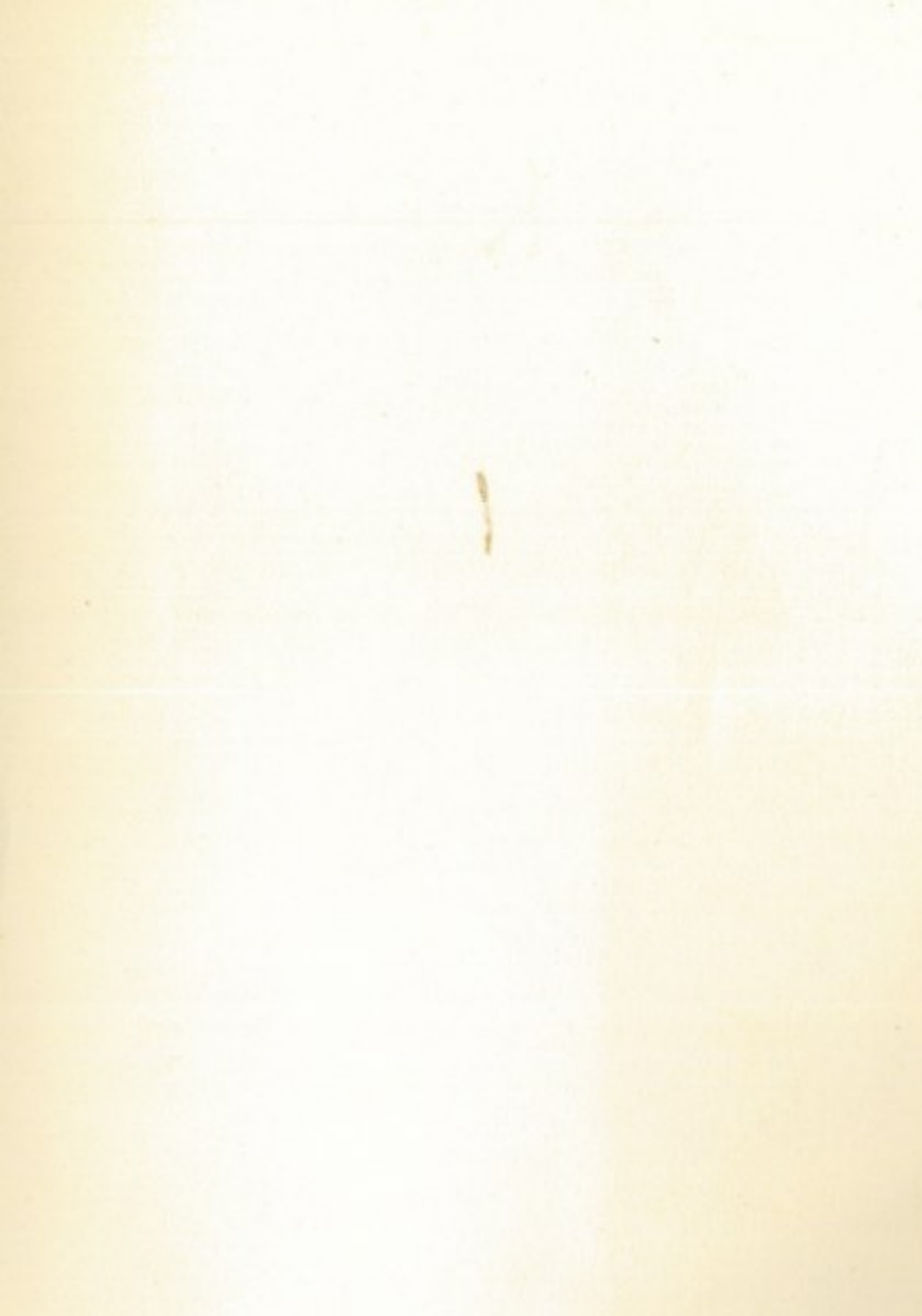
Jan Neruda

BÁSNĚ

II

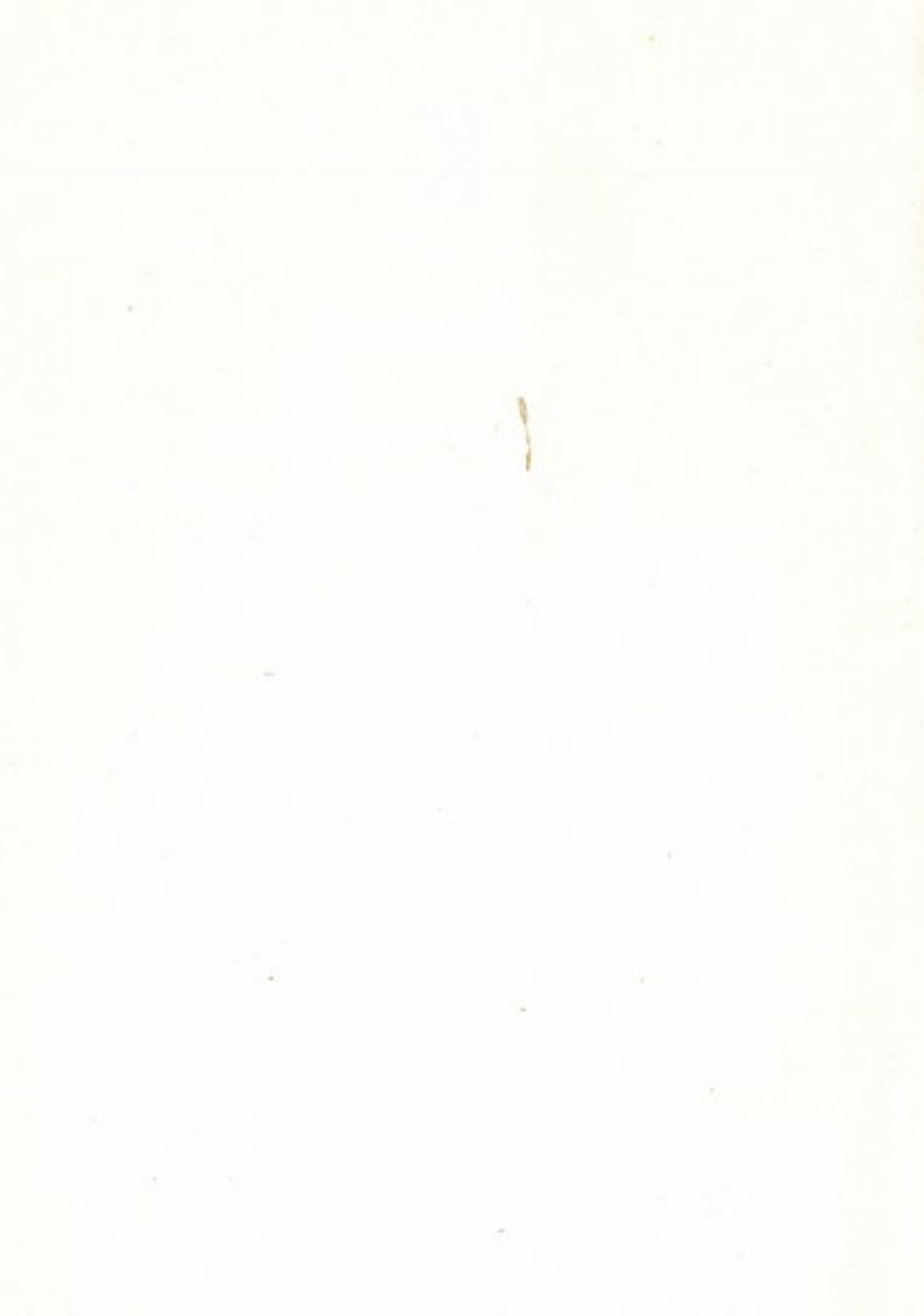
Druhý svazek básní Jana Nerudy navazuje na svazek první a obsahuje jeho básnickou tvorbu od r. 1873 do jeho smrti. Básně tohoto období dovršují jeho básnické dílo. Vynikají schopností reálného hodnocení situace, zamýšlejí se nad otázkami života a smrti a vyznačují se ukázněností, která podřizuje subjektivní záliby společenskému boji. Tak v *Pisních kosmických* se humorně vyrovnává s poměrem člověka k vesmírným jevům a nachází odpověď na otázky o původu světa a vesmíru v odvěkých přírodních zákonitostech hmoty. Přes výpravný a typicky lidový charakter *Balad a romancí* přechází Neruda k *Prostým motivům*, nejlépe prokomponované skladbě, počínající jarem — milostnou nadějí, a končící zimou — resignací nad marnou touhou po osobním štěstí. Jeho dílo vrcholí v bojovných *Zpěvech pátečních*, které jsou výsledkem pohledu na situaci národa opuštěného a zrazeného v zápasu o svou politickou existenci. Nerudovo dílo doplňují *Verše* humorné a satirické, vzniklé na okraji jeho žurnalistické činnosti, především *Kniha epigramů*, která po prvé vychází v původním uspořádání, a *Verše příležitostné* a do památníku.

Všechny jmenované sbírky výrazně dokreslují Nerudův básnický vývoj směřující ke kladné pojetému programu života a k definitivnímu příklonu k zdravým lidovým silám. V nich vyvrcholuje i jeho básnické umění, projevující se především v promyšlené ideové koncepci jeho básnických sbírek a v zachovávaní domácí kulturní tradice.

KNIHOVNA KLASIKŮ

SPISY JANA NERUDY

Svazek druhý

JAN NERUDA

BÁSNĚ

II

PÍSNĚ KOSMICKÉ

BALADY A ROMANCE

PROSTÉ MOTIVY

ZPĚVY PÁTEČNÍ

VERŠE HUMORNÉ A SATIRICKÉ

VERŠE PŘÍLEŽITOSTNÉ

A DO PAMÁTNÍKU

KNIHOVNA KLASIKŮ

Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění

Praha 1956

SPISY JANA NERUDY

řídí Ústav pro českou literaturu Československé akademie věd

Hlavní redaktor Jan Mukařovský

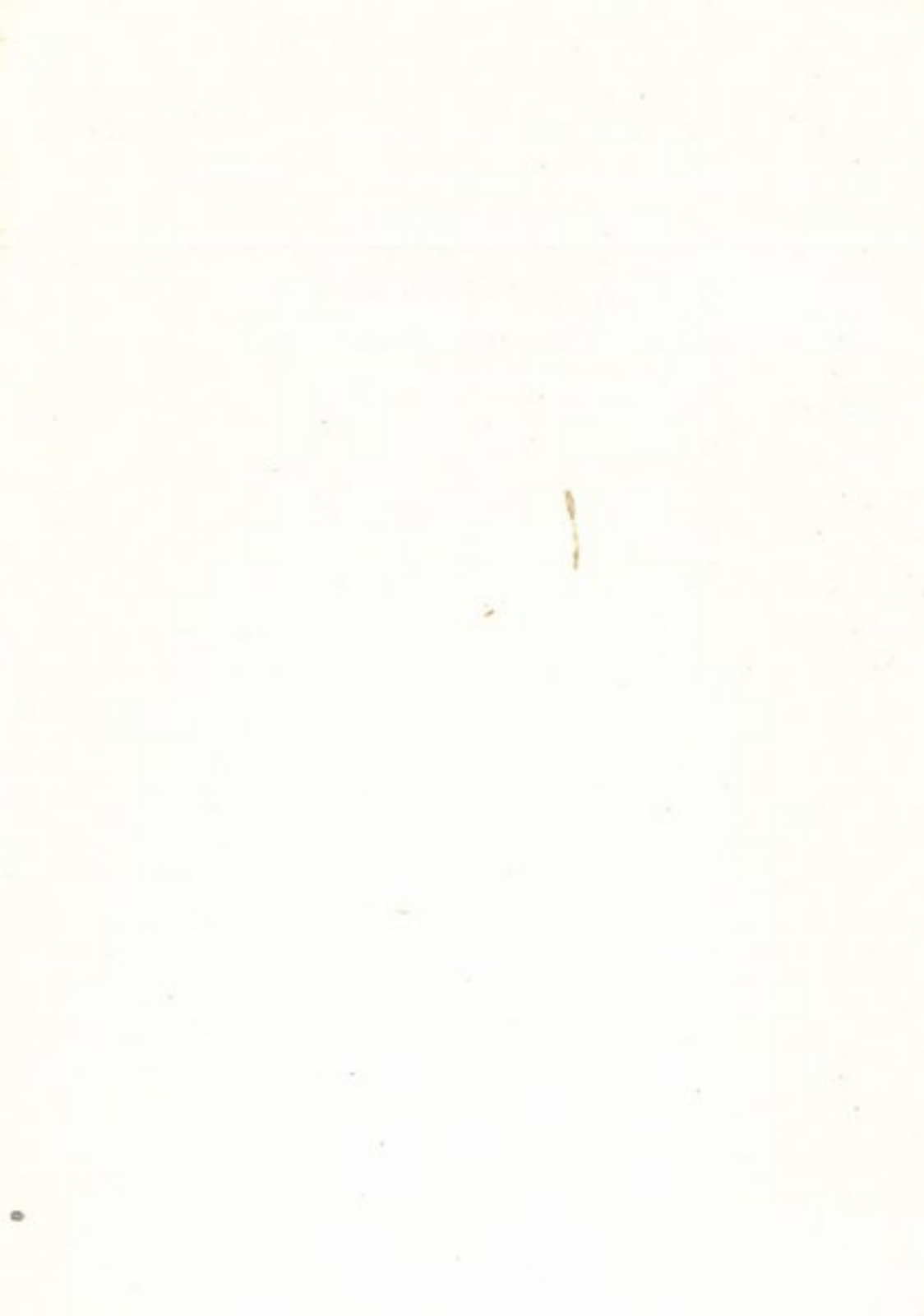
Redakční rada: Miloslav Novotný, Albert Pražák, Felix Vodička

Výkonní redaktoři Karel Polák a Rudolf Skřeček

Svazek připravil a doslov napsal Felix Vodička

Graficky upravil František Mužíka

PÍSNĚ KOSMICKÉ

PODŘIPSKU

věnováno

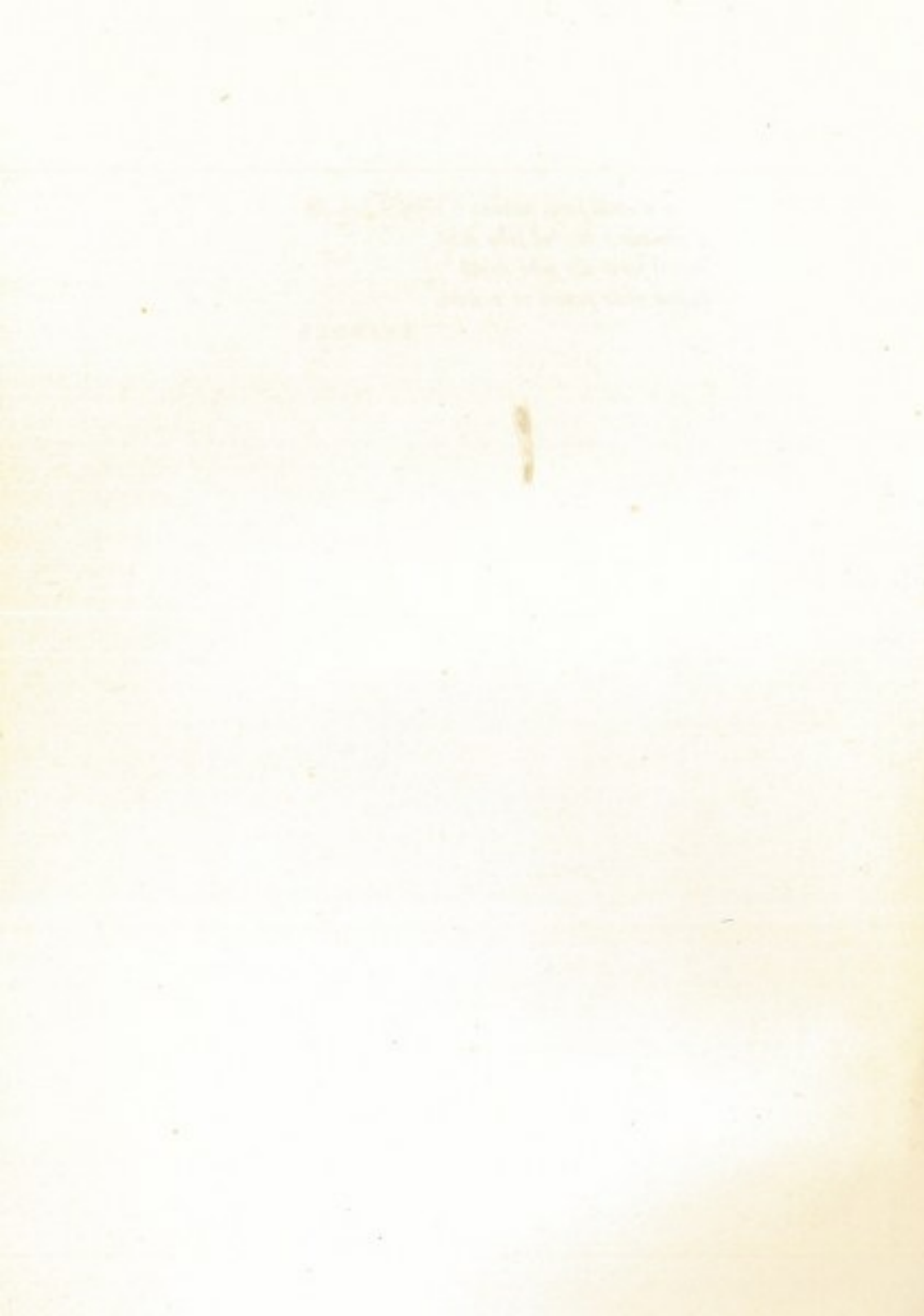
UNCLASSIFIED

DATE

1

*Vlněk chtěl jsem nabrat z hbitých proudů,
z okeánu v bouřné jeho době,
donesl jsem ale sobě domů
tichou vodu jenom ve nádobě.*

LEANDER

Letní ty noci zářivá,
jakž tebou srdce okřívá —
ve dne tak sladkobolno,
a teď tak volno, volno!

6 S oblohy bílý měsíček,
starobný nebes tatíček,
stříbrné světla pýří
po celém světě šíří.

10 Dokola jeho dětičky,
drobounké, smavé hvězdičky,
dukátkovými hlasy
zvoní na krásné časy.

Když k vám vesel hledím, zlatá vy kuřátka,
slyším naše písně, česká zřím děvčátka.

Naše dívky slunce ranější bývají,
ve potoku chladném oči si mývají.

5 V noci krásné hvězdy do vody naprší —
běda hochu, na nějž oči ty zasrší!

Ach, jaké to blaho: poležet
zde na drnu poblíž boru,
a s zlatými dát se hvězdami
do šeptného rozhovoru!

5 Ty třepotné, smavé hvězdičky
tak čiperně na mne hledí —
ach prosím vás, je to pravda vše,
co lidé prý o vás vědí?

10 Že maličké vy prý hvězdičky
jste obrovská samá těla —
a od jedné k druhé prý sto let
a k některé věčnost celá?

Což nevidím, jak jste drobounky
a v jakém jste k sobě skladu? —
15 Já — nahoře být — bych kamenem
vás přehodil celou řadu!

A že prý jste věčném ve reji
a přes steré skokem míle? —
Ej musilo by tu hluku být
20 a šumu za noční chvíle!

A zatím tak němě spřádáte
svou života tichou dumu —
když vesele prstem zaluskám,
je věru v tom více šumu!

Což třepotá se to tu hvězdiček,
 jak včeliček ve vzlétlém roji! —
 Proč asi ta jedna jediná
 tam samotná povzdál stojí?

8 Tak dumavě chvílemi v dáli zří
 a bleďoučké její jsou tváře,
 je patrně hvězda mladoučká
 dle dětinné v očku záře.

10 Jen někdy svůj doufavý vyše hled
 a stoudně zas do sebe mrká —
 ba myslím, že také hvězdička
 jak hrdlička láskou vrká!

Snad jiní jinak uvidí —
já myslím nebe širé si jak naši zemi
a při hvězdách si myslím na lidi.

5 Vidím tam různotu skupení,
velkosti, tvarů a záře —
to musí různé osoby
být, kde jsou různé tváře!

Planetoidek tam havěť zřím
— uličnických to zmetků —,
10 jež hvězdám nám již stárnoucím
bab nadává a dědků;

hvězdičky na šnůře pupečné —
embrya — mléčné símě —
též nebe je zas v naději
15 a nosí sladké břímě;

panenky růžově planoucí,
mládence hledů zbrklých,
roj mužů světla klidného,
roj babic žlutě scvrklých.

20 Běhají spolu a přece je
každý svých práv si bdělý,
jak lidi nás zde chladná zášť
je chladný ether dělí.

Životem různým se nebe skví
25 — dosti však tam též rovů
a svaté ticho v koutečkách,
jak sluší na hřbitovu.

Co světů Svět as pohrobí,
jež — jako naši velcí mrtví — zraku zmizí
a přec svou váhou dále působí!

Věšte, že také hvězdičky
mnoho, ba mnoho bolí,
každá si s námi naříká
slzavé na oudolí.

8 Mají svou drsnou lopotu,
točí se, běží, svítí,
stotisíc mil vám přeběhnou
pro kousek živobytí.

10 Do únavy se lopotí,
trýzní svá zlatá těla,
kosmický prach si stírají
se vznešeného čela.

Po nebi hvězdic je rozseto,
 lesem jak zvonců vřesných,
 dech času je měrně provádí
 v jasavých kruzích plesných.

5 Vidíme plesu jenom cíp —
 zkoumej a čítej sebelíp,
 mistře v početním cviku,
 nespočteš tanečníků!

10 Vesele se Zemí Měsíc jde,
 Země zas v mocném kruhu
 se okolo Slunce otáčí
 v zářivém planet pruhu.

A i to velké Slunce zas
 kolem většího vede nás —
 15 a toto slunce jeho
kde jde? — a kolem čeho?

Mysli se nejvýš — a nad tebou
 hvězd jako vřesných zvonců —
 a kdybys byl jako Slunce stár,
 20 nedomyšlíš se konců!

Klečím a hledím v nebe líc,
 myšlénka letí světům vstříc —
 vysoko — převysoko —
 a slza vhrkla v oko.

Poeto Světe, co jsi aeon prožil,
 než hvězdu k hvězdě v zvučný verš jsi složil,
 než každé slunce s planet květem různým
 jsi v sloku sloučil uměním svým luzným,
 5 než z chaosního myšlének svých víru
 jsi slunce k sluncím uved v zpěvův míru —
 než mladé Zemi řekls: „Oživuj!“
 po prvé nechal mladé srdce tlouci,
 odevřel oko lidské: „Obdivuj!“

10 Poeto Světe! Hymnus tvůj je věčný!
 Tvá každá sloka má svůj život pučný,
 a když jej vykvěte, dá mrtvol zvučný
 v tvé ruce zpět co zárod nově vděčný.
 Poeto Světe! Kam se hymnu křídla
 15 přes hlubně tmy, přes všechna světél vřídla,
 kam, kam se křídla hymnu rozkládají?!
 Když mořem vanou, moře z dna se bouří,
 když zemí vanou, země k nebi kouří,
 když nebem vanou, světům dech se tají!

20 Poeto Světe, co tvůj hymnus kryje,
 co vše v něm mře, co nesmrtelno žije!
 Ba není krásy, by v něm nekvítala,
 a není zoře, by v něm nesvítala,
 a není jasu, by se jím nešířil,
 25 a není květu, by se v něm nepýřil,
 ne ptačích hrdel, by v něm nezapěla,
 ne dětských smíchů, by v něm nezvonily —
 a není slz, by jím se neronily,
 ne zoufalosti, by v něm nevzkypěla,
 30 a není boje, by v něm neburácel,
 ne mučedníka, by v něm nekrvácel —
 a není touhy, by jím nevanula,

a není lásky, by v něm neplanula,
a není srdcí se vším citem svým,
35 by netloukla v tom velkém hymnu tvojším!

Poeto Světe! Poetův jsi bohem,
a přec — jsi poetou jen *všech* poetův slohem.
A byť tvůj hymnus velký jako nebe,
co dáváš v něm? — Vždy jen a jenom sebe!
40 A čtoucím nám byť nadšením až vzplály líce,
my cítíme: poeta cítil více!
Ty s tvůrčí rozkoší máš tvůrčí trýzeň spolu —
a kdo se z čtoucích ptá, co hymnus stál tě bolu!

Stárnoucí lidstvo čte ve hvězdách
 jak dědeček ve kronice,
 vždyť čteme tam samou jen minulost,
 co bylo, co není snad více.

8 Čtem o nesmírnosti prostory
 a mysl nám trne, žasne,
 že papršek světla než sletí k nám,
 snad hvězda již zhasla, snad hasne.

10 Čeho my ještě se dožili!
 Ba na stará kolena divy:
 nám minulé vidět lze přítomně
 a mrtvy zít jakoby živý!

Paprsku s Alkyony mé,
světelný šípe, znáš-li,
čím si tvá paní líbezná
luznou svou líci krášlí?

5 „Ach snad už líc ta povadla,
snad už je po všem vděku,
vždyť já k vám světla s poselstvím
letím již na šest věků!“

10 Poslíčku říše Mlékové,
po jakém po zákonu
kupí se světův milion
světelných do záhonů?

15 „Ach snad už zhasly světy ty,
snad už je po všech veta,
od mého vzletu vrší se
v tisíce věkův leta!“ —

20 Jako ta lidská myšlénka:
po věcích teprv hřímá,
po věcích lidstvem zachvěje —
myslitel dávno dřímá.

V pusté jsme nebeské končině,
 Slunce i se planetami,
 jinde je světů jen naseto,
 my jsme tak světově sami!

8 My když i nožičky vyšvihnem
 do šibkých světelných skoků,
 letíme k nejbližší sousedce
 přece jen trojici roků.

10 „Paničko Alfo Kentauri,
 poptávce dovolte ňáké,
 matička Slunce se dává ptát,
 máte-li dětičky také.

15 Nás je vám, stydno až vyslovit!
 je nás tam doma jak smetí,
 matička zvláštní má ‚hvězdáře‘,
 kteří jí sčítají děti.

20 Některé z nás, ty už umřely,
 některé ještě se rodí,
 některým mladicky do skoku,
 jiné jak o berlách chodí.

Uran a Neptun — tak pro příklad —
 dávno jak rampouch jsou tuhy,
 vedle nich v posledním tažení
 Saturn i se svými kruhy.

25 Jupiter také už zvadlý kmet,
 pleť jeho žlutě tak září,
 ledové ruce, líný chod,
 široké vrásky ve tváři.

30 Promrzelý je to kolohnát!
ač že vám sotva se plazí,
my když se nejpěkněj točíme,
on nám to, habán ten, kazí.

Mars — no ten ještě by prošel přec,
jen kdyby nebyl tak rudý —
35 to je to: hbitým že pijákem
voják as po světě všudy.

Země — ach Země! toť ženuška!
při práci věčně jen hravá,
plna je květů a písniček
40 mladá jak lípečka zdravá.

Ještě pak: holčička Venuše,
kypící, bující poupě,
a skoro matce až na klíně
Merkur, to nemluvně hloupé.

45 Je vám to pečlivá matička,
kol sebe drží nás mladší,
ale i postárlé propouští,
jen až kam zraky jí stačí.

A jsou i planety takové,
60 které už před časy zvadly,
jejichžto trouchnivé mrtvoly
v komety již se rozpadly.

Odlétly, ve hvězdách zmizely,
už se i rozprchlé zdály,
55 matička na ně jen vzpomíná
v světové myšlénce dáli.

Někdy se po nich však roztouží,
náhle je stáhne až k sobě,
ohnivé slzičky žihají
60 po nebi v němé té době.“

Všechny ty vířivé planety,
s měsíci přílepkou,
vylétly do světa širého
ze Slunce z kolébky.

6 Všechny ty vířivé planety
za svoji za dobu
slétnou zas ze světa širého
do Slunce do hrobu.

Také to Slunce ohnivé
 pomalu pousíná,
 přijde i jeho hodinka,
 zhasne a mrtvě zsiná.

5 A jen když za čas planeta
 na prsa zpět mu skane,
 zase pak dávným plamem svým
 na chvíli ještě vzplane.

10 Ach což ta láska mateřská
 přes časy, přes hrob hoří,
 neumrazíš jí na horách,
 neuhasiš jí v moři!

15 Matičce dáš-li do hrobu
 na prsa dítě její,
 ještě se vpadlé, ztělé rty
 radostí pozachvějí.

Zem byla dítětem; myslela,
ona že vesmíru pyšný střed
a kvůli ní Slunce i obloha
a celý širý Svět.

6 Přišlo jí také už poznání,
divně se chvěje jí srdce dnes,
a je jí jak panence rozkvětlé,
když vešla v první ples.

Po sále hvězdy se chechtají:
10 „Velký svět není jí ještě znám,
však — hezounká, milounká panenka —
tys zato známa nám!

Na tebe my jsme už hleděly,
když bylas v poupěti drobný květ,
14 když rostla jsi do krásy — samý sen
a sobě celý svět!“

Měsíček čekal hned u vchodu:
„Panenko, žádám vás — ať tak dím —
za taneček první a poslední
20 a za ty mezi tím!“

Měsíček, pěkný mládenec,
s jemně zářící lící,
oblétá Zemi panenku
jak holub holubici.

5 Když ji hled jeho políbí,
zvlní se ňadra její,
oheň se vnitřní rozkypí
a rty se žářem chvějí.

10 Přece se věčně upejpá,
ret její vždy zas chladne,
stoudně si vede v povzdálí —
a Měsíc schne a vadne.

14 Znej ty panenky jako já,
budeš si vést jináče:
ve dne se každá upejpá —
a v noci blahem pláče.

20 Panenka Zem po celou noc
hledí k tvé sličné tváři —
k ránu je plno rosných slz
jak dívčím po polštáři.

Báječně krásný to přec byl sen,
 vše že se Zemi koří,
 tisíce světů že kolem ní
 se točí a láskou hoří.

6 Krásný to sen a přec jen sen,
 ze světů zbyl nám jeden jen —
 jen Měsíček náš věrný.

Měsíček ze všech sám a sám
 okolo nás se točí,
 10 sprovází Zemi životem
 a nespouští ji s očí.

Děvčátko, lidské poupátko,
 Měsíčku sobě všimni:
 snad se ti tisíc kořit zdá —
 15 jen jeden je upřímný.

Měsíček že je mrtvý muž?

A jeho pilné zaměstnání
při svatě lidstva osvětě?

5 Pak není širém ve světě
nad takové skonání!

Chtěl bych, až jednou dokonám,

— odpusťte hvězdné touze —

jak Měsíc svítit lidstvu dál —

tak dlouze — ach tak dlouze!

Měsíc mrtev. Při něm ve prodlení
den se s nocí střídá jak dvě mnichů,
jak dvě mnichů, ne víc ku obsluze,
jen co mrtvých stráže na modlení.

- 5 Střídají se v svatém, hlubném tichu,
beze smavých červánkových hříček:
den tam neodvívá růžově svých víček,
náhle plane v plamenné své hrůze.
Jeho krok je němý, bez pospěchu,
10 nejde v ranních písničkách, v šeptném šumu stromů,
nekráčí po bouřích, s třesknou hudbou hromů —
mrtvol nemá dechu ani slechu.
Slunce žhavě v černém visí nebi,
dolů s něho střely ohně srší,
15 proudy ohně dolů s něho prší,
ohně okeán se dolů lije —
mrtvá půda přišerně se šklebí,
s žízni děsnou, zimničně horoucí
žhavé proudy ohně lokem pije.
20 Kdyby bylo oko tam živoucí,
jediné je zžehne slunce políbení,
ale není tam to oko — není!

- A ta noc — to hrob v svém rozšklebení!
Bez rosy noc, jež by vandrovníku
25 perel do kadeří navésila,
beze snů noc, jež by milovníku
milých kouzel srdcem rozesila.
Hvězd tam plno, plno v černém nebi,
kdož by sčítal vše je světlohoše!
30 ale všechny planou bez rozkoše,
bez hravosti, chvějné bez sladkosti,
svítí jako drobné bílé lebi,
jak když z černé země bílé svítí kosti.

Ach ta noc! ta není obraz milosrdí!
35 Jedním dechem plamy v ledy tvrdí —
zima, zima, mráz až v báj rostoucí —
by tam bylo srdéčko kės vroucí,
v jednom trhlo by se okamžení,
ale není tam to srdce — není!

40 Měsíc mrtev. Siná jeho stále
tvář sem na nás hledí v stejném příznaku,
jak když mrtvý v rakvi leží na znaku.
Pohřeb zvolna kráčí Světem dále,
světla slavně kolem něho víří —
45 Měsíčku, by bylo citného ti zoru,
dnem i nocí zřel bys na obzoru
vdovu Zemi vlhkém ve šlojfi.

Oblaky Země jsou synové tkliví,
 matičku Zemi si krví svou živí,
 slzami smývají starobné vrásky,
 mladí jí líce a svěží jí vlásky,
 5 ve světův závratně vířivém honu
 od věků přes věky do časův skonu
 nesou si matku jak v bavlence měkce.

Oblaky, oblaky, labutí křídla,
 šedivé hádanky, mlhová vřídla,
 10 jiter a večerů zlacené znaky,
 růžové kolébky, rakevní mraky,
 nesete praotců poslední vzdechy,
 nesete potomkům první jich dechy —
 zdravím vás, zašlosti, příšlosti lidská!

(Mluvil člověk :)

Čím člověk já ve světě kruhu jsem?
Mně skromnost má jazyk víže —
však pohleďte někam ke dvoru,
hned znáte, kdo sluha, kdo kníže.

- 5 Já Slunci a Siriu říkám „ty“,
a ony? — Vzdor skvělé září
vždy pokorně stojí opodál
se služebným úsměvem v tváři.

(A mlávi člověk :)

Jak lvové bijem o mříže,
 jak lvové v kleci jatí,
 my bychom vzhůru k nebesům
 a jsme zde Zemí spjatí.

5 Nám zdá se, s hvězd že vane hlas :
 „Nuž pojdte, páni, blíže,
 jen trochu blíže, hrdobci,
 jimž hrouda nohy víže!“

10 My přijdem! Odpust', matičko,
 již jsi nám, Země, malá,
 my blesk k myšlénkám spřaháme
 a noha parou cvalá.

15 My přijdem! Duch náš roste v výš
 a tepny touhou bijí,
 zimniční touhou po světech
 div srdce nerozbijí!

20 My přijdem blíž, my přijdem blíž,
 my světů dožijeme,
 my bijem o mříž, ducha lvi,
 a my ji rozbijeme!

Seděly žáby v kaluži,
hleděly vzhůru k nebi,
starý jim žabák učený
odvíral tvrdé lebi.

5 Vysvětloval jim oblohu,
líčil ty světlé drtky,
mluvil o pánech hvězdářích
zove je „Světa krtky“.

Pravil, že jejich hvězdný zkum
10 zvláštní je mírou veden,
dvacet že milionů mil
teprv jim loket jeden.

Tedy že, řekněm pro příklad,
— věříme-li v ty krtky —
15 k Neptunu třicet loket je,
k Venuši jen tři čtvrtky.

Rozmluvil se pak o Slunci
— žáby jsou divem němy —
ze Slunce že by nastrouhl
20 na tři sta tisíc Zemí.

Slunce že velmi slouží nám,
paprskovými klíny
štípajíc věčnost na rok a
směnkové na termíny.

25 O kometách že těžká řeč,
rozhodnout že to nechce,
míní však, že by nemělo
soudit se příliš lehce.

30 Nejsou snad všechny nešťastny,
nejsou snad zhoubny všechny,
o jedné ale vypráví
sám rytíř Luběněcki:

sotva se její paprsky
odněkud k nám sem vdraly,
35 vskutku se v glinské hospodě
hanebně ševci sprali.

O hvězdách potom podotknul,
po nebi co jich všude,
skoro že samá slunce jsou,
40 zelené, modré, rudé.

Vezmem-li pak pod spektroskop
paprsek jejich světla,
že v něm naleznem kovy tyž,
z nichž se i Země spletla.

45 Umlknul. Kolem horlivě
šuškájí posluchači.
Žabák se ptá, zdaž o světech
ještě cos zvědít ráčí.

„Jen bychom rády věděly,“
50 vrch hlavy poufí zraky,
„jsou-li tam tvoři jako my,
jsou-li tam žáby taky!“

Že skály již Země plameny
 v nezdolná pouta kují?
 Vždyť já je zřím, ty plameny,
 vrch Země poskakují!

5 Vidím je svítit po keřích
 ve vonných růží tvaru,
 slyším je v ptačích hrdélcích
 klokotat v plném varu.

10 Děvčátko když si mladoucké
 ku prsoum mocně vinu,
 cítím, že vinu ohně sloup
 žhavý, až zárem hynu.

15 A když si lidstvu nahlédnu
 do zničeného oka,
 do oka, jež jak hvězdná tůň
 bájně jde do hluboka;

20 do oka, ježto v mžiknutí
 rekovným ohněm zjásá,
 volá-li voj svůj do boje
 svoboda, pravda, krása;

v něž při slově lidsky šlechtném
 vpryskne hned slzná něha:
 cítím, jak vlastní plamen můj
 vzhůru až k nebi šlehá.

Děk budiž vám, zlaté hvězdičky,
 děk za jeden ze všech darů,
 že umím lidmi zatočit
 vesele do rozmaru!

5 Že dovedu někdy alespoň
 mžik mladistvé ranní záře
 a živý poblesk radosti
 do české vkouzlit tváře.

10 Což — což je ta mysl národa
 tak ztýrána, potrápena,
 bojácná jako dětátko,
 tichounká jako pěna!

15 Což — což je ta lidu mého líc
 tak zsnále, mrtvě bledá,
 kdo jednou na ni pohlédnul,
 více mu spáti nedá!

20 Ach když po té tváři dojemné
 jen okamžik úsměv skáče —
 co na tom, že pak humorist
 do koutku jde a pláče!

„Vlast svou máš nade vše milovat!“
 to ve hvězdách zlatě psáno
 a krásšího hvězdám nad zákon ten
 zákona není dáno.

5 Proto má planeta slunce své,
 jež k druhům ji měkce pojí,
 a každý má hvězdnatý nárůdek
 odvěkou oblast svoji.

10 Proto i kometa jiskrná
 tak dlouze své tělo plouží,
 že do světa zahnané atomy
 po vlasti nazpět touží.

Vzhůru již hlavu, národe,
 k nebi své zdvihni oči!
 Viz: jsou tam i malé hvězdičky,
 kol nichž se velké točí!

5 Toť prostě tím: ty maličké
 z jaderného jsou fládrů,
 ale ty velké a poslušné
 jen z plynových jsou hadrů.

Troufám, že při té myšlénce
 10 srdce ti povyskočí —
 nuž — buďme tou malou hvězdičkou,
 kol níž se velké točí!

Jde to, ach jde! Jen každý hled
 k vlastnímu dobře jádru:
 15 bude-li každý z nás z křemene,
 je celý národ z kvádrů!

Kdo měkkým je, ten bledně mře!
 Aj, lide, vzhůru k nebi zrak:
 velká ta světla — samý drak —
 had hada-li nepozře,
 5 drakem se nestane!

Boj, všude boj, kam oko zře!
 I věčné slunce, chce-li žít,
 musí se kolem s slunci bít —
 had hada-li nepozře,
 10 drakem se nestane!

Klam, v národech že láska vše!
 Ach neposlouchej hravých vnad,
 živ-li chceš být, buď lačný had —
 had hada-li nepozře,
 15 drakem se nestane!

Slunce je hvězda proměnná
 a člověk jeho tvorem —
 jak krásný je ten člověk přec
 s svým ideálním vzdorem!

5 Vždyť i to Slunce oslnné
 je samá, samá skvrna —
 a člověk sám chce v světě být
 jak z křišťálního zrna!

10 V jistém vždy Slunce období
 se širším cloní kalem —
 a člověk zas čím dál tím víc
 chce stát se ideálem!

Měsíček mrtvý — budoucnost,
 a Slunko — minulost naše,
 mezi oběma polétá
 myšlénka života plaše.

5 Vířivě časy se valí,
 minulost, přítomnost, budoucnost —
 ach jedna se ve druhou halí.

Někdy se mezi Měsíček
 a Slunko stavíme směle,
 10 rouškou zastřem si budoucnost,
 žijeme až převesele;
 někdy zas vráží se klínem
 Měsíček před Slunko života,
 a mysl je zastřena stínem.

Děj Země je krátce jen vyprávěn,
 jak píseň se krátce skládá:
 vylétla jiskřička z plamenu,
 a zčernalá zpět zas padá.

5 A v jediném světem tom mihnoutí,
 v tom kratičkém jiskry plání
 všecken si vyžije lidstvo boj,
 ba všechno i milování.

10 Tak krátká to, kratjčká písnička,
 a může být ještě kratší,
 veliký lidské je lásky bol
 a několik slov naň stačí.

15 Snad stačila sloka by jediná,
 snad jediné slůvko pouze,
 do písně se to tak krátce dá —
 a žije se to tak dlouze.

Zelená hvězdo v zenitu,
svít vesele, vesele!
Když si tak někdy vzpomenu,
jak staří jsme přátelé!

5 Před lety jsi mne slyšela,
jak jasně jsem zavýsknul,
když jsem své děvče po prvé
si na prsa přitisknul.

10 Před lety jsi mne viděla,
jak děsně jsem ublednul,
mrtvou když její ručinku
jsem k ústům svým pozvednul.

15 To jsou jen drobty života,
jen bubliny pramene,
člověk si na ně během let
tak náhodou vzpomene.

20 Radost i žal my přežijem,
my přežijem cokoli! —
Nač ale náhlá slza ta —
vždyť mne to už nebolí?

Myslím, že malý Měsíček
 poety měl jen malé,
 naše že Země veliká
 poety má již krále.

5 Až i to Slunce obrovské
 života květ pokryje —
 jaká tam budou srdce as,
 jaká v nich poesie!

10 Jací tam velcí tvorové,
 jaké jich touhy vzdorné,
 jaké v jich očích myšlenky
 nezdolné, světoborné!

16 Jaké tam citů záchvěvy,
 jaké tam v prsou běsy,
 jaký zas výblesk radosti,
 výskavé, šlehavé plesy!

20 Jaká tam slova hluboká,
 jaká v nich nadšení záře!
 Jaká tam bujnost mladých těl,
 jaké tam oslunné tváře!

Jaké tam jasavé naděje,
 jaká tam lásky tíseň —
 chtěl bych za cenu života
 procítit slunečnou píseň!

Již vyznám se ze všech hříchů svých,
 rád dívky že za pas beru,
 a miluju-li já k smrti rád,
 že ještě se raděj peru.

6 Vím, vím, že je krásným celibát,
 též humanistův ctím víru,
 již myšlénkou čistou pracují
 ku „věčnému“ v lidstvu míru.

10 Však mateřské Slunce přajinak
 náš osud kdys upravilo
 a Zem mezi Marsa, Venuši
 tak doprostřed postavilo.

15 A marno je všechno kázání
 a marna je všechna práce,
 nám hvězdami provždy souzeno
 ach! milovat se a prát se.

Promluvme sobě spolu,
co je v tom světě širokém,
co je tu, co je bolu!

Kde rozvoj je, je boj — po světě boj je všude
5 a bez mrtvol zde nejsou přetvary,
i hudba sfér jen války píseň hude
a věčně v útok znějí fanfáry!
Ta slunce veškerá, než vojevodí,
se slunci kol titánské boje vodí,
10 a každá planeta jich s druhou v turnaj ješí,
než šťastna, vítězna se domovinně těší;
tak zuří boj až k drobným žhounkám dolů
po nebes klenu hlubokém —
co je v tom světě širokém,
15 co je tu, co je bolu!

A naše Zem? Kde nové vzrůstá, staré hyne,
ach celá Zem je mrtvých oudolí,
skrz mrtvých troucheň květ se k světlu vine —
kdo doved *zde* by sčítat mrtvolý!
20 Zde válka běsná. Z krve dravec tyje,
i slavík sladký v úkor jiným žije,
tvor tvora beře v plen i jeho celé žití
a žádný neptá se, zda druhý tvor též cítí.
Co horou zde, to hromada je kostí,
25 co údolem, to šachta budoucnosti,
a čas v ni hází ve dnův běhu divokém
mrtvolu na mrtvolu —
co je v tom světě širokém,
co je tu, co je bolu!

30 A člověk — člověk! Štědrá byla ruka,
jež ohně vrhla lidských do stanů —
co srdce cit, to žhoucí lidská muka,
co myšlének, to lidstva katanů!
35 Ach pokrok lidstva! Člověk vpřed se plíží,
svou krví nohu k stmé stezce klíží,
a napřed ví, než vrchu se doplazí,
že zchladlá Země všecken život zmrazí.
A naše láska! Mrtvých spalování!
40 Jen ranní sen je všechno milování,
den jsou dvě srdce lidská šťastna spolu,
v den druhý štěstí prchá poskokem
a obě srdce letí v propast dolů —
 co je v tom světě širokém,
 co je tu, co je bolu!

Přijdou dnové, léta, věky, věkův věky.
 Kolem Slunce mdlobou hasnoucího
 kroužit budou planet mrtvoly.
 Země bude siná, tichá, němá.

6 Dávno bude po všech lidstva synech —
 v prach a jíní rozpadla se těla,
 dávno bude po všech slávy činech —
 touha někam v vesmír odletěla;
 dávno po srdci i jeho bolu,
 10 dávno dohořelo milování,
 jástot odvanut i žalování,
 dávno, dávno, poslední co píseň
 zoufalou svou vzduchem chvěla tíseň —
 všečen život v mraznou ztuhnul plíseň,
 15 bol i radost v kámen ztuhly spolu.

K přikrovnímu, lhostejnému nebi
 povrch Země příšerně se šklebí,
 Zem je samá dlouhá, hlubná vráska.
 Mrazný ether do povrchu pere,
 20 šklebinou se k Země nitru dere —
 Země puká tiše, nezapraská,
 Zem se trhá, tiše, beze zvuku,
 Zem je němá, dožila svou muku. —

Přejdou dnové, léta, věky, věkův věky.
 25 Šerou prostorou jak černá rakev
 Země krouží slabnouc, slabnouc v letu,
 jak když orel těžce postřelený
 ve spirále děsně obrovité
 dolů letí — letí — letí —

30 Dopadne Země k Slunci zpět,
ze Slunce šlehne plamův květ
jak života na úsvitě,
a vzdálené hvězdy a širý Svět
35 zví, že se tu naposled — naposled
 lfbají matka a dítě.

Aj, tamhle dřímavých jiskerek,
 jak když rukou rozhodí květů,
 to letí prostorou kometa,
 kostnice umrlych světů.

5 Hvězdo, oděná rubášem,
 dumnou nám píseň hudeš,
 v ní veliký obsah, málo slov:
 „Ty popel jsi, popel budeš!“

A tamhle zásvit zas jako sen,
 10 jak když den se rozbřesknout bojí,
 tam prach se k novému životu
 v nebeském zákoutí pojí.

Příštích světů ty zábřesku,
 mlžino mladě žhoucí,
 15 jakž ku srdci sáhá píseň tvá:
 „Zas vstanete s lící skvoucí!“

O hvězdy, hymny vy zářivé,
 naslouchám vám v roznětu svatém,
 nechť smrt či vzkříšení hlásáte,
 20 duši mi plňte zlatem!

Srdce celičké vystláno
 nesmrtelnosti kvítím —
 co potřebuju já věčným být,
 když věčnost již teď procítím!

Ty věčné hlasy proroků,
že také mrtvi budem,
nuž ano, ano, víme to —
my Světa nepřebudem!

5 Co rozkvétá, to odkvétá,
co vzešlo, zase chřadne,
a Zem i s lidstvem rozkvětlým
jak bílá růže zvadne.

Však proto smrti myšlénkou
10 my srdce nezbodáme!
My vyžijem a dožijem
a Světu příklad dáme!

Dřív Světa původ seznáme
a sil všech tajné zdroje,
15 dřív na dno časův sestoupnem
a sečtem světův roje!

Před žádnou, žádnou záhadou
své šíje neskloníme,
o nebes klenby nejzazší
20 svým duchem zazvoníme!

My umřem, avšak dříve si
hrob vysteleme slávou,
Svět celý musí nad hrobem
stát s obnaženou hlavou.

Až planety sklesnou k Slunci zpět
 a mrazem se Slunce rozskočí,
 až drobty ty, smrtí poštvány,
 si v divokou elipsu zabočí,

6 až pohřební, truchlý průvod ten,
 pln hrůzy, prost života vděků,
 se vesmírem dalekým promete
 přes milion, milion věků;

až konečně někde v koutečku

10 se po letu dlouhém zastaví,
 a prášek z nás světů bývalých
 se ve nový chaos tam rozžhaví,
 až v chaosu tom boj plamenný,
 boj titánský poznovu vzplane,
 15 a z plamenů žárných až nový svět
 jak čarovný fénix zas vstane;

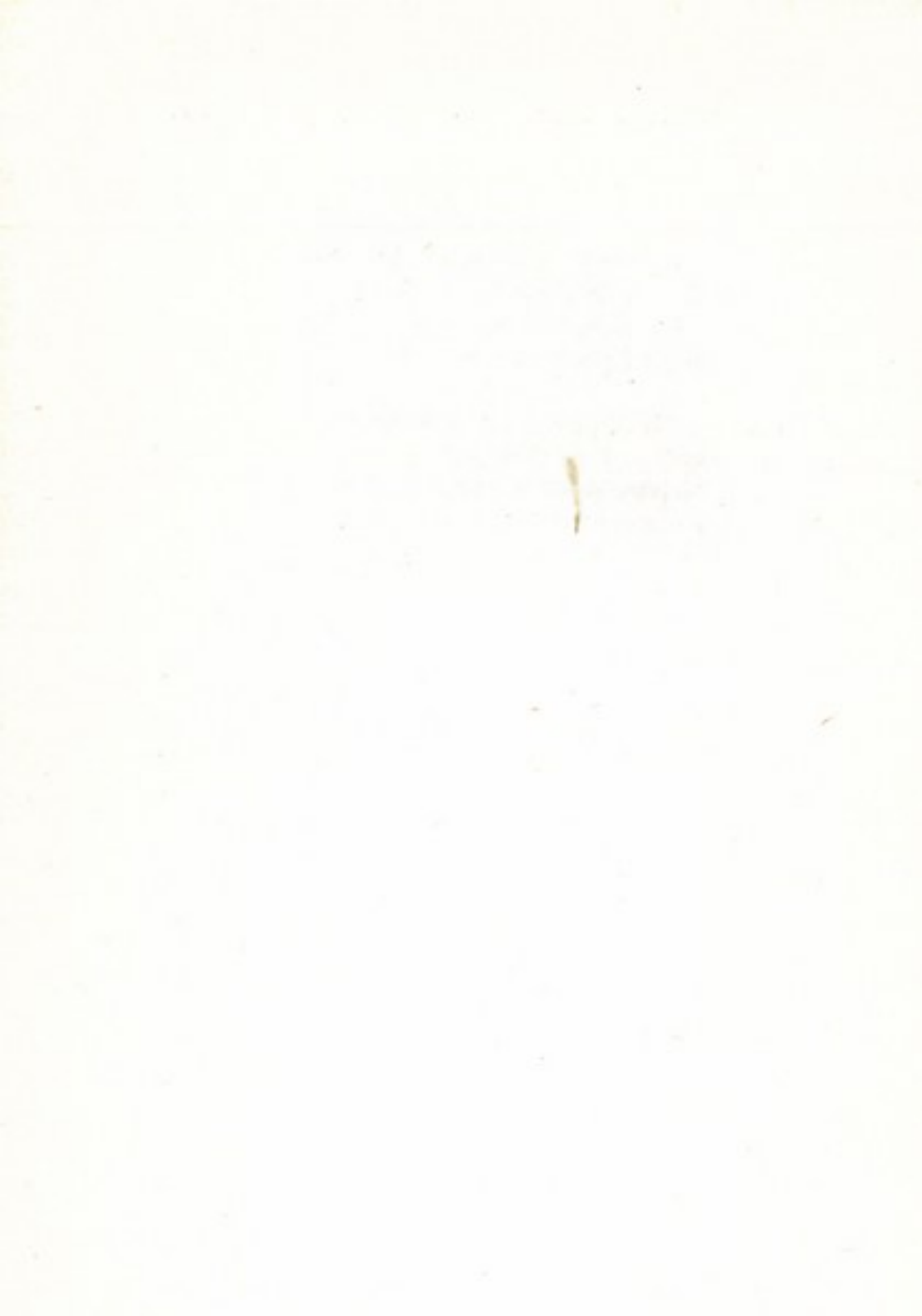
až na novém, kyprém světě tom

20 boj ustoupí mladu životu,
 a luh bude samý barev smích
 a háj plný sladkého šumotu,
 až na světě tom zas vypučí
 tvor se srdcem, se zpěvnou tísňí:
 pak snad zase drobounký atom můj
 tam zazvoní kosmickou písňí!

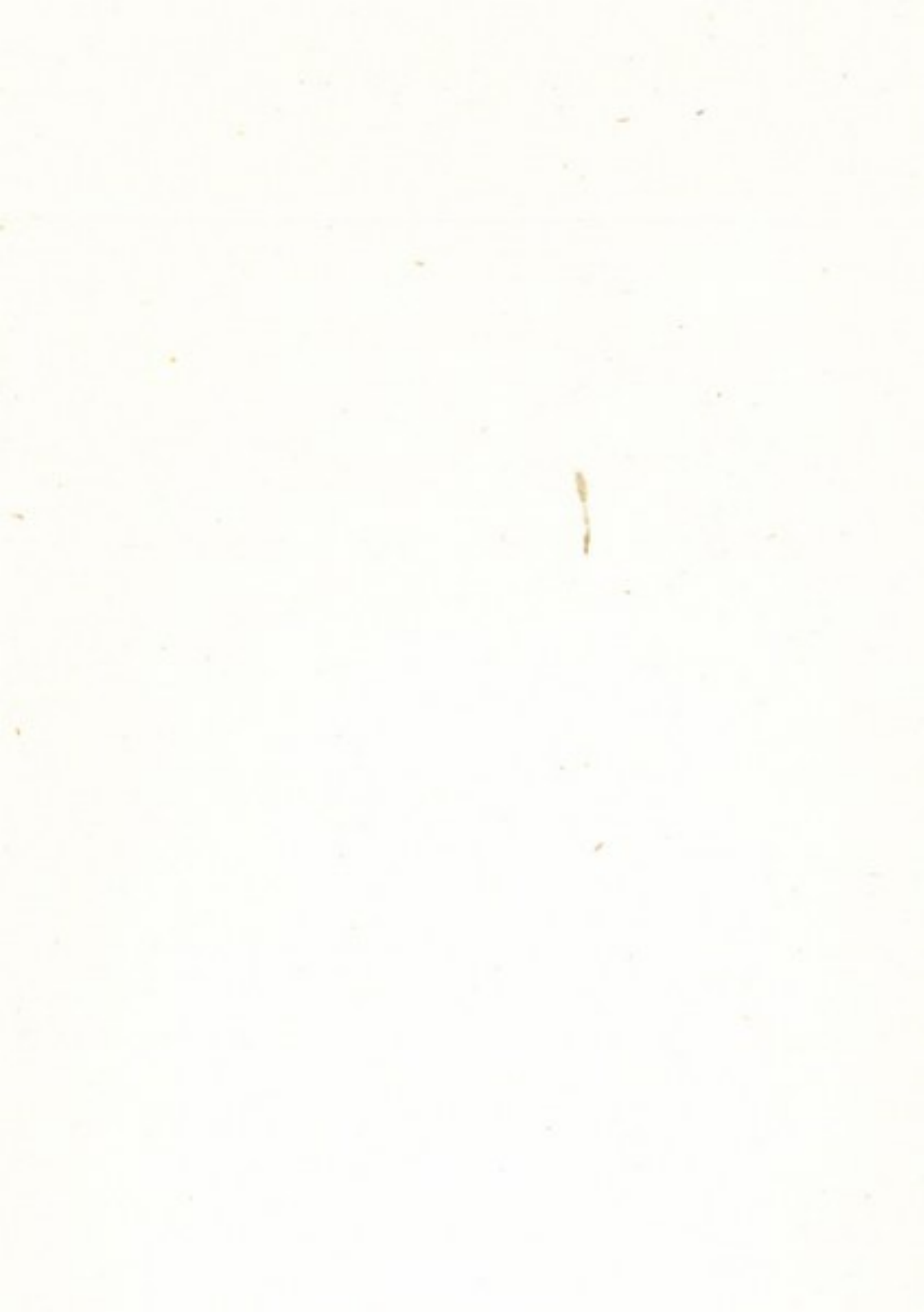
DODATEK K PÍSNÍM KOSMICKÝM

Potulný mudrc kdys slova psal
zlatem do chrámových lodí:
„Z čeho se myšlenky nové nám,
velké i plamenné rodí?“

- Na odpověď taž se hvězdářů,
vyčtou ji ze všehomíra:
Nejvíce nových hvězd rodí se
z semene „orla“ — a „štíra“.

BALADY A ROMANCE

*Volim slovo prosít,
chci tu býti vypravovat,
z úst jak lídu roste.*

BALADA PAŠIJOVÁ

Byla rada kol božího trůnu
svolána, by Satan měl svou vůli.
Slétli andělé se z nebes končin,
vzlétl také Satan šumně zdůly.

6 A Bůh kynul. Bylo ticho, ticho.
„Satane, nuž prones slovo, svoje!“
Anděl děsu uklonil se pánu:
„Pozdravena koruna buď tvoje!

10 Vznáším žalobu před tvářící nebes,
žalobu na tebe, Hospodina,
žes dal zrádně lidstvu na spasení
královského Mariina syna.

15 Dals mně lidstvo darem za hřích jeho,
bych je spoutal žalem, věčnou nocí,
zželelo se ti zas lidstva toho,
a ty saháš na kořen mé moci!“ —

20 „Dávám syna svého jediného,
jeho život lidstva za spasení.
Není, Satane, to cena plná?“ —
Satan volá: „Není, Bože, není!“ —

„Nuže přidej ty, a přidej dále
každý anděl, co jich po mém nebi,
muk mu velkých, nežli na kříž smrti
přibijí ho studenými hřeby!“

25 Vystoup Cherub: „Dej mu v kalich nevděk,
onen nevděk, jenž až k nebi křičí,

že ti, pro něž mladý život dává,
sami ‚Kamenuj!‘ a ‚Na kříž!‘ říčí!“

30 Vystoup Seraf: „Dej mu bolest onu,
která srdce bodá nejlitěji:
ti, jež k sobě vinul nejtoužněji,
že ho zalhou, zradí, opouštějí!“

35 Vystoup Trůn: „Nech pocítiti jeho,
že ho opustilo celé nebe,
nech ho zoufat, žes i ty odvrácen
a že ztratil, Bože, také tebe!“

40 A Bůh kynul: „Satane, ty slyšíš!
Je to dosti lidstva za spasení?“
Anděl děsu rozpřáh křídla chará,
volá nebem: „Není, Bože, není!“

Jedna bolest nad bolesti všechny,
jedna muka nade všechna muka —
pod křížem stůj matka, by syn viděl,
jak to její srdce hořem puká!“

„Řekněte mi, babičko má, cože rány svírá,
po čem člověk, těžce raněn, přece neumírá?“ —

„Rány hojí odevřené na tom lidském těle
jenom čarodějná jarní šťáva z jitrocele.“ “ —

5 „Řekněte mi, babičko má, co se dobře dává,
je-li ochořelá hlava bolestí až žhavá?“ —

„Na tak těžký úpal hlavy pomoc jiná není
nežli mladé jarní listí z lesní jahodeni.“ “

Dítě z chaty vyskočilo, do sousedních polí —

10 „Daruj šťávy, jitroceli, na vše, co kde bolí!“

Z pole spěchá ku lesině, přes trní a hloží —

„Dej mi to své mladé listí, jahodino boží!“

Co kde chtělo, rychle mělo, ke kostelu běží:
na kříži zde před oltářem Kristus rozpjat leží.

15 „Potírám tvá svatá prsa, myju bok tvůj svatý,

tělíčko zas uzdraví se, Ježíšku můj zlatý —

kladu čerstvé listí lesní na hlavu a líce,

nebude ti hlavičku tvou bodat úpal více!“

Nad kostelem velké zvony do vůkolí zvoní,

20 lid se sbíhá, v prsa bije, zázraku se kloní:

jak to dětská duše snila,

vůle boží vyplnila.

Podnes mají v horské víšce obraz Trpitele,

nemá rány ve svém boku, nemá trnu v čele,

25 bílá lilje v ranní záři po celíčském těle.

BALADA DĚTSKÁ

Matka zdřímala na úsvitě.
Dítka vyjeveně hledí —
v nožičkách mu Smrtka sedí.

Malá Smrtka, sama dítě,
5 na hlavičce věnec bílý,
ve košilce drobné tílko,
v ručkách drží hravé síťe
jako k honbě na motýly.
A ty ruce jako hůlky,
10 žluté jako z vosku čílko,
místo oček modré důlky.

„Pojď děťátko, pojď holátko,
na chvílečku, jen nakrátko!
Zahrajem si na Hélice
15 andělčkův při muzice
co dvě bílé holubice.“

„„Matička mně nedovolí,
a mne tělíčko tak bolí!““

„Pojď děťátko, holoubátko!
20 Přišla jsem ti ku pomoci,
nemoc nemá více moci,
venku ve andílkův kůru
poletíš až k nebi vzhůru.“

„„Matička mně jíti nedá —
25 myslím, že už hlavu zvedá.““

„Pojď děťátko, pojď babátko!
Posílá mne Jezulátko,
posílá královna nebe,
abych přivedla jim tebe,
30 posílá mne ta tvá svatá:
„Ať už jde má dcerka zlatá!““

„„Pojďme, pojďme — ale zticha,
ať se matička nevzbudí!
Něco těžkého ji truí,
35 i když dřímá, těžce vzdychá,
ňadro bolestně jí skáče,³³
a když vzhledne, ihned pláče.““

Žil jednou v Čechách smavý rek,
 vám známý rytíř Paleček;
 on samý šprým a nápad byl,
 rád dobře jed a dobře pil,
 5 a lidem dobře činil.

Rád jed a pil, jak povídám,
 však ještě něco dodat mám:
 on též rád bloudil po Čechách —
 a pak byl vždy jak v mátohách
 10 a nevěděl, kde stojí.

„Nu, nu“ — kdys zazněl náhle hlas —
 „pan rytíř je už ve snách zas?“
 a Paleček jak přimražen!
 Aj před ním kolo bujných žen,
 15 a vprostřed Vesna sama.

„Jen neboj se, tys celý muž,
 ty se mi ze všech líbíš — nuž
 mé slovo k smělosti tě zve,
 rci jakékoli přání své —
 20 však vtipně jen a hbitě!“

Již rytíř bez všech rozpaků
 si hodil hlavou: „Tedy řku
 a prosím: až bych jednou zdech,
 mne výročně vždy ožít nech,
 25 na osm dní — to z jara!“

Když svět zas jednou krásným je,
 když zem se celá rozsměje,

pak, Vesno, milostiva buď,
na osm dní mne jenom vzbud!“

30 A Vesna kývla: „Staň se!“

Od časů těch, děj se co děj,
fialek vůní budí jej,
slavíkův ven jej volá hlas,
pan rytíř vstává bujný zas
35 a rozkročí se krajem.

Kraj český, jindy smuten, tich,
je pojednou pak samý smích,
a celý ten náš český svět
je samý zpěv a samý květ —
40 však krátce jen, ach krátce!

Vždyť umluvil si rek náš s ní
jen blažených vždy osm dní!
Pak vrací se zas v dumnou říš,
a Vesna dá mu medu číš —
45 on opiv se zas usne.

ROMANCE O ČERNÉM JEZEŘE

Starý motiv

Tak tichá voda, hluboká a k smrti smutná!
Les kolem tichý, temný jako myrta rmutná,
břeh zadřímly a po něm mech jen roste hnědý,
a je-li v mechu květ, je jako z vosku bledý.
5 Zde nezní včelek šum, zde není zpěvný pták,
jen šedý dravec někdy v prázdné výši kráče,
a zní to v ozvěnách hor kolem truchle tak,
jak v dáli náhlý škytot z dušeného pláče.

Můj zrak, sny opleten, se v černou vodu vrývá —
10 ta nezměřená tůň, ta něco dole skrývá!
Snad česká pohádka tam, z krajův vyhoštěná.
Snad dávných bohů kruh ta kryje sklená stěna.
Snad dlí tam českých našich hrdin slavný tem —
vy bohorovní, úžasní vy hrdinové,
15 již na vás zapomněla sirá česká zem
a zapomnělo všechno pokolení nové!

Ti kdyby zaplakali pro národu hoře,
to černé jezero by vzrostlo v černé moře,
ti kdyby z živých prsou vzdechli, pozaštknuli,
20 svým vzdechem jezero by z břehů vymrsknuli!
Ach nekliden je asi pod vodami sen
a porván vzdechy těch, již spolu dole leží,
však jsou to umrlců již tiché vzdechy jen,
a povrchem to jako lehký mrazík běží.

25 Snad podsvětí nás všech zde v podjezerním šeru.
Já zíral k horám kdysi v letním pološeru
a zřel, že lesní strání, hlubnou v skalách slují
kés divné postavy jak voje sestupují.

30 Ne lidské podoby, jen proutky mlhy spíš
skrz kmeny tiskly se a s větve k větvi nesly,
než oko dostřehlo, již byly blíž a níž,
až jako šedý oblak na hladinu sklesly.

Ach smrt jich sílá denně od živoucích stolu,
že nestačí noc celá k podsvětí jim dolů,
35 a ranní hodiny když bílé světlo tkají,
ty zbylé stíny v lesy kol se utíkají.
Ba kdykoli jsem vstoup v těch černých lesů lem,
hned divné šepoty jsem slýchal v krokův ruchu
a v náhle nepokojných tepnách cítil jsem,
40 že na mne z tmavých houštin zírá oko duchů.

Jen nahní se a zři ty hnědé rostlin nitě,
jak pod vodou se předou v pestře krásné síťe —
tam musí něco být, v té vodě nezčeřeně,
a musí se cos krýt v té tůni nezměřené!
45 Jak lehký byl by skok, jak měkký dolů pád,
a člověk přistoup by ku čárných bájů kolu —
já vím, já pevně dím: tam musí něco spát,
tam musí něco být — a mne to táhne dolů.

Král Karel s Buškem z Vilhartic
 teď zasedli si k dubovému stolu —
 ti dva už pili mnohou číši spolu
 a zapěli si z plných plic.

5 „Nuž dej sem zlaté číše, páže,
 a nalej vína — dolej výš —
 dnes, pane Bušku, čehos zviš!“
 král Karel vesel káže.

10 „Zde po tom víně, Bušku, slyš,
 domácí slunce naše vloni hrálo —
 toť první víno, které v Čechách zrálo —
 aj tedy vzhůru, pijme již!“

A pili — král však náhle prsknul —
 15 „To že je víno? tenhle kvas?
 Vždyť křiví ústa, láme vaz!“
 a zlostně rukou mrsknul.

„Eh — vezu révu z Burgund sem,“
 král dál a dál si v zlosti svojí vede,
 20 „a takovouhle peluň mně z ní svede
 ta velebená česká zem!
 Jsem přesvědčen, když broskve vsadím,
 že sčesám trpké trnky s nich,
 a chceš-li klidit pustý smích,
 zde růže sázet radím!

25 Však jaká země — taký lid!
 Vás kdyby učít chtěli všichni svatí,
 zda všimnou si jich Češi paličatí —
 buď svatý rád, když není bit!
 Jak bych zde mlátil otep slámy!

30 Nechť chci co chci, za krátký čas
se všechno jinak zvrtně zas —
mám já to bídu s vámi!“

Přec zase číši k ústům zdvih,
a napiv se své velké dobré oči
teď kradmo přes stůl po soudruhu točí,
35 ten však je jako pěna tich.
Jen — aby marně nezahálel —
pan Bušek máčel zub a pysk
a víno ku půnecbí tisk
a po jazyku válel.

40 „Ba je to bída,“ děl zas král
a rychle zavdal sobě vína znovu,
tak rychle, jak by bránil zlému slovu;
však kolem úst již úsměv hrál.
„Mám žízni umřít? — Na mou víru,
45 tys oslep, páže — nevidíš,
že přede mnou je prázdná číš? —
A dej mi dobrou míru!

Pij, Bušku — již se nezarmuť —
a poslyš, co ti král tvůj moudrý praví:
50 můj jazyk je jak známo vybíravý —
a našel již v tom víně chuť.
Víš — zkoumat třeba, Bušku milý,
to víno má svůj zvláštní ráz,
zprv trpké, ale milé zas —
55 my, myslím, se už vpili!“

„Nu vidíš, králi: tak náš lid!
Má duši zvláštní — trochu drsná zdá se —
však květe po svém, v osobité kráse — “ “
teď přerušil svůj náhle klid
60 hned rozveselen Vilhartice —

„„ach přiblíž k tomu lidu hled
a přitiskneš svůj k němu ret
a neodtrhneš více!““

Čas oponou trhnul — a změněn svět!
 Kam, kam padlo lidstvo staré?
 Ej kamkoli tázavý letěl hled,
 vše nové, tak mladě jaré!

6 A ve vzduchu šuměla divná báj
 a pěl nám ji sad, pěl ji haluzný háj,
 i pěl nám ji údol i horstva tem,
 a pěla ji celá nám širá zem
 a pěli jsme: „Volnost — volnost!“

10 Tak lesklá teď čela, tak kyprý ret
 a pohled tak vlhce řásný,
 krev na rubín mladla, sval změnil se v květ
 a každý byl člověk krásný!

15 Nám ve jedno splývala noc a den,
 den samá byl tužba, pln záře sen —
 my chvěli se, nevěděli oč,
 my smáli se, nevěděli proč —
 ach příznaky první lásky!

20 Jak ku svatbě hluknul se mužstva roj,
 druh druhovu ruku třímál,
 a jasavě kupředu šel ten voj,
 byť osud i v děla hřímál.

25 Kde klobouk, tam péro, kde bok, tam zbraň —
 kdo tyranem, prchni, chraň se, chraň,
 jeť ztracen, kdo ve smích by statnost bral,
 z těch každý by stokrát život dal
 „Za národ i lidstvo celé!“

I příroda všude se leskla kol,
den každý jak vyhejčkaný,
30 měl modroučkou na sobě kamizol
a zlatem byl obetkaný.

Kraj celý jak bálková síň se skvěl,
kdes pod zemí hudba, vždyť tančil, kdo šel —
sám pánbůh nás pokynem k tanci zval
35 a blažen se nad námi usmíval:
„Nuž konečně lidmi tedy!“

ROMANCE ITALSKÁ

Ugo Bassi, mnich a republikán,
chycen Rakušany, vydán Římu;
odsouzen jest k ztrátě posvěcení
a pak k smrti v sedmi pušek dýmu.

5 Vyvedli ho, čtverhran rozstavili.
Katan kněz naň vskočil jako saně,
hrubou cihlou drhnul šíjí jeho,
drhnul do krve mu jeho dlaně.

10 „A teď jdi — a klepej na nebesa,“
dí pak katan kněz ve pustém smíchu,
„nepozná víc Kristus sluhu v tobě,
jak ty jeho nepoznáš v svém hříchů!“

15 Pušky cvakly. Mnich se náhle vzpřímil,
hrdě na prsa své ruce loží — :
„Myslíš, že se tobě, bídný cháme,
zjevila kdys svatá vůle boží?“

20 Však mne pozná Kristus, pozná mžikem,
jak já mžikem jeho, mistra ctného:
podle lidstva reků kolem něho,
praporu dle nad ním červeného!“

Bouř žene koráb u divokém běhu,
John lampu klamnou k skále přivěsil
a dí: „Bůh žehnej běhu!“

5 A koráb k světlu žene se a v trysku
se náhle přes úskalí překotil,
a stěžněm vězí v písku.

John zavejsknul si ve syčící pěnu:
„Má dceruška si chystá veselku,
dnes pomohu jí k věnu!“

10 A člunek jeho jako liška běží
po těžkých vlnách tam, kde zvrhlá loď
jak černá rakev leží.

John nenašel marně tratit času,
svou sekyru hned v koráb zarazil,
15 vtom z nítra doslech hlasu.

„„Jen pospěš, pospěš!““ zní to dutě zdůly,
„„a všeho zboží půli dostaneš,
i všeho zlata půli.““

20 John naslouchá a vytřeštuje zraky —
„Aj pakli jedna půle bude má,
toť bude druhá taky!“

A rychle s člunkem ku běhu uhání.
Po celou noc se k lodi nevrátil,
až teprv po svítání.

25 Až po svítání, v bílé ranní době
zas sekyru svou v koráb zaráží,
a uvnitř již jak v hrobě.

Již voda otvorem si cestu klesí,
teď vyhoupla si první mrtvolu,
30 John rychle po ní pěstí.

Tvář mrtvou k sobě obrátil: „Eh kletě!
je po svatbě — já tady za vlasy
mrtvého držím zetě!“

BALADA ZIMNÍ

Čaroděj šel po silnici
v mrazné zimní chumelici,
došel k šeré šibenici.
Šibenice trojram lysý,
6 na ní tři zloději visí.
Usednul. „Zde dobré bydlo.
Máte, hoši, pěkné sídlo! —
Ale teď už honem dolů,
ponoclehujem tu spolu!“
10 Zaklel, máchnul rukou v kole,
hup! a již jsou všichni dole.

Zasedli kruh ve přišerný.
Hlavy sobě napravují,
mistra chvalně pozdravují.
15 První jako pes je černý,
kde ramena, tu kolena,
brada věky neholena;
druhý s hlavou rozsochatou,
s nohou dřevem podepjatou;
20 třetí — pánbůh budiž s námi! —
celý nahý — v očích ledy,
po tváři je jíním šedý
a po těle střechnýl samý.

„Vzkřísil jsem vás, dále žijte,
25 tropte dál svou lotrovinu,
za to mně dnes posloužíte.
V šibenice nočním stínu
pospolu se pobavíme,
vínem zpijem, povyspíme.
30 Vzhůru, sneste, čeho třeba,
jeden peřin, druhý chleba,

třetí vína — kapka stačí! —
vzhůru, leťte, plémě stračí!“
Vzlétli jako hejno ptačí.

35 Vzduch jen hvizdnul divým letem
a již první snes se zpátky.
„„Nesu polštářiček malý,
uzmul jsem jej vdově chudé
churavícím pod dítětem;
40 trochu na nás bude krátký —““
„Však ho na nás dosti bude!“
mistr tovaryše chválí;
říká slova, statek množe:
už tu čtvero měkké lože.
45 Nad hlavami teskné vání,
jako dálné žalování.

A již je tu nazpět druhý.
„„Nesu víno, šel jsem zchytra
na skříň kostelního sluhy,
50 mělo ku mši sloužit zítra;
jenže je ho málo trochu —““
„Stačí nám, můj dobrý hochu!“
Mistr říká svoje bludy,
a již vína kolem sudy.
55 Ve vzduchu to lačně hučí,
jak když šedí vlci skučí.

Třetí tu a volá v plesu:
„„Svěcenou ti hostij nesu!
Vyrval jsem ji knězi ctnému,
60 nes ji k smrti nemocnému
na poslední posilnění!““
„Dobrý chléb, když jiný není —“
Hrom vtom bouchnul. — Co se děje?
Zem se pod nohama chvěje,
65 vzduch jak hlína, plný chmýru,

vše se točí v náhlém víru,
co kde leží, co kde stojí,
vzhůru dolů lítá v roji,
a ti čtyři v divém kůru
letí jako plevy vzhůru.

70 Ještě zavzdechnutí táhlé,
a zas ticho, ticho náhlé.

Zimní ticho. Přišlo ráno,
s nocí den se plavě mísí,
nad silnicí trojram lysý,
75 na něm čtyři chlapi visí.

BALADA STARÁ — STARÁ!

Rukama lomila, po břehu chodila,
na kámen poklekla, dceru porodila.

„Chceš ty, matičko má bledá,
bych ti rybek nalovila?“
5 — Jak bys sítě rozhodila,
vždyť ses sotva narodila! —

„Chceš ty, matičko má bledá,
bych si plinky vybělila?“
10 — Zanech plinek, dlouhá cesta,
čas, bys sobě popílila! —

„Vlna s vlnou v rozhovoru,
mám se po vodě dát dolů?“
15 — Po vodě se dáme spolu,
zastavíme mlýnská kola,
aby mladý mlynář věděl,
kdo ho před soud boží volá! —

BALADA TŘÍKRÁLOVÁ

Při sterých dětí vřískotu a lidských houfů hluku,
při mocném kotlů víření a táhlých trubic zvuku
tři králi vjeli v město Betlehem.

5 A řekli lidem: „My jsme přišli sem,
by hlavy naše pánův před pánem se uklonily
a bychom slzu radosti zde spolu uronili.“

Hned městem zas se berou dál, až k chudobnému stáji,
tam s velbloudů svých slézají a řadou poklekají,
a mezitím co služebníci vchvat

10 po zemi rozstírají s dary šat,
král řečník zvolený — ten, jenž hned první s kraje klečí —
svou úctu svatým pronáší, to tuze pěknou řečí.

Pak druhý lichotivě dí: „O matičko ty jasná,
jakž je to dítko půvabné — již očička ta krásná —
15 toť věru celý panímámin zrak!“

A třetí k Josefu dí právě tak:
„No je to radost nad radost — jakž, ctěný pane mistře!“
Však Ježíšek kýv z jeslí prstem svým a pravil bystře:

20 „Vy králové jste přišli sem, že já jsem ještě dítě,
vyť apoštolům svobody se kdys i ukláníte:
však až já ponarostu v celý muž,
a žáků půjde za mnou houfně už,
hned sestřičte hlavy své pak v strachu dohromady
a budete i tupých od biřiců bráti rady.

25 Teď přišli jste sem s poklonou z té světa někde dále,
a sypete mi zlata lesk a kadidlo i chvály,
pak — byste zachovali zlatou svou —
mně korunu necháte trnovou,

80 a k poslední mé cestě skalní ku Golgatě
z vás tří se nedostaví žádný — dím to svatosvatě!“ —

Král řečník s čela korunu si honem k uchu šoupl,
rád řek by něco, neví co, a zdá se mu, že zhloupnul.

35 A nato v tajený se dali šept,
druh druhu ve královské ucho rept:
„Že z tesařky je přece jen, on každým slovem jeví!“
To ví se: přišli se slávou — jak odešli, se neví.

Petr usne, sotva lehne;
sotva usne, sen se zvedne:
náhlé světlo po krajině
a tak jasno jako ve dne.

5 Petr celý vyjevený,
rodinu zří v prostění stáji,
dítě zrovna sluncem září —
v Petrovi až dech se tají.

10 Vzduch je plný andělíčků,
třpytí se a křídly šumí,
každý zpívá halcluja,
krásně, jak jen anděl umí.

15 A hle, od vesnice spěchá
všechn lid s radostnou tváří,
napřed muži, staří, mladí,
v čele naši muzikáři.

20 Vašek velký buben tluče,
Matěj troubí, Martin hude,
Vojta na klarinet píská,
Kuba měchem bas jim dude.

Aj ti hrajou — jako nikdy!
Tváře dmou se, lítá ruka —
písnička tak mlaskně skočná,
že až Petru nohou cuká.

25 Zmlkli. Z řady vystoup Brichta,
vyšnořený, oholený,

býval kaprál u hulánů,
dnes je řečník vyvolený.

30 Postavil se, salutuje,
hrubě spustil: „Kriste pane, —
my nevíme, co je psáno,
ale víme, co se stane.

35 Ty jsi — já jsem — ba jsme všichni —
povídáme — k boží chvále —,
vtom se zajik — jazyk ztrnul
a nemůže o hles dále.

40 Ruka v úzkostech se svírá,
ret se jako lupen chvěje —
„„Tys to vyvedl!““ Petr nahlas
ze sna hulánu se směje.

Ježíšek však milostivě:
„Všichni jste mé hodné děti,
vaše duše po skonání
hupky na nebe si vletí.“

45 A teď houfně zpívající
předstupují hospodyně,
podávají v pytlích, koších,
dobrého co po dědině.

50 Máslo, jabka, marcipány,
plátno, šátky, věci steré,
Maria jim přikyvuje,
Josef od nich dary bere.

„„Co je tohle?““ Petr náhle
poulí svoje oči šedé.
55 Dvanáct panen třináctou si
na růžové pentli vede.

Dvanáct panen, dvanáct růží.
„Děťátko ty nejjasnější,
přivádíme Anduličku,
60 že je z nás všech nejkrásnější.“

„„To si myslím!““ Petr mručí. —
„Anduličku k tobě vedem,
aby za nás všechny dala
hubičku ti jako s medem.“

65 Andulička přistupuje,
sotva ale hlavu níží,
Ježíšek už ručky svoje
kolem její šije kříží.

70 Jak se směje, jak ji hladí,
jak se k Andulince tulí —
sotva dostal políbení,
už zas znovu rtíky špulí.

Petr sebou hází, bručí,
jako medvěd když se brání:
75 „„Matka na to mlčky hledí? —
Je to pěkné vychování!““

BALADA MÁJOVÁ

V bílé míse vodu vaří
s úzkostlivě bdělou tvář —
pěkná holka, lepých tvarů.
Voda v míse v plném varu,
5 bubliny jak v dešti chrlí,
a jak holka varu slouchá,
voda kloktá, syčí, chrčí,
jak když cvrček v hroudách cvrlí,
jak když oknem bzučí moucha,
10 jak když v dálce povoz hrčí.

Houkla půlnoc. Holka klekla,
prsten rychle s ruky svlékla,
hodila jej varné v lůže.
„Svatá panno Petronilo!
15 Dnešní májové své noci
máš náš osud ve své moci,
činfš, cokoli ti milo —
prosím, prosím, dej mi muže!
Zajisté že muže svého
20 každého z tvé ruky беру,
nepředpisuju ti věru,
svatá panno, nevybírám,
nemysli si, že se vzpírám —
jen ne, probůh, zrzavého!“

Z mísy vrch se páry valí,
a jak holka blíž se kloní,
z páry líbezně to zvoní
jako stříbrem z dálné dáli:
25 „„Vidíš, holka, mám tě ráda!
Ve kostele ráda býváš,
30 tenkým hlasem ‚Ave‘ zpíváš,

dala bych ti kamaráda —
ale koho dát ti, koho?
Je vás ve vsi trochu mnoho —
85 zbyl jen hajných synek chudý,
a ten je jak liška rudý;
sivé oči jako liška,
tělo vychrtlé jak tříštka,
a je —““

„Dej mi tedy toho!“

Šla Maria, šla do ráje,
 kdo ji potkal, pěkně klekl,
 uklonil se, „Zdrávas!“ řekl.

Jenom svatá Eližběta
 nepoklekla, nezdravila;
 Maria se zastavila.

„Poslouchej ty, copak je to?
 Vypadáš jak neduživá —
 i tvá záře celá křivá —
 oko mdlé a chůze líná —
 vždyť jsi jako umučení,
 což ti v nebi zdrávo není?“

Svatá s výčitkou se staví,
 kysele dí: „Bože milý,
 já mám strašně dlouhou chvíli!“ —
 „Dlouhou chvíli, dlouhou chvíli!

Každá patronka své lidi
 opatruje, v lásce řídí —
 kohopak jsem tobě dala?“

Svatá zdvihá oči černé
 a dí smutně: „Ženy věrné!
 Pět set let jsem zde už svatou,
 hledím, pátrám, jak se sluší,
 nemám ještě jednu duši.

Jenom jednou přišla zpráva,
 že kdes v Čechách žena jistá
 je jak anděl věrná, čistá:
 než však zrak můj sletěl dolů
 na ochranu její ctnosti —
 bylo už zas po věrnosti!“

BALADA O DUŠI KARLA BOROVSKÉHO

(Zpola, ano i zcela národní)

Po lučině slz a vzdechů
šly dvě duše v pilném spěchu.

Za nima pak třetí duše,
hříšná duše, těžce kluše.

6 Když až k ráji dostupaly,
na dveře tam zaklepaly.

„Vstaňte, Petře, s klíčem jděte,
kdo to tluče, pohledněte.“ —

10 „Pane, jdou dvě dobré duše,
za nima však hříšná kluše.“ —

„Dvěma dobrým přístup dejte,
však té hříšné nic nedbejte.

Ukažte jí širou cestu,
kudy k pekelnému městu.“

15 Sotva všichni svatí spolu
k zlatému zas sedli stolu,

už zas znějí pádné rány
buch, buch! od nebeské brány.

20 „Vstaňte, Petře, s klíčem jděte,
kdo to tluče, pohledněte.“ —

„Je tu zas ta duše hříšná,
zarputilá, tuze pyšná,

opírá se celým tělem,
do vrat našich buší čelem.“ —

25 „Hned ji odtud vyprovoďte,
do propasti mně ji shoďte.

Hodte ji tam vlastní rukou,
ať se setká s pekel mukou.“ —

30 „Ne tak, ne tak, milý synu,
odpusť hříšné duši vinu!“ —

„Zeptej se jí, matko milá,
dobrého co učinila!

Kolik svátků posvětila,
kolik pátků postem ctíla,

35 zdali také modlitbičku
posílala ku nebičku?“ —

„Já jsem svátků nesvětila,
ani pátků nepoctíla,

40 jenom jednu modlitbičku
poslala jsem ku nebičku.“ —

„Tedy duše, pěkně klekni,
modlitbičku svou nám řekni!“ —

45 „Svatý Jene z Nepomuku,
drž nad námi Čechy ruku,
by nám Bůh dal, co dal tobě,
náš by jazyk neshnil v hrobě!“

Usmál se pán Ježíš trochu:
„Inu — je to divné, hochu!

50 Ale přec ta modlitbička
pomáhá ti do nebička.

Sedni vedle tamté vdovy,
ať ti, zač sem přišla, poví.“ —

„Almužny jsem grešlí dala,
nebeštankou jsem se stala.

55 Grešlička, almužna malá,
do ráje mně pomáhala.“

BALADA O POLCE

Dle vzdáleného motivu

Na návsi je převeselo! Polka sedí v zlatých saních,
před nimi dva vraní koně, plno pestrých pentlí na nich,
nad nimi jak v mladém jaře tisíc písní vzduchem jásá,
kolem nich se tísňí, víří, skáče, plesá veská chasa.

5 Polka sedí v zlatých saních, chce až k vzdálenému městu —
„Nuže, jeď už, milá polko, šťastnou cestu, šťastnou cestu!
Ti se budou v pyšném městě, co to přišlo ze vsi, dívat,
budou nožičkami šoupat, boky vzpírat, bujně zpívat!“
Polka jede — polka jede.

10 Hlasně bičem svojím práskla — je to cesta, je to jízda!
Pod saněmi sníh si zpívá, po stromích kdos písně hvízdá,
kámen radostí se válí, ba i tamta hora šedá
bok si skalnou pěští vzpírá, podle taktu hlavu zvedá.
A ta polka — je to holka! Je-li pak kde druhá v světě,
15 v očích hvězdičky jí hoří, po tvářích jí růže květe,
veselostí v mladém těle každá žilka jinou hraje,
věčně je jí do zpívání, do skoku a do mumraje.
Polka jede — polka jede.

Dofičeli pozdě k městu, končí už samá pěna —
20 ej jakž večer město smutno! Vrata zimně pozamčena,
náměstí jak vymeteno, ulice tak hluše pusty,
pod střechami tma jak v pytli, nad střechami mlhy husty.
Polka na zem seskočila, sníh si s lesklých tváří stírá —
„Což tu není nikdo kolem, kdože hostem odevírá?“
25 rozhlídla se po staveních, přistoupila ku okénku,
uvnitř hlas se ozval hrubý: „Kdo to na nás klepá venku?“ —
„Polka jede — polka jede.“ —

„Slyšíš, ženo, polka jede! Vejdi dál, můj milý hosti,
doufám, že ti dům náš celý bude ihned po libosti!
30 Hned tu budeš jako doma: mladý muž a žena mladá,

pod krovem nám dudy visí, strop se z samých houslí skládá;
stěny plny klarinetů, v každém koutě basa bručí,
dvéře do noty nám vržou, kamna k tomu fagot hučí.
Honem, ženo, pospěš městem, sezvi bohaté i chudé,
35 sezvi nám sem staré mladé, ohlašuj a zvěstuj všude:
Polka jede — polka jede!“

Přišlo k polce město celé! „Pěkně vítám,“ chudý řekl,
bohatý vzal klobouk s hlavy, král i korunu svou smekl.
Jak se polka roztočila, král chyt králku, kníže kněžku,
40 Josífek vzal Kačku za pás, Toník kýv si na Anežku.
Hej ten výskot, hej ta vřava! Tisícům se svítí oči —
je to přelud nebo pravda — vždyť i světlice se točí —
stěna sem tam otáčí se, kamna sem tam potácejí,
lavice se nadzdvihují, trámy v stropě obracejí —
45 polka jede — polka jede!

BALADA O SVATBĚ V KANAÁN

Po celém Kanaánu víří svatby ruch!
Šest dní tu byli s rozmarýnou vycházeli zváči
a poslíčkové až se prohýbali pod koláči,
však zato sešel se též slavný hostí kruh!

5 Vždyť dostavil se, slyšte, s Matkou svou sám Pán,
ten slavný kazatel, jenž vyšel z Nazaretu —
a lidé kývali a šlo to od rtu k retu,
že nebylo tu ještě také svatby, co je Kanaán.

Kol domu žen je žádostivých jako much,
10 a každá živě povídá a každá ráda slouchá,
co na vozy se naloží pak nevěstina roucha,
a přitom nechat může každá zrak i sluch.

A zase, jaký náklad na hostinu dán,
pec chlebovou že po měsíc již topí denně,
15 ba pětkrát že ji topili jen na pečeně,
a výsluhy že uchystáno je pro celý Kanaán.

Pak zvědavý zas k oknu obracejí tvář:
jak ženich uvnitř hledí ostýchavě, jen jak kradbí
20 svou na nevěstu, jež tu trůní vedle starosvatbí;
jak nevěsta je krásna, samá zlatá zář,
a v štěstí nemá, jak by ret byl ukován;
jak družbovi, když družičce své mlsku nese,
se černé oči svítí, ruka jak se třese —
snad brzy zase uzří novou svatbu rodný Kanaán!

25 Vtom náhlý křik a již jsou ženské v jednu hrst!
Bylť šibal starosvat všem zevlujícím ženám venku
potajmu ostrou jehlou přišil sukni na sukénku,
pak hrnek s vodou vzal a jak by na ně chrst!
Ty chtěly uskočit, kde bezpečnější stan,

30 však v klubko sešity jak zběsily teď skáčou,
 a tančí, hulají, až všechny smíchy pláčou,
a bujný vířkot jejich přes celičky letí Kanaán.

 Však také hosté vnitř pojednou mění vzhled —
 vždyť po stolech se šeptem nese nevítaná zpráva,
35 že mimo nadání se v džbáněch vína nedostává,
 a každý, náhle žízniv, mrzut věší ret.
 Těž panně Marji apoštol to sdělil Jan.
 Ta dí však: „Ticho — ticho! Povím já to synu,
 a co vám poručí, vy rychle dbejte činu,
40 a starý rozveselí se nám znovu zase Kanaán.“

 I ptal se Ježíš: „Zdali prázdné štoudve mám?“ —
 „Šest prázdných zde!“ — „Nuž ze studnice vody
 do nich vlejte,
 ať každá k přetékaní plna, přitom dobře dbejte,
 a přineste je sem, nechť já jim požehnám. —
45 Teď panu starosvatu první dejte džbán!“ —
 A starosvat již rychle po plném si sáhnul,
 a napil se a v udivení ruku vzpřáhnul:
„Aj, takového nikdy vína neurodil Kanaán!“

 A již zas ozdobných měl řečí dost a dost:
50 „Nuž, páni muzikanti, nástroje své sesbírejte
 a vemte dobrou notu si a pěkně vivat! hrejte —
 ať žije s matičkou svou převzácný náš host!
 Nechť brzy má svůj dům a při něm pole lán,
 a v domě hospodyňku, krásnou jak to kvítí,
65 jež ve dne myrhou dýše, v noci hvězdou svítí —
a my pak všichni vzpomeňme si dnešní svatby
 v Kanaán!“

 Je ticho kolem. Matka smutně hledí v klín,
 jeť vidět, zlá že tucha dobrou duši její tísnil,
 a proto každý na starosvata se tuze přisnil

a zvědav čeká, co as prosloví teď Syn.

Však úsměvně svůj okfín s vínem pozdvih Pán:

„Tuš! páni muzikanti. Račtež všichni píti —

kde dobří lidé jsou, je vždycky dobře býti —

já dím, že věčně vzpomínáno bude svatby v Kanaán!“

BALADA MALOSTRANSKÁ

Branou prošel chudý vandrovník,
 mladý, as dvacetileté hoše.
 Přešel Prahou k Kamennému mostu,
 uprostřed dál nemoh, mdlo mu hostu,
 5 na zídku se opřel o uzlíček.
 Pohlíd vzhůru k svatojanské soše,
 smeknul čapku, pohladil si vlasy:
 „Svatý Jene, ty máš zlaté časy!
 10 Stojíš tu tak klidně ve své slávě,
 za dne lidé všichni pozdravují,
 navečer ti lampy upravují —
 já pak do únavy po únavě
 bloudím světem ode města k městu,
 15 kropím potem kamenitou cestu,
 tvrdý kámen venku, tvrdý v Praze —
 svatý Jene, ty se tu máš blaze!“

Svatý Jan naň nějak mrzut shlídne,
 jako by měl na svět s kopečku,
 skoupych s úst pak splyne málo vlídné:
 20 „To se tuze mylíš, holečku!
 Já tu ovšem zcela pěkně stojím,
 ale ty bys nechtěl stát tu spolu —
 vždyť já se ti věru někdy bojím
 ohlédnout se vpravo k břehu dolů!
 25 Všechny malostranské hezké holky
 perou v řece punčochy, podolky,
 bílé nožky v chladné vodě máčí,

sukničky si do kolenou stáčí,
a jak ku řece se nahýbají,
bílá ňadra se jim kolíbají —
hledím — trnu se zrakem upjatým —
aby čert byl na mostě pak svatým!“

Ta první

Co to vzdychá, heká, kašle
po ouvoze?

Jede svatba, starý s starou
v krytém voze.

5 Ona na hlavě má čepec
 samou mašli,
by ji mezi babicemi
 kněží našli.

10 On zas v spodkách flanelových,
 v zimní čubě,
kolem hlavy rozmarýnu,
 citron v hubě.

Ta druhá

Holka se kaboní, začasto zavzdychá,
a on jen chvilkami dýmku si rozdmychá.

„Každý hoch holce své ňáký dá prstýnek,
nějaký řetízek, pěkný v něm kamínek!“

5 „ „Prstýnky, kamínky, samé jen mámení,
slunce je ve světě nejdražší kamení.
Prosím všechny svaté: Sundejte je s nebe!
Až to udělají, okrášlím jím tebe.“ “

10 „Města by zvrátili, krámy by vybili,
aby si holku svou klenotem zdobili!“

„ „Bodejt by všechny ty protivné oškleby
neměly šperků a klenotů potřebí!
Ach to mne tak bolí, proto nemám spaní,
že ty nemůžeš být ještě hezčí ani!“ “

ROMANCE BIBLICKÁ

Kdys Filištýny napad vztek,
že Židů král jim něco řek:
„Ne — ne! to nesneseme —
no — my jim nařežeme!

5 Však kde je milý obr náš,
šestiloketní Goliáš?
Bez něho přec to nejde —
ať na radnici vejde!

Vždyť při muzice vytlouk ves,
10 a kdysi vola v pěsti nes,
ba spral i Herkulesy —
ach Goliáši, kde jsi!“

„Zde jsem,“ řek na to Goliáš,
„a smluvíme-li se, jsem váš,
15 když deset tisíc dáte,
mne na ty Židy máte.“

Tu měli radost velikou,
hned odevřeli kasu svou
a dali baculatých
20 mu 10.000 zlatých.

On groše do pasu si šoup
a bručel: „To jsem levný troupl!“
Pak nahlas řekl: „Pojďme
a krále Saula shodme.“

25 Tak šli. A přešli země prut,
až došli zrána země Júd,

a armády pak obě
tu stály proti sobě.

30 Zde vrch, tam vrch, a obapol
se rozpínají stany kol —
a obr s vrchu dolů
již sstoupá do údolu.

Měď na lebce a v mědi hnát,
meč vážil centnýř akorát
35 a nad košilí z kmentu
měl krunýř na pět centů.

Ha! šla to z něho hrůza, hu!
on rozkřik se jak bůvol tu
a smál se, strach jich vida,
40 i dělal na ně žida.

A v souboj s posměchem je zve:
„Vy breptové, vy maušlové,
já mžíkem, na mou věru,
vás Židy všechny speru!“

45 Král Saul se strachy třepetal,
a po táboru hlásit dal,
kdo odhodlá se k boji,
že dá mu dceru svoji.

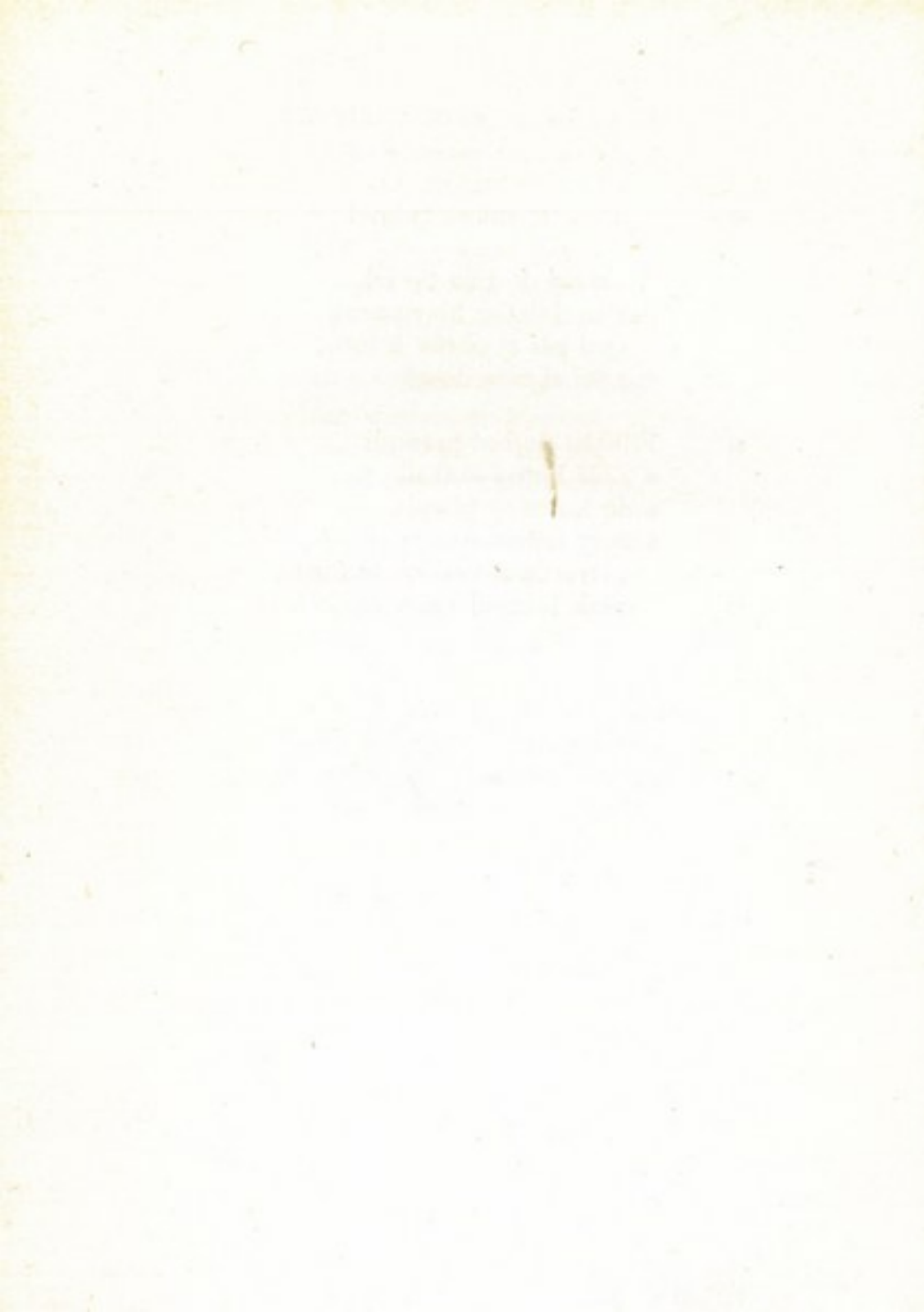
To slyšel David pastucha
50 a vesel zvolal: „Chachacha! —
jen co si phrak svůj nabhím,
já hned then obr zabhím!“

Již prak a hůl svou v údol nes,
tu obr zařval: „Což jsem pes,
55 že ty jdeš na mne s holí?“
Však David: „Phočkhaj — bholí!“

Hned kamenem ho v čelo flek,
a obr padnul, už jen hek
a více nezamuknul,
60 jen ještě rukou cuknul.

A David do týlu ho ťal,
pak useknutou hlavu vzal,
vzal pás si obrův k tomu,
a šel si zase domů.

65 Filišští do bot práskali
a Židé hopsa skákali,
a do kolen se plácali,
a ženy kolem jásaly:
„Král Saul vzal na se tisíc,
70 však Dhavid *dheset thise!*“

PROSTÉ MOTIVY

*Dám vám to, jak to v torbě mám.
Mnohé se k sobě nehodí —
však co mi po tom! Radím vám,
vy zpěvy, bled' si každý sám,
jak u hobo kde pochodí.*

JARNI

JANU

Byla to zima překrásná!
 Kolkolem všude božský klid —
 ta příroda v kámen spoutána,
 zněmělý všečen, všečen lid.

5 Ach zas je po všem! Pojednou
 vejskly si větry, zvlhnul vzduch,
 a po kraji dřívě tichounkém
 šílený víří jarní ruch.

10 Nevrlé hledím oknem ven —
 nechte mně led můj, nechte sníh —
 vždyť nechápu více, nač ten rej,
 k čemu ta vřava, spěch a smích!

15 Do větrů, dešťů šlehavých
 obrací člověk smavou líc,
 i vrána té bouři stříkavé
 s jasáním křídly bije vstříc!

Binokl na očích, v ruce hůl
 kráčím si květnatým dolem,
 vážně jdu, jako bych neviděl,
 jaro co tropí zde kolem.

5 Vždyť je to všechno zas navlas tak
 jako před čtyřceti lety —
 po nebi známý ten ptákův zpěv,
 po stromech známé ty květy!

10 Zase kol děvčátek skotačí
 hošici nezralých boků;
 děvčátka písničky zpívají
 tištěné tohoto roku.

15 Není, ach není v tom postupu,
 všechno jde dávným svým krokem —
 bojím se, jenom my starší že
 moudříme každyčným rokem!

20 Bojím se, tak že to bude už
 do světa skonání všude,
 jaro že povždy ty květy své,
 mládí své písňě mít bude!

Kráčím kol hochů a děvčátek,
 šveholem, zpěvem až zmámen,
 binokl na očích, v ruce hůl,
 s nehybnou tváří co kámen.

Teď v zrcadlo hledím a sobě v zrak,
 a studuju vlastní své rysy:
 ach vidím, že vskutku jsem ještě živ —
 já zapomněl umřít kdysi.

5 Však vypadám! Na sklo ať nadychám
 a jak chci je hedvábem stírám —
 pleť zvětralá, zmodralý, suchý ret,
 a v zkalené oko jen zírám.

10 Ach vypadám! Jak bych byl v almaře,
 to po jara, po léta zpátky,
 kdes visel, a ve vzduchu trouchnivém
 tak vyšel již z módy i látky.

15 Mé vlasy a vousy jsou chvějná chmýř,
 jak moly bych kolem byl splášil,
 a kdybych se potkal — já vyhnu se,
 jen abych se nepoprášil.

Já zanevřel na svět a v samotu
 hor zanesl šedou svou chmúru.
 Však jaro svou dcerušku navedlo:
 „Jdi pomalu k němu vzhůru!“

5 A dceruška Zeleň hned šla a šla,
 a žebroní s slzičkou v oku —
 co dělat s tím nevinným dítětem!
 jdu — po jeho jdu už boku.

10 Kde který je strom, honem setřásá
 mně na ruce květy své svěží,
 kde které je žitečko na poli,
 mně radostně v ústret běží.

15 Kde který je ve větvích zpěvný pták,
 mně nad hlavou písničku zvoní,
 kde který si povídá šumný les,
 hned tichne a mně se kloní.

Jsem pohnut. „No víte, ta srdečnost
 — to musím říci — ta je vám ku cti!
 20 Kdo miluje člověka řádného,
 tou láskou i sebe uctí.

Já v prsa si zkoumavě nahlédám
 a šedou tu chmúru v nich plaším —
 no víte co? — já se vám poddávám:
 jsem tedy zas letos vaším!“

25 Jak pahrbek vedle to uslyšel,
 hned radostí na nebe ječí:
 „Vem honem svůj bukáč a dělej hrom,
 ať sláva je ještě větší!“

Co už v tom mém živobytí dnů mi jako tráva svadlo,
co už mi tu povyroslých, porozvitéch květů spadlo!

Co se písní v hrdle zalklo, tužeb marně zaplanulo,
co mi vzdechů odvanulo a co slzí zakanulo!

5 A přec, sotva po noci že šero nový den mi věstí,
volám do mrákavé dáli: „Kde jsi — kde, ty moje štěstí!“

Kde jsem se to octnul! Veřejné ve zahradě:
 ženských tu naseto valné jak ku poradě,
 a vedle nich, kolem nich hemží se děti —
 jak vřeští, jak piští to lidské smetí! —
 a já tu prostřed sedím!

8

Ach — hlava jde kolem, sluch můj je rozechvělý,
 zrak můj už znaven a mozek už zmámen celý —
 vše točí se, běhá a tančí a skáče,
 vzduch plný je výskotu, smíchu, pláče —
 protivné, děsné hlasy!

10

A teď — je to drzost! Dvouleté asi robě
 chytlo mou nohu a opřelo ručky obě —
 ne! namísto kloubů mu důlky v nich sedí! —
 a pitomě, tázavě na mne hledí
 veliké, modré oči.

15

Mám trestat je rukou? Houknutím zahnat robě?
 Rozpaky rostou, já nevím co počít sobě —
 a pojednou — pravím vám, znenadání,
 jak stalo se, neví snad pánbůh ani —
 držím to dítě v klíně.

20

A tisknu je k sobě — měkké mu hladím vlásky,
 hlasem pak kdysi jak za doby první lásky,
 když panence vyznání činil jsem štkavě,
 teď tážu se plaše a zajikavě:
 „Děťátko, máš mne rádo?“

25

Mně dech se v hrdle ouží
 a oči mne tak tlačí,
 a teskno je mi do hlubin mé duše,
 ba myslím věru, že je mi až k pláči!

5 Snad je tak děcku zrána,
 když z nočních mrákot vstává,
 a s pláčem šíjí matky své ovíjí,
 až srdéčko mu v ňadrech usedává.

10 Snad je tak louce z jara,
 když nad ní slunce svítne,
 a po travině, mladé po rostlině
 zas první rosy visí perly třpytné.

Jsem zaleknut, jako bych při hřfchu
 byl pojednou přistihnut býval,
 však stalo se, od let co nestalo —
 já věru teď nahlas si zpíval!

6 Vždyť ale snad sám za to nemohu,
 proč tedy ta vzápětí tíseň?
 Jak padl mi jara květ do oka,
 tak do duše národní píseň!

Ach, sladká nota!

10 Nechť třeba se tesknota v prsou šíří,
 ta písnička znovu zas hrdlem víří,
 až zaklokotá.

Jsem ptákem v kleci:
 když přistoupíš, v strachu on sem tam lítá,
 15 však z hrdélka píseň už porozvítá
 se tlačí přeci.

(Po přečtení lidských písní národních)

◆ Ty srdce lidské, mistře zpěvů všech,
 tak rád bych zpívat uměl!
 A jdu se tebe poptat,
 kdy zpěv má jenom šepotat,
 5 kdy líp zas, aby šuměl?

„Když cestou člověk kráčí, znavený
 a tíž mu hlavu stříásá,
 mdlý jeho krok a bledá líc —
 10 tvůj ret se rozpějí víc a víc,
 až zvonem pozajásá.

Však když jde vandrovník kol veselý,
 má v oku plno smíchu
 a na rtu písní bujných rej —
 15 tvůj ret pak jenom šepotej
 a píseň vlň se v tichu.“

Buď požehnán, ty lístku první,
 jenž ve smaragdu bujné zdobě
 jsi zrak můj s životem zas spoutal
 po té tak teskně dlouhé době!

5 Buď požehnána, písni první,
 jež vylétlas z lesního houští
 a zvonkovou svou manu sila
 po srdce mého zprahlé poušti!

10 Buď požehnán, paprsku první,
 jenž s oblohy v má prsa skanul —
 vždyť tebou duch můj ztrouchnivělý
 zas v tichý modrý plamen vzplanul!

15 A je mně teď, jak vzduch by nesl
 na vlažných vlnách bájně hlasy,
 jak po slunce by zlatých prškách
 se třepotaly dávné časy.

20 Jak kolem hlavy šplounaly by
 zas dětské písně, smavé zkázky,
 jak žila by zas matka moje
 a hladila mi černé vlásy.

Jak by se ke mně naklonila:
 „Jsi mi tak bledý, dobrý hochu,
 hled, kolem vše se směje, volá —
 jdi, dítě, ven a hraj si trochu.“

Hej uvidíš, přírodo, uvidíš,
 my ještě cos vyvedem spolu —
 tys od kořen do vršku změněna,
 já od hlavy po patu dolů!

5 Můj krok je tak lehký a v nohou mám
 teď jakousi žílečku hravou:
 kde mohu jít pořádně pěšinkou,
 já brouzdám se vedle ní travou;

10 kde potkám se s bublavým potůčkem,
 hned chvilku s ním v hovoru chodím;
 kde zahlídnu lučinu, na pozdrav
 již klobouk svůj do výše hodím.

15 Když květe mi na cestě mladý strom,
 já pochvalně po pni jej hladím,
 a zpívá-li na větvi pěkný pták,
 já pod ním svůj baryton ladím.

20 Ať dělám co dělám, ať jdu kam jdu,
 já musím mít nějakou hračku —
 teď sloupnul jsem s rozvité růže list
 a pískám naň odrhovačku!

Kdykoli ptala se babička:
 „Nuž — jakoupak chcete dneska?“
 již volal jsem: „O malém Palečku,
 ach, babičko, ta je hezka!““

6 Pánbůh ví, proč jsem se myšlel vždy
 sám Palečka ve podobě,
 a proč jsem vždy sousedku Márinku
 si v pohádce pojil k sobě!

10 Na jejím bělostném rameni
 jsem v myšlenkách sídlo své míval,
 či z řader jí, ukryt v nich po bradu,
 jsem na svět se ven usmíval.

(Motiv divlí)

Jaro se ozvalo ve prsou,
srdce tak buší a tepe,
že dívčice naslouchá, zdát se jí,
někdo že na dvěře klepe.

- Skočila, za kliku chytila —
zavanul větříček chladný —
již klika zas cvakla a dívčice
zavzdychla: „Ba ještě žádný!“

Zem, sotva ji sluníčko ohřeje,
 již do barev, do zvuků vzkvítá —
 a sotvaže srdce mé ožije,
 již touha mu lesklými nitěmi,
 5 a milost mu zlatými sítěmi
 zas nanovo osidla splítá.

Jak padl mi jara květ do oka,
 jak do sluchu národní píseň —
 tak padlo mi děvčátko na prsa,
 10 s ním celá ta zaleklá, šveholná,
 ta sladká a náhle zas úbolná,
 ta bývalá lásky tíseň.

(Teréze)

Ty utýráš mne chladem svým,
 ty umučíš mne vzdorem —
 já chvěju se, že svatá tvá
 je ve všem tvojším vzorem:
 5 Teréza à Gesu.

Ta byla krásna, světa div!
 A zbožna byla! Znáš-li,
 když umřela, že v srdci jí
 pak crucifixum našli —
 10 Teréze à Gesu?

Tys krásna jak ta Španělka
 a žití ach tak ctného —
 až umřeš, najdou v srdci tvém
 mne ukřížovaného —
 15 Terézo à Gesu!

Zem, sotva ji sluníčko ohřeje,
 již do barev, do zvuků vzkvítá —
 a sotvaže srdce mé ožije,
 již touha mu lesklými nitěmi,
 5 a milost mu zlatými sítěmi
 zas nanovo osidla splítá.

Jak padl mi jara květ do oka,
 jak do sluchu národní píseň —
 tak padlo mi děvčátko na prsa,
 10 s ním celá ta zaleklá, šveholná,
 ta sladká a náhle zas úbolná,
 ta bývalá lásky tíseň.

(Teréze)

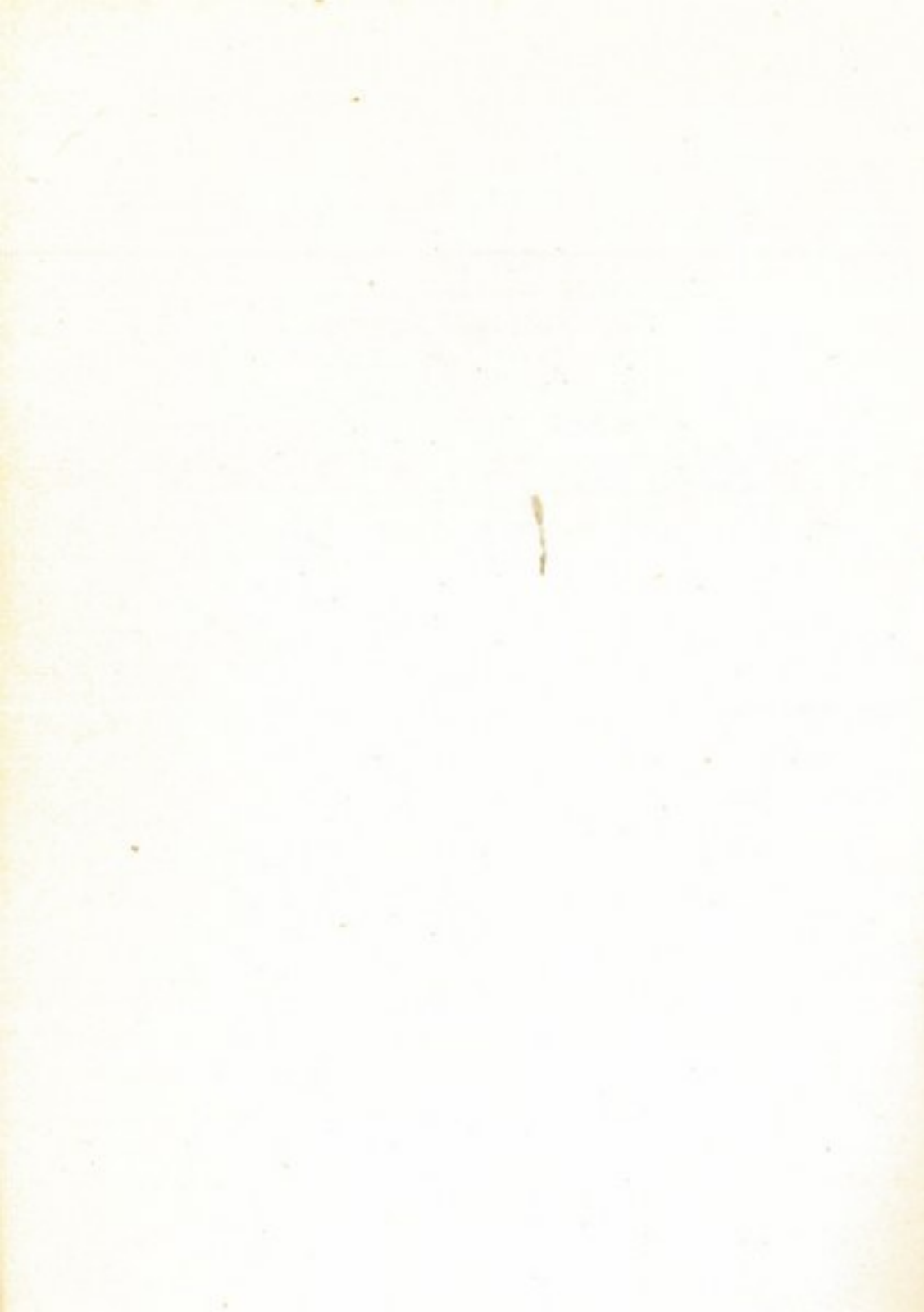
Ty utýráš mne chladem svým,
 ty umučíš mne vzdorem —
 já chvěju se, že svatá tvá
 je ve všem tvojším vzorem:
 5 Teréza à Gesu.

Ta byla krásna, světa div!
 A zbožna byla! Znáš-li,
 když umřela, že v srdci jí
 pak crucifixum našli —
 10 Teréze à Gesu?

Tys krásna jak ta Španělka
 a žití ach tak ctného —
 až umřeš, najdou v srdci tvém
 mne ukřížovaného —
 15 Terézo à Gesu!

LETNI

Již lučina je zkosena,
jaká to, jaká vůně!
Hle, klásky blednou, blednou stony,
a nad tím celý oblak vonný
5 se vznáší jakby z bájně tůně.

Ach takhle, pěvče, zahynout
jako ta luční tráva!
Ret bledni již, tvůj skon ti věště,
a na něm nechť ti píseň ještě
10 v omamnou sloku povyžrává.

Čtu ve měkké kůře březové,
 na stromě v houští skrytém,
 dvě jmena mně osob neznámých
 ve srdci prostě vrytém:
 5 Maria, Josef.

A houštím si šlehá po bříze
 sluneční záře hravá —
 a písmena jedna pošmúrna,
 druhá je zlatě smavá:
 10 Maria, Josef.

Ach kolik zde bydlí asi let
 lidé ti v srdci vrytém?
 A jak as je osud v životě
 přešlehal různým kmitem?
 15 Maria, Josef.

Měl jeden z nich parný červenec,
 druhý snad mrazný leden?
 Či dosud jsou srdcem spojeni,
 srostlí jak ve strom jeden —
 20 Maria, Josef?

Když navečer přijde otec zpět,
 smějí se květné oči?
 A které as z obou poupátek
 na krk mu dříve skočí?
 25 Maria? Josef?

(V březovém lese)

Co vše mi vypráví ten les,
co hovorných tu stromů,
co vše sem lidé napsali
a nevěděli komu!

- 5 A já mám též už břizu svou
a píšu, nevím komu:
„Vždyť jsem chtěl také šťasten být,
však pánbůh nechtěl tomu!“

Slunce je jak velký žernov, pánbíček jím den svůj mele,
 samou září, samé zlato po horách a dolech stele;
 sotva za rána že začal, již se krajina ta celá
 — jak na zlaté půdě obraz — bájnou krásou rozeskvěla!

5 Co ten letní den nám dává! Co tu šperku, co tu lesku:
 brilianty posypal mi celou tu mou lesní stezku,
 lesu šat dal safírový, vedle něho bujné mlází
 zlatými si šlipy hraje, stříbrnými míči hází.

10 Na potoce vlnky pyšně v stříbrných korunkách plují,
 nad potokem drahokamy bleskně vzduchem postřelují,
 ode břehu po dědině modrounký se závoj třese,
 přese celý kraj ten šířý, po celé se hoře nese.

15 A na hoře u temene paprskový šlehá plamen,
 zakletým tam nad pokladem snad to hoří „boží kámen“,
 nebo to tam divé ženy na těch horských bylin vůni
 z dumných jeskyň vynešené, drahé šperky svoje sluní.

20 Tělem sladké teplo běží, jak když děva v rty mne líbá,
 tvář se moje pousmívá, hlava chvilkou zakolíbá;
 na tu krásu, na to modro v blaženosti ústa špulím,
 ve stínu se k mladé lipce vroucně jako k milce tulím.

Je mi blaze, je mi krásně v letním teple, v slunné záři —
 jak bych seděl v mléčné lázni, na máslovém na polštáři.

Je tak teplo — je tak ticho!
 Vlnky jenom šepotají,
 nad nimi se němým vzduchem
 lesklá šídla třepotají.

5 Ametystové ty jehly
 sem tam, sem tam polétají,
 oči mé mně zašívají,
 mysl moji oplétají.

10 Ba já cítím, že má duše
 někde je už v limbu branách —
 pán Ježíš mně postůj v hlavách,
 andělové po všech stranách! —

15 Spal jsem; pojednou však jak by
 bylo se mě něco tknulo,
 oči se mně rozevřely,
 celé tělo sebou hnulo.

20 Hledím, trnu — ach ta radost!
 tedy přec to pravda jesti:
 koho pánbůh pomiluje,
 že mu dá i ve snu štěstí!

Zlaté slunko — mezitím co
 tak se mně to slastně spalo —
 skrze listí mladé lipky
 dukáty mne posypalo!

Náš kraj se ženil dnes, bral oblohu si sláchnu,
 a vyzkušení lidé staří praví,
 že kdo chtěl přihlídnout, moh vidět tuze,
 jak oba dávno již jsou láskou žhaví,
 5 moh lesklé zřít jich hledy, slastné chvění,
 moh pozorovat, jaké mají schůze
 za lesův obzorem, ba až tam hory na temeni.

Hned zrána obláčkové, bílí jako z vlny,
 po širém nebi sem tam houfně stáli,
 10 a nato k pochodu se seřadili
 jak šnůry perel, v nekonečnou dáli.
 Pak na nevěstu šlojíř dali barvy šedé,
 a na vůz s vranými ji mraky posadili —
 prach ve kotoučích letí po zemi a svatba jede.

Před svatbou muzika svou jasavou hrá píseň,
 bouř do koní svým modrým pere bleskem,
 hrom po nebesích z těžkých kuší střílí —
 a svatba k předu jede s divým třeskem.
 Kde lidská obydlí, již okna odvírají
 20 a honem za svatbou si povyhlédnout pílí
 a šepčí s úsměvem si blaženým: „Bůh žehnej kraji!“

Již svatba přelítla, jen skvoucí deštná vlččka
 se za nevěstou táhne ku obzoru.
 Jak vínku zdoza vpůli roztržená,
 25 od hory temene až dolů k boru
 hle! květoucí se duha oble kloní,
 a pod ní, bouřným deštěm osvěžená,
 zoraná pole krásně jako čerstvý chleba voní.

Nesmějte se pavučince
 na mých vlasech, kamarádi,
 nesmějte se do očí nám,
 že se máme s mladou rádi!

5 Třeba bylo pozdní lásce
 jako v sadě na podzimi:
 kapky mlhy po travině,
 bílé kvítko mezi nimi —

10 přece i to pozdní kvítko
 ještě těší mladou duši,
 pěkně hustým vlasům dívčím,
 pěkně plným ňadrům sluší.

15 Bílé kvítko jahodové,
 sedmikráska bělolistá —
 a má zšedlá hlava má snad
 na těch ňadrech také místa.

Jak dobře, že z ráje vyhnal nás
 kdys všechny ten pánbůh milý!
 I žehnáme otcům, praotcům,
 že hříchem nás podědili!

5 Tak vesele se to vandruje,
 ve uzlíčku hřích dědičný —
 ach bez hřichu by ten květný svět
 již zpola tak nebyl sličný!

10 Ba nebyti jeho, zda zněly by
 kdy po stráních jařně zpěvy?
 Zda těšil by kdy nás růží květ
 a kyproučké panen zjevy?

15 Zda bychom si někdy výskli tak,
 když „ku tanci!“ hudbě kynem,
 zda bychom se štěstím chvěli tak,
 když děvů si k prsoum vinem?

20 A ptejme se pánů nebo sluh,
 z měst slečinky, dívky veské,
 a každý nám chvějně přišeptne,
 že hřešit je ach tak hezké!

(Motiv cizí)

Já umírám láskou. Loučím se
již se vším tím světa pychem —
ach zazvoň mi, děvče, k hodince
svým nejstříbrnějším smíchem!

5 Hrob vykopej na své postýlce,
šest střevíců dlouhý asi,
a místo těch tříštěk borových
v něj nastlej své zlaté vlasy.

10 Tak měkký to hrob, tak milounký — :
dvě nad hrobem očka svítí,
dva rty kvetou jako růží keř,
dvě líce jak z ráje kvítí.

15 Však vdova ty žítí nemůžeš,
nuž ulehni ve hrob ke mně,
a bůh nám dej sladce spočinout
a lehká nám budiž země.

Má poesie — dívčina
 a mžikem láskou plápolá:
 jak spatří oči mladé,
 již ruku k srdci klade
 5 a hlava jde jí dokola.

Hned chystá roucho svatební
 jak padlým sněhem vroubené,
 a chystá závoj řásný
 a bleskný šperk si krásný,
 10 i vozy, věnci zdobené.

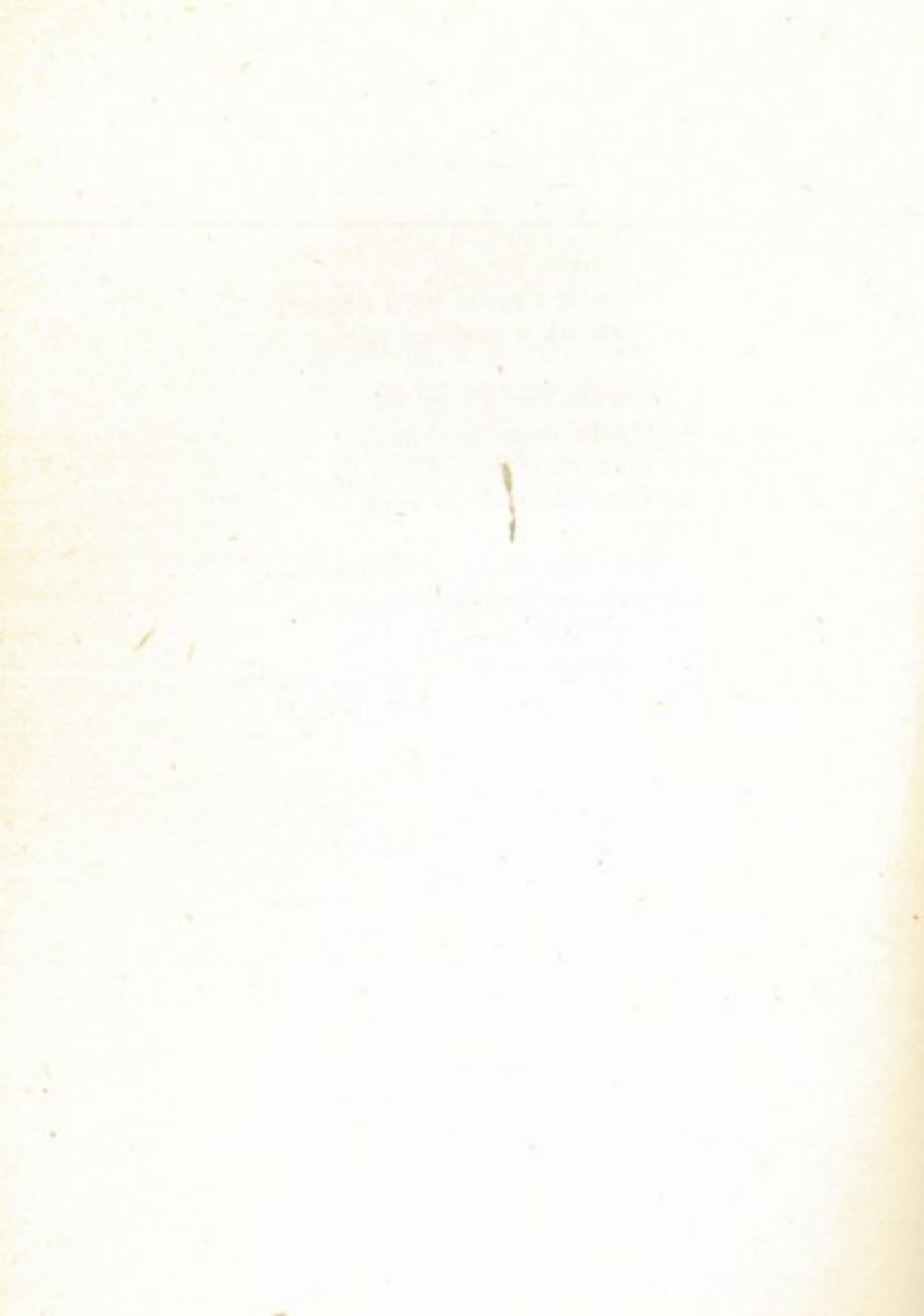
Již svatba v plném rozletu —
 vtom rozum v cestu vyrazí:
 tři stará slova vrhne
 a šátek v uzel sdrhne
 15 a rázem svatbu přimrazí.

(Vzpomínka na Hálka)

Teprve srpen. S oblohy
záře a teplo jen srší,
a přece již s agátu před domem
vše listí jak v podzimi prší.

6 Sotvaže větérek zavěje
a sotvaže větev se skloní,
již ku zemi sežloutlé listí to
jak zláčený deštík se roní.

10 Zamyšlen dívám se oknem ven
a chvěju se, podoběn věchu — :
musí to přece být pěkné jen,
když člověku prchnou dny poslední
tak v plničké záři, tak v spěchu!

PODZIMNI

Náš Boubín má šedivou čepičku
 a zvolna si z dýmky kouří,
 on pánem teď, hledí si do kraje
 a lenivě očima mhouří.

5 Vše vidí: jak jeho že ženuška
 si lesní svůj vrkoč plete,
 jak větrným, měkounkým chvoštětem
 snh skálního s úbočí mete.

10 A vidí, jak kolkolem po řekách
 ti trpaslí synci málí
 si po vodě dolů a nahoru
 své mlhové balvánky valí.

15 Jak šedivé ze skalní kotliny
 výš výše se kotouč paří,
 kde trpaslí dcerušky pro lidi
 z mlh dešťovou polívku vaří.

20 A jiné z nich plátna zas utkaly
 a větší je za strom všady,
 že vandrovník náhle se zaráží
 a neví již, kamže a kady.

Zas Boubín se ku řece zahleděl —
 tam věru už stavba celá,
 a od břehu k břehu se z mlhy most
 jak z mramoru do dálky bělá.

25 A na břehu stojí lid spěchavý
 a radí se zdiven spolu,
 a který z nich mamidlu uvěřil,
 hrš! sklouzl a sletěl až dolů!

A Boubín se hromově rozchechtal:
30 „Ne, mámo — ti kluci tvoji —
ej mají ty děti teď nápady,
že člověku rozum až stojí!

No mládí je mládí a stvořeno,
jak myslím, jen ku radosti —
35 hoď, mámo, jim mlhy té ještě kus,
vždyť máme jí, chvalbohu, dosti!“

Já hnal se pestrým, luzným za motýlem,
 byl samý nach a plný zlaté zdoby —
 však trhám zpět zas zelenou svou síti:
 kam on mně used, bují tořič — kvítí
 5 umrlčí hlavy do podoby.

Já vesel hledal sněžnou parnasii,
 má květ tak milý, srdce do obrazu,
 a našel ji — však ruka zpět se veze:
 kol kvítka mûra smrtonoška leze,
 10 s umrlčí lebkou ve svém vazú.

Když nad střechou osad se zmítá bouř,
 tu přemnohá svém ve přístěnku
 si zavzdychne dobrácká dušička as:
 „Ta nebohá ptáčata venku!“

6 Ach, prosím vás, pražádnou lítost jen!
 Nám, kteří svá nemáme hnízda,
 je nejvolněj, nad námi, pod námi bouř
 když válečnou muziku hvízdá.

10 Když kolobá les se jak na vlnách
 a k zemi až shýbá své témě,
 a blesky se třískají o čela skal,
 až třese se kolkolem země.

15 A urve-li nás to a smete nás
 a rozrazí prsa o kámen —
 bouř zahučí velebný pohřební žalm
 a příroda zavzdychne amen!

(*Motiv divůl*)

Ty naše hodiny
jsou jako z rodiny!
Když jsem s hochem bývala,
koléčka si zpívala,
5 repetila cvaky cvaky —
když jsme se my políbili,
koléčka si mlaskla taky.

Ach — hochá odvedli,
mně tváře pobledly!
10 Hodiny teď jdou a jdou
líně jedna za druhou,
a koléčka cvaky — cvaky —
když si vzdychnu na posteli,
koléčka si vzdychnou taky.

(Motiv italský)

Kdy láska přilétá?
 Když jaro dýchá po horách,
 ze země mízu loudí,
 a labuť, jinde zrozená,
 5 po našich vodách bloudí;
 s břehu když do vln bublavých
 měkounká pomněnka se dívá,
 a lidem vonných za nocí
 v každinké žilce slavík zpívá...

10 Kdy láska odlétá?
 Když nad oblaky nahoře
 labuť své mladé volá,
 a dole vítr v strništích
 vzdorná si hvízdá kola;
 15 v zpáteční vodě pod mlýnem
 když žlutavá se stříže točí,
 a lidem němých za nocí
 i ve snu chladem vlnou oči...

Podzim je zde a krátký den,
svět jak by k spaní byl odstrojen.
Již širý kraj zhnědnuł a hory jsou
jak holé zdě,
8 a vzpomenuv jara nevíš víc,
nač bylo zde.

Zkouším si myslet jaro zpět —
těžký je myšlének zpětný let!
Kdo uhod by němém tom o lese,
10 že zpěvem zpěl,
kdo o nahém keři trnovém,
že růže měl?

Zimavá třesoucí se zář
pobíhá přes země ztichlou tvář.
15 Já sleduju zrakem ty záchvěvy
a dýchám chlad,
a duší mou chvěje otázka:
byl jsem já mlád?

Že šedivím, praví váš veselý smích?
 Teď vidíte, cože je z boje,
 jež s ledovým svádělo rozumem
 si horoucí srdce moje
 5 na hranatém živobytí!
 Ach potlouklo! Šedivý hlavy lem —
 to není snad staroby měkounký snh,
 to stopy jsou krupobití.

Ba — bylo to jako tam na horách!
 10 Žár od jihu k výši se plazí
 a z půlnoční druhé zas strany
 se ledový vítr zvedá,
 až ve výši u skalní hrany
 vír v mlhový oba se srazí —
 15 pak sypou se kroupy jak bohatý hrách
 a mžikem je hora šedá.

Chtěl věčně bych být jen jak podzimek —
 však jako ten první a zdravý:
 má z železa svaly, z žuly hnát,
 přitom jak dítě je hravý.

6 On na každou skulinu hvizdne si
 a šustí si v každičkém chrastí,
 on mlhy si chytá na větev,
 větry do skalních si pastí.

10 On balvany mlhy si do výše
 až k temeni Boubínů vleče,
 a pranic si z toho nedělá,
 v kapkách že vše hned zas steče.

15 On do kraje smečku si vypustí
 svých drobounkých vírových dětí
 a do cesty sfoukne jim pro hračku
 písek a listí a smetí.

20 Pak zase kams do dálky zavolá,
 a zní to jak dělová rána —
 kde vzala se, vzala, už je tu
 obrovská smršťová panna.

A panna hned dokola — dokola,
 v důl, na horu nohu svou sází
 a podzimek střechy a vývratě
 dvorně jí v zástěru hází.

25 Zas hvizdne si — kosti to projímá —
 na mračna, jež nesou si hromy,
 a vymknuv jim hromový z rukou klín
 po lese štípá jím stromy.

I vyrve jim oheň ze záňadří
svou divoce nezdolnou silou —
„Chci pořezat všechny ty hlavy skal
zubatým bleskem jak pilou!“

Však nechtěl bych být jak ten podziměk,
 když blízko už k zimě se kloní:
 je dětinský, svět-li se zamračí,
 hned po tvářích slzy mu roní.

6 Vždyť po nebi už i to sluníčko
 pak smutně o berličkách chodí,
 a podzimku starci se každý den
 jak ve mlýnském zákalku rodí!

10 Když krajem jde, chvěje se zimnicí,
 a každý mu větérek ostrý,
 když lesem, krok chrastí, jak vyschlá když
 mu kůže se tluče kol kostry.

15 Když trochu chce vesele vykročit,
 hned' zarazí, schází mu dychu,
 když k zlosti se krev chce mu rozvařit,
 je vášeň ta jenom už k smíchu! —

20 Já hledal jsem stařeckou pro vášeň
 si obraz, už přec jsem jej našel:
 toť na zimu bouř — blesk blikavý
 a hrom už jen jakby kašel.

„Jed!“ — „Kam?“ — „Kam chceš, jen z města ven!
 Ať někam ve přírody dóm
 se rychle, rychle svezu,
 a trávník vidím zas a strom.“

8 My dojeli. — „Teď slezu!“

Tak nač jsem vyjel!? — Slunce plá,
 však po paprscích spavá rmuť.
 Na vodě vráska líná,
 po stromech všude, všude žluť,
 10 a z trávníku čpí hlína.

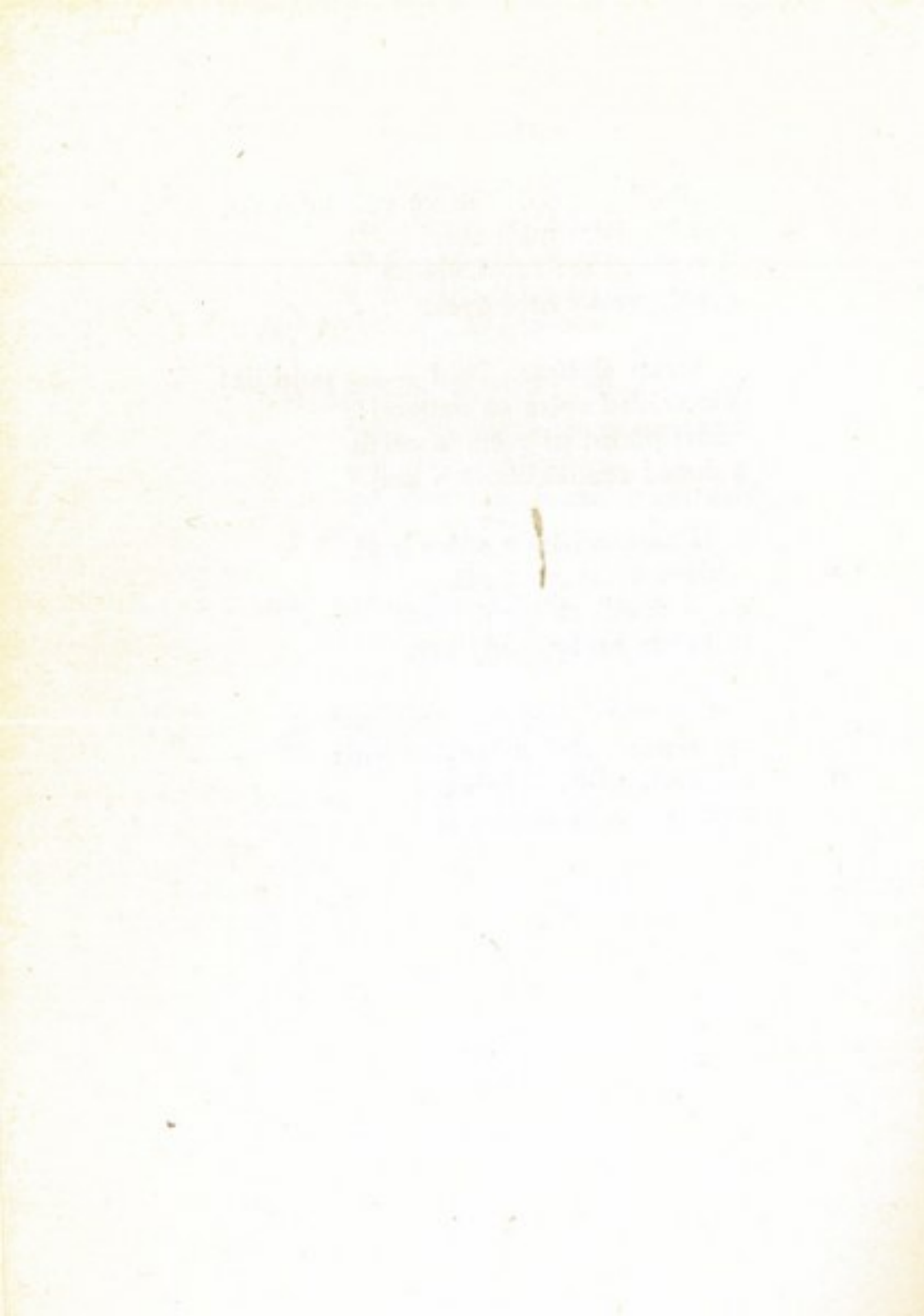
Zde lávka. Vyndám zrcátko —
 ne, ne — leť ke všem čertům jen!
 Již o strom sklo se drtí —
 což vyjel jsem si z města ven
 15 zřít toaletu smrti?

„Pojď — pojď!“ to ve výši kdes volá
 a zní to jako ptačí skřek;
 já rozhlídl se: černá vrátka
 a malý veský hřbitůvek.

5 A zase slyším: „Pojď — nu pojď již!
 Víc nehleď světa na mumraj:
 vždyť přelítl jsi světa koncem
 a dosud neznáš blahých kraj.“

10 Já naslouchám a srdce buší,
 a hlava klesá níž a níž,
 a pojednou tak luzně hledí
 ty hnědé hroby, rudý kříž.

15 Je pravda! Nač se plavit mořem,
 nač slézat strmých horstev lem:
 zde zcela nízký pahrbeček
 a za ním zcela nová zem!

ZIMNÍ

Své čelo mi do okna vtláčila
 a bílým svým okem se dívá —
 já vidím ji, zimu, tu paní zlou,
 jak mlhavým prstem svým kývá.

5 Je ticho, je mráz a mdlá noha má
 si na prahu vykročit váhá,
 však zima po horoucí dlani mé
 již mlhavou rukou svou sáhá.

10 A pozvolna ruku tu pozvedá
 a klade ji kolem mé šíje —
 ta vražedná žena! vždyť cítím již,
 jak ze prsou dechy mi pije!

15 A cítím, jak v ledovém objetí
 tvář bledne, ret rychle jak chladne,
 jak tepna se ve skoku zaráží
 a srdce jak klesá a vadne.

(Marii)

Znal jsem ji ještě tak maličkou.
Viděl, jak s dětskou svou sesličkou
ku oknu pracně se táhla.
Vystoupila, špulila drobný ret —
5 kamkoli pusinkou sáhla,
naskočil čistoučký ledový květ.

Vidím ji dorostlou, rozkvětlou;
rozkvětlou, v oku však uhnětlou,
po tváři blédost jí běží.
10 Ku stolu níží svůj chvějný ret,
na stole v rakvičce leží
děťátko, čistoučký ledový květ.

(Motiv národní)

Proč vyhlíd jsem oknem teď k lesu ven?
 Tam u lesa okno se třpytí,
 tam vloni byl sněhový ještě lán
 a letos už chaloupka svítí.

5 Já vsázím se, že se tam za stolem
 dvě mladistvé tulí teď hlavy,
 vždyť v chaloupce mladý je páreček
 a první svůj svatvečer slaví.

10 A na nebi nad malou chaloupkou
 tak do dálky hvězda se třpytí —
 a snad by tři králové věděli,
 kam napřesrok s poklonou jíti.

V očích mně cos světélkuje,
lebkou mně to lehce cinká —
mojí dušň náhle vane
mladá, bujná upomínka:

6 Jasný měsíc, rovná pole,
všude plno sněhu na nich,
a my z chrámu od půlnoční
na zvonivých jedem saních.

10 V huňaté své kožešině
vedle mne si dívka hová —
teploučká jak letní vánek,
hezoučká jak dukát nový.

15 V chrámě jsem se na ni díval,
nosíkem jak v knize leží —
při modlitbě ve dřívotách,
při hubičkách teď tak svěží!

20 „Dej mi ještě třetí — čtvrtou —
a pak pátou — šestou, dítko —“
tolik medu, tolik vůně
a tak droboulinké kvítko!

„A teď ty mi navrať všecky,“
v smíchu dívčina zas praví —
pěkně se to v saních sedí,
že se nesrážejí hlavy!

25 Tepny létly, srdce bilo,
jak by rozskočit se chtělo —
rád bych ještě jednou prožil
v myšlénkách vše, co se dělo!

Ale jasný měsíc bledne,
slaběj to vždy hlavou cinká —
za sněhová lada letí
mladá, smavá upomínka.

Přec jen jsem kdysi hlavu sklonil v smutku,
 když četl jsem, co dobrý Krylov píše
 — jakž každé slovo jeho pravdou dýše! —
 o modré chrpě, jejím o zármutku.

5 Ta chrpa tichou nocí naříkala,
 že hlavu svou již těžko k zemi kloní,
 než jitro svitne, ach! že bude po ní,
 a teskně nad svou smrtelností štkala.

10 Ta hloupá chrpa! Když tak hlavu chýlí,
 že símě její širým polem letí,
 že příštím jarem vzkvetou její děti,
 že vzkřísí v nich se — hloupá chrpa ví-li?

15 Že ten jen na skon smí si naříkati,
 kdo hlucho květl, bez ovoce přejde,
 kdo bez vzkřísení pod tu hroudu sejde —
 ba naříkati, třeba zaplakati — —

20 Co dál? — Nic, nic — ach pranic, moji ctění,
 chtěl jsem jen říci — vždyť též to jiní jistí —
 že není dobře vše ve světě čísti
 a ještě hůř že: myslit o všem čtení.

Tak zvolna — tak smutně — tak sám a sám
 svou loďku dál životem sunu —
 což nechtěla pražádná dušička
 sem do mého vsednout člunu?

5 Ach odpusť mně pánbůh tu otázku,
 a nečiň můj hřích ještě větší:
 když vesla svá nad vlny nadzdvihnu —
 vždyť kanou s nich slzy něčí!

10 Když na konec kormidla pohlédnu,
 vždyť trhnu tak plaše, ták prudce:
 tam vzadu ty pruhy — toť spínají
 se za mnou dvě bílé ruce!

Když jsem mlád byl — když jsem mlád byl,
 jaká vůně byla v lesích,
 jaká zeleň po lučinách,
 jaké modro na nebesích!

5 Co si v prsou písní hrálo,
 co jich na rtech poletalo —
 vše mi v světě v píseň zrálo,
 vše a vše se zpěvem stalo!

10 Myšlénka v zpěv proměněná
 zvonila jak ocel zvoní,
 šuměla hor nad temena,
 jak když orel mraky honí.
 Ach jak zněly mladé slohy
 jasným zvukem, slyšny všude,
 15 myslím, že z mých zpěvů mnohý
 také přes hrob zvučet bude!

Přišel podzim — těžké časy —
 náhle les víc nemá vůně,
 lučina ne květů více,
 20 nebe modra ve svém lůně.
 Přišel podzim, dny s ním rmutné,
 šerá rána, noci černé,
 myšlénky v nich k smrti smutné,
 nedozírné, nedoměrné!

25 Myšlénka se pírkem chvěje,
 hlas se jako lístek třese,
 a co teď ret slabý pje,
 víc se přes hrob nepřenese.

Když dal osud píseň tobě — jen ne dlouhou, jen ne
dlouhou!

Posluchači hlavy věsí,
každý již se poodvrací,
zavzdychne si, zašeptne si:
5 „Zestár pěvec — hlas už ztrácí!“

Když dal osud cestu tobě — jen ne dlouhou, jen ne
dlouhou!

Poutník pak už sice všaký,
bujně okolo se neša,
outrpně tě měří žraky:
10 „Chudáček už klesá — klesá!“

Jesenní kraj jsem, znavený
 po bujném, úrodném letu,
 šerá se po nebi chmúra pne
 a písně mé mají se k letu.

6 Uprostřed kraje je bílý chrám
 — tužby mé dosud jej staví —
 kol jeho věží se písně mé
 teď slétají v šveholné davy.

10 Zmatený švehol! Víc žádný zpěv,
 žádné v tom popěvy tklivé,
 slyším jen pípnutí tázavé
 a vzkřiknutí netrpělivé.

15 Odleťte tedy, již odleťte
 do krajin mladistvě stinných —
 sbohem si leťte, já oněmím,
 vy leťte si do srdcí jiných.

Den vznesl se z údolu; výš a výš
 teď kráčí svým světelným krokem —
 „Kam jdeš teď, kam jdeš?“ — „„Vždyť vidíš přec,
 že ku výši hory bokem.““

5 • A pojednou ztemněla hora se,
 a zhaslo i zlacené témě —
 „Kde jsi teď, kde jsi?“ Však ticho kol
 a němá je širá země.

10 Já cítím se pojednou opuštěn —
 kam asi se den můj vznesl?!
 A v zimničním, v toužebném pospěchu
 můj k údolu zrak zas sklesl.

15 Ach celá má minulost — vždyť to tam
 již plujou jen mráčkové šedí —
 a mně je tak ouzko, tak tesklivo,
 jak měl bych jít ku zpovědi.

Přede dvorem stará vrba,
 pně už vydoutnalé,
 samá jizva, samá troucheň —
 kdy jí podtít ale?

5 Z jara, když jí zbylá větev
 květem pookřeje?
 V letě, když své staré tělo
 na sluníčku hřeje?

10 Či snad v zimě? Spí pak jistě?
 Necítí to ani?
 Starý strom a starý člověk
 má tak málo spaní!

Řekla vlna k sestře vlně:
 „Proč mne stále stiháš?“
 Řek den bratr ku dni bratru:
 „Proč se za mnou zdviháš?“

5 Řekla bolest ku bolesti:
 „Co tu, sestro, hledáš?
 Sotvaže si někde hnízdím,
 již si ke mně sedáš.“

10 Odvětila nová bolest:
 „Vždyť jsme spjaty v^š kruhy,
 kam jde jeden toho rodu,
 tam jdem všechny druhy!“

Liják se v okna boří —
 noc divoká a děsná!
 Já ležím chorý, bez sna,
 a lampa noční hoří.

5 „Světélko poloslepé,
 rci, lampo malá, nač jsi tu,
 bych viděl líp svou samotu,
 svou bolest cítil lépe?“

Mrkla si ve přístěnku:
 10 „„Ej počkej, chvílku počkej jen,
 já kmitám, svítím oknem ven,
 těm hladovcům tam venku.

Dost jsem se rozproudila,
 by liják znal, kam mráz svůj lít,
 15 by kulich zřel, kam v okno bít,
 a smrt by nezbloudila.“ “

Byl pevný koráb to a hrdě vzneslý,
 dub stěžeň jeho, boky jako z žuly,
 a rovno cestu svou si mořem brázdil,
 nechť vlny orkánem se rozedmuly.

6 Však náhle siný blesk se s nebe snesl
 a po korábu jako had sjel k moři —
 zvon zaduněl, tak hrozně, žaložalně,
 a z lodí kolem zazněl pokřik: „Hoří!“

10 Jen mžik a koráb letí osamělý —
 kdož dlel by tam, kde ōsud duby drtí! —
 divokým skokem letí v noční chmúru,
 tam někam v dál, kde čeká přístav smrti.

15 Již stěžeň padnul, s ním ta flaga pýchy,
 jak z děla rána po vodách to znělo,
 sloup jisker šlehnul k nebeským až branám
 a zas se kolem do slepa vše stmělo.

20 A koráb zase dál a jemu v týlu
 saň sedí ohnivá a hladně ničí
 oud po oudu i kusy v propast hází,
 a vlny dole varem kypí, syčí.

Již trup se níží, jako sen by dýmný
 se rozplývají charé jeho rysy —
 jen chvíli ještě, malou, krátkou chvíli
 a popel můj se s širým mořem smísí!

MLÁDENECKÁ

My svobodní volní jsme jako pták —
kde užívá pták si spánku?
Ne ve hnízdě — hnízdo je pro děti —
on k spočinu dost má stánků!

- 5 Pták stromu si vyhlédne korunu,
spí na měkkém křovin klíně,
a není-li keřk tu ani strom,
spí ve skalin rozedlině.

Tak krásna — a přece jen díblice!
 Jak divoce městem běhá!
 Jak červená stuha plamenem
 jí po černých šatičkách šlehá!

5 Já povídám: čertík je, díblice!
 A sama mi dnes to řekla —
 Já ptal se jí: „Dušičko, odkud jsi?“ —
 „Vždyť víš, že jsem čertík z pekla!““

10 A musím jí věru již uvěřit,
 že spojena s pekelnou cháskou:
 jen jednou mi do očí pohlédla —
 a jsem už jak posedlý láskou!

Jak zlomená lilie leží tu,
tak tichounká a takbledá.
Jen po chvilkách ruka jí pohne se,
jak toužně když něco hledá.

6 A zrak se jí ku výši upíná
a modravý ret si šeptá:
„On nepřijde, ach on sem nepřijde,
vždyť ani se nikde neptá!

10 Ach kdyby mne nesli už na hřbitov
a dali do siré země,
však nadešel přece by jeho čas
a musil by přijít ke mně!“

Jsi líbezná jako to zrosené,
to do rána vzkvětlé kvítí,
a jako ten slunce paprsek,
jenž májově do světa svítí.

5 Jsi hrava jak ranní větérek,
a šumna jak voda živá,
a sladka jak ptáček zpěváček,
jenž do srdcí zlato zpívá.

10 A přec mi cos šepce: nebude
ti nikdy ach ku radosti —
ta bude tě státi vzdechů dost,
snad také i slzí dost!

Vlny jdou vzhůru, vlny jdou dolů.
V kocábce lehké sedíme spolu.
Zdali nás vlny povznesou k výši?
zdali nás svrhnou do hlubných říší?
8 zdali se zase ku spánku ztiší?

Přec musím — musím jedno tobě říci,
než ten můj život zasne,
než bílý sníh si na rty moje lehne,
než jiskra v oku zhasne,

8 než tepny zastaví se po mém těle,
než ňadra na led zchladnou:
tak jako tebe já v svém živobytí
jsem nemiloval žádnou!

Měj každý štěstí nádobu
až plnou, já jen chudobu,
jen tu svou trpkou chudobu,
 má mysl nezasočí;

5 stůj každý v pocty rozkvětě,
 měj slávy, co jí po světě,
 měj všeho, po čem ve světě
 se lidská touha točí:

10 já jedno chci jen od nebe,
 však to chci zcela pro sebe,
 ach pro sebe — jen pro sebe —
 to ty dvě tvoje oči!

A kdybych našel slovo to,
po němž má mysl touží,
v němž září myriády hvězd
a všechna slunce krouží;

5 v němž všechna sladkost večerní
a všechna sladkost ranní
se s touhou, co jí po světě,
ve chvějný křišťál hraní;

10 v němž zvuky všech se blahých jar,
zpěv slavíků všech roní,
a tlukot lidských srdcí všech
co jeden chorál zvoní:

15 já vím, že přec by nežilo,
co teď v mých nadrech žive,
když duši moji ověje
a srdcem mojí zachvěje
to tvoje jméno tklivé!

Víš, co je muž? Ty nevíš to!
Ty myslíš: hračka pouhá,
a házíš jím a posměšné
tvé slovo se mu rouhá.

- 5 Tu hračku — plod svých myšlének —
tu zlomíš arci v ruce:
muž přitom celý zůstane,
ku své i ku tvé muce.

Kde jen mám svůj rozum? Vždyť přece vím
že včera jsem ještě jím vládnul?
Že zase té plamenné diblici
kdes náhodou do rukou padnul!

5 Ta holka, kde rozum můj zachytne
(skvost neskvost, vše slouží jí k hraní),
hned hází jím, škube jej, pomotá,
že nelze jej rozmotat ani!

10 A když se již unaví, založí
jej kams do svých hraček tlumu,
a stalo se, týdny, ba měsíce
že chodil jsem bez rozumu.

Kam letíš, ty mladá myšlenko,
ze zimních těch v duši ledů?
„Zde vylétla první hle včelička,
já pospíchám za ní v sledu.“

5 Kam letíš, ty milá včeličko,
hned v první té slunné chvíli?
„Já spěchám zde na sádek hřbitovní
se popást a nabrat síly.“

10 Však země je všude jako kost
a sady tak nahé, bědné —
„Ach na hrobech leží a voní a zvou
vždy slívané květy medné!“

Smrt zvoní: „Na vůz! Čas je — čas!“
 a po cestovních běží třas.
 Jak divno, na zvonění
 že nikdo hotov není!

- 6 Mně hůř je: V ruce držím vak
 a na zvon vzpírám rudý zrak,
 však zvon se nehne ani.
 Jsem netrpěliv! Zítřa? Dnes?
 Smrt po sousedství hýří kdes
 10 a já tu čekám na ní!

PODZIMNÍ

Sluníčko, ještě jen jednou tak poskoč si
z hor východních do oblohy,
jak tenkrát, když z dětské své postele
jsem každého rána tak vesele
6 své vyšvihnul mladé nohy!

Sluníčko, ještě jen jedinkrát zasměj se
tak zplna, a bez ostychu,
jak tenkrát, když oči své pozvednout
a na tebe, sluníčko, pohlédnout
10 jsem nedovedl beze smíchu!

Sluníčko, ještě jen jednou tak zatoč se,
jak tenkrát — prosím tebe —
když den co den, jakoby z úkolu,
jsme tančili světem si pospolu
15 a kolem nás nebe — nebe!

ZPĚVY PÁTEČNÍ

Ten rudý prapor náš s tím bílým vedle polem —
 jak bije, šlehá po svém bidle holém!
 Hned plapolavě v rušnou dál se nese,
 hned truchle choulí se a zimničně se třese,
 5 a barva barvu v divé honbě stíhá,
 až v očích, ve lbi, v srdci se nám míhá.
 Viz — viz! teď ve výši se vzdmula krev
 a po ní varem tryskla bílá pěna! —
 teď vítr zadul — náhle nový zjev —
 10 hle návějí sněhu, krví pokropená! —
 a teď jak bílá holubice by se byla vznesla
 a mihem do plamenů sražena zas sklesla! — —
 myšlénku volá, myšlénku nám drtí
 hned vedle barvy života ta hrozná barva smrti.

15 Ej vždyť ten prapor jak ty naše děje!
 Když kroniku svou drahou do ruky si berem,
 tu jedna stránka, jak když anděl sám ji píše
 a psána brkem z bělostného jeho křídla,
 však druhá psána již zas rudým dábla perem
 20 a namočeným v kouřná pekel vřídla.
 A jaké děje, taký ten náš lid!
 Zlo — dobro, démon — bůh jej žilobně probíhá,
 dnes jak by zářné z úběle byl slit
 a zítra tělo ssedlou krví plíhá.
 25 Tvář jeho chvílí červená a druhou chvílí bledá,
 dnes bílé křtěňátko — kmet zítra ubodaný,
 dnes jasný učitel, jež lidstvo k nebi zvedá —
 a zítra mučedník zas lůze ve psí daný.
 Tak kolotáme vratkým životem se stále,
 30 nám každý bílý den se do červánků zmhouří,
 a červánky — ach víme — novou věští bouří:
 bij, prapore, jen bij, toť osud tvůj — bij dále!

Dvě číše zvedám květně pozavilé,
v té jedné víno červené a v druhé víno bílé:
35 vy barvy dvě, dvě světla, přes věky nám světe
a národ bojem, mírem k slávy chrámům veďte!
A pakli lidstvo po zemi se hlubným mořem vlní,
Čech bílý, rudý korál buď, jenž moře vzdorně plní;
a pakli lidstvo výší se jak Alpstvo nad tou zemí,
40 Čech buď Mont Blanc a Mont Rosa a zvýšen nade všemi;
a pakli lidstvo podobá se nebes hvězdné tváři,
Čech buď v ní bílou jitřenkou a rudým Marsem září! —
Leť vzhůru, prapore náš rudě svěží!
Jak Spartáné v svém rudém bitev kroji
45 pod tebou Čechové ať s mečem v ruce stojí —
ty veď nás, k předu leť a vrahy oslň, sežži!
Leť vzhůru, prapore náš mléčně bílý,
Přemyslův orle plný vzdušné síly —
pod tebou květ se rozlož krásou tklivý:
50 jak bílý bůh to národ spravedlivý!
Dej osud bojů nám, co muž a rek jich snese,
pak ale nad hlavou ať ráno rozbřeskne se,
z červánků slunce vyskoč, lehni českým polem —
buď v Čechách bílý den a plno růží kolem.

- Ne, ne — já nebyl žádným bílým květem!
 Já nerozkročil jasný se tím světem,
 má cesta nešla krajinami míru:
 jak divá řeka, která v skalách bouří,
 5 tak plná pádů, plná byla vírů,
 dno v černých tmách a povrch v šedém kouři.
 Že přece nejsem škrvnitého čela,
 že život nezkován meč na dvouosečný,
 že duše v propast zhouby nevhučela,
 10 jen tobě jsem, ty anděle můj, vděčný.

Tys náhle stanul mezi mnou a skutkem,
 tvé oko jako hrob se hlubně tmělo,
 jak lilje klonilo se krásné tělo
 a s nevýslovným děl jsi se zármutkem:
 15 „Což svému k smrti zmučenému lidu
 ni chvilkového popřát nechceš klidu?
 Chceš klesajícímu pod břevnem kříže
 na vyschlá bedra přidat hanby tíže?
 Chceš, tvá by na hlavu mu padla vina,
 20 on studem hořel za tě, svého syna?“
 A zdrcen klečel jsem a v hlasném lkání
 mé srdce sbíralo se ku pokání. —

Já nedím: „Bohudík, jsem lepší jiných!“
 Kdož smí se přimit, než se život zhroutí,
 25 než poslední doběhne z hodin stinných,
 že cesty kal mu roucho neposmoutí?
 Však tolik vím, ty jsi-li při mém boku,
 že srazem každým pevného jdu kroku.
 Tvou ruku líbám, k tobě vzhlížím slze,
 30 zář tvého zraku veď mne v světa mlze,
 tvé křídlo nadšené mne přenes přes propasti,
 anděle strážný, svatá láska k vlasti!

MATKA SEDMIBOLESTNÁ

Na naší Kalvarii, v charém kříže stínu,
hle matka Vlast — syn Národ v jejím klínu.

Do noci skleslo slunce, bouří hnáno,
do prázdna bouř své vyhučela amen,
5 syn, matka bez pohnutí, jeden kámen —
je ticho, mrtvo — vždyť je dokonáno!
Co matce slunce, co jí nové ráno!
Zrak nemá citu, srdce nemá tluku,
mráz smrti ledem pokryl chvějnou ruku
10 a spálil myšlenky — je dokonáno!
Květ její duše, květ jejího těla,
syn krásný, libý jak vše jara vůně,
muž, jímž se země nebi rovnat chtěla,
bůh člověk, jehož dosud nepoznáno —
15 zlým lidstva duchem zdáven zas zde v lůně
své matky ztlívá — již je dokonáno!

Sám kámen zřím, jak kameníte spolu,
má duše trne, ret můj sotva dýše,
třesoucí ruka k vašim nohám píše:
20 „Vy všichni, kteříž božím světem jdete,
krok zastavte svůj a sem pohledněte,
zda jesti bol, jenž tomu roveň bolu!“

Před skříní výkladní zde stojím v zadumání
 a hlava má se bolně k prsou sklání.
 Dva obrazy tu drží zrak můj v poutu:
 zde „Ecce homo“, tam zas v druhém koutu
 5 „Když na lid český padla persekuce“.
 Dva obrazy, tak různé ve svém vidě,
 a klíčíci přec v stejné lidstva muce!
 Zde bůh v své slávě — tam lid ve své bídě,
 zde rek a vítěz — v zoufalství tam hrdinové,
 10 zde oběť za všechny — tam oběti přec nové.
 Zde kazatel, jenž velkým slovem učí,
 že v světě volni mají býti lidé každý —
 tam jedni v svatém jeho jmenu dravě vraždí
 a druzí v témže jmenu bez vin umírají!

15 Paprsky slunce po obrazech hrají —
 křeč prsa svírá mi a hlava hučí,
 ret chvějný zašepotal v divém strachu:
 A bude vždy tak, božský lidstva brachu?!

Jen málo jar a let jsem padesáte.
 20 Má mysl letí zpět ku mládí době svaté,
 kdy ideálů strom byl bujným květem bílý;
 já věřil, každý národ s svobodou že myslí stejně,
 kdo zpívá hlasně k ní, že zpívá k ní i tejně,
 že celé lidstvo k jednomu již kráčí cíli
 25 a dávno srdcem k bratrství se shodlo.
 Ej — cítím podnes, jak to v prsou bodlo,
 a cítím podnes kamenitou tíži bolu,
 když poprvé vítr skutečnosti ledné
 ve větvích zahvízd svoje sloky bědné
 30 a květy prchaly jak žhavé slzy dolů!

Než — hlava brzy zas se hrdě zvedla:
toť bludná náhoda jen hru svou svedla.
Však neměl jsem již nadál žíti v míru!
Zas znovu náhle rozlehly se bouře,
35 zem s nebem v boji, kol jak plno kouře,
květ sfouknut mžikem, větve utlučeny
a odmeteny ve zoufalém víru — —

A přece ještě jednou upomínka zbledla,
zas zazelenal strom se pomučený
40 a také hlava má se ještě znovu zvedla.
Až nadešel ten souzený mně den!
Blesk za bleskem a nebe odevřené,
hrom náhle udeřil v můj zmladlý kmen
a roztrh od vrchu jej do kořene.
45 A duše stromu schla a schla, až zchřadla —
a hlava olovem již k prsoum padla — —

Ach nikdo trpčí slovo nevynes
než: „Ecce homo!“ — „Ecce homines!“

Jinde-li slunce je — u nás je sněh,
 jinde-li vánek jen — bouře nás strásá,
 zvoní-li po celém světě jen smích,
 zoufalá bolest nám srdce až drásá.

5 Bože, cos nasil trpkosti do této naší země!
 Ztrpklý je širý ten náš kraj, ztrpklé je všechno plémě,
 trpce lid žije v palácích, trpko se dýše v chýši,
 trpka je naše ornice, trpké je víno v číši.
 10 Trpká je sláva po otcích, přetrpké vzpomínání,
 trpká je naděj v budoucnost, že až se hlava sklání,
 trpce zní píseň národa, trpce vše slovo naše,
 trpké jdou kletby z našich úst, trpké i otčenáše.

Věru, nemohla snad ani jinde povstat báj ta
truchle krásná:

15 Kdesi v temné hloubi lesa kaplička prý stojí jasná,
 kaplička prý bílá, se křížovou lodí,
 Kristus pán mši svatou denně číst tam chodí;
 zvonek sám mu zvoní, vítr píseň duje,
 když pán Kristus denně sebe znovu obětuje.

20 Ach vždyť nemohla ta báje jinde povstat skor,
 nežli v kraji, kde se denně naděj s smrtí snoubí,
 v zemi trpké, jižto tvrdý kámen hor
 jako kalichem by koldokola vroubí.

Spi, Jezulátko, spi!
 Zas chudých lidí chudé dítě
 jen do jesliček uloží tě —
 ach tolikrát už lidstvu dáno
 5 a Jidáši zas zaprodáno,
 spi, Jezulátko, spi!

Spi, Jezulátko, spi!
 Spi sladce na tom seně holém,
 my dech tajíme všichni kolem,
 10 vždyť tobě, věčné pravdy synku,
 je také třeba odpočinku,
 spi, Jezulátko, spi!

Spi, Jezulátko, spi!
 A nabež v spánku nové síly,
 15 máš konat ještě mnohou míli:
 té cesty lidstva ku spasení,
 té ještě dlouho konec není —
 spi, Jezulátko, spi!

Spi, Jezulátko, spi!
 20 Za tvé o bratřích naučení
 svět vezme tě zas do mučení,
 a než se lidstva pouta zdrtí,
 je třeba ještě velkých smrtí —
 spi, Jezulátko, spi!

Já nejsem Robert král, ne Douglas, jeho rek,
 však srdce moje samo ryčně letí
 již napřed v plně vzešlý, ve budoucí věk
 tam, kde se nejvíc shemží nepřátelé kletí —
 5 nuž za ním, k předu, věrné české děti!

A bitvou vysekejte mně to srdce ven —
 toť srdce dobré, díím to sám, však směle,
 a věru že vám stojí za kých horký den,
 za páží zdatný vzmach a vlnů krve vřelé
 10 vždy srdce české, je-li české cele!

To moje jest, nechť soudí bůh sám v nebesích! —
 Zda jindy duše moje blahem výskla,
 než když tvá líce, lide, samý nach a smích,
 a zdali jindy slza do oka mi vpryskla,
 15 než když tě ruka vraha bídně tiskla?

A až je vysekáte, zas jím mršíte dál
 přes věků rozhráň, za kynoucí leta
 vždy tam, kde nepřítel nám nový vzroste val:
 nám Čechům z žárných mečů věčná dána meta —
 20 rád byl bych při vás do skonání světa!

Srdce to lidské — ach bože, prebože —
za zlobu může snad, za lásku nemůže!

Že prý jsi, národe, božím tom na světě
jako to bodláčí, v cestě jež zakvete,
5 jako to děťátko, které se z chudiny
zrodilo za těžké, neblahé hodiny.
Takému dítěti, nouze jež kolíbá,
každý se ve světě zdaleka vyhýbá,
a kdo se přiblíží, blíží se v pohaně:
10 „Kéž jsi se zalklo už, proklaté cikáně!“

Ej co ty řečil co všechny ty klevety!
Letím ti, miláčku národe, v ústrety,
jako ta dívčice, lidská ta pěníce,
milenci letí vstříc v horoucí písniče:
15 „Hledím ti v oči, byť světu se rouhaly.
Hladím ti ruce, byť hadi v nich šlehalí.
Rty moje na tvých hladově ulpějí,
byť jsi měl po retech jedových krůpějí.
Rámě mé toužebně hrdlo tvé ovíjí,
20 byť ti zlá choroba visela na šiji.“

Nejsi však, nejsi, jak lidé tě dělají:
ruce a šíje tvá sněžně se bělají.
Nejsi, jak říkají, zvětřilý v chudobě,
na prsou matky své slýchal jsem o tobě:
25 tlouklo tak měkounce srdce to mateří
ptačí jak srdéčko, ustlané do peří.
Nejsi, jak říkají, zlotřilý v porobě,
v očích své matičky čítal jsem o tobě:
povídka dojemná o zlatém člověku,
30 jehož bůh zachovej od věků do věků!

Koho bych miloval širém tom na světě!?
Srdce je vždycky ach srdcem jen dítěte —
do stáří, do skonu volá si po matce.
Přežil jsem matku svou, žiju jen památce,
35 přežil jsem lásku svou, měl jí tak nakrátce —
všechno jsem oplakal, zase se osvěžil —
tebe bych, národe, tebe bych nepřežil!

Byl podvečer. My v poušti, na oasy kraji.
 Tak ticho kol I Arabi, již jindy bujně hrají,
 dnes mlčí schouleni; jak teskný zjev!
 „Co je vám, muži?“ — „Pane, zde byl lev.“ —
 5 „Že lev? A kdy?“ — „To, pane, těžko říci,
 snad dnes, snad před týdnem, snad před měsíci;
 však jisto jest: sem spěla jeho chůze —
 snad cítíš, kraj jak po něm ztrnul v hrůze!“

Jak necítil bych! Vždyť jsem z české země.
 10 Ten divný strach, ten promluvil již ke mně:
 kdy nejbujněj jsem vykročil si, vráz
 až k srdci zasáhnul mi náhlý mráz.
 Jak by se kolem skalné hory ptaly:
 „Co v zemi obrů chceš, ty muži malý?“
 15 Jak udiven by pohléd na mne kraj ten němý:
 „Jsi sláb — přespříliš sláb jsi na mne, českou zemi!“

Pout tíži cítíme a jsme přec na svobodě —
 strach běží po lidech, mrak běží po přírodě,
 zpěv před věky se naposledy zdvih
 20 a odletěl a kdesi v modru ztich.
 Vždyť i v ta šerá vlků našich hejna
 se zabořila plachá bázeň stejná,
 ač věčný hlad je rve a krvežízeň mučí,
 ku skále tlačí se a jenom psovsky skučí.

25 Jak na poušti, kde lev si lehl polem,
 po širých Čechách teskno dýše kolem.
 Jen jednou krajem tím šel národ lev,
 jen jednou, před dávnem hřměl jeho řev,

a sama země slouchá s zatajeným dechem,
zda hrůzný hrom ten ještě nevrátí se echem,
a co kde dýše, choulí se v své skrýši
a s chvěním cítí: jsme zde ve lví říši.

JEN DÁL!

Z bouřného času jsme se narodili
 a krok za krokem v bouřných mračnech jdem
 vstříc hrdě vznešenému svému cíli,
 šij kloníce jen před svým národem.
 5 My věděli, co na nás cestou čeká;
 byť hrom však bil a mráz nám v kosti vál —
 toť jenom česká hudba odevěká,
 my při ní půjdem k předu — dál, jen dál!

S tím národem, jenž je tak čistý, jasný,
 10 jak byl by z rukou božích vyšel dnes;
 jenž dosud v prsou nese idól žasný,
 byť byl i před věky již za něj kles!
 Za volnost lidskou — *v nás* kdys rozekvětlá! —
 dnes stojí Čech, jak druhdy za ni stál:
 15 ta myšlenka, která nás ve hrob smetla,
 zas k slávě vznese nás — jen dál, jen dál!

Jen dál! Čas nový nové chce mít činy,
 den nový vzešel k nové práci nám,
 jeť sláva otcův krásný šperk pro syny —
 20 však kdo chceš ctěn být, dobuď cti si sám!
 Kde přítomnost jak dítě pozastesklá,
 vše dávná sláva, byť v ní dýmant hrál,
 je za korábem jenom brázda lesklá —
 napněte lana — vzhůru plachty — dál!

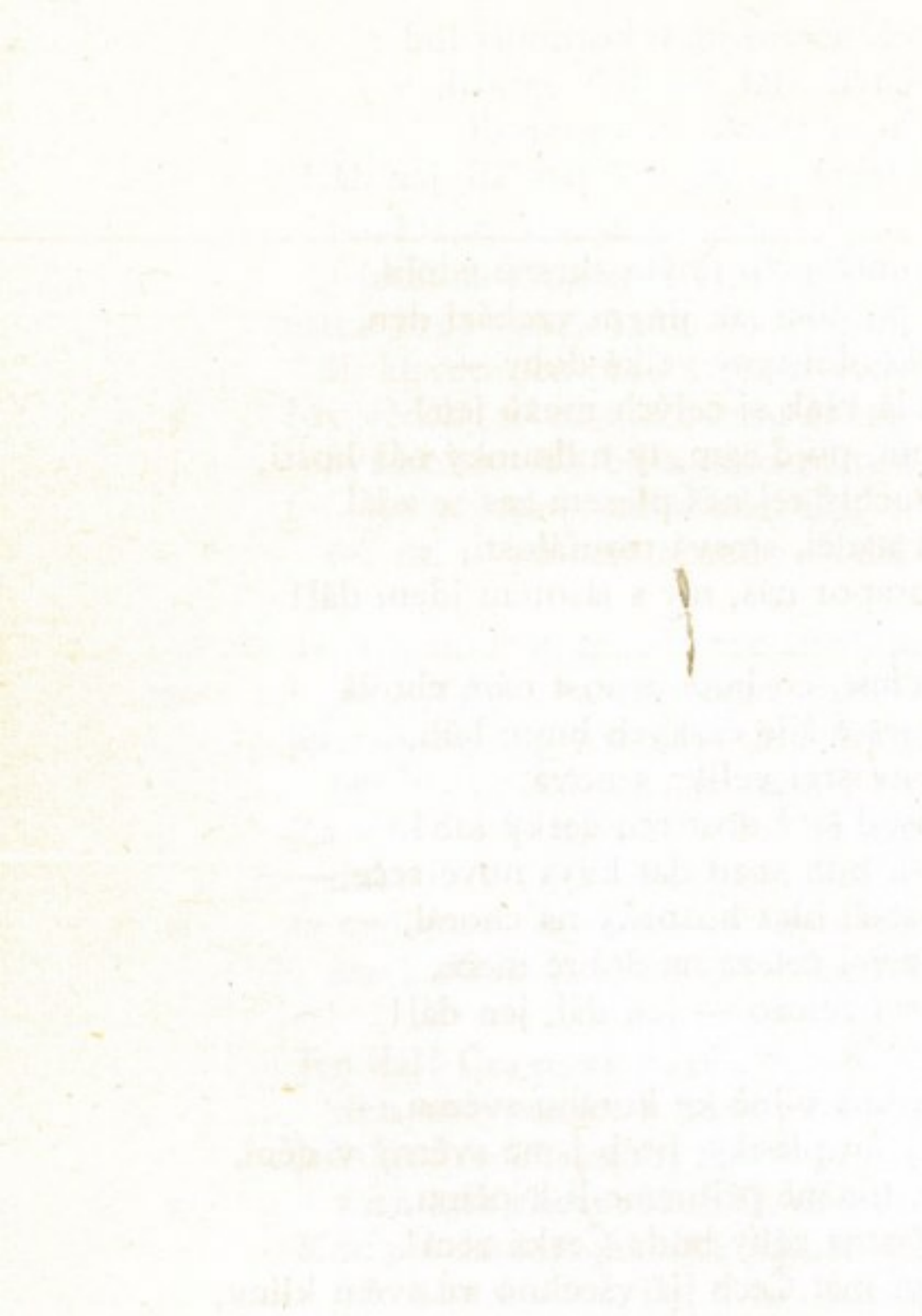
25 Pryč se vzdechy, již umlkněte, rety,
 že přízeň doby není jasna tak!
 Což růže neodvívá svoje květy,
 když mezi ní a sluncem rozstřfen mrak?

Pryč s klímotem již u kormidla lodi:
30 kdo chvíli stál, již stojí opodál,
den žádný dvakráte se nenarodí,
 čin dvakrát nezraje — jen dál, jen dál!

Nám slunce jako jiným skráně zdobí,
 nám po noci jak jiným vzbíhá den,
35 jsme jako jiní syny velké doby —
 ta žádá však si celých mužů jen!
Pojď sem, pojď sem, ty milounek náš hosti,
 by truchlý rej náš plesem zas se zdál,
ty zlatá naděj, smavá troufalosti,
40 nes prapor náš, my s jásosem jdeme dál!

My nevíme, co budoucnost nám chová —
 však ještě žije českých bitev bůh,
a pro vítězství veliká a nová
 je dosud širý dost ten český luh!
45 A chce-li bůh snad dát kdys nové seče —
 nám stačí hlas husitský na chorál,
dost v zemi železa na dobré meče,
 i v krvi železo — jen dál, jen dál!

Ach hledme pilně ke korábu svému,
50 jsme jeho plaňky, hřeb jsme svěrný v něm,
a věrně, toužně přilneme-li k němu,
 zas šťastna záhy bude Česká zem!
Však byť měl Čech již všechno ve svém klínu,
 čeho si v nejbujnějších snech svých ždál —
65 to lidské moře nezná odpočinu,
ty též ho neznej, stále měj se k činu,
 dál, Národe náš drahý, věčně dál!

*DODATKY KE ZPĚVŮM PÁTEČNÍM
A JINÉ VERŠE O VLASTI*

STAROMĚSTSKÁ VĚŽ

Půlnoc s věže. Věž v plamenech.
Zář ku nebi tichá šlehá
a nahoru dolů rej plamenů
jak klikatým bleskem běhá.

5 Půlnoc s věže. Věž mžikem je
jak krvavá obra ruka,
a nad ní se plameny splítají
v kříž, jakoby boží muka.

10 Někdy v okně jak blyskla by
tvář stará a barvy bledé,
a vzduchem to chvilkami zasyčí,
jak po brusu meč když jede.

15 Požár šlehá tak noc co noc,
kraj světa plá, přes tři věky,
a z dále sem tázavý hukot zní
jak ze živé lidstva řeky.

20 Požár šlehá tak noc co noc
a pod věží blaze, němě
jak v hedvábné kolébce Praha spí —
ta Praha, to srdce země.

MOTTO MÝCH PÍSNÍ

Jen kratičké zpívám si písničky,
jsemť vojákem, u přední stráže:
my slouchavě hlavu svou kloníme
a nepřítel jazyk nám váže.

6 Však někdy cos na prsa zatuká,
a cítím: vnitř náhle to chodí,
a je mně, jak slyšel bych zlý tam pláč,
jak právě se z člověka rodí.

10 A tesknota těžké jak přívaly
se zvedá a hučivě šíří,
a pojednou na vlnách mysl má
jak tonoucí lísteček víří.

15 Pak vyrazím písničku ku nebi,
s ní letí, co srdce mé tíží —
a oněmím zase a naslouchám,
zda zbůjník se tábora blíží.

KU VZKŘÍŠENÍ!

Když se hory zelenají, modrým květem prokvetají,
anděl páně po nich chodí.
Krok svůj staví, v kraje zírá,
palmou mává, hromem volá,
5 jarním hromem, prvním hromem:
„Ku vzkříšení! Ku vzkříšení!

Kdo jste spali, procitněte, kdo jste zmdleli, oživněte!
Zámky země odčvíceny,
klenby hrobů odvaleny,
10 s hrdla lidu pouto sňato —
hromným slovem božím volám:
Ku vzkříšení — ku vzkříšení!“

Hrom se dolů s hory valí — údol duní, zem se chvěje —
slyšíš, lide, slyšíš, lide?
15 Chýž se jako v proudu houπά,
hrad se ve základech třese,
na věžích to samo zvoní:
ku vzkříšení, ku vzkříšení!

Kdo se choulí, bůh když volá, — pro věk ztracen,
vržen k trouchni —
20 slyšíš, lide, slyšíš, lide?!
Cítíš, krev že v žilách tepe,
ve svalech že ocel květe,
v prsou že to hučí, bouří:
ku vzkříšení, ku vzkříšení!

25 Kdo se třese, hrom když bije, — pro věk ztracen,
vržen k trouchni:
z ledů budí bůh jen krásu,
z hrobů hrdiny jen volá —
není jara bez hřímání,
není cesty mimo krev
30 ku vzkříšení, ku vzkříšení!

Kýs přišel cizinec v náš český kraj
a rozhlédnuv se stanul udiven.

„Co to tu veselý je za mumraj —
toť věru došel jsem ve šťastný den:
5 zde každé oko plno bujně chutě
a po všem kraji jako na redutě!

Stožárů pyšných kolem celý les
a sláva — sláva! hřmí to odevšud,
kam pohlédneš, vstříc víří hlasný ples,
10 zní klarinet a chlípny chechtot dud,
a housle sviští, kolovraty vrní,
že šumem klokotným až hlava brní.

Hej, příteli, jaký to máte hod?
Vždyť samý fábor jste a samý květ!
15 Snad olympickou hru váš slaví rod,
že orlem vznes se nade chrámem věd?
Či srazili jste nepřitele k zemi,
že radost bouřnými vše pečejemi?“ —

„„Ach ne — toť pohřeb, co zde vidí pán!
20 Zvyk staročeský takto vede nás,
že sotva mrtvý do truhly je dán
a sotva dozní nad ním ‚Animas‘,
my hupky ze hřbitova do hospody
na taneček a rosolečné hody.““ —

„A na čí tryznu jsem to přišel sem?“ —
25 „„Ach — český národ vznes se v říši duh!
Však trpěl dlouho — buď mu lehka zem —““
„Jak? Český národ? A co vy — probůh!“ —
„„My synové — juchjuch! — vždyť zříš, že dbáme
30 a — jak jen můžem — národ pohřbíváme!““

Vlak chvíli už byl zase v plném spěchu,
 a drkot kol a šramot vozních svorů,
 chrast kolejí i jiné zvuky tupé
 se slívaly zas do táhlého vzdechu —
 5 my v novém byli spolu rozhovoru,
 vtom klika cvakla, u našeho kupé
 se dvířka odevřela, v beranici
 muž stál tu silný, tváře větrem smáhlé —
 „Nuž — právě tedy jedem přes hranici!“
 10 a zavřel zas a — bylo ticho náhlé.

Muž, hlava rodiny zde cestující,
 chvějící rukou k cloně okna sáhnul
 a rychle — rychle do koutku ji stáhnul,
 by dychtivému nevadila oku;
 15 choť jeho jako laň se svižně zvedla
 a spustivši se ku mužovu boku
 na jeho rámě přitiskla se lící;
 a dcerka jejich — desíti tak roků —
 ku protějšímu oknu hbitě sedla,
 20 v klín dala ručky, zbožně ven vyhlédla.
 Též já byl tich, můj jazyk pod olovem,
 vždyť hřích by byl, teď vyrušit je slovem!

Tou náhodou, jež cestovníky svádí
 a cizí lid si mžikem skamarádí,
 25 jsme sešli se a sesedli si spolu,
 a za řeči jsem brzy důvěrníkem
 se stal všech radostí jich i všech bolů.
 Před osmi roky touž se cestou brali,
 když utíkali z vlasti před zánikem —
 30 zleť drápy osudu zde do nich praly;
 dál dále krok jich pevnou půdu hledal,

jak pták by sedal a se zase zvedal,
až zakotvili kdesi pod Kavkazem:
tam spokojenost sedla zas k jich stolu.

85 Teď, přivolaní staré matky vzkazem,
se na návštěvu domů ubírali.

Jakž byli nepokojní, rozechvělí,
jakž se jim ruce třásly, oči skvěly,
jak zvláštní tón teď šlehal rozhovorem,
40 když blížili jsme se již ku hranici!

A proto byl jsem slední na stanici
sám tajně promluvil si s konduktorem,
by v pravý čas nám sdělil, vlak že veze
nás tedy již přes české vlasti meze.

45 Vlast, domov — slova kouzelného zvuku!

Tak ticho je, ba jako ve kostele,
když bez kněze a varhan osamělé
se duše choulí a při srdce tluku
bol s blahem jako ve číši se mísí.

50 Jen kradmo někdy oči svoje zvednu
a krátkým mžikem po ostatních vzhlednu:
ret jejich jako v modlitbě se vlní,
zrak jejich jako ku pláči se plní,
ba na řasách již větu rosa visí!

55 Vlast, domov — velká, vskutku božská slova —

jak rázem při nich každá žilka hraje,
jak člověk udivně se při nich chová!
Přec tentýž ráz zde horského je kraje,
dřív jaký byl už na moravské straně —

60 kraj přepůsobný, pravda, tvary různé:
semknuté skály, průzory zas luzné,
kde malá ves se pne po skalní hraně,
jak by tu stály věru jesle svaté,
sníh po údolu bílým stříbrem svítí,

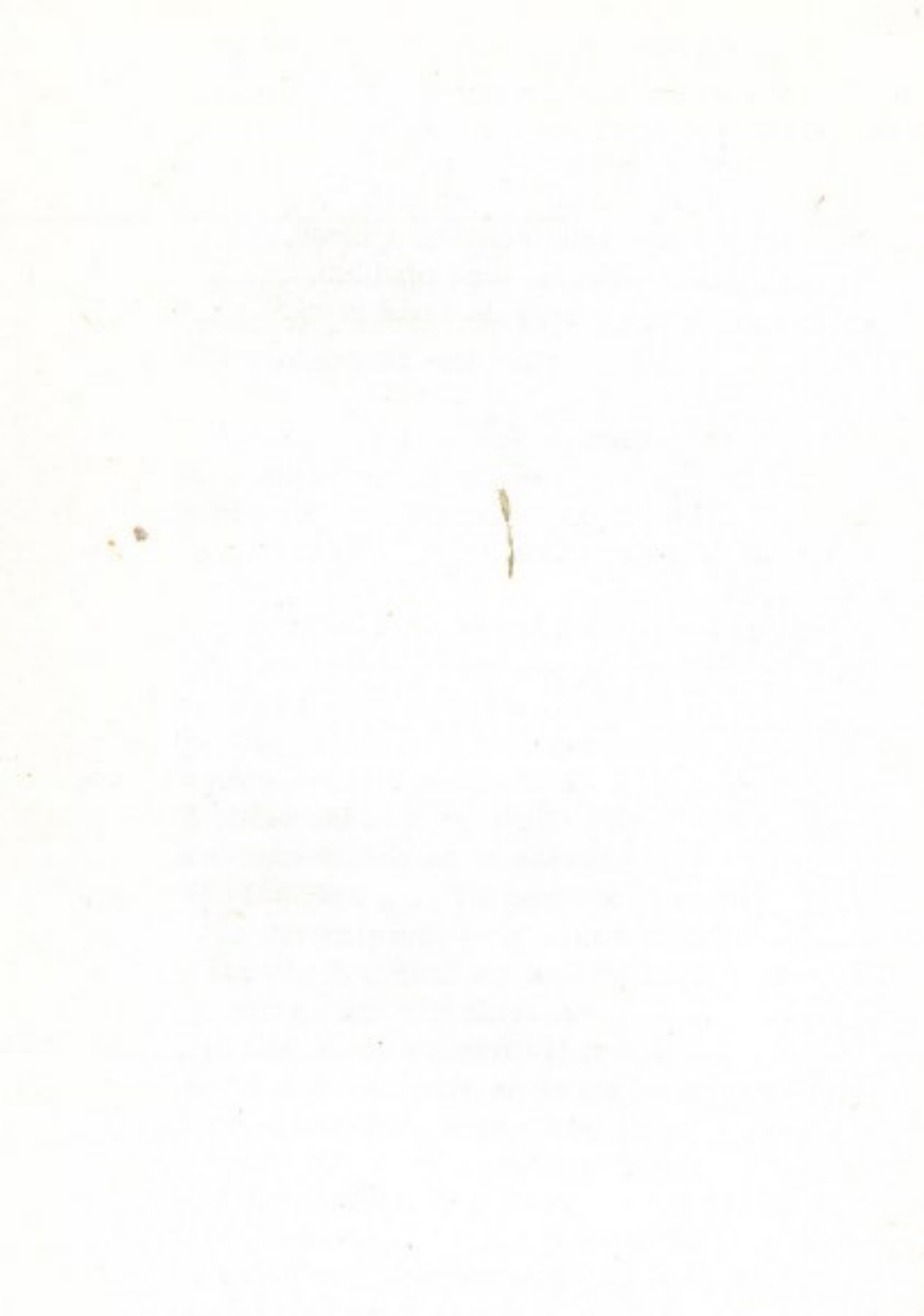
65 led po smrčínách rudým zlatem třpytí
a nad tím nebe modře rozepjaté —
je krásné to, však bylo dřív již krásné,

a přec těm lidem celá duše žasne!
A já? Ač sdílný bývá pocit taký,
70 já klidný jsem, jsem jenom divák němý —
Vy plačte si, já zatím sedím v suchu!
Já — já — co to? co náhle kypí v duchu? —
Pojednou srdce k hrdlu poskočilo,
i zamíhalo se před mými zraky,
75 jak by tam venku světlo bleskné dštilo,
děšť briliantový tam padal k zemi — —

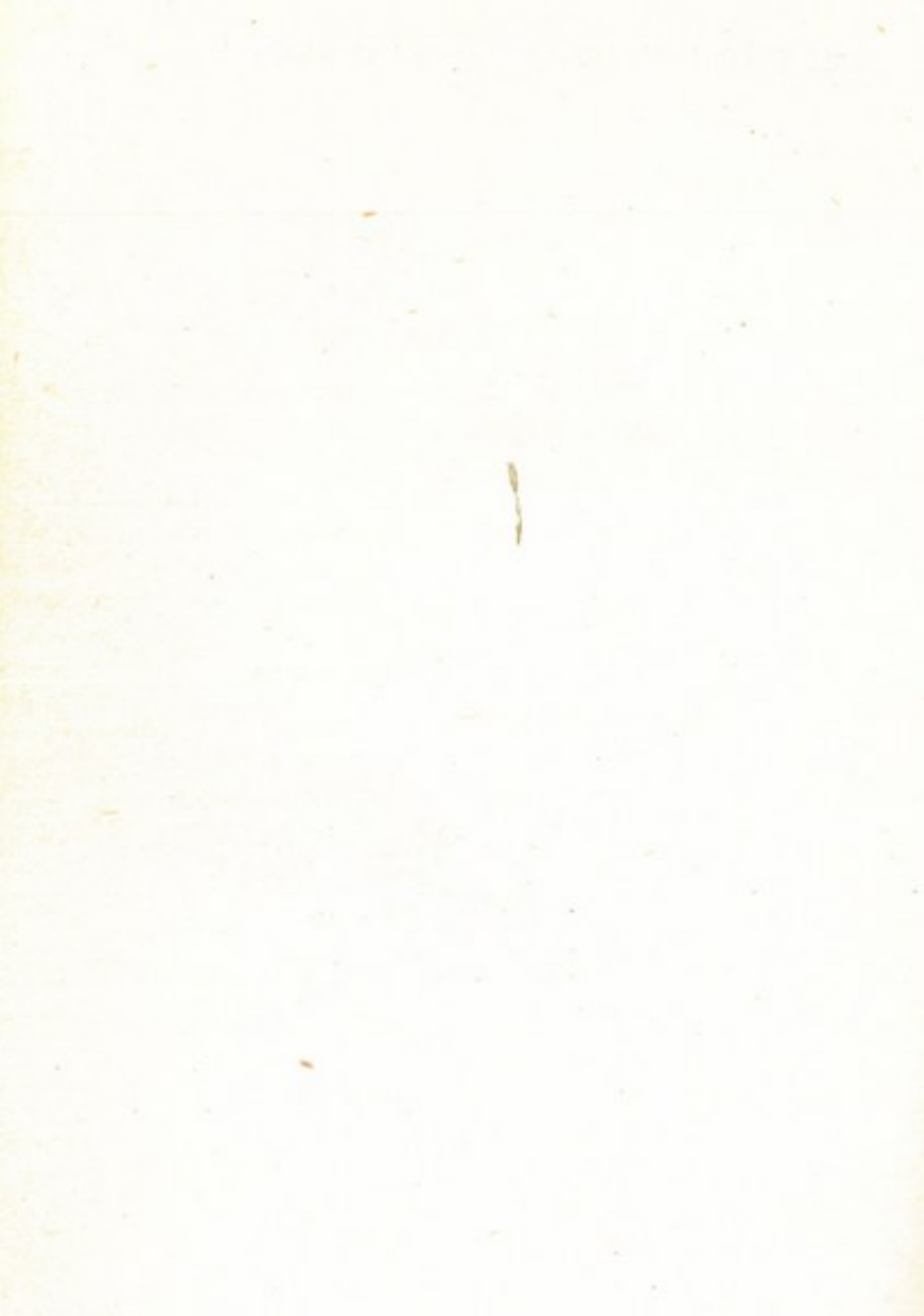
Děvčátko vstalo. Čile k matce milé
se přitulilo, ručky otočilo,
a něco šepce. „Nech mě na pokoji!“
80 „„Co chce?““ — „Chce...“ — však mi nedošlo
už k sluchu.
„„Nu dej jí tedy, je teď k tomu chvíle —
proč vychovala jsi tak dcerku svoji!““
A matka, ráda novému as ruchu,
po brašně sáhajíc s úsměvem vstala
85 a něco vyňala a dcerce dala.
Malička skříňka, ve obálce bílé,
a dcerka vtiskla na ni polibení.
Já přihlížím. „„„To pamlsek as není!?“““ —
„No, pověz pánu, co máš pod rukama!“
90 Však děvče upřeně jen k zemi hledí,
ať matka nutí, dítě slova nedí.
„Já tedy budu vypravovat sama!
Když stěhovali jsme se do ciziny,
šly s sebou steré, věru divné věci,
95 a mezi nimi — šel i ptáček v kleci.
Byl chocholouš. Ach, pane, jak ten zpíval!
,Kde domov můj' i jiné písně uměl.
A v dáli tam, kde kraj tak cize jiný,
za skrovné zrno, malou za obsluhu
100 nám útěchou, ba často blahem býval —
když zpěv tak vířivě mu z hrdla šuměl,
nám zdálo se: jsme na domácím luhu.

Až jednou — podzimní to bylo ráno —
v své kleci ležel, a měl dozpíváno.

105 My kropili jej, hladili a hřáli,
ba prosili — víc oudy neokřály.
Nuž rakvičku jsme tedy urobili,
a když v ní ležel nehybně a němě,
110 tu jeho kostičkám jsme přislíbili,
že zavezem je zpět do české země.“

VERŠE HUMORNÉ A SATIRICKÉ

ŽALOSTNÝ VZDECH A PONIŽENÝ DOTAZ

k Jeho Učenosti pánu a panu

PRIMU SOBOTKOVI,

vydavateli „Kratochvilné historie“ atd. atd.

Nymburku se mohu vyhnout —
 „po nymbursku připíjejí“:
 dřívě s tebou k stolu sednou,
 pak ti hlavu nabíjejí;

5 *Žatec* mohu nechat stranou —
 Žatečtí jsou rovněž zralí:
 ještě nebyl taký člověk,
 aby se mu nevysmáli;

10 nemusím, když na cestách chci
 držet „všech pět“ pohromadě,
 jít k *novopackým* „bláznům“
 ani ku *přeloučské* radě;

15 nemusím, když nechci pýchy,
 do *Kostelce nad Orlicí*:
 nemusím do *Rožďalovic*,
 chci-li se vždy klevet stříci — :

ale kam se v *celých Čechách*,
kam se, *kam* jen uchýlovat,
nechce-li se moudrý člověk
jako blázen zamilovat?

Starý rým a stará pravda —
jmenuj, mistře, místo české,
kdeže — achich! — ženy, panny
nejsou k zbláznění až hezké!

(O odpověď prosí *Antonín Barborka*,
spravedlivý spisovatel prózou i veršem.)

Můj ty bože, jaké divy,
přeměny a převody!
Naposledy ještě přijdou
dlouhé uši do módy!

PIJÁCKÉ MOTIVY

*Po světě sebral a dosti podivně do veršů dal Jan,
jenž se píše Neruda*

1

Motiv historický

Červenec — parno! Vysvlečen
v stínu se kaštanů chladím;
oběma rukama držím džbán
s pivem a měkče jej hladím.

6] Nejsm však vesel. Po srdci
kladou se vlakénka chará,
duší mou zadula tesklivě
balada stará — tak stará!

10 Praotec šedivý, stoletý
v prachýži věkem už zmírá,
u lože syn — též už zešedlý —
dlaní mu pot s čela stírá.

15 Praotec blah se však usmívá:
„Nechte mne — nechte mne, děti!
Tělo mé v hlínu se obrátí,
duch můj však přes věky letí.

20 Přes věky, do časů přepozdních
letí mé blažené zraky,
bude pak v Čechách zde žítí muž —
nebyl tu ještě muž taký!

Vidím ho, šlechetna muže, jak
v stínu se kaštanů chladí,

v rukou džbán z hlíny mé zrobený,
a on jej měkce tak hladí.

25 Povznesl džbánek teď do výše,
zase jej ke rtům svým shýbá,
věru on hlínu svých praotců
nadšeně, horoucně líbá.

30 Vypil a volá: „Hej hospodo!
nalej zas v praotcův hlínu,
připiju slavné jich památce
vroucně zde v kaštanů stínu!“

35 Při druhém nalití víceji,
toužněji zase mne hladí,
při třetím duši svou šlechetnou
ku vznětu, ku vzletu ladí.

10 Při pátém na moji oslavu
písně mu rojí se v hlavě,
při osmém — ach teď se rozplakal
těžce a přeusedavě!“

2

Časový

Přátelský kroužek náš při džbánech
svorně se zas uvelebil.
„Pijme! Svět dlouho už světem je —
dnešní den ještě zde nebyl!“

5 Pijme my na jeho oslavu,
sedme, znov slunce až vyjde,
kdyby svět do konce světa byl —
dnešní den víc nám nepřijde!“

Milostný

Ne — nepij, holka, poruč raděj
 svou žízeň pánu bohu,
 jeť pivečko to příliš trpké,
 já raděj sám je zmohu.

- 6 A nekloň rty své korálové
 už k ústí džbánu více —
 viz — žárlím — za ucho jej chytám
 a hoří mně už líce!

Dojemný

Spořme si, přátelé, pospolu,
 kupme si spolu pole,
 hřbitůvek na něm si upravme,
 slehnem se spolu dole.

- 5 Bude to překrásný světa kout,
 chválený, holedbaný,
 povrchem vyrazí ječmínek,
 větérkem kolebaný.

- 10 Nad ním si zazpívá skřivánek
 písně své převeselé,
 vzduchem se roztřese přitrplá,
 miloučká vůně chmele.

Obezřetný

„No — pusť zas džbánek, poslechni,
jsi v něm už dobrou minutu!

Zas postav jej a oddechni —
vždyť se ti zarazil až dech!“

5 „„Jen, bratře drahý, jen mne nech!

Což nekul mudrc polední,
že mezi smrtí, životem
dech jediný — ten poslední?

10 Já bráním dechu výjít ven —
vím, posledním zda není *ten?*““

Poslední

Až umru, bratři, zas si sesedněte
zde pospolu,
a napijte se při řinkotu sklenic
a hlaholu.

5 „Byl jako dobré pivo!“ měj řeč jeden
v mou pochvalu.

„Měl hlavu sice zpěněnu hned — srdce
však z křišťálu!“

10 A napivše se, prosím, usnete se
pak na skutku.

Však víte, jaký druh jsem lidí mřval
vždy v žaludku!

Z těch chlapů jednoho hned na ulici
si chytněte,
15 a zmelte ho — a také za mne jednu
mu vytněte!

Jen abych se nezastudil! Snad dva kabáty
mně stačí — pod ně lehkou kajdu —
a počkejme — vezmu flanelový obvíněk,
jen kde jej honemhonem najdu —

10 „Anna!“

Chlad jarní, jak známo, má tak mnohou nebezpeč —
a límec náš je trochu krátký —
nu pomůžem sobě, dáme si jej do výše
a na krk hedvábné dva šátky —

15 „Anna!“

A z jarního vzduchu, než mu člověk uvykne,
prý obyčejně nohy bolí,
radš trochu je dřívě namažeme kořalkou
a dáme do ní trochu soli —

20 „Anna!“

To koukáte! — ano, já teď věru půjdu ven,
je jaro, patnáct prý je v stínu —
Vy zatím tu celé jedno okno odevfťe,
a na celičkou půlhodinu —

25 rozumíte, Anna!“

3

Rád já chodím lučinami,
bývá po nich milá chůze,
ale když jsou trochu deště,
je tam zase mokro tuze.

6 Často mne už páry z lučin
k silné rýmě rozdráždily,
radil bych já tedy lidem,
aby louky vydláždili.

10 Pak ať prší, to je jedno,
hnedle je zas louka suchá,
řekne-li kdo: „Zkazíš trávu“,
je to výčitka jen hluchá.

Vždyť nám v Praze po náměstích
taky pěkně tráva bují:
15 tolik jí tu vždycky roste,
co jí lidé potřebují. —

4

Přírodo, ty tuze krásná,
nad tebe snad v světě není,
když já někdy k tobě vyjdu,
nevycházím z udivení.

5 Vezměm na příklad ty ptáčky!
Pořád zpívaj, vrzy — vrzy —
tuze se těm ptáčkům divím,
že je to přec neomrzí.

10 Pořád též ti ptácci žerou,
zobou, klofou, hlavou hází —
a já se jim zas už divím,
že si oběd nepokazí! —

Skopové s marjánkou

Vezmi maso skopcem dané,
 „vysoký ocásek“ zvané
 čili „šrůtka“; je to zkrátka
 od žebírek vzatá částka.
 5 Vem též brambory ze sklípku,
 česneku vem stroužky dvoje,
 jíšku z hovězího loje,
 vonné marjánky též ždibku.
 A teď kuchařka nechť hledí,
 10 ať se masu v teple daří,
 pak ať polívku z něj scedí,
 brambory v ní poovaří,
 a pak — ale nepospíchej! —
 zapraž, znovu vše to smíchej
 15 s masem — v krásné snaze tejně,
 by vše vřelo v chuti stejné.

Pochutnáš si: v mísy lůně
 rozloží se oblak vůně.

Husí krev

Jsem Čech, můj znak je lev!
 Jsem Čech, chci krev, jen krev!
 Však moderní Čech jinak na to musí:
 Čech moderní když krev chce, chce — krev husí.
 5 Ta lahoda, ta chuť —
 ach srdce, klidné buď!
 ať mluví jen, kdo zkusí!

Vem po 3 krejcařích krev ze 2 husí
a měj se k činu!
10 Na kastrol másla čerstvého 3 loty dej,
pár k tomu kmínů,
a cibulinku pěkně nakrájej,
ať jemná je, droboulinkatá.
Když pak je cibulka už „zlatá“
15 (jaký libý zjev!),
dej tam tu hezky rozmačkanou krev.
A když se to už, jak se říká, „dělá“,
by nezůstala krev snad přec zas celá
a nevypadala jak hlíny kousky,
20 dej ještě trochu nastrouhané housky.
A má-li to pak příliš suchou líci,
dej dobré polívčičky k tomu lžici.

Před půlnocí, po půlnoci
 ďábel nejvíce má moci —

modlete se, modlete se!

V citu zbožně rozehvělém

5 modlete se celým tělem,
 modlete se vzdechy, zraky,

sepnutými ručičkami,
 vířivými nožičkami —

ba i nožičkami taky!

10 Jak král David v citův muce,

při umělých světel záři,

modlitebně před oltáři

tančil s zlatou harfou v ruce:

také vám nechť v světel moři

15 a při hudby kataraktu,

v dvou- i tříčtvrtečním taktu,

duše v modlitbu se noří!

Modlitba je orlí křídlo,

poddejte se jeho moci,

20 ucítíte, jak vás nese

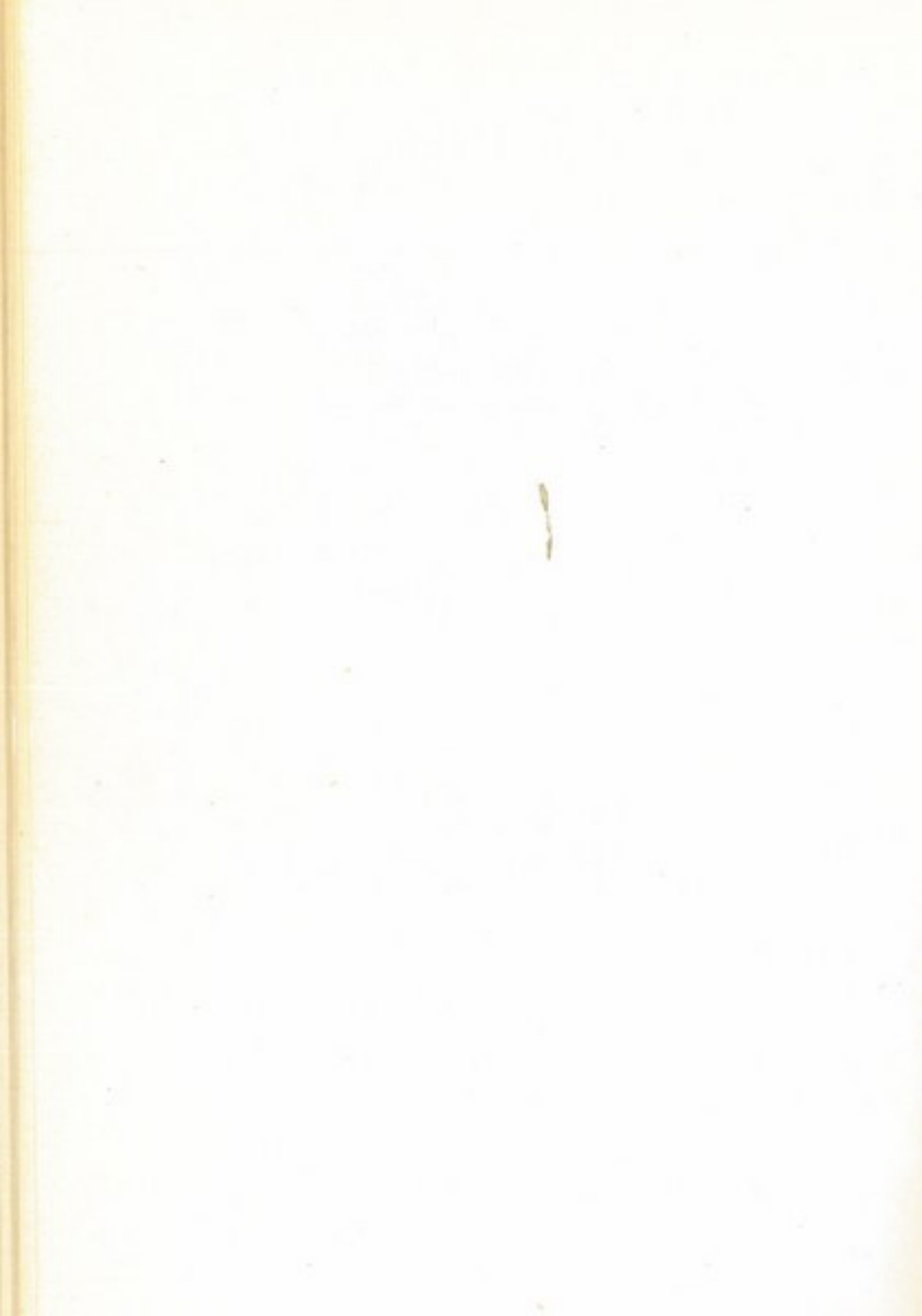
tam, kde plné blaha vřídlo —

Před půlnocí, po půlnoci

modlete se, modlete se!

JÁ NASLOUCHAL, KDYŽ MLADÝ PÁREK KLEKL

☞ Já naslouchal, když mladý párek klekl
a moudrý otec žehnal mu a řekl:
„Vy máte jedné lebky být dvě půle
a jedna hlava, v níž jen jedna vůle;
5 a býti jak dvě k jedné hlavě uši,
svět jimiž různě vplývá v jednu duši;
a máte býti jak dva rety chvějné,
z nichž slovo vychází jen jednosejné;
a máte býti spolu jak dvě tváří,
10 když jedna vesela, i druhá září,
a máte býti jak dvě oči k sobě,
když pláče jedno oko, pláčí obě.“

ADAM

Balada

Den soudný! Zem se rozevřena šklebí,
 trub hromy letí světem, bijou k nebi,
 jež v jasu se jak zlatá brána klene;
 a bílé lidstvo spěchá v houfném chvatu,
 jak bouř, když bílé páry krajem žene,
 k soudnímu místu, skalám Josafatu.
 5 Bůh zasedl, mráz širým lidstvem běží.
 „Kde mešká Adam, což snad ještě leží?“
 Však Adama již anděl Uriel
 skrz němé řady k stupňům trůnu vede,
 a otec Adam — jak by před trestem se chvěl —
 10 má oči splašené a tváře bledé.
 „On nespal již, však lestně oči svíral
 a ruce mé se ze vší síly vzpíral!“
 Vtom Adam padl k zemi, na kolena,
 práh trůnu čelem bije, žalně stená:
 15 „Ach, pane, pane, milostivě hled,
 a vzpomeň, co se stalo v onom čase —
 já sice nevím, proč mě budíš teď,
však bojím se, že oženíš mne zase!“

Kmotře Hátě, sužované vdově,
 zapálil blesk v městě Kocourkově
 starou stodolu. — Tam vizme Hátu,
 kterak rozběhla se k magistrátu,
 5 kdežto na základě svého práva
 pánaboha v obžalobu dává:
 „Velemocní konšelé a páni,
 moudří v radě, chytří ve konání!
 Smilujte se nad vdoviným steskem:
 10 pánbůh stodolu mně spálil bleskem!“ —
 Souhlasili vesměs moudří páni
 v tom, že žhář jest hoden potrestání,
 na to však byl jejich rozum malý,
 jak by před soud svůj ho obeslali.
 15 Náhle zvolal kdosi: „Mám to! Ajta!
 Pošleme proň Vaňka policajta;
 on zná ve všem zakročiti směle.“
 V tom se zalíbilo radě celé.
 Policajt si dvakrát říkat nedal,
 20 vypravil se — pánaboha hledal,
 prošel město, prošel okres celý —
 pánaboha nikde neviděli.
 Co měl smutný policajt si počít?
 Když mu bylo před magistrát kročit,
 25 bil se v prsa, třikrát volal „běda!“,
 že se pánbůh nikde najít nedá. —
 Napjaly svůj rozum moudré hlavy,
 a ta ze všech nejmoudřejších praví:
 „Vyhráno jest! Pomoc v okamžiku!
 30 Soused Bárta smrt má na jazyku;
 již se vyzpovídal — duše čistá
 na cestu se k pánubohu chystá.

Proto navrhuji, milí páni,
že vzít může naše obeslání!“ —
Návrh tento v radě došel chvály. —
Ve světě se tomu arci smáli.
Já pak, poznav vzácnou tuto látku,
do veršů jsem dal ji na památku.

BALADA LITERÁRNÍ

*Od Antonína Barborky,
spravedlivého spisovatele veršem i prózou*

Mladý básník miloval ji,
víc než svoje blaho,
ona — Dorna její jméno —
ona nechtěla ho.

5 Takhle se mu jenom smála,
ba i pošklíbala,
od rána se do večera
tygru podobala.

10 Bodala ho zlými slovy,
štípala ho vtipy,
že mu celým tělem jely
ohnivé jak šípy.

15 A když ho už nadosmrti
bídň ubodala,
srdce z těla vytrhla mu —
do hrnku je dala!

20 Hrnek k ohni postavila,
do ohně se dívá,
slyš — to srdce básníkovo
vaří se a zpívá!

A u kamen Dorna sedí,
slouchá, sotva dýše,
arch papíru v ruce drží,
píše, píše, píše.

25 Příkladá jak pomínutá,
vaří, peče, škvaří,
přítom píšouc syčí: „Hehe,
tuhleto se daří!“

30 Srdce je už vyvařeno,
Dorna archy skládá,
sešívá je bílou nití,
praví: „To jsem ráda!“ —

35 A teď Dorna — nelítostná,
děsná ukrutnice! —
rok co rok vydává písni
svazek, ba i více.

Je smutno zase v Čechách. Dusný mrak nás tíží,
kam oko pohlédne, pých se zlobou se páří,
krok za krokem se zpupný Němec s Čechem sváří,
a horší doba ještě blíž a blíž se plíží.

6 Dřív také nebývalo v Čechách blahé shody,
však Čecha urazit se musil Němec stříci —
než o tom nedobře se mluví na ulici:
já myslím, abychom šli do hospody!

10 Pij, bratře! Byl jsi také v Chebu na své cestě?
Nu vidíš! Jméno Kalvent, po tak mnohém věku,
tam v živé paměti a v hojném lidu vděku,
Jan Kalvent, klempíř Čech, a v praněmeckém městě!
Jen vyslov jméno to a hned jsou kolem hody;
na každé tváři zablyskne se úsměv hravý,
15 prst zdvihá se, ret špulí se a chvatně praví:
„Já myslím, abychom šli do hospody!“

Zle bylo v Chebu kdysi. Vodní strže, záry
vše vůkol hubily a přední města pání
se sešli na radnici, každý by své zdání
20 zde pronesl, jak nalézt vhodné k tomu káry.
Den celý seděli a přec jen bez dohody;
tu povstal Kalvent: „Slyšte mého také hlasu —
hřích smrtelný tak mařit předraženého času,
já myslím, abychom šli do hospody!“

25 Smích, tleskání a již se všichni hrnou k „Hradu“.
Tam od stvoření světa dobrý nápoj býval,
vždyť vypravují, pilně z konve že tam pival
sám proslavený ten náš Jiřík z Poděbradů.
„Sem, hospodo, té tvoji ochmelené vody!“

30 a pili, zpívali a „bratříčkú“ se zvali,
Jan Kalvent žil, vždy zase v sboru pozařvali:
„Já myslím, abychom šli do hospody!“

Takž byli vesele až k ránu pohromadě.
Pak vyšli. — „To je mi teď divně!“ — „A mně taky!“
35 „Mně třesou ruce se.“ — „Mně zkalily se zraky.“ —
„Mně huba drkotá v tom náhlém ranním chladě!“ —
„A kdo tím vinen?“ — „Z Kalventa ty škody!
On radil nám sem jít, ať teď zas dále radí!“
A Kalvent s úsměvem si dlouhou bradu hladí:
40 „Já myslím, abychom šli do hospody!“

A vskutku zpět se hrnou, znovu pijí! — Doma
však zatím zle! Noc nekonečná, beze spaní,
a sotva den se rozbřesk, v houf se hrnou paní
se zrakem usazeným, chvějícíma rtoma.
45 „Kde jsou?“ — „Já nevím!“ — „Kdož zná všechny
mužské svody!“
„Jsou ještě v radě?“ — „Odnikud ach ani slova!“
A teď tu přichází též žínka Kalventova —:
„Já myslím, abychom šly do hospody!“

Ten jástot, výskot — městem se to ozývalo!
50 „Pojď, ženo!“ — „Zlato!“ každý zve si žínku svoji. —
„Sem pro mou holubici honem konev dvojí!“ —
tak blaho v Chebu dosud nikdy nebývalo!
Hle, mužský baret vedle čepce z alamódy —
blaženost v tvářích, jiskru ve každíčském oku
35 a v hrdlech píseň, pak zas zavýsknutou sloku:
„Já myslím, abychom šli do hospody!“

Dej nalít, bratře! — Moudrý v dějinách se učí.
Kde pravý muž, se říká, je též pravá brada,
a často pomohla již krátká, včasná rada
60 přes všechnu svízeľ, jež nás třeba k smrti mučí.

Teď v Čechách našich krásných zas se sváří rody —
ach, kéž by náhle povstal muž, muž k zulíbání,
a pěstí bouchnul, hromem houknul: „Slyšte, páni —
já myslím, abychom šli do hospody!“

KNIHA EPIGRAMŮ

PROSLOV KE KNIZE EPIGRAMŮ

A je-li knížka ta jak louka pestrá,
 ty, čtenáři, buď jejím motýlem,
 jenž volně poletuje tam a sem,
 a pojednou se někam jinam ztrácí,
 5 však zjitra zase k té se louce vrací!

K BOHYNI EUTERPÉ

Dej mojí mysli dychtivé
 — o altissima dea! —
 by rostla, květla, plodila
 jak „Musa rosacea“!
 5 Dej hojnost poupat slibných,
 a květů v plné vlnadě,
 a rostoucího ovoce
 i zralého již — vše to pohromadě!

VĚŘÍM!

Ba věřím plně v stěhování duší
a každý, dřív čím byl, že dobře tuší.
Jen ptejte se nás českých básníků:
já vsázím hlavu, že se podívíte,
ba ustrnete, bezpečně až zvíte,
co bývávalo v světě slavíků!

PŘIPOMENUTÍ

Ty díš: „Teď věnuju se Apollonu cele!“
Toť příliš mnoho — na mou duši:
Hyperborejci Apollonu v oběť milou
vždy dali z osla jenom uši.

BÁSNÍK DEMOKRAT

Raděj umřít beze slávy věnce,
zaniknout radš v dusných vlnách Lethe,
nežli řád mít, titul Excelence —
díky, bože, že já *nejsem* Goethe!

(Svatý Matouš: 28, 34.)

Bože, vyslyš prosbu moji:
Staň se, jak to v Písmě stojí —
„Nebe, země jednou zhynou,
moje slova nepominou!“

PSEUDONYM

Pseudonymon chceš mít? — Pojmenuj Josefem se
Egyptským;
musa, choť geniův, darmo ti pasti klade.

ZMĚNA

Dřív tisk jsem knihy skok a skok,
teď péro má už těžký krok,
a to se takto dalo:
že ve světě as všechno vím,
5 vše pronikám hned umem svým,
tak se mi dříve zdálo;
teď ale zato jistě vím,
že toho, čemu rozumím,
je zrovna hanba málo!

„Čet jste již básně moje nové?“ — „„Ano, přáteli!
 Však zarazilo mne v nich cosi tuze. Víte-li,
 že první zpěv váš přepodoben je Legendě světa?““ —
 „Nu možná — náhodou!“ — „„A druhý jak by opsán
 ze Salleta — —““
 5 „Snad mimovolná vzpomínka . . .“ — „„A v třetím
 Krasínski že zcela znalý — —““
 „Ach bože — mezi kolegy — co škodí dloužek malý!“

ČTENÁŘOVI

Buď spokojen, když z celé velké knihy
 do vnímavé tvé duše slovo padne jedno
 a zaklíčí a žene v květ:
 vždyť „na počátku bylo slovo“
 5 a stal se z něho — celý svět!

ČTENÁŘKY ČESKÉ

Čtenářky české jsou čtenářky pilné,
 pokrmů tištěných jedlice silné.
 Kámen by zlouskaly, hřebík by zchruply,
 na jedno sedění kravku by sluply;
 5 všechno jim chutná jak smyrnenské říky,
 všechno jde k duhu jim — pánbůh měj díky!

NEDŮSLEDNOST

Když matka o své vdavekchtivé dcíi
před tváří mužskou samou chválu šíří,
tu mluví se o „matky lásce svaté“;
když ale spisovatel v snaze stejně ryzé
sám do novin dá chválu o své knize,
to je prý „nestydaté“.

ŠLECHETNOST

Když někdy po Praze se v drožce drdám
a vidím člověka, jenž je jen pěší,
já nikdy člověkem tím nepohrdám.
A když zas jiného v té drožce vidím
a sám jsem člověk tedy jenom pěší,
já nikdy tomu v drožce nezávidím.

BOTY – LIDÉ

Na nové své boty klejem,
na nové se známé smějem,
netrvá však dlouhý čas,
a už klejem v opak zas.

PRÁNI

Dej, Pane Bože, Vondráčkovi zdraví,
a Kouřimskému humor lehce hravý,
dej Kubištovi peněz jako želez,
a Tomíčkoví nápad povždy pravý,
5 by nikam k lidem pro výprask si nelz,
dej Ondřejovi ženu pěknou, mladou,
a věrnost buď té ženy přední vnadou,
dej Komárkovi dlouhá, dlouhá léta,
a Nekutovi všechnu slávu světa,
10 a mně — že jsem tak hodný ke všem tady —
dej, Pane Bože, vše to dohromady!

LÍTOST

Kdo neumí, ba spíš se umučí,
než groše shrabovat se naučí!
Já neumím; však upřímně dím hned,
že lituju, že jsem „pan Nedoved“:
5 přec jenom přes života širou řeku
se plave líp, když člověk zarost v špeku.

MODLITBA

Patrone věcí ztracených, ó svatý Antoníne! —
Neboj se, já tě nezdržím, vím: musíš slyšet jiné,
kdybych pak tebe prosit měl, bys všechno to mi vrátil,
co jsem já, člověk pitomý, v svém živobyetí ztratil
6 (na příklad srdce dvacetkrát, as tisíckrát hlavu),
ty bys v své svaté kancléři měl náhle pěknou vřavu!

Za jednu věc však prosím přec, té nad jiné mi líto,
 kdykoli na ni vzpomenu, mnou celým zatočí to,
 vzpomínka pouhá zahání mi z duše smutek škodný,
 noci mi mění v denní jas a každou trpkost sladí —
 patrone, tu věc zas mi vrať — ach vrať ji — budeš hodný!
 čekám již, svatý — svařoučký — vrať mi jen — *moje mládí!*

OTÁZKA

„Kdo bohat, slyší o sobě jen lež, však pravdu chudý.“
 Mně nadávali vždy a všudy —
 tož byl jsem, aniž věda,
 náramný boháč teda?

MANŽELÉ ADAM A EVA BLÍŽNÍ

Pan Blížný dobrák — cti jej, paní Evo!
 On myslí vždy, že sukovitá hůl,
 jež na tom onom leží žití půl,
 je hotovoučké sladké dřevo.

*

5 A paní Blížná měkká, jako z dýmu.
 Když zlomíš nohu, přijde návštěvou —
 „Ach, každý máme tady bídu svou,
 já třetí den už, považte, mám rýmu!“

SLIBY

Já poznal kdysi také člověka,
jenž ve slibech tak si líbil,
že když už pak se světa odcházel,
že „brzy zas přijde“, slíbil.

SCÉNA Z RÁJE

Hud:

Jazyk můj jde do dvojema —
chceš si vzít jej ku pomoci,
paní ctěná?

Eva:

Co ty dvěma,
dovedu já jedním zmoci:
já jsem žena!

Z TOBOLKY CESTOVATELOVY

„Že do Svaté se země ubíráte? Nuže
ať hned vás první celník nevysvlíkne z kůže!
A dobrý pozor ať na svoji kapsu máte,
když vůdce vybíráte, koně najímáte!
Jste ozbrojen? Nu dobře! Až k Jerusalemu
lze revolverem ještě vyžrát na ničemú;
však za Jerusalemem kdo se tuze brání,
holého živobyť často neuchrání.

10 A dobrý pozor na nosiče, pomahače,
na zevlující lid a kluky prodavače,
na žebráky — —.“ — „Již dost, jsem úžasem až němý,
což je snad samý darebák v té *Svaté zemi*?““

DÍTĚTI

Pojď, dítě, nech mne líbat bělost tvého čela,
nech se rtů tvých zas víru ve ctnost pít:
jak třešně květ jsi čerstvoučkého těla
a oko tvé jak slunný rána švit.

6 Jen blíž! Již slyším srdéčko tvé tlouci,
a jakž tak z tvých do mojich prsou bije,
já cítím, jara proud že slastně vroucí
a blahý mír již v duši mou se lije.

10 Jsi čisté, svaté — ba tys svaté, dítě!
Snad ovšem brzy dost svět potřísni tě
a hřích — ne ne — nač teď ta slova pustá,
ach zdvihni honem bílou ručku svoji
a zavři jí ta moje bledá ústa —
když piju ze pramene v letním znoji,
15 zdaž připomínám sobě přitom s žalem,
že pramen pozděj kdes se zmoutí kalem?

ANDĚLÍČKOVÉ MURILLOVI

Co je tu andělíčků,
co zářivého ruchu,
jak oblak motýlů by
vrh do modrého vzduchu!

8 Jsou tvůrkové tak malí:
dvě boubelatá líčka,
dvě křídla jako dlaně
a máš už andělíčka.

10 Rád anděla-motýla
bych viděl v nebes pláni,
když po květinách-pannách
se mlsavě prohání.

15 On vidí asi dobře,
kde která zvláště lepá,
a už se lichotivě
jí kolem líček třepá.

20 A ona tiše stojí
a bez klopení víček:
vždyť chce jen trochu medu
a je to andělíček!

ŽIVOTY SVATÝCH

Těž pánbůh milovník je „památníků“.
Každému člověku dá čistou blánu
a člověk na ni píše, dokud dýše.

ANDĚLÍČKOVÉ MURILLOVI

Co je tu andělíčků,
co zářivého ruchu,
jak oblak motýlů by
vrh do modrého vzduchu!

8 Jsou tvůrkové tak malí:
dvě boubelatá líčka,
dvě křídla jako dlaně
a máš už andělíčka.

10 Rád anděla-motýla
bych viděl v nebes pláni,
když po květinách-pannách
se mlsavě prohání.

15 On vidí asi dobře,
kde která zvláště lepá,
a už se lichotivě
jí kolem líček třepá.

20 A ona tiše stojí
a bez klopení víček:
vždyť chce jen trochu medu
a je to andělíček!

ŽIVOTY SVATÝCH

Těž pánbůh milovník je „památníků“.
Každému člověku dá čistou blánu
a člověk na ni píše, dokud dýše.

Již vím, proč Mladek ze Mšeni
se nežení a nežení:
onť myslí na důsledek.
Rod jeho celé věky rost,
5 měl tedy zdatných mužů dost,
však byl to — samý „předek“.
To spravit chce pan Mladek
a být svých předků zadek.

Z MODLITBY HORALOVY

(Do památníku vychovatelů vysokorodých brabat ***)

„Marná práce, marné lopocení,
marná trýzeň krve do pocení:
skálná půda,
tvrdá, chudá,
6 místo klasů rodí bejl a hloží —
těžce na těch výších ležíš, ruko boží.“

PODOBENSTVÍ

Je k smíchu manžel, který pračkou, křikem
chce vyrovnat se ženy s nápadníkem:
je jako jelen, hloupá zvěř,
jenž v stromy trká, zvrací keř,
6 chtě shodit paroh starý,
by moh mu — narůst jarý.

„POSLEDNÍ SVÉHO RODU“

Již vím, proč Mladek ze Mšeni
se nežení a nežení:

onť myslí na důsledek.

Rod jeho celé věky rost,
5 měl tedy zdatných mužů dost,
však byl to — samý „předek“.
To spravit chce pan Mladek
a být svých předků zadek.

Z MODLITBY HORALOVY

*(Do památníku vychovatelů vysokorodých brabat ***)*

„Marná práce, marné lopocení,

marná trýzeň krve do pocení:

skálná půda,

tvrdá, chudá,

6 místo klasů rodí bejl a hloží —

těžce na těch výších ležíš, ruko boží.“

PODOBENSTVÍ

Je k smíchu manžel, který pračkou, křikem
chce vyrovnat se ženy s nápadníkem:

je jako jelen, hloupá zvěř,

jenž v stromy trká, zvrací keř,

8 chtě shodit paroh starý,

by moh mu — narůst jarý.

1

Athény staré, hellenské,
slavné až k době naší,
byly tak as jak Beroun náš,
jenomže méně krasší.

5 V takovém městě maličkém,
kdeže se všichni znají,
vždycky pro radost obecnou
někoho v posměch mají.

10 Buď je to blbec obecní,
nebo i pijan velký,
ba snad jen lenoch natáhlý,
chytající tu lelky.

15 O každém jeho slovíčku,
o každém vědí kroku,
ohýbají se chechtotem,
chytají tučných boků.

2

Na příklad tedy Diogén!
Krátce jen mluvit budu,
beztoho každý z vás to ví,
muž ten že bydlil v sudu.

5 Proč? Inu že rád víno pil;
že však se práce štítil,
grošů pak tedy nebylo,
aspoň rád víno cítil.

1

Athény staré, hellenské,
slavné až k době naší,
byly tak as jak Beroun náš,
jenomže méně krasší.

5 V takovém městě maličkém,
kdeže se všichni znají,
vždycky pro radost obecnou
někoho v posměch mají.

Buď je to blbec obecní,
10 nebo i pijan velký,
ba snad jen lenoch natáhlý,
chytající tu lelky.

O každém jeho slovíčku,
o každém vědí kroku,
15 ohýbají se chechtotem,
chytají tučných boků.

2

Na příklad tedy Diogén!
Krátce jen mluvit budu,
beztoho každý z vás to ví,
muž ten že bydlil v sudu.

5 Proč? Inu že rád víno pil;
že však se práce štítil,
grošů pak tedy nebylo,
aspoň rád víno cítil.

a šel se pro žert podívat
na Diogénův kbelfk.

10 „Vypros si milost nějakou,
uskutečným, co snuješ!“
„„Odstup mi trochu ze slunce,
příliš mne zastíňuješ!““

15 Nato si — praví dějepis —
Alex svou bradu hladil,
patrnó, že svou lichotou
Diogén pána zvnadil.

20 Takhle však pánu lichotit,
byť to i Alex Velký,
dovede — mírně řečeno —
karakter jenom mčlký!

5

Dostal as dobré spropitné,
mějme to za věc jistou,
protože chtěl se ihned stát
vládním pak žurnalistou.

5 V majetku svém měl džbáneček —
„To je mně proti srsti —
zbytečnou nač tu nádobu,
vždyť mohu píti z hrsti!“

10 Co tím chtěl říct? Chtěl jenom říct,
„z ruky že jí a pije“,
z něho že tedy byla by
výborná „reptilie“.

a šel se pro žert podívat
na Diogénův kbelík.

10 „Vypros si milost nějakou,
uskutečným, co snuješ!“
„„Odstup mi trochu ze slunce,
přiliš mne zastíňuješ!““

15 Nato si — praví dějepis —
Alex svou bradu hladil,
patrně, že svou lichotou
Diogén pána zvnadil.

20 Takhle však pánu lichotit,
byť to i Alex Velký,
dovede — mírně řečeno —
karakter jenom mělký!

5

Dostal as dobré spropitné,
mějme to za věc jistou,
protože chtěl se ihned stát
vládním pak žurnalistou.

5 V majetku svém měl džbáněček —
„To je mně proti srsti —
zbytečnou nač tu nádobu,
vždyť mohu pít z hrsti!“

10 Co tím chtěl říct? Chtěl jenom říct,
„z ruky že jí a pije“,
z něho že tedy byla by
výborná „reptilie“.

ROSTLINNÁ RODINA

Matka jak pivoňka,
otec jak suk,
dcerka jak růžička,
kluk jako buk;
5 babka jako lístek suchý,
dědek jako pařez hluchý.

ŽALOMIL ZPÍVÁ:

Již na třetí měsíc o lásce své
ti překrásné písničky zpívám;
teď jsem však už mrzut a schlíplý tak,
že sotva už na svět se dívám.

5 Jsem jak tamten kohout, jenž smutně tak
se krčí a otvírá klapky:
již přes týden na déšť kokrhá
a přec dosud nepadá kapky.

MODLITBA

Tvé oko temné jezero
a bájuplně vlnadné,
jak do něho kdo nahlédne,
omamný sen naň padne.

6 A člověk neví, kam a jak,
a klopýtne pak snadno —
ach Bože, dej mi klopýtnout
a dopadnout až na dno!

ROSTLINNÁ RODINA

Matka jak pivoňka,
otec jak suk,
dcerka jak růžička,
kluk jako buk;
5 babka jako lístek suchý,
dědek jako pařez hluchý.

ŽALOMIL ZPÍVÁ:

Již na třetí měsíc o lásce své
ti překrásné písničky zpívám;
teď jsem však už mrzutý a schlíplý tak,
že sotva už na svět se dívám.

5 Jsem jak tamten kohout, jenž smutně tak
se krčí a otvírá klapky:
již přes týden na déšť kokrhá
a přec dosud nepadá kapky.

MODLITBA

Tvé oko temné jezero
a bájujně vlnadné,
jak do něho kdo nahlédne,
omamný sen naň padne.

6 A člověk neví, kam a jak,
a klopýtne pak snadno —
ach Bože, dej mi klopýtnout
a dopadnout až na dno!

Ach, bože, žena, jaký divný sklad,
 co při ní krásy a co velkých vad!
 Hned jako holubice mile svorná,
 hned dupavá a jako ježek vzdorná,
 5 hned uplakaná, hned zas jasně smavá,
 hned toužně lnoucí, hned zas odmítavá,
 hned obětivá, zas jak skála skoupá,
 hned moudrá věstkyně, zas jako kachna hloupá,
 10 hned bojácná, hned jako lvice smělá,
 vždy měnivá jak větrem hnaná vlna
 a jako dítě sobectví jen plná;
 ba — jako dítě celičká a celá —
 a proto k ní jak k dítěti se shýbám,
 a na klín беру ji a líbám — líbám.

LE BOUQUET DE L'AMOUR

Pravda, já potácím se, vínem jak zpilý
 šumivým, jež tak hravě poráží muže.
 Zpilý jsem, ale — láskou. Právě jsem chvíli
 k svojí se dívce tulil úže a úže.
 5 Nevěříš? Tedy přistup blíže, můj milý,
 ucítíš: horký dech můj páchne jak růže!

ŽENA

Ach, bože, žena, jaký divný sklad,
co při ní krásy a co velkých vad!
Hned jako holubice mile svorná,
hned dupavá a jako ježek vzdorná,
5 hned uplakaná, hned zas jasně smavá,
hned toužně lnoucí, hned zas odmítavá,
hned obětivá, zas jak skála skoupá,
hned moudrá věstkyně, zas jako kachna hloupá,
hned bojácná, hned jako lvice smělá,
10 vždy měnivá jak větrem hnaná vlna
a jako dítě sobectví jen plná;
ba — jako dítě celičká a celá —
a proto k ní jak k dítěti se shýbám,
a na klín беру ji a líbám — líbám.

LE BOUQUET DE L'AMOUR

Pravda, já potácím se, vínem jak zpilý
šumivým, jež tak hravě poráží muže.
Zpilý jsem, ale — láskou. Právě jsem chvíli
k svojí se dívce tulil úže a úže.
5 Nevěříš? Tedy přistup blíže, můj milý,
ucítíš: horký dech můj páchne jak růže!

Chceš lásku mou k ženám
 mi za zlé snad brát?
 Kdo rozený gurmán,
 má kotlety rád!

PRAVDA!

„Proč nazýváš stále mne ‚andělem‘?“
 a špulila pusku svou jemnou,
 „vždyť kdybych se pojednou stala jím,
 co dělal bys, zlatý, se mnou?“

VZPOMÍNKA Z MLÁDÍ

„Ty miluješ tedy? Víš, dobrý můj hochu,“
 a matiččin hlas stal se vážný,
 „zkus myslit si, zdali as milence tvojí
 se podobá anděl tvůj strážný.“

6 A je-li ti jasno až do hloubí duše
 při každíčkém tváří tahu,
 pak miluj ji, miluj, a neopust nikdy,
 ta jistě tě dovede k blahu!“

Chceš lásku mou k ženám
 mi za zlé snad brát?
 Kdo rozený gurmán,
 má kotlety rád!

PRAVDA!

„Proč nazýváš stále mne ‚andělem‘?“
 a špulila pusku svou jemnou,
 „vždyť kdybych se pojednou stala jím,
 co dělal bys, zlatý, se mnou?“

VZPOMÍNKA Z MLÁDÍ

„Ty miluješ tedy? Víš, dobrý můj hochu,“
 a matiččin hlas stal se vážný,
 „zkus myslit si, zdali as milence tvojí
 se podobá anděl tvůj strážný.“

5 A je-li ti jasno až do hloubí duše
 při každíčkém tváří tahu,
 pak miluj ji, miluj, a neopust' nikdy,
 ta jistě tě dovede k blahu!“

JAKO NA ZEMI TAK I NA NEBI

Co myšlének jsme mívávali v podlebí,
jak asi žítí budeme „tam na nebi“!
Již odpověděly nám na to vědy:
„Zem hvězda je, je částí nebe tedy,
5 a lidé vy *už teď* jste nebešfané —
a tedy víte, cože pak se stane!“

Nu dobrá, díky! My už tedy známe,
že mít se budem „na nebi“, jak teď se máme:
že v letě budem orat, v zimě peří drát,
10 „o švestkách“ vždycky špatné pivo pít,
„ve čtyrech“ navečer si „maxla“ hrát,
„od času k času“¹ vyšší činži platit,
své prázdné chvíle pomluvami zlatit,
že ku všem nižším budem hrubi bývat,
15 však v úctě hluboké se před vyššími kývat,
že zkrátka třeba tam jak zde se chovat —
kde hczké děvče, hned s ním podovádět,
kde hezká žínka, hned ji pilně svádět,
a s mužem jejím pak se pohlavkovat.

CHUŤ

Bůh žehnej našim žaludkům!
Nás svět i nesvět hostí:
kulaté jíme *dušičky*
a *všechněch svatých kosti*;
6 my sníme *boha* samého
bez ostýchání všeho,
a v nestrannosti svojí pak
též s *medem zrádce* jeho!

NA OČÍCH LIDÍ

Jdou ve poledním slunci
muž dobrý, hříchův syn,
a ejhle: špatný s dobrým
má stejně malý stín!
5 Dobrého i ten malý stínek mrzí,
však chlubně vedle kráčí hřích si drzí.

HANA A CHVÁLA

Pohana tupou má jen zbraň!
Od hlavy k patě ty mne zhaň
a sotva se rozladím;
najdu si, tím jsem zcela jist,
5 na sobě přece tisíc míst,
kde s láskou se pohladím.

Řekneš-li ale: „Hodný muž!“
řekls a náhlým mrazem už
mně tělo mé zatrne;
10 zdá se mi ihned věru pak,
tajně že jsem já darebák
a trest že se přihrne.

Nebo když řekneš: „Chytrý kos!“
na mozek vtom už sedne cos
15 a hlava se zatočí.
Cítím se hlup tak! Náhlý strach,
svět že to celý pozná ach!
krev žene mi do očí.

STEJNÁ PŘÍČINA – RŮZNÝ ÚCINEK

Žena přihlouplostí koketuje,
muž se za přihlouplost zase stydí:
naivnost mládí oba v hlupství vidí.

„UČ SE MOUDRÝM BÝTI!“

Můj milý český jinochu, já v srdci svém tě nosím —
a proto vřele tebe zde: uč moudrým být se! prosím,
a najdeš-li kde moudrosti řádného učitele,
ty zlíbej ruce, nohy mu, a oddán buď mu cele!
Však přijde-li ti „učenec“, jenž tak vykládat umí,
že z lidských zdravých rozumů ni stý mu nerozumí,
ty neutrácej chvilenky pro slovní jeho mihoť,
a hned ho chytň za ucho a kopň ho a vyhoď!

DROBNÉ A ŠIROKÉ

Chceš za široké drobné obdržeti?
Dej lidstvu celou duši do oběti!
Chceš za drobné široké?
Čiň poklony hluboké!

SLZA

Jak ryzému srdci se pokoří zloba,
zde povím vám krátkou a dojemnou sloku:
já na hrobě matky své viděl jsem v trávě
i divokou macešku se slzou v oku.

ZRCADLO

„Čti v očích lidských! Studuj, studuj lidi!“
Když ale oko mé v těch očích *mne* jen vidí!

LIDSKÉ SRDCE

Těž mne kdys omamuje vábný hřích jak blín,
že odvracím se od světla a stáčím v stín.
Však pro to nesplítám si nikdy kárnou metlu,
já nesoužím se výčitkami, nehrdlím,
5 a nenapomínám se k dobru — aj vždyť vím,
jak v okně květina, když někdo v stín ji obočí,
zas sama volně listy své ku slunci otočí,
že též se srdce mé zas samo stočí k světlu.

OTÁZKA

Moh by bez potůčků, i těch na nit tenkých,
zšumět mocné řeky ruch?

Moh by bez dušiček, i těch dětsky mělkých,
vyrůst velký lidstva duch?

JINÁ OTÁZKA

„Jak voda uplyývá mládí — škoda, ach věčná škoda!“
„Chceš tedy, aby tvé mládí stojatá byla voda?“

SLUNCE A MĚSÍC

Jeden žije jako měsíc:
sotvaže se trochu sebral,
nabyl trochu plných tváří,
už zas hubne, schne a mizí,
až je suchý jako tříščka,
ohnutý jak žebrák kmet.

Druhý žije jako slunce:
věčně stejně boubelatý,
plný zlata, plný záře,
usměvavý, spokojený —
nebýt na něm trochu poskvrn,
čert by vzal nás ostatní!

Nač genia slavit,
 že ku mohutnosti
 a k velikosti, slávě,
 i ku plodné práci
 5 přispívá lidstvu!

Což slavíme veltok,
 že do oceánu,
 jenž oblačným dechem
 svým veltok ten zplodil,
 10 a živil a zrodil,
 a po světě vodil,
 a velčil a množil,
 konečně vplývá?

Či moh by ten veltok
 15 vody své zhltnout?

ŘIP

Řip miluju. Je v řeči své tak přímý,
 jak ovšem každý heros dokonalý.
 Vždy, kdykoli jsme vedle sebe stáli,
 mně řekl: „Tuž se, jsi mi ještě malý!“

ČESKÝ VÝTEČNÍK

Hle — přemýšlí! A kývá klidně hlavou.
Je spokojen s tou svou po Čechách slávou.
Však jedna věc ho přece druhdy hněte,
ba chytá ho až křečí:
5 že Bileamův osel proslul v celém světě,
a také jenom řečí.

ČESKÁ POLITIKA

Vlakénko pavoučí se hravě vzduchem třese,
je odevzdáno větru, ať je, kam chce, nese,
a na vlakénku, sotva oku znalý,
se nese pavouček jak puntík malý.
5 Nahoře v modru orli, plní síly,
si hrdě plujou k určitému cíli
a měří cesty mezi světa díly.

K nim pavouček své hravé vznáší zraky:
„Pšt — orli, orli — hečte, letím taky!“

1

Můj národe, já беру tě již ve ochranu!
 Víš co? My vyvoláme v Čechách „třetí“ stranu,
 ku vyvážnutí z bryndy, vlasti na obranu!
 Můj plán: my spojíme se s mocným potentátem,
 jenž — bez sněmoven — vládne velikánským státem.
 Již také našel jsem ho, pracoval jsem tiše,
 má říši dvakrát větší, než je ruská říše.
 Však nač ta tajnost — teď už mohu všechno říci,
 náš nový spojenc: král David na měsíci.

2

Král David v měsíci — nač prázdný o tom štěbot —
 je pro nás spojencem nejlepším v světě, neboť:
 Jsme samý tanec teď a muzika a sláva,
 že se až na to vše dnů, nocí nedostává
 a ten prý „drahý čas“ jak pták kol uší frnká;
 tu ovšem David král výborný ku pomoci,
 on také proflámuje téměř všechny noci
 a celý boží čas jen na svou harfu brnká.

3

Však dejme tomu, že bychom se pozměnili,
 ta mysl jehněčí se stala náhle smělá,
 vztek vjel nám do prsou, my zuby vycenili —
 tu opět David král se hodí pro nás zcela!
 Zda není jeho říše jako koule z děla?
 Zda kulhá on za novým naším válek ruchem
 a nezanáší se už dávno plavbou vzduchem?
 Zda nemá kuráže víc nežli jiný mnohý —
 vždyť světu napořád své ukazuje rohy!

Dřívější spojenci jsou láskou svou tak skoupi,
a opouštějí nás, jsme jim prý „příliš hloupi“;
král David ale — budme hloupi, že až bédno,
ba budme jako vůl, to je mu pořád jedno!

Ne, ne, jen žádný dík! Má povinnost to pouze!
Chtěl jsem jen vyhovět nynější české touze.
Dnes, kdyby někdo řek: „Drž, Čechu, se jen sebe!“
Čech zvolá: „„Je to trouh — ty svrchované nebe!““
Čech s mošnou na ruce dnes u všech dveří klepe,
a bloudí tak vždy dál a mňí: čím dál, tím lépe.
Nuž tedy *ještě* dál! — jsem šťasten, moha říci:
„Nejlepší přítel náš — král David na měsíci!“

KDYS PŘIŠEL TELEGRAMEK

Kdys přišel telegramek úřad na nebeský:
„Buď sláva otci Žižkovi! — Já, národ český.“

Odpověď

„Vy tam v těch Čechách našich potomci:
vy nejste národ, vy jste holomci!“

NAŠE POHOSTINSTVÍ

1

Vše v Čechách je, čeho jen třeba,
je masa a piva a chleba;
nu všechno, co k chrstu a k hryzu;
jen jedno nám schází, to: sůl.
5 A přece k nám sousedstva půl
jak do žlabu žene se k lizu!

2

Cizinec přišel. Honem sem židli!
„Abyste spaní nám nevyнес!“ díme.
Sedí. My usneme. Do běla spíme,
a když se konečně přec probudíme,
5 ejhle — pan cizinec jak když tu bydlí!
Všechno se hodí mu, všechno mu sluší,
všechno nám vyjedl z komory, sklípku,
uzené z komínu, z kurníku slípku,
leží nám v peřinách, z dýmky nám koufí,
10 po nás jen panácky očima mhouří.
A my tu stojíme, drbem si uši.

3

„Host do domu, bůh do domu.“
Ach neříkej to nikomu!
My máme, čert naši vem vlohu,
v svém domě už dosti těch „bohů“!

VELKONOČNÍ

„Kdo snáší ta červená vajíčka?“
ptá zvědavé se děcko.
„„Mé dítě, zajisté ňáký Čech:
ten snáší všecko!““

CHUDOBA

Jsme národ prý jen chudý. Díte pravdu pernou!
Však přece ještě kapsy leckde groše hostí,
a není ještě nejhůř u nás s platem.
Leč myslíme si náhle jinou minci bernou!
5 Že pojednou by, místo stříbrem, zlatem,
se platilo na příklad: *mužnou statečností*.
Jak zhub by národ mžikem! smrskla Praha!
Jak kručel žaludek nám v nahém těle!
A nikde atom pýchy! Říci by moh směle
10 druh druhu místo „Bratře!“ — : „Lumpe nahá!“

K+M+B+

Svěcenou křídou čti a zviš,
že s každým svatým jesti kříž.

KRIMINÁL

Zde stojí. Krásný! Však nás také stál
už přes dva miliony, ten náš kriminál!
A bude prý se ještě stavět dál.
Že ještě dál? Až tedy k jaké dáli?!
5 Tu myslím přece — a to žádný vtip —
že našim kapsám už by bylo líp,
teď pro poctivce stavět kriminály.

VÝHODA STARÝCH

Stáří když přibějvá,
léta se vejší,
stáváš se den co den
osamělejší.

6 V dálce svět hučí, ty
sedíš v svém loubí:
můžeš si zaplakat
ze srdce hloubi.

SMUTNÁ BILANCE

Co zbude ze života, drazí moji páni,
když odpočtete od něho vše umírání?!

Dvě uši dal nám bůh do šumného zvuků moře,
 dvě ruce dal nám též do klopotné práce tuhé,
 a dvě nám oči dal, by střežilo jedno druhé,
 a dvě nám nohy dal, to vzájemné ku podpoře —
 5 proč nedal srdcí dvě, nést všechno to světa hoře!?

PŘÁNÍ

Mám jedno přání věčné, zrovna jako dítě.
 Nechť cit a sluch můj jenom na okamžik umí:
 pocítit, Zem jak střelou po prostoru letí,
 zaslechnout, vůkol nás jak světy v chóru šumí.

DVĚ DRAHÁ MÍSTA

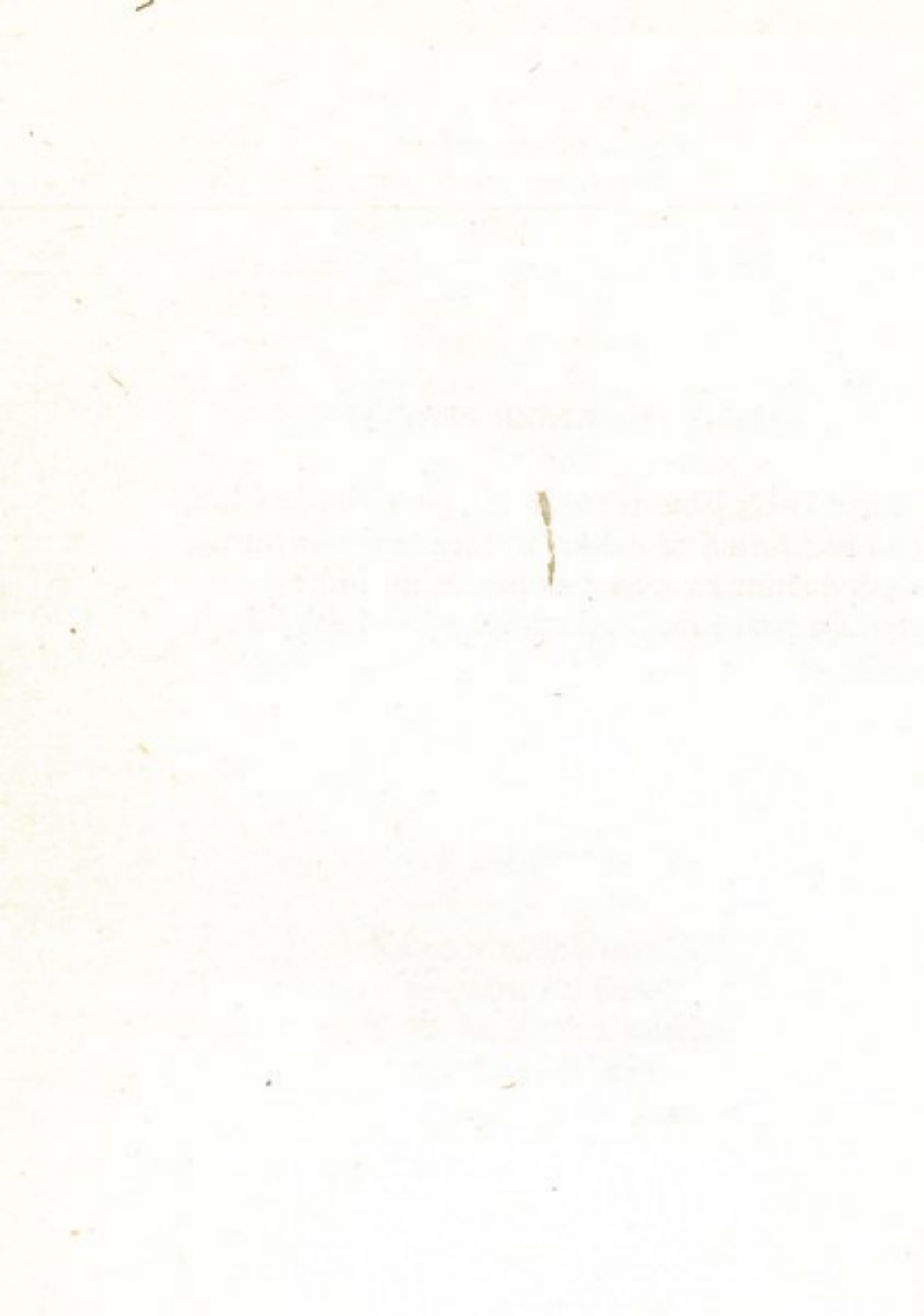
Když v cizině steskem
 se srdce mi třese,
 hned ku dvěma místům
 má duše se nese
 5 sem do vlasti zpátky —
 jak bleskný šíp!

A jak ta dvě místa
 se na mysli výší,
 již srdce se v těle
 10 jak v kolébce tiší,
 a prchají zmatky,
 a hned je líp.

15 Ta zvyšina jedna
je v lůně dvou strání,
ta výšina druhá
je v široké pláni —
to rovek mé matky,
to hora Řip.

DOSLOV KE KNIZE EPIGRAMŮ

Snad květy jsou na mé louce, jež rodí i jiný luh,
snad řeči jsou v té mé knížce, jež řekl i jiný druh,
já odpouštím to sobě a odpouští mi bůh:
jeť louka právě louka, duch lidský — lidský duch.

MY NEBOZÍ HUMORISTÉ!

„No — pořádná hloupost!“ řekne mnohý,
když čet cos hodně veselého.
Ach, zdalipak slyší jiný autor
kdys úsudku tak zlého!

- 5 A musíme přisvědčit v tom sami,
my humoristé pranešťastní:
nás skutečně živí jenom hloupost,
a ani ta ne vlastní!

PRAOTEC HUMORISTŮ*

- Že praotec náš Adam
měl dobrý rozmar, hádám,
ba směle svět bych učil:
vždyť když mu žebro vzato
5 a dána žena za to,
on ani nezabručil!

* Motiv cizí. Opakuju ještě jednou: motiv *cižf*; ani by mne snad jaktěživo nenapadlo, mít nápad k dámám tak nezdvohlý.

KUCHAŘI

Že spisovatel *,*, jak všichni lidé vědí,
sám málo čte a v hospodě jen sedí?

Toť stará litanie!

Vždyť přece vidíš na kuchaři,
5 že málo jí, kdo jídla vaří,
však skoro pořád pije.

ŠTĚSTĚNA

Ach, jedno živobytí truchlivé
a samé šedé hloží jen,
a druhé zase v samých růžích kráčí,
to: Štěstěna že kolo své

5 tak lenivě otáčí.

A nebýt půl již utlučen
a pověřivý napolo,
již vzkřik bych na tu mûru:

10 „Chyť kliku, stará parolo,
chci také jednou vzhûru!“

ÚTĚCHA

Kdo chceš být lidstva učitel
a vidíš marnost svojich děl,
jen nepotrať mi všechnu chuť!

5 Sám bůh měl stejný osud:
hned v první den řek „Světlo buď!“
a ono — není dosud.

Stará šlechta, nová šlechta — stejné mravy, stejné rysy,
přece cize žijí spolu, po věcích se teprv mísí.

Jak když hledím s pražských mostů k čeřícím se
vlnám dolů!

5 Vltava tu s Beroučkou jdou v širokém řečišti spolu,
cize plynou podél sebe, každá lne ku svému břehu,
pomalu jen, pomaloučku směsují se ve svém běhu,
rozeznáš je, ač již spolu proběhly kraj dosti dálný,
ač jsou obě stejně líný, obě špinavy a kalny.

STARÍ HOŠI

„Snad pan . . .?“ — „„Tak jest. A vy? — pan . . .!““
Čtyřicet let

a poznali jsme se zas na pohled,
i podáváme sobě ruce obě.

„Jak jsi se měl?“ — „„A jak se vedlo tobě?““ —

5 „Eh, všelijak, to víš, však jaké zbytlí!“ —

„„Ba ba, je těžké — těžké živobytlí!““

Jdem podle sebe. Hovoříme sic,
však cítíme: nemáme si co říci;
a po chvilkách druh druhu pozastihne,
10 jak oko pátravě se stranou švihne.
Ach bože, jaká zchudlost šedých vlasů —
ta vpadlá leb — ta drsná chladnost v hlasu!

Však náhle v oku kých se zjevil mih,
a v hlase vřelý tón a v ruce švih —
15 ach ano, ano, — zrovna jako v mládí,
když byli jsme tak dobří kamarádi!
A pojednou se úsměv v tváři lihne
a srdce vše a celá duše jihne.

A již se přitlačujem k sobě blíž
20 a rámě na rameni leží již,
ba právě tak, jak když jsme ještě školu

kdys navštěvovali, pak denně spolu
při hlasném smíchu, při hlučivém slovu
se ubírali svorně ku domovu.

25 A jako tenkrát věru také dnes
my nedovedem rozloučit se kdes;
vždy zase něco sobě nacházíme,
proč „ještě kousek“ zpět se sprovázíme,
a poroučejme desetkrát se bohu,
30 přec jdem zas ještě „až tam k tomu rohu!“

No — rozešli jsme se. Však náhle zpět
zas hledím, a vtom přítelův též hled
se vrací! Snad ho stejné strachy tíží!
Jáť bál se věru: on že teď se plíží,
35 jak kdysi od zad náhle na mne skočí
a dá mi „babu“ a už zmizí s očí!

*Motto: Co v próze nebylo by nic,
 dá do veršů se; není sic
 pak ještě ničím také,
 však je už prajinaké.*

I

1

Dláždění velké a nesjeté,
 zelenou prorostlé travou,
 dva paláce stojí nalevo,
 dva paláce stranou pravou.

5 Budovy rozlehlé, obrovské
 v tiché se náměstí spjaly,
 a hledí tak šefe a podřímle,
 jak spaly by a jen spaly.

10 Kdykoli odlehlým náměstím
 hošík jsem projít musil,
 vždy kráčel jsem mimoděk po prstech
 a tesklivě dech jsem dusil.

15 Jací as spavým těm olbřímům
 velicí snové se zdají!
 Co asi ty mříže a zákleny,
 co mhouravé arkýře tají!

Však někdy nás více si zaběhlo
do „palácového koutku“
a náměstí pojednou oživilo,
jak dotknutím květného proutku.

6 Pak vesele tam a kurážně
se hlasy nám ze hrdel draly,
a smáli jsme se, jak zvuky ty
kdes do zdí a do oken praly.

10 A náhle jsme vejskli a slouchali,
kam blabolná ozvěna letí,
a poskočili si a utekli —
vždyť víte, co umějí děti!

Z těch obrů byl jeden můj miláček,
měl tváří až černou, však klidnou,
měl veliká vrata kovaná,
a za nimi portýrku vlídnou.

6 Jak rád bych byl s obrem hrál si tím
a leckde ho pozatáhnul!
A vskutku se stalo! Kdys v podvečer
jsem drze mu na knír sáhnul.

10 A sotva jsem zatáhl, těžký zvon
vnitř na poplach domem duní,
a ve vratech dvířka se rozlítla
a ve dvířkách portýrka funí.

15 „Ty nezbedo, čertovo pometlo,
ty dábelská — odpusť mi, nebe! —
jen dostat tě někdy mých do rukou
a roztrhám, rozmelu tebe.

20 Já zrovna si uložím dítě své,
vtom banda ta na poplach zvoní,
a chytla-li holka už dřímotu,
má chudinka také zas po ní.“

4

Já výskal a skákal a točil se
a moh jsem se popukat smíchy;
však když jsem se octnul až za rohem,
byl pojednou jsem pak tichý.

5 „Vždyť nemusilas mi tak nadávat,
ty nehodná, hubatá paní;
víš, nech si tu hloupou svou holčici,
a ta ať si nechá své spaní!

10 Ať ve spaní roste a tloustne si,
co je mně do škvrněte, do ní,
však já ti ji nikdy už nevzbudím,
má ruka už nezazvoní!“

15 Tak sliboval jsem a potvrdil
vše řečené máchnutím ruky,
a nežli jsem doběhl k domovu,
jsem sepral se s desítkou kluky.

II

1

Nuž — dorostl jsem a hrdě dost
 jsem krácel po pražském mostě,
 a díval se z chodníku na chodník,
 kde které jde hezounké rostě.

5 Kde které jde líbezná rostátka
 a nese se růže jemná,
 a má-li pod brvami blankytná
 či má-li snad očička temná.

10 A blondýna je-li či bruneta,
 a srnčího je-li kroku,
 a obloučká je-li po prsou
 a štíplého přitom boku.

15 A ústa má-li jak maliny —
 ach bože, když člověk narost,
 má pojednou pranové ohledy
 a tisícero pak starost!

2

Hrome, ten pohled — ta postava!
 Jak, vpravo se zatáčí dolů?
 Co myslíš, ty andílku, proběhnem
 se trošičku o závod spolu?!

5 Já předešel. Zase tak pohlédla;
 však honem zrak sklopila k zemi.
 Oslovit chtěl jsem ji, nevím proč
 jsem zůstal však přece jen němý.

10 Aj vida, hledí mi uniknout!
Vždy rychlejší její je chůze,
a přede mnou jak tak pospíchá,
je podobna letící duze.

15 Již přece zas poněkud slevila
z rychlosti krůčku svého —
a hle, teď zvolna se zatáčí
do „koutku palácového“.

20 A postála, trochu se ohlédla,
já pozdravil zpovzdálí skromně,
a ona se lehýnce usmála
a zmizela — v černém domě.

 Zde tedy! A nejspíš že dceruška
té známé mi od dříve paní?
Nu počkej! Ty nevíš, jak umím já
děvčátkům ukrádat spaní!

Neděle, čtvrtky dřív bývaly
dost pěkný pro Malou Stranu :
sad Valdštýnský, krásný a rozlehlý,
svou otvíralť dokořán bránu.

5 A věřte-li, co v svém popisu
kdys u Haasů vytisk pan Strobl,
tož bývaly neděle nedělní
a čtvrtkové bývali nóbl.

10 Já — chcete-li — rád mu to dosvědčím,
co pamětník sdělím s vámi,
že ve čtvrtek vídal jsem v zahradě
jen staré a nosaté dámy.

15 A pánové že tam bývali
jen velcí a ještě větší,
a staré že, zkotlalé kaštany
pak slýchaly moudré jen řeči.

20 Než takový pán se zahradou
tou prošel jen tam a zpátky,
už zvoneček portýrův vzpomínal,
že pozemský den je krátký.

Neděle byly však bez ceny :
lidí tu snad do tisíce,
a všude jen rušivé pohyby
a všude jen prokvětlé líce.

5 Oproti čtvrtelní moudrosti
a elegantnímu tichu,
co lichého pak tu žvástotu
a co tu pak zvučného smíchu!

10 A kolik tu růží po záhonech
a kolik tu po větvích písni,
ba tolik se kolkolem cestami
prahezounekých děvčátek tísni.

3

Tam byly dvě labutě v jezírku,
my mládci z nich sbírali brčky,
a slečinky od nich se učily,
jak půvabně ohýbat krčky.

5 A bylo tam růží po záhonech,
jak jinde je polního kvítí,
a slečinky od nich se učily,
jak zdobit se a jak se rdítí.

10 A byla tam veliká drátěná klec,
v ní holubi po traláři,
a slečinky od nich se učily,
jak cukrují a jak se páří.

4

Já u klece stojím a cukruju,
vždyť ty jsi tu, žen všech pýcho!
„Ach miluju vás, vy anděle,
vy bohyně svatá!“ — Ticho.

5 „Jste krásnější než zde ta růžice,
jste šťihlejší než ta jilma —
ach, děťátko zlaté, rcete mi
své sladounké jméno!“ — „„Vilma.““

10 „A slečinka, jež vás tu provází,
ta milounká, tichounká duška,
ten anděl váš strážný, je přítelka
či sestřička vaše?“ — „„Družka.““

15 „A spolehliva, že hned nezradí,
když někdy vás oslovím, panno?
Když několik kroků vás sprovedím
a trochu vás pobavím?“ — „„Ano.““

5

Mně už se tu nelíbí. Ve čtvrtěk
každý se po tobě točí;
v neděli zase tu potkáváš
tisíce všude pak očí.

5 Těžko se mluví v reji tom,
člověk je jakoby zmámen,
přes oči jako by visel flór,
na mozku ležel by kámen.

10 Otázka každá je nesmělá,
odpověď vypadá skoupě,
rád bys jí řekl cos chytrého,
cítíš, žes řekl to hloupě.

15 Myslíš, že každý tě poslouchá,
každý tvůj posunek vidí —
ach, co to pánbůh má ve světě
pradivných, zbytečných lidí!

Také jsem brzy pak hněval se
 a hartusil na bohyně,
 že po boku každé té bytosti
 je nějaká „přítelkyně“.

6 Taková osoba protivná
 jak na ruce, na nohy provaz,
 jak na oči klapka, vosk do uší
 a na jazyk těžký ovaz.

10 Ve tváři výraz tak čouhavý,
 tak impertinentní mívá —
 ta ženská, ať děje se už co chce,
 jen věčně se pousmívá!

15 Sluníkem kreslí svým do písku
 a do všechněch stromů jím štouchá,
 a kdykoli se jí cos pozeptáš,
 vždy řekne, že „neposlouchá“.

20 Ukrutná tvoje to tyranka,
 tvá neuprosná to paní,
 a kdyby se v tobě vše vařilo,
 přec nesmíš se ošklíbnout ani.

IV

1

Já miluju samotu : k poustevci,
jak známo, rád anděl se druží,
a sotva si člověk s ním sesedne,
už srdce se v těle pruží.

5 A je-li to andílek dobráček,
s tou dušičkou jasnou a hladkou,
má očička jako pomněnky
a hubičku medově sladkou.

10 A je-li to andělík satanáš,
jenž člověka pokoušet ráčí,
má očička černá a plamenná
a hubičku ještě sladčí.

2

Jelení přikop sad rozkošný,
hezčí než každý jiný,
na vrchu květy a ovoce,
v dolině lesíček stinný.

5 V dolině stromů je šumění,
zrkání potůčků malých,
v letě tam bývalo jeviště
chlapeckých her mých kalých.

10 Tam stavěl jsem mlýnky, tam lodičky
jsem na dlouhé niti vodil,
tam jsem se kvůli krápníkům
jeskynní studánkou brodil.

Tam jsem se soudruhům osvědčil,
pěkně že po stromech lezu,
15 tam jsem si shledával kameny,
sbíral si hlemýždě s bezů.

Hlemýždě překrásně zbarvené,
růžové, černožluté,
v placatý koláček stočené,
20 v růžek zas zavinuté.

Domů jsem nosil ty poklady,
zvláště ty přecenné šnečky,
do rána vždycky pak zasmradly,
a otec je vyhodil všecky.

8

Těž romantiku měl údol ten :
kdys sochař kýs dívku lubil,
a neví se zkrátka, proč a zač,
však ví se, že ji tu zhubil.

5 Prý teprve po letech našla se
zde v zemi pak její kostra,
a slavný soud našel si sochaře
a spustil si na něho zostra.

A sochař pak kostru tu zpodobnil,
10 jak sídlí v ní žáby a štíři,
a můžete podnes ji viděti
v kostele svatého Jiří.

Ta historka stará vězela
nám hošatům ve kotrbě,
15 my hledali místo osudné
a našli je při staré vrbě.

„Ba tady to bylo!“ A pro všechny
už věc to pak zúplna jistá,
vždyť kamkoli jsme se tu ohlédli,
20 pranikde tak šerého místa!

A jedni se zastali sochaře,
a druzí se stavěli k dívce,
a došlo to k slovům prudkým dost,
ba došlo až ku přezdívce.

25 Já přívržencem jsem dívky byl
— už tenkrát jsem ženskou ctíl něhu —
a přemýšlel o tom případu
a vůbec o světa běhu.

30 Že neměl jsem výtvarných talentů
a sochařskou ruku pádnou,
hned tenkrát pevně jsem usnes se,
že nezhubím dívku žádnou.

4

Ó, já byl moudrý, to mohu říct!
Byl hoch jsem, sám knihou se mučil,
a přece jsem vážně a důstojně
již menšího hošíka učil.

5 S ním četl jsem, psal jsem a počítal,
já hodiny jsem si s ním hrával,
a když jsem směl vyjít si procházkou,
vždy hošíka s sebou jsem brával.

10 Nejraději v Jeleních příkopech
jsem svěťence svého vodil,
s ním poučně po květných záhonech
a od stromu ke stromu chodil.

A pak jsem ho chytře kams zastrčil:
15 „Dej pozor na dělníky, služky!“
a učeň když takto stál na stráži,
já mistr krad mezitím hrušky.

5

Ve zlatém vzduchu včeličky
po záhonech se honí,
při letu jejich křidélka
stříbrným jasem zvoní.

5 Dávají květkám znamení:
„Po zlatém voze jedu,
trochu si s tebou polaskat,
trochu ti ubrat medu!“

6

Líbezné tyto veršky
skládal jsem z dlouhé chvíle,
když jsem kdys v Jeleních příkopech
čekal své Vilmy milé.

8 Parný den! Ticho kol a kol,
přece však v teplém vzduchu
plno je různých šepotů
a zvučivého ruchu.

10 Samí jen malí tvorové:
po stromech vosy hučí,
po keřích brouci drnkají,
medáci po trávě bručí.

To se to čeká člověku!
Stále se v dálku dívá,
15 neví, co počít, čím mařit čas,
a zívá anebo zpívá.

7

Konečně vyběhla ze brány
ta dívka má medodechá,
já vidím, jak letí jí šatičky,
jak do mého objetí spěchá.
5 Rád bych jí zaletěl v ústrety,
leč, brachu, měj krok jen volný,
líp, když si pranikdo nevšimne,
že máme spěch obapolný.

8

Pod lipou sedíme košatou,
toneme v blaženosti,
ohnivá ústa má metají
šípky o lásce a — ctnosti.
5 Naslouchá Vilma. Pojednou
ret její pracně cuká —
znám to: teď nebohé ukládá
panenské mlčení muka.
10 Čílko se lehýnce svrašťuje,
oko jak do dálky třeští —
znám to: ten oheň sálavý
moje už vítězství věští.

Obličej celičkový zčervenal,
pevně se sevřela ústa,
15 pak pojednou shrklo jí se rtíků:
„No, to je pěkné — pan Šusta!“

9

Pan Šusta je před námi. Pěkný chlap!
Nebýt té hněvné záře,
však byly by dosti příjemny
ty červené, osmahlé tváře.

5 Má na puntu, cylindru, fračisku
široké, stříbrné třasky,
má hedvábné kalhoty do punčoch,
má stříbrné na škorňích přazky.

10 Svou patu teď zarývá do písku
a hrdě se rukou bočí —
je vidět, že hraběcí lokaj to,
ba snad to sám hraběcí kočí.

10

Pan Šusta je před námi. Oči své
jak ve slunci kocour mhouří,
a mohutné tělo se kolísá
jak doubec ve větrné bouři.

5 A naproti němu Vilmička
jak lísteček schoulena sedí,
a třese se bílá jí ručička
a očka jí k zemi hledí.

10 Jsem překvapen; cítím, že nadešel
teď okamžik přec jen vážný.
Kdo je ten muž? Bratr to Vilmin snad,
či jiný to její duch strážný?

15 Já vidím: není už vyhnutí,
a něco se věru teď stane!
Nuž spustil jsem: „Nač toto civění —
co chcete vy od nás zde, pane!“

20 Ruka se zakývla v oblouku,
rty zachvěly jak dva listy,
a změřiv mne chráplavě vyrazil:
„Tak to je ten paňáček čistý!“

A zamáchnul znovu zas rukou svou,
jak ku ráně rozpřaženou:
„A taková běhavá fíflena,
ta býti chce mojí ženou!“

11

Čtenář už uhod, co stalo se teď:
že ztrnutím byl jsem němý,
pak ale že skočil jsem na chlapa
a oba jsme letěli k zemi.

5 Že tloukli jsme jakoby do špalků,
navzájem si škubali vlasy,
a po celých sadech že zuřivé
se rozlehly naše hlasy.

10 Že kde jaký zahradní pomocník,
kde jací zevlaví lidé,
se sběhli, nás od sebe trhali,
et cetera — jak už to přijde.

No vidí teď čtenář: A zrovna ne!
To čtenář má ze svého čtení!
15 Zná dobře sic, jak je to ve knihách,
však v životě tak to není!

Nač vypravoval bych dle šablony,
nač hrdinstvím jakýms se třáskal;
vždyť Šusta měl ruce jak lopaty,
20 a byl by mne ukrutně zpráskal!

Já k jinému sáhl jsem prostředku,
to k prostředku „vzdělaných lidí“,
já k chlapu se zády obrátil —
ať mužnou mou pohrdá vidí!

12

Ticho. Pan Šusta by ovšem as
cos spustil, však neví, jak k tomu.
Konečně slyším, jak zostra dí:
„Teď, holčičko, v kalupu domů!“

5 A zase je ticho, tak okamžik.
Pak zaslechnu šustění šatů
a praskání písku, a kroky už
se za mnou teď vzdalují v chvatu.

13

Já osaměl. Zrak můj zardělý
dvě postavy v dálce stíhá.
Jak půvabně šatík růžový
se zelenou průlinou mífá!

5 Jak klobouček Vilmin slaměný
se v sluníčku lesklém zlatí —
jak protivně za dívčí postavou
se černé to fračisko klátí!

10 A mně je tak horko! Ba je mně
jak ve varné vodě v tom vzduchu —
a zdá se mi, plno že posměchu
v tom šepotném vůkolním ruchu!

15 Po keřích brouci si drnkají,
medáci po zemi bručí,
v květinách včeličky zvonějí —
a hlava mi hučí — ach hučí!

Co dále? Už nic! Ba pranic už!
 Až mne to v čele loupá!
 Však konec je konec, ať už je
 ta historka jak chce hloupá.

5 Je pravda, já ještě pak náhodou
 jsem Vilmičku v městě vídal;
 však klopil jsem oči — já styděl se
 a ani se neohlídal.

10 Přec arci jsem mžikem vždy zahlédl,
 že Vilmička zdráva a tlusta,
 jak bývají provdané ženušky:
 vzalť si ji as přec jen pan Šusta.

15 I palácovému koutu jsem
 se vyhýbal mnoho roků —
 snad dřímaly paláce pak tím líp,
 když nerušil zvuk je mých kroků.

20 Necht dřímaly, dřímál ten černý dům
 i děsný ten jeho zvonec —
 já čtenáři pěkně se poroučím
 a připisuju zde: „Konec.“

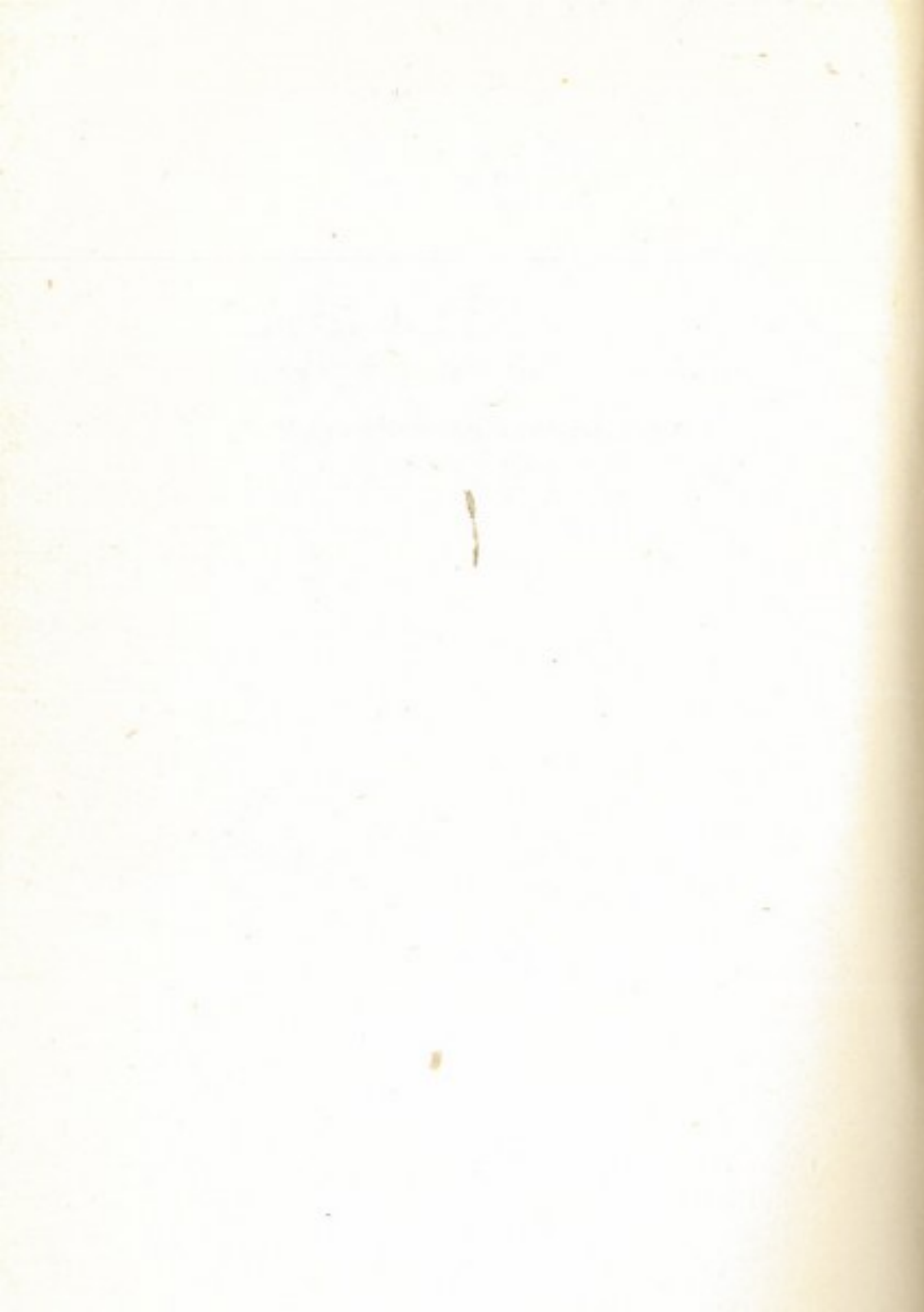
* *
 *

Tak! Teď je to se mne! Třicet let
již, co mne to občas bolí,
že při té své lásce mladistvé
jsem mizernou hrál tak roli.

5 Už Vilmička arci nežije,
a nejsou, kdož o tom vědí;
však tlačí-li člověka svědomí,
je nejlíp jít ku zpovědi.

10 Ku nestatečnosti se přiznat kdys,
je mužovi ovšem bolno;
však teď je to venku: hvízdám si —
a je mi tak volno — tak volno!

VERŠE PŘÍLEŽITOSTNÉ
A DO PAMÁTNÍKU

Básníka žádám dnes mít nadšení
 a zavést v tisíců vás jarý střed:
 „Kýž všední duch se s vyšším zamění
 a jiskrou boží zaleskne váš hled.
 5 Kéž srdce k vlasti spáse slova dá
 a v *jednotný* se spojí slova čin —
 pak zmlkne zášť i stran všech závada
 a otců našich klesne řada vin.

Však nejradš dnes bych věštcem byl
 10 a čet vám děje spolku za sto let,
 jak v národ kořen, větve rozložil
 a plodů tisíc vydal jeho květ;
 jak plémě zdárné vlasti, světu dal,
 umění, vědy zval se táborem,
 15 a kterak po všech aulách jenom stal
 se *český* akademik — rektorem!

Nuž tedy české slovo v pěkné
 nám oblékejte šaty,
 nechť hrdě vkročí do paláců
 a zdobí veské chaty.

5 Živůtek z kůže k boku dejte
 a pevný štít mu k hlavě,
 když se zbůjníkem se kdes potká,
 ať pokoná jej hravě.

10 A brněním je okovejte,
 jak rytíři je mají,
 neb vězte: každé slovo české
 jde světa ku turnaji.

15 A dejte ještě barev zdoby
 a zlaté lemy na to:
 vždyť nám to českých matek slovo
 jde nade všechno zlato!

LIST DO PAMÁTNÍKU

Jak nerádo se hová dnů těch zvyku:
své jméno zanést na list památníku!
Za deset let víc barva světla nemá,
za deset let jsou všechna slova hluchá —
5 za deset let tak mnohá ruka suchá,
za deset let tak mnohá ústa němá —
za deset let máš z památníku, synu,
již jádro vyschlé, pouhou skořepinu,
co zářit mělo ti jak pohár ze křišťálu,
10 je omšený jen střep, v něm trpká kapka žalu!

Do padesáti jsem miloval —
teď od padesáti do lásky líno;
do padesáti jsem pivo pil —
teď od padesáti piju jen víno;

5 do padesáti jsem nadával
na mihavý čas a řidnoucí vlasy —
od padesáti jsem pěkně tich
a slouchám, co radí moudré mi hlasy.

10 Hlasy ty z vinní mé sklenky zní
a každé jich slovo k srdci se klade:
„Kdyby nic ve světě nestárlo,
i víno bych bylo vždycky jen mladé!“

Co na tom: čtyřicátý rok,
když bujarý váš ještě krok;
co na tom: čtyřkrát deset let,
když tváře ještě jako květ!

6 A proto ret můj přání skládá:
Vy buďte vždycky „paní mladá“,
ať čas už jak chce utíká;
a pozdravte mi Pepíka!

Bývalý podruh

Jsi zahalena dosud v slastném ranním snění —
ba ještě nepřišlo to tvoje rozednění.

My s úsměvem hledíme na tě zpovzdálena,
jak tváře tvé se ve snách barví do ruměna.

5 A tiše čekáme, až přijde slunko tvoje
a políbí tě: „Vstaň již, milé dítě moje!

Již odestři ty měkké modrých oček řasy,
znej, co je život lidský, co je v světě krásy!“

10 Pak ale rychle k prsoum tiskni se tvá ruka,
bys blaze cítila, jak srdce poupě puká,

a tváře tvá ti zvlhni v májovém jak dešti,
to pláčem radosti, to pláčem štěstí!

1

6 Vy zavítaly jste, jak pozdrav mládí,
do jizby mé, ba, jak dva květy bílé,
jež letí, svítí v hravém jara mihu — —
já za to na památku, děti milé,
jak zvadlý list se kladu sem v tu knihu.

2

To jedno jediné ti přání nesu:
měj tolik přání vždy, co v lese kvete vřesu,
co po nebesku hvězdiček se zlatých chvěje —
a dušička tvá nebuď nikdy bez naděje!

Vzkaz ku dni 3. 12. 1886

Byť cizí země krásna, byť i rájem byla,
vždy domoviny obraz zas se z duše noří,
byť cizí země žírná „druhou vlastí“ byla,
přec srdce k první vlasti do skonání choří.

5 A touha roste — roste, není k překonání,
hůl putovnická sama do ruky se vtlačí,
a noha spěchá tam, kde kruh nám žije věrný
soudruhů z blahých dob, a soudruhů i v pláči.

19 Tys také připutovala nám z dálných krajů —
nuž pánbůh tedy dej zde srdci zotavení,
buď zdráva mezi námi, a též Karlu svému
z té milé, drahé vlasti přines pozdravení!

DO TANEČNÍHO POŘÁDKU

Jsou krásná to léta, vid', milouнкé dítě,
když v srdci to bují a pučí,
a mysl po tužbách a nadějích hravých
jak včelička po květech bzučí!

5 Jsou krásná to léta, vid', milouнкé dítě,
když líce jsou v růžovém květě,
a všude je jaro a všude tak blaho,
tak veselo v širém tom světě!

10 Ba krásná jsou léta ta, krásné je mládí,
a krásné i podívání:
když vidím vás, tančící lidské vy květy,
tu je mi až do zpívání!

1

Jste obě teprv žití slastném na úsvitě;
 až přejde žití znoj a přijde večer však,
 já přeju totéž vám, co mne dnes blaží tak:
 jsem sice znaven, stár, však hravý jako dítě.

2

Ta slova klade péro moje k vám:
 dvojčátka jsou jak dvojverš — epigram.
 A o epigramu se dí, že první jeho řádka
 je poetický květ, je vonná, ladná růže,
 5 a druhá řádka pak, ta ostrá, břítká, krátká,
 že s včelkou na růži zas srovnati se může.
 Já nevím, která z vás *dnes* růží, včelkou spíše,
 a péro moje to vám přání tedy píše:
 až dorostete do života šumu,
 10 vy obě buďte růže v plné krásy pýše
 a obě včelkami zas po rozumu.

Sviť slunce jasné ti v tvůj jara čas,
sviť teple v létě tvém, v žně tvoje zas,
a dvojnásobně mile sviť ti do podzimi,
a plno ještě jasu až do pozdní zimy!

Až také já se tedy zakutálím
v ten kraj, jenž blažen prý a bez muky,
a kdysi vnuknutím pak nenadálým
vy vezmete ten lístek do ruky:
5 tu tichým, jemnocitým vašim duchem
teploučký šlehni paprslek, a sluchem
se náhle rozvlň lahodivé znění
a zni to — jako z dálky pozdravení!

Když po prvé jsi na očích mi stála,
 jak připomínka zašlé, krásné doby,
 jak pozdrav z mládí jsi se mi tu zdála —
 tak svému otci jdeš ty do podoby!

5 Tvůj otec — nedím frázi: těch je málo,
 jimž tváří by tak jasně svěží duch,
 tak na rtu sídlil vždy jen pravdy ruch
 a nadšení tak čisté v oku plálo!
 10 Těch málo je, jimž možno jako jemu
 do ruky vložit vše: svůj život, štěstí,
 svou čest, své tajemství — a všemu, všemu
 tak bezpečno v té ruce mužné jesti,
 jak leželo by na bavlnce měkké!

Jsi podobna též duchem? — Nevíš, dítě milé!
 15 Sny hrají ještě v líci mladověké.
 Však víme my zas v duši potužilé:
 mandlovník že jen plodí broskve vonné,
 fík sladkost skládá na své větve sklonné,
 a míšeň jabka má jen, která dýší vínem —
 20 strom ušlechtilý listů svojich stínem
 si kryje ovoce vždy ušlechtilé.

Já otázku dal, odpovím sám na ni —
 vždyť nemožno tu býti lžíprorokem:
 jen vykroč si už v život svižným krokem,
 24 jsi otci podobna — a to tvé požehnání!

1

Chceš mezi dárky ve svůj zlatý den
 mít ode mne prostičkou báseň jen.
 Co as ti starý Ovid radil: „Báseň věští
 v den svatební dívčinám štěstí — štěstí!“
 5 A je to pravda: štěstí proroctvím
 je báseň již tou pouhou formou svojí,
 a životního blaha obraz věrný.
 Nuž přeju ti z ní toto trojí:
 cit obou vás vždy najdi plný „rým“,
 10 jen „stopu“ ladnou zůstav den co den,
 a žití proud vždy hudebně buď „měrný“!
 Šum báseň tvá, jak svěží potok šumí,
 jenž i v poušť skalní život vkouzlit umí;
 leť báseň tvá měkounkým ptáka letem —
 15 tím přebohatým, krásným božím světem!

2

Jsi, slyším, milovníci hudby též —
 nuž tedy ještě z ní se učit spěš!
 Víš, milé dítě, co ti hudba radí?
 Kdo moudrý hudec, zavčas dobře ladí!
 5 To jedno sobě tklivě pamatuj:
 z nás každý v rukou svých má pokoj svůj;
 a počín uplyne-li v svatém klidu,
 že pozděj o bouřích již ani vidu!
 Vždyť vidíme to kolem po přírodě:
 10 když léto začne klidné při pohodě,
 nechť slunce ráno krvavě pak vzchází,
 nechť jak chce dlouhým lokem vodu pije,
 nechť kohout kokrhá nejhorší melodie —
 vše rozplyne se zas jak plašný sen,
 15 a večer říkáme: „Byl krásný den!“

Já sestár, zkušěn jsem, a takto dím:
 Chceš šťastna být? vždy spokojena s losem svým?
 Nuž, — *neslibuj si teď* přespříliš do života!

Je těžko uposlechnout rady té, já vím.

5 Jsi mladá, — mladému se vše v tom světě líbí,
 a co se líbí mu, on si to — slíbí.

Však přijde život pak, a s ním jde různá slota,
 a rozmrzen tu stojí člověk v krátké době,
 že slibů nesplnil, ne jiným a ne sobě.

10 Co dělat! Těžko přec jen za těch mladých dnů
 se prostě vzdát všech tužeb, libých snů!

Víš co, Boženko, hraj si tedy, hraj,
 klad přání za přáním do budoucnosti klínu
 a myšlenky své zapřed' třeba v ráj,

15 však při všem vzdechni: „Bože — polovinu!“

Když jenom z procházky se vracím zase domů,
 jakž náhle pohled jasní mysl často tesknou!
 Dům zdáli již se na mne pousmívá,
 dvě okna vstříc se přívětivě lesknou,
 5 z každého záklenku a pažení a lomu
 se na mne přátelský kýs skřítek dívá.
 Ta šedá zeď mi dí: „Já nepřítelům bráním!“
 ta zdřímlá střecha prá: „Já před živly tě chráním!“...
 již v duchu slyším, jak se kroky síní rozlíhají,
 10 jak klika jasně cvakne, jak si dvěře zazpívají —
 a spěchám... spěchám...

Ach jakž možno jen,
 že lidé jsou, jimž přece den co den
 se v srdci láska jejich ku domovu
 a láska k vlasti neprobouzí znovu!

Druhý svazek *Básní* zahrnuje Nerudovu veršovanou tvorbu z let 1873–1891, t. j. od druhého vydání *Knih veršů* do jeho smrti. V tomto časovém rozmezí vyšly tři knihy básní, které Neruda sám uspořádal, t. j. *Písň kosmické* (1. vyd. 1878, 2. vyd. 1878, 3. vyd. 1882), *Balady a romance* (1883) a *Prosté motivy* (1. vyd. 1883, 2. vyd. 1888), ale vedle toho vznikala i jiná básnická produkce. Ve dvou případech lze nalézt i v této tvorbě zárodek uceleného a většího plánu tvůrčího. Jeden z nich, *Zpěvy páteční*, byl podle materiálu časopisecky uveřejňovaného dotvořen Ignátem Herrmannem a Jaroslavem Vrchlickým v posmrtné edici z r. 1896, druhý, představující takřka úplný materiál ke *Knize epigramů*, zůstal až do dneška na okraji pozornosti těch, kdo se věnovali studiu Nerudova básnického díla.

Když jsme pořádali první svazek *Básní* v *Knihovně klasiků* v r. 1951, byli jsme ve výhodě, poněvadž nám Neruda své básnické dílo do r. 1873 sám uspořádal svými *Knihami veršů*, vynecháváje to, co pokládal za básnicky méně hodnotné, nebo to, co nechtěl z důvodů censury osobní nebo veřejné uveřejnit v celku svého básnického díla. To nám umožňovalo předvést produkci v *Knihách veršů* neuveřejněnou jako *Dodatky ke Knihám veršů*, rozčleněné podle oddílů *Knih veršů*. Vydavatelskou zásadu, že je třeba spojovat v souborném díle všechno, co k sobě patří, tedy sbírku básníkem uveřejněnou s dodatkovým materiálem, uchovali jsme ovšem i v druhém svazku Nerudova básnického díla. Proto přičleňujeme k *Pisním kosmickým*, *Baladám a romancím* a k *Prostým motivům* vždy příslušné *dodatky* ke každé z těchto básnických knih. I k *Zpěvům pátečním* jsme přičlenili *dodatky*, mezi něž jsme však zahrnuli i ostatní verše věnované tematice vlasti a jejího lidu, i když nepatří k vlastnímu okruhu *Zpěvů pátečních*. Tak vznikly *Dodatky ke Zpěvům pátečním a jiné verše o vlasti*. Ostatní tvorba Nerudova z uvedených let dá se pak podle svého celkového charakteru a podle svého určení rozčlenit velmi snadno do dvou částí, pro něž jsme volili tituly popisného charakteru, do oddílu *Verše humorné a satirické* a do oddílu *Verše příležitostné a do památníku*. Tím jsme postavili vydání Nerudových básní z tohoto období na poněkud odlišný princip, než se s tím setkáváme ve vydáních dosavadních. *Ignát Herrmann* vytvořil v *Básnických spisech* (již v jednosvazkovém 1. vydání z r. 1898 a obdobně i v 2. svazku vydání z r. 1907) oddíl *Posledních veršů a Roj epigramů*. Oddíl *Poslední verše* měl navíc tu nevýhodu, že obsahoval verše, které v žádném případě nelze označit jako poslední (na př. *Staroměstskou věž*, *Romance dvě*, a tuze pěkné, *Adama*). *Doplňkový svazek Karla Rožka, Zbytek veršů (Rož)*, otiskoval další básně v chronologickém postupu bez jakéhokoliv organického se-

skupení, takže celek díla Nerudova zůstal neuspořádan. Rovněž *Miloslavem Novotným* vydaná *Druhá kniha básní (Nov)* uveřejnila dodatky k Nerudovu dílu v chronologickém zařazení. V přítomném svazku se snažíme vidět každou báseň v organické souvislosti se základními uměleckými záměry, jak se projevují v celém díle Nerudově. Jedině takto můžeme dát těmto dodatkům k základním básnickým knihám Nerudovým ten význam, jaký jim patří. Pomáhají nám dotvořit představu o uměleckém úsilí spjatém s velkými jeho knihami básnickými, po případě umožňují pozorovat, jak se Neruda vyrovnává celistvě s velmi významnými úkoly poesie let osmdesátých, s poesii humornou a satirickou. Spojivce v jeden celek to, co patří do stejné oblasti thematické nebo druhové, nechceme ovšem nahrazovat básníka v kompozičním uspořádání jednotlivých celků, které autor sám neuspořádal; uvnitř celků vytvořených na podkladě sdružování materiálu, jenž k sobě patří, přidržujeme se pořádku chronologického.

Obdobně jako tomu bylo ve svazku prvním, zahrnujeme do Nerudova díla zde vydávaného jen ty básně, jejichž *autorství* lze pokládat vcelku za *nezporné*. Většinou jde o básně buď přímo Nerudou podepsané, nebo dokonce doložené rukopisně. Jen ve dvou případech autorství předpokládáme na podkladě šifry *J. N.* (str. 227 a 242), aniž je máme jinak doloženo. Nerudovi jsou ovšem přisuzovány i jiné verše, ale jeho autorství není doloženo natolik, abychom se mohli odvážit zatížit tuto edici básněmi, o nichž by se později mohlo ukázat, že Nerudovy nejsou. Ve dvou případech pokládáme pak za nutné blíže a poněkud obsáhleji osvětlit, proč básně Nerudovi přisuzované do svého vydání nezařazujeme.

První případ se týká t. zv. *Poslání*, jež pod titulem *Osm básní Nerudových* uveřejnil *P. M. Haškovec* v *Obzoru literárním a uměleckém* 3, 1901, str. 77/78, 90 a 107/108. Vydavatel těchto veršů a jednoho feuilletonu (*Z nenapsaného feuilletonu*, s podtitulem *J. N. slovnímu p. J. N., feuilletonistovi Nár. L.*) sdělil, že rukopis (4 l básní + 3 l feuilletonu, 8°) věnoval Neruda v roce 1883 (rukopisy jsou datovány od února do dubna 1883) sl. *A. S.* Rukopis je charakteristický tím, že je podepsán takto: *V bluboké úctě Jan N., prof. cand.* Již dříve vzbuzovaly tyto verše pochybnost. *Rož* je neotiskl a *Nov* je otiskl mezi „básněmi spornými“ (str. 462/469). Před čtyřmi roky jsem dostal náhodou rukopis do ruky. Přinesla mi jej ukázat učitelka *M. Himmerová*, jejíž strýc, redaktor *K. Kačer*, získal rukopis z rukou původní majitelky sl. *Anny Stillové* (30. 1. 1858 — 16. 2. 1927), dcery hospodářského ředitele královské kanonie premonstrátů na Strahově. Slečna *Stillová* bydlela v mládí v Úvoze č. 1 a byla později industriální učitelkou. Ačkoliv *P. M. Haškovec* tvrdil, že „písmo je Nerudovo písmo rysů pevných a ostrých, časem tak výrazných, že se nám zdá těžkopádným“ (str. 77), již první pohled na rukopis přesvědčí každého, kdo zná rukopis Nerudův, že v daném případě nelze o rukopisu Nerudově vůbec mluvit. Domnívám

se, že záhada je v tom, že se k slečně Stillové obracel verši a feuilletonem někdo, kdo se mohl podpisovat stejnými počátečními písmeny jako Jan Neruda. Ostatně próza Z nenapsaného feuilletonu nám to napovídá dosti jasně. Tam se „J. N. z markrabství“ představuje „J. N. z království“ a připomíná mu společné setkání: „Račte si upomenout na Šemberovu slavnost. Byla asi před šesti lety. Videň, sál Zahradnické společnosti . . . Že jste se již nepamatoval? Že tenkrát seděli vedle sebe J. N. z království a J. N. z markrabství, že —“ To je jediný fakt v celém rukopise, který lze z biografie Nerudovy skutečně ověřit. Próza je datována k 6. dubnu 1883, před šesti lety byl Neruda v březnu 1877 ve Vídni na oslavě 70. narozenin prof. A. V. Šembery. Lze tedy při odlišném rukopise soudit, že jmenovec Nerudův (přiznává jen křestní jméno a začáteční písmeno příjmení) opravdu existoval a odvolával se na své skutečné setkání s Nerudou. Bez ohledu na podstatu věci tolik je jisté, že verše nepsal spisovatel Jan Neruda a že je tedy nemůžeme do jeho díla zařazovat.

Druhý případ je složitější a nejasnější. Jde o básně a feuilletony (veršované i prozaické), které připsal Nerudovi Václav Jílek v článku *Nerudovy příspěvky v Humoristických listech v letech 1880—1886*, Česká literatura 1, 1953, str. 181/190. Tyto příspěvky byly otiskovány pod šiframi =, *Dídeček*, *Déd.*, *N. J.* Zejména šifra = přispívala do časopisu dlouho, od prosince 1881 do března 1886, a to jak feuilletony, tak básněmi obsahu vážného i humorného a satirického. I když je tu mnoho okolností, které nevylučují autorství Nerudovo (především nevíme, kdo jiný byl by mohl uvedené příspěvky do Humoristických listů psát), přece jen je tu naproti tomu řada podezření, která nám brání v tom, abychom pracovali s autorstvím Nerudovým jako s faktem nesporně zjištěným.

1. Je pravda, že Neruda měl dluh u J. R. Vilímka, který musel splácet psaním do Humoristických listů — „budu musit alespoň rok psát zdarma, než to umožím“ (Dopisy II, str. 299, ze 7. října 1881) —, ale pravidelná účast Nerudova na Humoristických listech byla dána jeho „podobiznami“, pravidelnými slovními doprovody k obrazům jednotlivých významnějších osobností soudobého veřejného života. Tedy sám fakt Nerudova závazku ještě nic nevysvětluje. Ostatně některé dochované peněžní poukazy z let 1885—1888, zasílané Humoristickými listy Nerudovi, jsou podle sdělení M. Novotného vždy jen za „podobizny“, honoráře za básně v nich účtovány nejsou (viz i Novotného vydání Nerudových Podobizen III, Praha 1954, str. 371).

2. Neruda si básně, pokud nebyly publikovány knižně, zpravidla schovával, když ne v rukopise, tedy aspoň ve výstřižku. Je nápadné, že ani jedna z četných básní přisuzovaných Jílkem Nerudovi se v pozůstatosti Nerudově nenalezla.

3. Nadpis Nerudova feuilletonu v Kalendáři Humoristických listů na r. 1885, který zní *List Δ = feuilletonisty redaktoru Humoristického*

kalendáře, nic nevysvětluje. Rovnítko = má zde skutečně význam *rovná se*. Neruda častěji mluví o sobě jako o Δ , zvláště tam, kde připomíná sebe jako feuilletonistu.

4. Nápadná je okolnost, že feuilletony se značkou = jsou uveřejňovány i koncem prosince 1883 a v lednu 1884, kdy se Neruda pro těžké onemocnění dal zastupovat v Národních listech a kdy, jak víme z korespondence, celkem nic nepsal (srov. o tom i zde na str. 374). Okolnost, že i v této době vycházely nepodepsané „podobizny“, je vysvětlitelná i tím, že tu mohl Neruda někdo snadno zastoupit, po případě mohl Neruda podklad materiálový, který mu redakce připravovala, jen přehlédnout a upravit.

5. Některé feuilletony označené = byly psány na venkově v S. v době, kdy Neruda byl zcela určitě v Praze a kdy na psaní venkovských feuilletonů nemohl myslet, poněvadž to bylo mimo jiné i v den jeho padesátých narozenin, t. j. 9. července 1884. Jilek musí tu předpokládat, že se tu Neruda uchýlil k fikci a že psal tyto feuilletony do zásoby, což ovšem odporuje zvyklostem Nerudovým, který i feuilletony do Národních listů psal zpravidla až před odevzdáním do tiskárny.

6. Dříve než bude možno definitivně rozhodnout, jde-li o verše a feuilletony Nerudovy, bude třeba provést i rozbor jazykové, stylistické a metrické stránky těchto básní. Thematika a ideovost příbuzná Nerudovi ještě nezaručuje autorství Nerudovo. Z těchto prvků jazykových připomínám aspoň jeden, který vzbuzuje nedůvěru, poněvadž je těžko vysvětlitelný zásahem redakce. V básních a ve veršovaných feuilletonech se poměrně často vyskytuje adverbium *již* ve tvaru *juž*. Báseň *Stínám otčiv* (7. 10. 1882): 7 urvali juž květy, 24 juž plaše v dál, 40 juž nohu zdvihli, 54 den juž nad horami dříme; *Za příkladem Němců* (22. 9. 1882): 6/7 Kdo popřít můž, že skorem juž mají na to privilej; *Feuilleton* (24. 2. 1883): 50 jaro lepší kol juž ohlášení; *Feuilleton* (10. 3. 1883): 52 Já, jsa juž v rýmu plynném toku; *Feuilleton* (17. 3. 1883): 54 po léta juž křičí; *Feuilleton* (31. 3. 1883): 15 vtom juž začne. I v básni s šifrou N. J., *Za Karlem Sladkovským*, čteme ve v. 92: juž péče o lid v duši Tvoji padá. Proti těmto *juž* stojí menší počet *již* a *už*. Neruda má však v letech osmdesátých důsledně *již* a *už*. Jediný případ *juž* je v básni „Vzpomínka na Hálek“ ve znění ve Švandovi dudákoví (juž ku zemi sežloutlé listí . . se roní), ale v obou originálních rukopisech je *již* a obdobně i v 2. vydání Prostých motivů. Šlo tedy o sazečskou chybu. Toto *juž* v příspěvcích v Humoristických listech je tím nápadnější, poněvadž víme, že Neruda prošel ve vztahu k tomuto tvaru jistým vývojem. Tvar *juž* najdeme u něho vesměs v básních z let padesátých: v Hřbitovním kvítí (Básně I, str. 17, 30, 56, 266), v básni „O Šimonu Lomnickém“ (Básně I, str. 119, 124), v „Dvojím ránu“ (Básně I, str. 469). Jde o pozůstatek vlivu Rukopisů, o čemž příznačně svědčí právě poslední báseň, věnovaná Hankovi. Básně psané na přelomu r. 1859/1860 se již důsledně tvaru *juž* vyhýbají. Básně let osm-

desátých — i pathetické, jako jsou Zpěvy páteční — nemají pak nikdy *juž*, které se v období lumírovském začíná šířit jako slovo poetické, bez onoho archaisačního nádechu, který byl příznačný ještě pro léta padesátá. Právě proto, že Nerudův vztah k této poetické módě byl tak vyhraněný, je třeba, abychom byli při hodnocení Nerudova autorství těchto básní zvláště opatrní. Proto nepokládáme ani po článku Jílkové důkaz o autorství Nerudově za tak průkazný, abychom mohli uvedené básně zařadit do kritického vydání Nerudových básní.

Je třeba dále říci, že neotiskujeme — obdobně jako v prvním díle — veršované vsuvky včleněné do Nerudových feuilletonů, pokud nenabýly jisté samostatnosti (viz o tom podrobněji na str. 400). Rovněž překlady jednotlivých veršovaných úryvků z cizích básníků, vsunuté do feuilletonů, budou v souboru Nerudova díla v Knihovně klasiků otištěny pouze s příslušnými feuilletony.

Pokud jde o způsob vydání textu, přidržovali jsme se týchž zásad, které jsme vyložili v úvodu k Poznámkám vydavatelovým v prvním svazku Básní. U básnických knih otištěných Nerudou (Písň kosmické, Balady a romance, Prosté motivy) byl výchozím textem pro naši edici poslední text tištěný za života autora, i když právě starší znění — korektorsky zpravidla pečlivější —, po případě rukopisy umožnily nám opravit leckterá nedopatření. U textů otištěných pouze časopisecky a dochovaných i rukopisně věnovali jsme pozornost i tomu, zda odchylky v tiscích nejsou dílem redakce nebo tiskárny, po případě, zda v rukopisech nejsou pozdější opravy Nerudovy. Tento postup umožnil postavit text Zpěvů pátečních na pevnější basi, než tomu bylo dosud. Obdobně jako v prvním svazku Básní tiskneme první verše jednotlivých strof nebo odstavců se zarážkou; jen tam, kde jde o strofický útvar, jehož kompozice je záměrně dána i zarážkami jednotlivých veršů, tiskneme celou strofu, tedy i první verš, podle původní úpravy básníků.

Pokud jde o *rukopisy*, je období zahrnující druhý svazek Nerudových básní na ně méně bohaté než období první. Ale i tak poskytuje Nerudova pozůstalost, jež je od r. 1936, t. j. po smrti Herrmannové, uložena v literárním archivu Národního musea, velmi cenné poučení o básnickém díle Nerudově, o jeho vzniku a textu. Některé rukopisy jsou ovšem i v pozůstalostech po jiných spisovatelích, v redakčních archívech, po případě v rukou soukromých. Tam, kde neuvádíme majitele, jde vždy o rukopisy literárního archivu Národního musea, s jehož svolením je otiskujeme.

Pokud jde o *pravopisnou úpravu* textu, postupovali jsme podle týchž zásad jako v prvním svazku (viz tam na str. 582/583), ponechávajíc všechny jevy, které mají charakter jazykový, beze změny. Na rozdíl od prvního svazku Básní rozhodli jsme normalisovat psaní osobních a přivlastňovacích zájmen druhé osoby (ty, vy, tvůj, váš) v osloveních. Neruda píše v těchto případech takřka vždy velké písmeno. I tam, kde

v knižním otisku bývá malé písmeno, jde často jen o sazečské nebo korektorské přehlédnutí, neboť v rukopise nebo v časopiseckém otisku najdeme obvykle písmeno velké. Nelze ani dobře rozlišit projevy zdůrazněné úcty (na př. v osloveních národa ve Zpěvech pátečních nebo světa nebo noci v Písniích kosmických) od oslovení neaktualisovaných, neboť Neruda píše tato zájmena s počátečním velkým písmenem i v dialozích v epických básních (v „Romanci o Karlu IV.“ oslovuje král v zájmeně *ty* s velkým *T* stejně Buška jako své páže) nebo v nahodilých osloveních čtenářů (*pravím Vám* a pod.). Vzhledem k tomu, že jde tedy o dobovou zvyklost, která má nakonec jen grafický charakter, rozhodli jsme se upustit od velkých písmen a přiblížit takto básně Nerudovy i v této věci dnešním zvyklostem. Výběr materiálu pro varianty v našem edičním aparátu řídí se týmiž zásadami jako v prvním svazku.

Na rozdíl od prvního svazku jsme však rozšířili *poznámky* v té části, v níž se zabýváme *genesí* jednotlivých děl. Tento postup se jevil v tomto kritickém vydání naléhavým zvláště tam, kde se zabývá klasickými knihami Nerudovými, Písniemi kosmickými, Baladami a romancemi, Prostými motivy a Zpěvy pátečními. Práce na kritickém vydání umožnila shromáždit všechen materiál, který vede k osvětlení *genese* jednotlivých děl. Pokládali jsme za nutné uchovat základní fakta tohoto zkoumání v poznámkách vydavatelových a přispět tímto soupisem materiálu a jeho kritickou interpretací k osvětlení básnického díla Nerudova.

Kritická edice, má-li vyhovovat požadavkům, jaké na ni klademe co do úplnosti fakt, co do správného uplatnění kritických zásad, co do přesnosti v textové kritice, v pravopisně sjednocující úpravě textu i v reprodukci zaznamenávaných jevů a různověstí, není dnes myslitelná bez kolektivního zajištění její kvality. Tuto oporu poskytovaly vydavatel v plné míře orgány Ústavu pro českou literaturu Československé akademie věd, t. j. redakční rada Spisů Jana Nerudy a ústavní ediční středisko. Zvláště jsem zavázán prof. Albertu Pražákovi, Miloslavu Novotnému a Karlu Polákovi za pomoc materiálovou, po případě za četné připomínky, Rudolfu Skřečkovi pak za svědomitou a iniciativní kontrolu celé mé práce; přispěla v mnoha směrech a nemalou měrou k zdokonalení této edice.

Na závěr tohoto úvodu opakujeme kvůli srozumitelnosti *vysvětlení zkratek a značek*, jichž užíváme v poznámkách textově kritických. Zkratky *1, 2, 3* znamenají první, druhé, třetí vydání. Zkratky *L, K, S, BR* a pod. označují vždy jména časopisů nebo knih, která uvádíme v poznámkách ke každému dílu Nerudovu, po případě u každé básně. Zkratky *r, r 1, R, R 1, RH* a pod. označují vždy rukopisy, které uvádíme opět v poznámkách ke každému Nerudovu dílu, po případě ke každé básni. Zkratky *Rož* a *Nov* označují Rožkovo vydání Zbytku

veršů, v Praze 1913, a Novotného vydání Druhé knihy básní z r. 1924. Uvádíme je tam, kde se odvoláváme na předcházející otisky básní, které Neruda nezařadil do jednotlivých svých knih.

V různotočeních jsou zpravidla na začátku čísla veršů, pak text, který je v našem vydání, pak hranatá závorka], pak text odchylný od textu před závorkou, a tedy od textu výchozího, po případě od textu, k němuž došel vydavatel jako k znění nejspřávnějšímu, pak zkratka vysázená kursivou (na př. *L, S, r, R*); jednotlivé údaje jsou od sebe odděleny středníkem. Tedy na př.:

16 parný červenec,] jasný červenec, *L*;

Někdy bývá i před závorkou značka; je to tam, kde vydavatel potřebuje zdůraznit, že se přidržuje textu v určitém vydání, časopise nebo rukopise. Všechno, co v různotočeních vydavatel vykládá o textu sám, je tištěno kursivou. Na př.:

10 Teréze à Gesu? *P]* Terézo à Gesu? *2, 1 opominutím sbody s předmětem v dativu ve verši 8 (j)*;

Jsou-li však v rukopise škrty (opravené texty), pak škrtnutý text otiskujeme v závorce, za závorkou pak definitivní text. Na př.:

1 Ugo Bassi,] Ugo (*Grossi*) Bassi, *r*;

Str. 7 PÍSNĚ KOSMICKÉ

Šest let po vyjiti druhého, doplněného vydání Knih veršů (1872) vyšly Nerudovy Písně kosmické.

V *prvním vydání* (1) vyšly Písně kosmické nákladem knihkupectví Dra Grégra a Ferd. Dattla v říjnu r. 1878. Neruda poslal exemplář V. K. Šemberovi do Vídně 11. října, podle Nár. listů vyšly až 25. října, ačkoliv kniha byla Nár. listy ohlašována již 11. září.

Druhé vydání (2), s označením *nezměněné*, vyšlo u téhož nakladatele v listopadu 1878 (Lumír je oznamuje 10. listopadu 1878, téhož dne i Nár. listy).

Třetí vydání (3), opět s označením *nezměněné*, vyšlo u stejného nakladatele na podzim r. 1882. Od obou předcházejících se liší tím, že má navíc věnování: *Podpísku věnováno*. Je to poslední vydání za života básníka.

Písně kosmické byly ve svém vzniku podníceny zájmem, s jakým Neruda sledoval soudobé popularisující výklady o vědeckých objevech a teoriích o sluneční soustavě a tělesech vesmíru. Ve feuilletonu v Národních listech ze 14. února 1875 Neruda reagoval na objev hvězdáře R. Falba, který našel novou, dosud neznámou hvězdu, úvahou, která v sobě chová řadu prvků, o něž se opírá později koncepce Písní kosmických. Konfrontoval nové poznatky o vesmíru

s naivními představami starých básníků, ale zároveň připomněl i omezenost všeho dosavadního poznání, provázeného ovšem i perspektivami nových objevů. Citujeme zde z tohoto feuilletonu jen ta místa, z nichž lze vyčísti zárodky pozdější koncepce Písní kosmických:

Jak to ti smrtelní trpasličí o věčných hvězdách již mluví! „Předmít“ — „objekt“! Takový červík lidský zavrhl pouze hlavou, že tam nahoře bezze všeho matematického výpočtu, bezze všeho předcházejícího ohlášení najednou se objeví zbrusu nová hvězda, kterou na hvězdářských mapách posud nemá, zaznameneš si drží „předmít“ ten tedy na svou mapu a řekne, že je dobfé. A kdyby tisíckrát poetové tvrdili, že hvězdnaté nebe je „jako lučina, na níž bdělý měsíc pase stříbrné ovelky své,“ nebo že je jako „oltář, na němž miliardy světél planou,“ my přece víme, že světem nechodí žádný kostelník, aby rozsvěcoval a zbasinal, a že se také hvězdy nerodí jako jehňata. Ta hvězda Falbova, nejspíš stokrát větší než samolibá naše zeměkoule, je as starší než lidstvo a přetrvá snad lidstvo. Je nejspíš tak vzdálena, že paprsek, který se Falbova oka dotknul, byl dříve z ní vyslán, než člověk dospěl na astronomu, a dopadl na naši zemi teprv teď, po pouťi tisícileté — po pouťi tisícileté, jako velké pravdy. Ba je i možno, že hvězda ta již ani nežije. Snad již zbasla a my ji vidíme teprv teď, po smrti její. Čarokrásný to sen! Krásnější než všechna poesie — „orlů myšlenko, k zemi sklesni, smělá fantasie lidská, vyhod kotvu svou, abys se zde nerozplynula!“

Vzdor nejpodrobnějším výpočtům, vzdor nejlepšímu planiglobium svým my tomu světu hvězdnatému přece rozumíme tak málo. Známe hvězdy bílé a žluté, modré a zelené, ano i lesknoucí se jako rudá kapka krvine; rozeznáváme slunce a planety a trabanty, stálice a vlasatice; spojujeme miliony mil od sebe vzdálené hvězdy v libovolné skupení a jmenujeme je podle bohů nebo podle skopců; nazýváme je, když jsme hodni, „stříbrnými jehňátky“ a „stříbrnými lillemi“, „zlatými písmenami“ a „zlatými lampami“, „jasnými svědky boží všemohoucnosti“ a hned zas „bádankami“, a nevíme přec o nich více než několik cifer. Říká se tomu „všeobšílost lidského vědění“.

Je to zvláštní. Když člověk povznesse hlavu do výše, „aby srdce se mu rozšířilo“, a když je člověk ten náhodou bystrozrakým člověkem Falbem, najde tam nahoře pojednou novou pravdu, nový svět. Ovšem za noci, a pak prý — ponocovní není věc zasluzná! „Jenom noc nám odkrývá světy vyšší.“ Proto asi ctili Athéňané svou co symbol moudrosti.

Co as najde člověčenstvo za noci svých ještě nových hvězd! Velká masa arci se o všechny dobromady pramálo stará, nejvznešenější věda je a zůstane nejspíš nadál vědou zároveň nejnepopulárnější.

O snaze využít poznatků o vesmíru k nějakému vlastnímu uměleckému záměru svědčí dopis V. K. Šemberovi, v němž se Neruda dožaduje, aby mu poslal číslo vídeňské Deutsche Zeitung s pokračováním *du Prelova* feuilletonu o kometách, s odůvodněním, že mu začátek „výborně posloužil“ (Dopisy II, str. 95). Podle data otištění druhé části *du Prelova* feuilletonu *Der Ursprung der Kometen*, dne 20. ledna

1876, lze klásti do téže doby i Nerudův dopis. Brzy nato v dopise z počátku dubna 1876 žádá Neruda Šemberu, aby mu poslal číslo *Deutsche Zeitung* s du Prelovým článkem *Veränderliche Sterne*, který tam vyšel 1. dubna (Dopisy II, str. 110). V dopise z října 1876 píše Šemberovi: „Vyšlo od du Prela nějaké zvláštní dílo? Nemáš náhodou nějaký ročník *Falbova Siria*?“ Zároveň se dotazuje, zda by bylo možno opatřit si všechna čísla *Deutsche Zeitung*, v nichž uveřejnil du Prel své feuilletony (Dopisy II, str. 149). Kosmické feuilletony du Prelovy vycházely v *Deutsche Zeitung* v letech 1873—1878 a jejich seznam je uveden v článku *Karla Mikuly*, *Druhý Nerudův pramen Písní kosmických*, *Čas. Nár. musea* 1931, str. 104. Neruda však znal, jak dokázal *Jan Jakubec* v článku *Nerudův pramen Písní kosmických* (*Naše doba* 30, 1923, str. 471 a n.), přímo knihu *Karla du Prela Der Kampf ums Dasein am Himmel* (Berlín 1874). Zájem o du Prelovy feuilletony byl buď podnícen touto knihou, nebo naopak feuilletony vedly k studiu knihy. Řada poznatků a vědeckých teorií i hypotéz a i některé nápěty k úvahám v staticích du Prelových (na př. aplikace Darwinovy hypotézy boje v přírodě na tělesa nebeská) staly se Nerudovi východiskem pro jeho básnické obrazy v *Písních kosmických*. Neruda čerpal své poučení o vesmíru i z knihy *M. W. Meyera Selbstbiographisches vom Himmel* (Lipsko 1877), jejíž exemplář se nám dochoval v knihovně Nerudově a jejíž vliv na Nerudovy znalosti prokazoval Karel Mikula v zmíněném článku *Druhý Nerudův pramen Písní kosmických*. Mimo to navštěvoval podle svědectví *Arbesova* v článku *Písně kosmické* (Vzpomínky na paměť třicetileté činnosti *Umělecké besedy* 1863—1893, Praha 1893, str. 116 a n., viz též J. Arbes, *O Janu Nerudovi*, Praha 1952, str. 142 a n.) odborné přednášky a četl odbornou literaturu, kterou si kupoval i pro svou knihovnu.

Intenzivněji pracoval na svém plánu v r. 1877. *J. Arbes* i *L. Quis* (Kniha vzpomínek, Praha 1902, str. 366) vzpomínají, jak Neruda byl tehdy plně zaujat svým tvůrčím úsilím. Podle zpráv členů rodiny Švagrovských, zejména paní *Růženy Švagrovské*, provdané *Fričové*, zabýval se Neruda psaním *Písní kosmických* i za svých návštěv ve vile Švagrovských v Bechlině u Roudnice. *Antal Stašek* zaznamenal (v článku *Světla a stíny v Literárních rozhledech* 15, 1930/31, č. 3, str. 71) podle zápisků paní *Růženy Fričové*, jak Neruda za svého pobytu v Bechlině přes den pracoval vždy na svých básních a večer vyprávěl paní *Růženě* a jejímu manželovi o kosmických jevech, o nichž psal. Neruda chtěl *Písně kosmické* připsati v 1. vydání paní *Růženě Fričové*; ta však věnování odmítala, snad i proto, že jí Neruda věnoval v r. 1877 již své *Povídky malostranské*. Neruda se prý podvolil slovy: „Vy jste je pomáhala tvořit; vám náležel. Nechcete-li je přijmout, nedostane je nikdo.“ Přesto jí Neruda věnoval aspoň rukopis své knihy.

10. července 1877 vyšla v *Lumíru* 5, č. 19, str. 289/290, první

Ukázka z „Písní kosmických“ (L). Obsahovala sedm básní, které v definitivním vydání mají čísla: 5 (*Snad jiní jinak uvidí*), 6 (*Věřte, že také hvězdičky*), 7 (*Po nebi hvězdic je rozseto*), 20 (*Mluvilval člověk*), 14 (*Zem byla dítětem*), 15 (*Měsíček, pěkný mládenec*), 17 (*Měsíček že je mrtvý muž?*). Tato ukázka připravovala čtenáře na základní postoj básníka, který „při hvězdách si myslí na lidi“ (5, 6) a který je schopen zábavně a s předstíranou naivností zobrazovat vesmírné děje (14, 15). Jen prostředkem cyklu vložil Neruda úvahy o vztahu člověka k vesmíru, jednou v subjektivním dojetí z vědomí nekonečnosti vesmíru (7), po druhé v retrospektivě starého světového názoru homocentrického. Neruda však nikterak nechtěl, aby tyto tóny převážily nad hravým a optimistickým tónem ukázky. Svědčí o tom poslední báseň *Měsíček že je mrtvý muž?* (17), v níž motiv smrti je převeden v motiv působení na život i po smrti.

Nerudovi velmi záleželo na tom, jak bude tato ukázka přijata veřejností, zda našel opravdu účinný způsob, jak učinit svou ideu srozumitelnou. Psal o tom V. K. Šemberovi: „Do přístího čísla *Lumír* vrazil jsem něco nového, verše (!!). Dostaneš je dne 11. července a všimni si jich trochu. Člověk se může snadno mýlit, zvláště u nás.“ (Dopisy II, str. 186.) V následujících dopisech připomíná, že básně vyjdou „již zítra“ (str. 187), a dotazuje se, zda Šemberovi dochází *Lumír* pravidelně (str. 188). Též Arbesa se tázal na úsudek a prosil jej o noticku, kterou Arbes opravdu napsal do *Nár. listů* 15. 7. 1877 (srov. J. Arbes, *O Janu Nerudovi*, str. 148 a 208). Zdůraznil originalitu veršů, myšlenkovou hloubku i uměleckou dokonalost zralého básníka, „jenž vedle pěstování svého básnického talentu byl také vždy pamětliv i nejnovějších vymožeností přírodních věd“. Vyslovil přesvědčení, že „proklestí plody svými české literatuře dráhu do celého světa“. Jinak však zůstala první ukázka *Písní kosmických* bez většího veřejného ohlasu. Neruda si v dopisech Šemberovi stěžuje na nedostatečné ocenění svého uměleckého díla, které se projevilo i v kritikách jeho *Povídek malostranských*. Piše v listopadu 1877: „Pracoval bych jako titán — ale jen trochu, trochu popudu! Teď už dodělávám *Písně kosmické* — vim napřed, že se jim podaří jako všemu mému. Dvě jsem si přeložil do němčiny. Povedly se mně, až mne překvapily svou novostí v tom rouše německém. Kdybych byl jiný, přeložil bych všechny — jeť, nebo vlastně budeť jich málo přes 40 — a vydal bych je hned po vydání českém.“ A jinde v témž dopise: „Ovšem stojím jinak co do uznání, než jsem stával, *vynutil* jsem si něco — ale nepřítelství je přec pořád proti mně, i nejbližší přátelé jako by měli zrovna smrtelnou ouzku před tím, abych jen nepřerost příliš daleko.“ (Dopisy II, str. 195.) Právě proto, aby si „vynutil“ ve veřejnosti jistou pozornost pro *Písně kosmické* a pro jejich zvláštní povahu, napsal před otištěním další ukázky *Písní kosmických* zvláštní feuilleton, který má formu dopisu, a uveřejnil jej v *Nár. listech* z 18. listopadu 1877.

Milostivá paní!

Rádíte se tázát po mých „Písnech kosmických“ a po příčině, proč jich ne-
weřejšímu bojněji. Třeba byste se tázala anonymně, odpovídám přece. Myslím
si Vás dobrou jako sluníčko, s očičkami jako veselé hvězdičky, s tvářičkami
jako červánky ranní. Neboť vězte, že muž je stokrát samolibější než žena —
my mužští jen proto se neumavně posmíváme samolibosti ženské, aby si nás
samých nikdo dobře neví — a muž spisovatel je stokrát samolibější než
každý muž jiný. Vy pak jste si mne dotazem svým zřísкала naprosto. Kterápak
matka, tázána po dítěti, odolá chuti vyprávět hned celou biografii! A proto vám
sděluju, že ty písničky čtu a myju, škrobím a žebřím co nejneumavněji. Ale
mám s nimi malér. Rádíte se přec pamatovat, co praví Goethův čert, nazvaný
Mefisto? Rozpráví dlouho vážně s žákem, poučuje ho a filosofuje s ním, ale
náhle to jím škubne —

Teď mám té suchopárné řeči dost,
musím zas trochu čertem hnouti —

a už jede na koštěti. Zrovna tak děje se mně. Jsem v nejopravdivějším zamlcení
a náhle to mnou škubne; musím se mít velmi, velmi na pozoru, aby z „písni
kosmických“ nebyly pojednou — písně komické! Být čertem — to láká!

Ono také to milé nebe je vskutku často k smích! Kdopak by smíchy nepuk,
když vidí nebem se probádnět na př. takovou bláznivou kometu? Kdo by se
dobromyslně alespoň nasmál, když spatří tam někde vysoko naboře tak zvanou
„mlhovinu“ či mlžinu, zárodek to světa budoucích, vždyť hledí mlhovina taková
do světa tak nevyslovně pitomě, tak bloupe, zrovna jako telátko včera narozené —
raďte odpustit! Ach, nebe je tak plno nedostatků, přímo hrubých poklesků
a politováníhodných chyb, že vyzývají až satiru. Zvlášť satiru starého mládence.
Raďte si povědět, v naší soustavě sluneční representují mládenectví jen Mars
a Merkur! Že bojovný Mars nemá na ženíšské titěrnosti chuti, je arci po-
chopitelné. A počítavý Merkur nejspíš vybíral a vybíral, chodil pořád do
kněb, pořád hledal nějakou ještě bobatši, až přišel krach a teď ho žádá nebce.
Takto — Země a Venuše párek, Jupiter a Saturn párek, Uranus a Neptun
párek — pro tak velké planety je podobná slabost zrovna skandál! Arci
spácbaly svůj poklesek už dávno, když byly ještě mladší. Lze to vidět na nich
dle toho, že jsou si dva a dva vždy tak podobny; u starých manželských párků
bývá vždycky tak. Celý jejich organism je si vzájemně podoben, jsou skoro
stejně tlusty a otáčeji se skoro v též čase kolem své osy. První upozornil La-
place na manželství Jupitera se Saturnem, Mädler pak dokázal tu slabost
i u ostatních. Miluju Laplace a Mädlera. Ale — když to člověk vidí i u vlá-
dných planet, zvrtek se přec konečně trochu a myslí si: manželství není snad tedy
přece věc tak naprosto zlá! A mohlo by se stát, že by i velmi pevný starý
mládenec byl sveden, že by se sebral, vylezl na vrchol Sněžky, přiložil dutou ruku
k ústům a řval do výše: „Venuše, nemáš tam pro mne žádnou?“ — Ten útek pak
s vrchu dolů, kdyby Venuše mrkla, že ano!

Ostatné — jsem muž spravedlivý, doznávám, že v naší sluneční soustavě je
rozumu přec ještě dost. Také je ovšem nemožno, aby soustava, v níž žijú, pū-

sobím a učiní já, byla veskerz na blavn padlá. Ale v jiných soustavách, tam je melal Račte již opět povážít, milostivá paní, že jsou bláznivé soustavy, které na jednom slunci nemají dost, které mají hned dvě tři slunce! A k tomu jedno růžové, druhé zelené, třetí fialové, čtvrté třeba modré! Někdy jsou všechny najednou nad obzorem, někdy se střídají. Zelený snib, purpurové bláto, modrá louka! Hubičky se tam dávají snad jen v čas růžový. Lichváří pájlnují na procenta až „do modra“ a „do zelena“. A ty změny krásné ženské pleti! Přiznám se, že nemiluju zelené milostpaničky, ba že ani k fialovým nemám náklonnosti zvláštní. A považte si, jemnostpaní, že by ty Vaše malounké, míkounké, bílounké ručičky, které se zajisté tak sladce líbají, vypadaly náhle jako dvě zelené žďoby! Br!

Myslím, že obyvatelé ostatních slunečních soustav jsou za námi duševně daleko, daleko. Ba že jsou, abych přímo mluvil, hloupi. Není také ani jinak možno, neboť o všech těch pokrocích, které se na naší Zemi dějou, zvěděl oni ukrutně pozdě. Zvuk tam nedoletí, pošta tam nejde, zbývá prostředek jediný: světlo. To je ovšem posel rychlý, 42 000 mil urazí za jedinou sekundu! Dovolíte mně, milostivá paní, teď několik učebních slov? Nejbližší sousedkou naší sluneční soustavy je hvězda Alfa, v Kentauru. Ale i ta je tak vzdálena, že světelný paprsek, vzdor té zázračné rychlosti své, dorazí tam teprve za půl čtvrtá roku. Nebož obyvatelé Alfy „vidí“ tedy na př. teprve dnes ten obrovský, obdivuhodný bouquet vzájemných nadávek, kterým jsme my Češi ozářili milovanou vlast svou už před půl čtvrtá roky! Avšak obyvatelé vzdálenějších hvězd jsou ještě hůře v tom, čím dál, tím hůř! Myslím si nějakou hvězdu hodně vzdálenou. Vzdálenější než Vega, než Sirius i než Kapella, neboť i Kapella je od nás vzdálena jenom 102 240 miliard mil a obyvatelé její vidí dnes, co se u nás dělo před sedmdesáti a dvěma lety. Hvězdu tedy myslím si vzdálenou tak, že paprsek světelný potřebuje od nás k ní půl devatenáctá věku.

Jmenujme tu hvězdu Prokul — proč bychom ji nejmenovali Prokul? A předpokládejme dvě věci, v tom nám také nikdo nebrání. Za první, že tamější obyvatelé mají dar zraku naprosto neobmezeného, že „tam ten lid — samý ostrovid“ (slyšíte čerta, jak rjmy zvoní?), a že tedy vidí zcela jasně vše, co se u nás děje na Zemi. Za druhé, že tamější obyvatelé jsou ještě dost inteligentní, a nejinteligentnějšího, nejučenějšího ze svého středu že ustanovili k tomu, aby neumane stopoval události naší Země. Ten učenec tedy vidí dnes, jak právě vedou Krista pána na Golgotu. Do všech končin prokulských letí telegramy, obyvatelé se brnou a učení Prokulce jim zvěstuje blasem bluboce pobnutým: „Hosana! Vznešené lidstvo je spaseno! Právě tam umírá člověk bůb za volnost a rovnost veškerého lidstva!“ — Nesmírný jásot po Prokuli, konzelná iluminace, oblušující stělnba bmoždířů.

A zatím od té doby, co Kristus u nás umřel, obětovaly se a umřely za volnost a rovnost lidstva už miliony vznešených lidí, a my jsme s tou volností a rovností lidstva zrovna tam, kde jsme byli.

Hebebe — tí Prokulci jsou hloupi!

Brzy po vydání tohoto feuilletonu vyšla dne 30. listopadu 1877 v Lu-míru 5, č. 33, str. 513/515, *Drubá ukázka z „Písní kosmických“* (L).

Obsahovala devět básní, které v definitivním vydání mají čísla: 22 (*Sedělý žábý v kaluži*), 9 (*Stárnoucí lidstvo žte ve hvězdách*), 10 (*Paprsku s Alkyony mé*), 12 (*Všechny ty vířivé planety*), 13 (*Také to Slunce obmírá*), 30 (*Děj Země je krátce jen vyprávěn*), 31 (*Zelená hvězda v zenitu*), 36 (*Aj, tamhle dřímavých jiskerek*), 37 (*Ty věčné hlasy proroků*). V souladu s obsahem feuilletonu, v němž Neruda vykládal, že se musí mít na pozoru, aby z „písní kosmických“ nebyly pojednou „písně komické“, začíná svou druhou ukázkou, čerpanou většinou z druhé poloviny definitivní sbírky, sice písní psanou v komickém ladění, ale přes vtipná pozorování jeví vesmírných (9, 10) přechází k vážným úvahám, které těží z vedoucí hypotézy du Prelovy o zániku planet a Země (12, 13, 30). Pak provádí konfrontaci vesmíru s básníkem a člověkem (31, 36) a cyklus končí oslavou lidstva, které sice žije na planetě určené k zániku, ale je přitom schopno poznat zákonitost vesmíru (37). Je zde tedy v závěru — obdobně jako na konci první ukázky — postavena proti smrti velikost lidské práce a lidského poznání.

Neruda takto dokazoval, že jeho Písně kosmické nejsou jen „komické“, zároveň však ukázal rozmanitost temat i stylu své sbírky i základní její ideu. Přesto se objevily hlasy, které se Nerudovi zdály nebezpečné a které činily osud celé sbírky u čtenářů nejistým. Brzy po vyjití druhé ukázky psal Šemberovi: „Všimls si v posledním Lumíru nových Kosmických? A četls v NL, co o tom napsal Arbes? Že prý jsou ‚zvlášt pro ty, kteří jsou obeznámeni s nejnovějšími výzkumy přírodních věd‘. — No tak! Pišme pak! — Či pozoruješ nějakou nejasnost v Kosmických?“ (Dopisy II, str. 198.) Dotčené místo v Arbesově noticce z 2. prosince znělo: „Druhou ukázkou byl úsudek náš potvrzen a trváme, že dojdou verše ty zaslouženého ocenění hlavně u všech přátel literního umění, kterýmž nejsou nejnovější vymoženosti věd přírodních neznámy.“ (Arbes, O Janu Nerudovi, str. 209.) Arbes nám zaznamenal ve svých vzpomínkách na Písně kosmické (v uvedené knize, str. 142 a n.), jak mu Neruda zazlival, že se ve své noticce o Písních kosmických zmínil, že je „nebude snad moci dostatečně oceniti nežli ten, kdo jest s poměry kosmickými náležitě obeznámen“ (str. 149). Arbes vztahuje tuto formulaci i Nerudovu nelibost k první noticce z 15. července 1877, v druhé, z prosince 1877, se prý již uvaroval „dotknouti se nejnebezpečnější ‚slabiny‘ Nerudovy nejnovější publikace — nepopulárnosti“ (str. 153). Ale text notickek i dopisy Šemberovi ukazují, že sice již v první noticce je poukaz k Nerudovým znalostem „přírodních věd“, ale teprve formulace v druhé noticce, připomínající ocenění, jakého se dostane Písním kosmickým u znalců přírodních věd, vyvolala Nerudovy obavy. V nedatovaném dopise píše Šemberovi: „S těmi Kosmickými mám kříž. Kdyby člověk neměl sám v sobě úsudek, *naši* lidé by ho spletli. Jeden tvrdí, že tomu ‚velké čtenářstvo‘ neporozumí; to bych rád věděl, copak jsou tam nějaké vědecké záhady? Druhý docela, že prý je to pokračování Hálkových V přírodě. No tak! Mně je to jedno. Bude jich asi 40 a já je vydám. Ať pak nadávají Tvému

J. Ndi.“ (Dopisy II, str. 196.) Ostatně i bezvýhradná chvála Písní zdá se mu podezřelou. Piše před vánoce 1877: „Na sbírku feuilletonů už mně nezbyvá prestu ani jediného; sbírka spí, vedle ní leží Kosmické. Zarazila mne *velká* chvála jich všude; v takovém případě se stávám nedůvěřivým, ouzkostranným, a vyčkávám nějaký čas.“ (Dopisy II, str. 200.)

Před vánoce uveřejnil v Lumíru 5, č. 35 (20. prosince 1877), str. 555, ještě jednu ukázkou pod titulem *Píseň kosmická*, a to č. 25 („*Vlast svou máš nade vše milovat!*“), které svým tematem i zpracováním mělo všechny předpoklady k popularitě.

Teprve v létě následujícího roku uveřejnil Neruda v Lumíru 6, č. 20 (20. července 1878), str. 305, opět novou *Ukážku z Písní kosmických*, a to č. 8 (*Poeta Světa*) a č. 34 (*Promluvíme sobě spolu*). Obě básně již svým rozměrem i vážnou a pathetickou výstavbou textu vnášely nové tóny mezi dosud uveřejněné ukázky Písní kosmických. První byla apotheosou Světa v jeho tvořivé síle, druhá zachycovala ve velkolepé zkratce tragedii utrpení a bolu, s jakým je spjat život Vesmíru, Země i lidstva. Touto ukázkou připravil Neruda čtenáře na všechny odstíny své sbírky, a to jak v pojetí tematu, tak ve stylu projevu.

5. srpna 1878 oznamuje Neruda Aničce Tiché, že dokončil Písně kosmické: „Právě jsem hotov s Kosmickými písněmi, dnes jsem je začal opisovat pro tisk. Možná, že Ti přinesu exemplář hned s sebou, ale skoro pochybuju; budeť ještě potřebí opatrných oprav, snad i doplňků, což v nynějším okamžiku ještě nevím. Bude to zcela malinká knižička, as jako moji Různí lidé (máš je?), a dělá mně starosti jako děti rodičům: radost z jich existence, starost o jich budoucnost. Mám zvláštní ten osud, že když knižku dopíšu, ihned se mně nelíbí.“ (Listy Jana Nerudy Aničce Tiché, Praha 1926, str. 16.)

Šlo nyní o vydání Písní kosmických. Neruda sám zachytil v dopise Šemberovi situaci básníka, který si je vědom ceny svého díla, který se pečlivě stará, aby získal již předem porozumění pro své dílo, a jemuž přátelé i čtenáři uveřejněné ukázky chválí, který je však přitom odkázán na milost nakladatele: „Ale přec bys se zasmál něčemu. Totiž, kdybys mne teď viděl stát zde s hotovým svazčkem Kosmických písní a nevědouceho, co s tím, — odpusť, že Tě bavím už zase těmi písničkami! Je jich ovšem jen 38, neumím nic rozšlapávat, ač by se toho dalo napsat hrozná síla — myšlenky se zrovna valí. Přec je toho ale dost na vydání samostatné, tím spíše dost, že tahle věc ani snad nesnese, aby byla připojena ještě k něčemu jinému. Malý svazček, co ale na tom! Šel jsem tedy s tím k svému nakladateli, příteli Dattlovi. Ten mínil po prvé, že to není ani pro naše obecenstvo, že tomu málokdo porozumí. Po druhé mně řekl: „Ale uděláme jen zcela malý náklad — zůstane to beztoho ležet!“ Jsem osel a neumdlél jsem. Snad ze samolibosti, nebo snad z přesvědčení odůvodněného, že česká literatura to mít *musí*. Přišel jsem tedy po třetí, už s otázkou zcela určitou, dá-li mi honorár *jednoho sta zlatých*. „To na žádný způsob — nebude to beztoho žádný kšeft!“ —

„No tak toho necháme, abys neměl snad z některého spisu mého škodu, já na to s onou jizlivostí, která se Dattla ani netkne. A teď tu tedy stojím, chvílkami červený až po uši. Stydím se nabízet to někomu jinému, a přec mne manuskript páli v ruku. Ti chlapi mne přece přivedou k tomu, že mně bude celého mého života líto!“ (Dopisy II, str. 217.) O *Pisně kosmické* se začal zajímat jiný nakladatel; to přimělo Dattla, že přistoupil na honorář jednoho sta zlatých.

Ale ani tehdy si nebyl Neruda jist tím, jak budou *Pisně* přijaty. K nové vlně nejistot zavdal podnět incident v redakci *Národních listů*, kde J. Grégr před členy redakce kritisoval uměleckou nedokonalost poslední ukázky *Pisní kosmických* v červencovém čísle *Lumíra*. Tvrdil, že tam Neruda má „formu, že je to pravý skandál“. Když Neruda připomínal příznivé posudky, Grégr zdůraznil svou upřímnost na rozdíl od těch, kteří Nerudu chválí, protože je v módě, nebo kteří mu neřeknou pravdu do očí, ale po straně se mu smějí. Neruda, který vylíčil celou rozmluvu podrobně Šemberovi (Dopisy II, str. 218, a n.), zachytil i pocity, jaké v něm vyvolávají předběžné posudky o *Pisních kosmických*. Snažil se vysvětlit si zběžným čtením nepříznivý posudek Grégra, který prý již při první ukázce řekl, že kdyby tu nebyl Neruda podepsán, „nebyl bych nikdy myslil, že může něco tak prázdného napsat“. Ale začíná pochybovat i o hodnotě své práce: „Ale *ostatní* tedy také se tomu posmívali a neměli to za nic. A vím už, že také v obecnostvě širším je dojem zvláštní. Líbí se to tak ‚miscue‘, totiž jedněm se nelíbí pranic, druhým vše, třetím něco, čtvrtým to, co právě třetím se nelíbí. Ale já jsem spleten. Já nevím kompletně nic. Víím jen, co jsem chtěl, a že jsem si vzal s tím čas i práci. Co teď, když vidím napřed, že se strhne ukrutná bouře, po vyjití že se sesypou jako psi. Že je to, co jsem napsal, nové, víím; ale na novosti mně nezáleží, není-li to zároveň dobré. Nerád bych před pouhým úšklebkem utekl, ač, poněvadž to bude samostatná knížička, jakmile to bude jednou vydáno, vymkne se mně to naprosto z rukou, a nebudu to pranic mocí více chránit a bránit. A zase mně, když jsem už vydal samostatně as pól druhého sta tiskových archů, nemůže na tom záležet, abych z jakéhos spisovatelského trucu, diktovaného snad samolibosti, vydal ještě dva tři archy. Rozumím teď tónu Dattlovu. Za mými zády mluví se asi děsně. A já se přiznám, že nemám více klidné úvahy; vidím-li všeobecnou nechuť takovou, je mně, jako by mně noblesa kázala, abych s tím ustoupil. A přec — pročpak to *všechny* takřka noviny již v ukázkách chválily? Proč soukromě tolik lidí? A proč Ty sám? Byla-li v Tvých úsudcích jen jiskřička přátelství, která by Tě byla přiměla k úsudku pochvalnějšímu, přehnanému, prosím Tě pro vše, řekni mně to upřímně, a já Tě zlíbám za to, jak jsem Tě ještě nezlíbal nikdy vřele a upřímně. . . Musil jsem si alespoň ulehčit. S kým tu mám mluvit, abych se nestal směšným! A na koho mohu počítat, že mluví plnou, do nejmenšího záhybu upřímnou pravdu! Radosti českého spisovatele!“ (Dopisy II, str. 220.)

Brzy po 22. srpnu odjel Neruda do Příbramě, 31. srpna byl u Heyduka v Pisku (tam napsal svou Baladu dětskou) a 1. září odjel do Vlachova Březí na návštěvu rodiny svého bratrance Aloise Tichého. Tehdy byla již jeho kniha v sazbě, jak o tom svědčí dopis A. V. Šemberovi z Vlachova Březí (Dopisy II, str. 221), a není proto správná domněnka A. Pražáka, jako by byl Neruda za tohoto pobytu a pod vlivem Aničky Tiché dával Písni „poslední úpravu“, „konečnou formu“ (v úvodu k vydání faksimile Písní kosmických, Kladno 1938, str. 14; srov. i knihu Neruda v dopisech, 2. vyd., Praha 1950, str. 199). Srovnání výsledného textu v knize s dochovaným rukopisem, z něhož se sázelo, ukazuje, že ani v korektuře Neruda neprovedl žádné podstatnější změny.

V říjnu 1878 vyšlo první vydání Písní kosmických. Neruda se opět obával, jak bude sbírka přijata. „Už se těším na to, jak ve všech našich časopisech dohromady nebude o nich ale ani zmínky! Mimo titul totiž,“ psal V. K. Šemberovi (Dopisy II, str. 223). Ve skutečnosti byl úspěch této knihy neobyčejný a jednomyslný. Neruda nebyl však zcela uspokojen četnými kritikami, vitajícími Písně kosmické. Psal o tom Aničce Tiché asi počátkem listopadu: „Tolik úsudků, a ještě ani jediný neuhodil na to právě! Nemyslím snad chválu, ale dotknutí se vlastního jádra!“ (Listy A. T., str. 22/23.) Ale se zjevnou radostí a uspokojením oznamuje Neruda Aničce v dopise (pravděpodobně z 9. 11.), že „Kosmické už se tisknou v *drubém* vydání. Výsledek 14 dnů — to se u nás ještě vůbec nestalo“ (na uved. místě, str. 24).

Rukopisy. Dochovaly se nám dva úplné rukopisy Písní kosmických.

1. První z nich, t. zv. *Roudnický (RR)*, obálka a 41 listů (17,4 × 13,4). Na obálce je titul *Písně kosmické*, na listcích věnování z 3. vydání (dodatečně vložené), motto z Leandra a 39 číslovaných listků na čtverečkovaném papíru s básněmi. Je jich 39, t. j. o jednu víc než v tisku. Na 28. listku je báseň *Potulný mudrc kdys slova psal*, která není v tisku (viz zde na str. 59). Rukopis byl věnován Nerudou roudnickému spolku Řip. 26. února 1882 byl Neruda zvolen na návrh Ervína Špindlera čestným členem spolku Řip, v dubnu byl mu odevzdán čestný honorář; Neruda ho užil k svému léčení v lázních Dubí u Teplic. Roudnickým se odvděčil jednak tím, že třetí vydání Písní kosmických r. 1882 vyšlo s dedikací *Roudnicku věnováno*, jednak poslal spolku Řip dedikační exemplář tohoto třetího vydání s tímto přispisem z 10. 10. 1882: „Prosím sl. roudnický spolek Řip, aby tento dedikační exemplář Písní kosmických, věnovaných Podřipsku, laskavě a přátelsky přijal do ochrany své.“ V roce 1884 odevzdal pak p. August Švagrovský „pravý a jediný rukopis slavných Kosmických písní“ jednotě Řip. Osvědčení sepsané dne 13. května 1884 říká, že rukopis „zaslal Jan Neruda prostřednictvím svého přítele Augusta Švagrovského jakožto dar věnovaný jednotě Řip na důkaz vřelých sympatií“. Rukopis i s osvědčením je nyní uložen v literárním archivu Národního muzea. Jeho faksimile bylo vydáno

r. 1938 v Kladně (Jan Neruda, *Písně kosmické*, s předmluvou A. Pražáka a Václava Červenky — jsou v něm knihařským omylem poslední dvě básně přehozeny). Jde o pracovní exemplář Nerudův, do něhož vpisoval i několiké verše textu a i pozdější úpravy shodné s definitivním rukopisem a s tiskem. Faksimile zachycuje však jen text psaný perem, poznámky, opravy a textové verše psané tužkou je třeba studovat přímo v originálním textu a označujeme je zde zkratkou *RRt*.

Roudnický rukopis má pro nás i tu cenu, že nám pomáhá rekonstruovat, jak rostla *komposice* celé sbírky (odborně se otázkou komposice *Písní kosmických* zabýval V. Jiráč v *Listech filologických* 1939, pak v knize *O smyslu formy*, Praha 1946, a polemicky s ním v netištěné přednášce O. Králík). Básně jsou číslovány v pravém rohu tužkou od 1 do 39. Na 29. místě je básně *Potulný mudrce*, kterou Neruda vynechal v definitivním vydání. Jinak se pořad kryje s pořadem v knižním vydání. Mimo to jsou v *RR* tužkou psané římské číslice v levém rohu, které ukazují *začátky oddílů* uvnitř celé sbírky. Římská jednička není zaznamenána. Římská II je u básně *Po nebi hvězdíc je rozseto* (č. 7), římská III u básně *Mluvíval člověk* (č. 20), římská IV u básně *Měsíček mrtvý — budoucnost* (č. 29). Podle toho *první oddíl*, začínající apotheosou „Letní ty noci zářívá“, vychází z postoje naivního diváka na oblohu, konfrontujícího své poznatky s poznatky vědy a rozvíjejícího svou metodu pozorování („já myslím nebe žiré si jak naši zemi a při hvězdách si myslím na lidi“). *Druhý oddíl*, zahájený básní „Po nebi hvězdíc je rozseto“, vychází od pojmu nekonečna, zobrazuje systém Světa, vzdálené hvězdy, sluneční soustavu a postupuje blíže k zemi, k měsíci a k obrazu smrti ve vesmíru. *Třetí oddíl*, zahájený připomínkou minulého vztahu člověka k vesmíru „Mluvíval člověk“, staví proti tomu dnešní vůli člověka poznat a pochopit jeho zákonitosti a poučit se z nich. Jevy vesmíru jsou schopny zobrazit i lidské city a lidské vztahy. Vlastenecký motiv se příznačně ozývá v závěru tohoto oddílu. *Čtvrtý oddíl* připomíná již v úvodní básni, že osud Země a tím i lidský osud a také osud básníka samého probíhá mezi symbolem Slunce, naší minulosti, a symbolem mrtvého Měsíce, naší budoucnosti. Neruda nezastírá v ničem tragiku Země i lidského osudu, ale dovede zároveň zhodnotit i oslavit velikost lidského úsilí, jež dovede pohlédnout mužně ve tvář všem skutečnostem života i smrti a neztratit nic na svém životním elánu. Tento pocit prožívá i básník sám a v tomto smyslu vyslovuje přání, aby jeho atom zazvonil kosmickou písní, až po zániku Země někde jinde opět vzejde život obdobný životu lidskému.

Do těchto oddílů se tedy členily *Písně kosmické* v plánu Nerudově. Ale uspořádání jednotlivých básní procházelo jistými změnami. Zřejmě můžeme pozorovat v uspořádání sbírky jako celku v *RR* dvě verze. Svědčí o tom čísla, jež lze čísti pod původním číslováním pozdějších 39 básní v *RR*. Můžeme podle toho mluvit o třech stadiích při vzniku *Písní kosmických*. První stadium v *RR* představovalo 33 básní, druhé

rovněž v *RR* obsahovalo 39 básní a konečné stadium, totožné s knižním vydáním, obsahovalo 38 básní (je zachováno rukopisně v rukopise *R1*). V prvním stadiu měl I. oddíl jen 4 básně (č. 1, 3, 5, 6 knižního vydání), II. oddíl 10 básní (č. 7, 8, 9, 10, 12, 13, 14, 15, 16, 17), III. oddíl 9 básní (č. 20, 21, 22, 19, 23, 24, 25, 26, 27), IV. oddíl 10 básní (č. 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38). Čísla pod původním číslováním druhého stadia lze někdy těžko čísti, takže nelze vždy zaručit spolehlivé pořadí; zejména to platí o posledních třech básních. Tolik je jisté, že v druhé verzi přibylo 6 básní, a to v I. oddílu 2 básně, č. 2 (*Když k vám vesel hledím*) a č. 4 (*Což třepotá se to tu hvězdílek*), v II. oddílu přibyly 2 básně, č. 11 (*V pusté jsme nebeské končině*) a č. 18 (*Měsíc mrtev*), a bylo sem přeřazeno z oddílu třetího číslo 19 (*Oblaky Země jsou synové tkliví*), v III. oddílu přibyly na jeho konci 2 básně, *Potulný mudrc*, nezařazený do knižního vydání, a č. 28 (*Slunce je hvězda proměnná*), zatím co báseň „Oblaky Země jsou synové tkliví“ byla přeřazena do II. oddílu. Jedině IV. oddíl zůstal beze změny. Je třeba připomenout, že ani jedna z těchto šesti básní nebyla otištěna časopisecky a jedna z nich (*Potulný mudrc*) se nedostala ani do vydání knižního.

Některé básně v *RR* mají poznámky tužkou psané, které dosvědčují Nerudovy úvahy při zařazování jednotlivých básní.

U básně „Stárnoucí lidstvo čte ve hvězdách“ je připomínka *Před to: Zdá se mi, že odvědy tak*, která patrně souvisí s plánem básně, kterou Neruda buď nenapsal, nebo později do sbírky nezařadil.

U básně „Měsíček že je mrtvý muž?“ je připomínka *Po té: vidět nebo po smrti*, které Neruda zcela zřejmě vyhověl následující básní „Měsíc mrtev“.

U básně „Seděly žáby v kaluži“ je připomínka *Snad před 7?*, která svědčí, že umístění této básně nepokládal Neruda dlouho za definitivní. Nevíme ovšem, kdy tam byl připsan, zdali před umístěním v prvním stadiu nebo po umístění v druhém stadiu jako podklad úvahy, která nebyla realizována. V prvním stadiu by musila tato báseň přijít před báseň „Stárnoucí lidstvo čte ve hvězdách“, kde by mohla nějak vyjadřovat ono nejasné „Zdá se mi, že odvědy tak“, v stadiu druhém by musila přijít před báseň „Po nebi hvězdic je rozseto“, tedy ještě do I. oddílu, kde by byla mohla dobře doplňovat naivní vztah k vesmírnému dění, který tam Neruda připisoval sám sobě. Jistým svědectvím o úmyslu umístit báseň v první části sbírky nebo aspoň před básní „Stárnoucí lidstvo“ je časopisecký otisk této básně v Druhé ukázce z „Písní kosmických“ z konce listopadu 1877, kde jdou všechny básně za sebou v pořádku, který neporušuje následnost ve vydání knižním, s jedinou výjimkou básně „Seděly žáby v kaluži“, která je zařazena do čela celého cyklu před báseň „Stárnoucí lidstvo“ (viz zde na str. 343).

U básně „Potulný mudrc“, umístěné v druhém stadiu na místě 28 za básní „Kdo měkkým je, ten bídě mřel“, je poznámka *Poslední?*, která byla však později škrtnuta. Snad opravdu zamýšlel Neruda zprvu

dát celé sbírce vtipnou a epigramatickou pointu, aby tím udržel humorný a lehce ironisující tón, který intonoval vstup k celé sbírce. Jestliže Neruda zavrhl myšlenku dát na konec sbírky básně, v níž se pro zrod velkých myšlenek hledá vtipné vysvětlení ve znameních souhvězdí Orla a Štíra, pak lze tuším toto rozhodnutí uvést ve spojitost s celým Nerudovým úsilím, aby se nedal strhnout jednostranně komičností, kterou sám vnesl do svých Písní kosmických. „Musím se mít velmi, velmi na pozoru, aby z ‚písní kosmických‘ nebyly pojednou – písně *komické*,“ psal ve svém feuilletonu z listopadu 1877 (viz zde na str. 341), a lze se domnívat, že toto hledisko nejenže přispělo k novému umístění této básně v *RR* do závěru třetího oddílu, ale nakonec i k úplnému jejímu vyloučení z celé sbírky.

U básně „Přijdou dnové, léta, věkův věky“ je poznámka *Po : bolu*, t. j. po básni „Promluvme sobě spolu . . . co je tu, co je bolu!“

Poznámka u básně „Aj, tamhle dřímavých jiskerek“, která zní *Snad bezky napřed*, svědčí, že se tato básně dostala do závěru sbírky jako třetí básně před koncem teprve po určité úvaze. Snad měla tato básně zaujmout místo někde za básni „Měsíček že je mrtvý muž?“, kde Neruda chtěl mít básně, která by odpovídala heslu *vidět nebe po smrti*, a kam zařadil pak básně „Měsíc mrtev“. Avšak způsob, s nímž básně „Aj, tamhle dřímavých jiskerek“ spojovala v jeden celek představu smrti se vznikem nového života, zcela dobře ji začlenil do IV. oddílu mezi závěrečné básně celé sbírky.

Mimo tyto tužkové příписы vztahující se ke kompozici sbírky je u básně č. 1 „Letní ty noci zářivá“ příписek, který souvisí s Nerudovými pokusy vyzkoušet básnickou účinnost Písní kosmických překladem do němčiny. Z dopisu V. K. Šemberovi z listopadu 1877 víme, že Neruda přeložil dvě básně (viz zde na str. 340). Jednou z nich byla pravděpodobně hned první básně, neboť v *RR* je dole pod textem básně tužkový náčrt překladu posledních dvou veršů (11 a 12):

sie läuten uns schönē Zeiten
mit feiner Dukatenstimme

2. Roudnický rukopis není však „jediným“ rukopisem Písní kosmických. Druhý rukopis, který zde označujeme zkratkou *Rr*, je čistopis, z něhož se sázelo, jak o tom svědčí poznámky v rukopise. Neruda na něm začal pracovat 5. srpna 1878, svědčí o tom citovaná již Nerudova zpráva Aniče Tiché v dopise téhož dne: „Právě jsem hotov s Kosmickými písněmi, dnes jsem je začal opisovat pro tisk . . .“ (viz zde na str. 344). Rukopis má některé znaky obdobné s *RR*, je psán rovněž na čtverečkovaném papíru, je však stránkovan shodně s tiskem (66 stran). Na obálce je titul *Písně kosmické od Jana Nerudy*. Tento rukopis věnoval Neruda paní Růženě Fričové-Švagrovské (viz zde na str. 339). Originál je dnes v soukromém majetku, fotokopie je v Ústavu pro českou literaturu ČSAV.

Str. 11 Motto z Rich. Leandra. — 1 Vlnek chtěl jsem nabrat z hbitých proudů,] Vlnek chtěl jsem nabrat z hbitých proudů, 2. *verse*: Vlny chtěl jsem chytat z hbitých proudů, *RR*] Vlny nachytal jsem v hbitých proudech, *RRt*; 2 z oceánu] z oceánu 2. *verse*: vlny moře *RR*; 3 ale sobě] (sobě ale) ale sobě *RR*; 4 tichou vodu] klidnou vodu *RR*.

Str. 13 1. Letní ty noci zářivá. — 6 starobný] (šedivý) starobný *RR*; 9 Dokola] (A kolem) Dokola *RR*.

Str. 14 2. Když k vám vesel hledím. — 3 Naše dívky] Naše (slunce) dívky *RR*.

Str. 15 3. Ach, jaké to blaho. — 15 bych kamenem] bych (přec) kamenem *RRt*; 16 vás přehodil] vás (bych) přehodil *RRt*; 19 hluku] hluku (plesu) *RRt*; 20 šumu] šumu (hluku) *RRt*; 23 prstem] prstem (si zde) *RRt*.

Str. 16 4. Což třepotá se to tu hvězdiček. — 1 Což] (Ach) Což *RR*; 4 samotná] samotna *RR*; 5 chvílemi] (někdy) chvílemi *RR*; 6 bledoučké *RR*, *Rt*] bledoučké 3, 2, 1; 7 hvězda] (hvězdička) hvězda *RR*; 8 v očku] v(e) očku *RR*.

Str. 17 5. Snad jiní jinak uvídní. — Lumír 1877. — 6 to] (vždyť) (toť) to *RR*; 12 hvězdičky] komety *L*] (komety) hvězdičky *RR*; 22/23 zášť je] zášť, je 3, 2, 1, *Rt*, *RR*, *L*; 26 v koutečkách,] v koutečkách *L*.

Str. 19 6. Věřte, že také hvězdičky. — Lumír 1877.

Str. 20 7. Po nebi hvězdic je rozseto. — Lumír 1877.

Str. 21 8. Poeto Světe, co jsi aeon prožil. — Lumír 1878. — 6 v zpěvův míru —] v zvučnou míru — 2. *verse*: v pravou míru — 3. *verse*: v písní míru — 4. *verse*: v zpěvův míru — *RR*; 12 vykvěte,] vykvete, *L*; 14 hymnu křídla] hymnu křídla 2. *verse*: hymnu svého křídla *RR*; 37 a přec — jsi poetou] a přec jsi poetou *RR*; 40 až vzplály lice,] až vzplály lice, 2. *verse*: až chvějně vzplály lice, *RR*; 42 Ty] (Ty) A *RR*; 43 co hymnus stál tě bolu!] co hymnus tvůj stál bolu! *RR*] co hymnus stál tě bolu! *RRt*.

Str. 23 9. Stárnoucí lidstvo čte ve hvězdách. — Lumír 1877. — 2 ve hvězdách *L*] ve hvězdách, 3, 2, 1, *Rt*, *RR*; 5 prostory 2, 1, *Rt*, *RR*] prostory, 3, *L*; 7 paprsek] paprsek *L*,] paprsek *RR*; 26 v. 12 v *RR* ještě dále strofa, vytvářející se strofou první rámeček ke celé básni (pak skrtnuto tučňák):

Čteme a čteme vždy toužebněj,
až touhou nám planou lice,
my čteme ve zlatém písmě hvězd
jak dědeček ve kronice.

Str. 24 10. Paprsku s Alkyony mé. — Lumír 1877. — 2 světelný šípe,] světelný květe, 2. *verse*: světelný šípe, *RR*; 3 čím si tvá pani libezná] libezná čím si pani tvá *RR*] čím si tvá pani libezná *RRt*; 5, 13 Ach snad už] Ach, snad už *L*; 14 už je] (je již) už je *RR*; 16 v tisíce věkův]

v tisíce tisícův *L*] v tisíce tisícův 2. *verse* v tisíce věkův *RR*; 18—19
původně v *RR*:

přes věky lidstvem hřímá,
po věcích šlehne její blesk —

*ale pak opraveno tužkou (RRt) na konečné znění; v RR naznačeno po straně
prvých pěti veršů i metrické schéma:*

— — — — —
— — — — —
— — — — —
— — — — —
— — — — —

Str. 25 11. V pusté jsme nebeské končině. — 4 tak] tu *RRt*;
14 doma jak smeti,] doma — jak smeti, *RR*; 35 pijákem 2, *i*, *Rt*, *RR*]
pijákem — 3; 39 plna] plná *RR*; 40 mladá] jak] (jako ta) mladá jak *RR*;
41 holčička Venuše,] (Venuše holčička) holčička Venuše, *RR*; 48 jen
až] jen(om) až *RR*; 58 k sobě,] k sobě — *Rt*, *RR*; 60 po nebi]
nebem pak 2. *verse* po nebi *RR*.

Str. 28 12. Všechny ty viřivé planety. — Lumír 1877. — 3 ši-
rého 2, *L*, *Rt*, *RR*] širého 3, *i* (*srov. v. 7*); 5 planety 2, *i*, *L*, *Rt*, *RR*]
planety, 3; 7 slétnou zas] slétnou se *RR*.

Str. 29 13. Také to Slunce ohnivé. — Lumír 1877. — 3 přijde i]
přijde mu 2. *verse*: přijde i *RR*; 5 A jen když za čas] A jen když s oblohy
2. *verse*: A jen když za čas 3. *verse*: (S oblohy jen když) *připojeno metrum*
— — — — — *RR*; 7 pak dávným plamem svým] pak dávnou září svou
2. *verse*: pak dávným plamem svým *RR*; 9 Ach což] Ach, což *L*;
13 Matičce dáš-li] Matičce dáš-li (Dáte-li matce) *RR*; 15 vpadlé, ztlelé
rty] ztlelé, mrtvé rty 2. *verse*: ztlelé, siné rty 3. *verse*: vpadlé, ztlelé
rty *RR*.

Str. 30 14. Zem byla dítětem. — Lumír 1877. — 6 divně se chvěje
ji] (jímž se ji rozchvívá) divně se chvěje ji *RR*; 15 rostla jsi] rostlas jen
2. *verse*: rostla jsi *RR*] (rostlas jen) rostla jsi *Rt*.

Str. 31 15. Měsíček, pěkný mládenec. — Lumír 1877. — 3 pa-
nenku 2, *i*, *Rt*, *L*, *RR*] panenku, 3; 5 políbí,] políbí, *L*] políbí 2, *i*;
13 slovo ty je zde zájmenem osobním a ne ukazovacím k slovu panenky — do-
svědčuje to velké T ve všech původních textech; 18 sličně] sličně *i*, *Rt*, *RR*.

Str. 32 16. Báječně krásný to přec byl sen. — 11 nespouští ji s očí.
2, *i*, *Rt*, *RR*] nespouští ji s očí. 3; 13 Měsíčku sobě všimni:] toho si
dobře všimni: *RRt*; 14 snad se ti tisíc] snad se jich tisíc *RR*] snad se
ti tisíc *RRt*.

Str. 33 17. Měsíček že je mrtvý muž? — Lumír 1877. — 4 Pak
není širém ve světě] Pak není věru na světě *L*; 7 hvězdné touze —]
(krásné) hvězdné touze — *RR*.

Str. 34 18. Měsíc mrtev. — 6 smavých červánkových hříček:] smavých, červánkových hříček, *RR*; 10 nejde] nejdet *RR*; 13 v černém visí nebi,] (v černém nebi visí,) v černém visí nebi, *RR*; 21 políbení,] políbení, *Rr*, *RR*; 29 vše je světloňoše!] vše (ty) je světloňoše! *RR*.

Str. 36 19. Oblaky Země jsou synové tkliví. — 12 vzdechy, 2, *r*, *Rr*, *RR*] vzdechy — 3.

Str. 37 20. (Mluvil člověk:) — Lumír 1877.

Str. 38 21. (A mluví člověk:) — *V RR titul v zdvorce dodatečně tužkou (RRr)*; 11 k myšlénkám] s myšlénkou *RRr*.

Str. 39 22. Seděly žáby v kaluži. — Lumír 1877. — 4 odvíral] otvíral *L*; 13 řekněm pro příklad,] řekněm, pro příklad — *RR*; 42 paprsek] paprsek *L*; 45—48 v *RR* po straně naznačeno metrum:

48 ráčí.] ráčí? *L*.

Str. 41 23. Že skály již Země plameny. — 1 Že skály již] Že skály již 2. *verse*: Již skály prý *RR*; 3 Vždyt (Aj) *RR*; 3 ty plameny,] ty plameny, 2. *verse*: jak veselé *RR*; 20 svoboda, pravda, krása;] svoboda, pokrok, krása; *RR*] svoboda, (pokrok,) pravda, krása; *Rr*; 21 při slově lidsky šlechetném] při slově lidsky šlechetném 2. *verse*: při slově velkém, šlechetném *RR*; 23 v *RR* po straně: (tu).

Str. 42 24. Dík budiž vám, zlaté hvězdičky. — 17 Ach když] A když *RRr*; 18 skáče —] skáče, *RR*; 20 jde a pláče!] jde — a pláče! *RR*.

Str. 43 25. „Vlast svou máš nade vše milovat!“ — Lumír 1877 s titulem Píseň kosmická. — 3 hvězdám] hvězdám 2. *verse*: světům *RR*.

Str. 44 26. Vzhůru již hlavu, národe. — 5 Toť prostě tím: ty] A je to tím: ty 2. *verse*: A je to tím: že 3. *verse*: Toť prostě tím: ty *RR*; 6 z jadného] z (nejl) jadného *RR*; 8 jen z plynových jsou hadrů.] (jsou z plynových jen hadrů.) jen z plynových jsou hadrů. *RR*; 15 z křemene] z křemele 2. *verse*: z křemene *RR*.

Str. 45 27. Kdo měkkým je, ten bidně mřel — 2 lide, vzhůru k nebi] lide, vzhůru k nebi 2. *verse*: lide můj, jen vzhůru 3. *verse*: lide můj, jen k nebi *RR*; 3 velká ta] (ta velká) velká ta *RR*.

Str. 46 28. Slunce je hvězda proměnná. — 3 krásný] krásným *RR*; 6 skvrna —] skvrna, *RR*; 9 V jistém vždy] V určitém *RR*] V jistém vždy *RRr*; 10 kalem —] kalem, *RR*.

Str. 47 29. Měsíček mrtvý — budoucnost. — 10 rouškou zastřem si] (zastřem si rouškou) rouškou zastřem si *RR*; 11 žijeme až] a žijeme *RR*.

Str. 48 30. Děj Země je krátce jen vyprávěn. — Lumír 1877. —

1 je krátce jen] je krátce jen (tak krátce je) *RR*; 7 všecken 2, 1, *L*, *R1*, *RR*] všecken 3.

Str. 49 31. Zelená hvězdo v zenitu. — Lumír 1877. — 5 Před lety] Před léty *L*, *R1*, *RR*; 9 Před lety] Před léty *L*.

Str. 50 32. Myslím, že malý Měsíček. — Motivu této básně využil Neruda k satíře na politika staročeské strany Skrejšovského ve feuilletonu v Národních listech z 24. října 1880: „V Pisních kosmických (cena 60 kr.) stojí, když už prý má naše malá země poety tak velké, jak obrovští prý asi poctové budou teprv jednou na tom velikánském slunci, a spisovatel že by ‚za cenu života‘ chtěl slyšet jednu takovou ‚sluneční píseň‘. No — to je osobní gusto. Já zas mohu říci: slyšet takhle nadávat nějakého ‚slunečního‘ Skrejšovského — Laudone, byla by to rozkoš! —“ — 3 naše že] a naše že *RR*; 6 života květ pokryje —] v života květ se skryje — 2. *verse*: života květ pokryje — *R1*, *RR*; 8 v nich] z nich 2. *verse*: v nich *RR*; 14 jaké . . . běsy, *RR*] jaké . . . běsi, 3, 2, 1] jaké . . . (běsy) běsi, *R1*; 15 výblesk] výblesk 2. *verse*: rozblesk *RR*; 16 výskavé,] výskavé, 2. *verse*: oslné, *RR*; 19 bujnost] bujnost 2. *verse*: kyprost *RR*; 21 naděje,] naděje, *RR*.

Str. 51 33. Již vyznám se ze všech hříchů svých. — 2 za pas] za pás *RR*; 5 Vim, vím, že je] Vim, vím že je 1, *R1*, *RR*.

Str. 52 34. Promluvmc sobě spolu. — Lumír 1878. — 11 vítězna se domovinně] vítězna se volné dráze 2. *verse*: vítězna se domovinně *RR*; 13 po nebes klenu *L*, *R1*, *RR*] po nebe klenu 3, 2, 1; 25 šachta] rakev 2. *verse*: šachta *RR*; 38 naše] všechna 2. *verse*: naše *RR*; 39 ranní sen] krátký sen 2. *verse* ranní sen 3. *verse* jarní sen *RR*.

Str. 54 35. Přijdou dnové. — 7 slávy činech —] slavných činech — *RR*; 8 odletěla;] odletěla, *RR*; v. 9 v *RR* původně za v. 11 se znění: po srdci i jeho palném bolu, již tam však vloženo za v. 8 a opraveno na konečné znění; 10 dohořelo] pochováno 2. *verse*: dohořelo *RR*; 24 Přejdou] Přejdou 2. *verse*: Minou *RR*] Zašli *RR*; 24 léta] leta *RR*; 33 a vzdálené hvězdy] a nejzazší hvězda *RR*.

Str. 56 36. A j, tamhle dřímavých jiskerek. — Lumír 1877. — 8 „Ty popel jsi, popel] „Popel jsi, popel *RR*] „Ty popel jsi a popel *RR*; 11 tam prach se] tam „prach“ se *RR*; 12 v nebeském] v tichouнкém *RR*; 14 mlžino] mlho ty *L*] „mlho“ ty *RR*] mlžino *RR*; 16 s líci skvoucí!“] s líci žhoucí!“ *RR*] s líci skvoucí!“ *RR*; 18 naslouchám vám v roznětu svatém,] kdo vás zapěl v roznětu svatém (?)! *RR*] naslouchám vám v roz. sv., *RR*.

Str. 57 37. Ty věčné hlasy proroků. — Lumír 1877. — 7 rozkvětým 2, 1, *L*, *R1*] rozkvetlým *RR*] rozkvětým, 3; 13 Dřív] My *RR*] (My) Dřív *R1*; 15 dřív] my *RR*; 21 My umřem, avšak] My umřem! — avšak *L*] (Nuž umřem! — avšak) Nuž umřem, avšak *RR*] My umřem, avšak *RR*; v *RR* za 3. strofou původně strofa 5, pak 4 a 6, ale *RR* opravuje na pořad definitivní.

Str. 58 38. Až planety sklesnou k Slunci zpět. — 1 k Slunci]

k (zemí) Slunci *RR*; 3 až drobty ty, smrti poštvány,] až drobty ty, na prach rozmlety, 2. *verse*: až drobty ty, smrti poštvány, *RI, RR*] prach sluneční, smrti rozeštván, 2. *verse*: až z Slunce prach, smrti rozeštván, *RRt*; 5 průvod ten,] průvod ten *r*; 14 poznovu] zase *RR*; 17 světě tom 2, *r, R r, RR*] světě tom, 3; u veršů 22 a 23 je v *RR* tužkou po straně: rozzvoní naději, bol *RRt*, patrně zárodek nové *verse* k veršům 23 a 24.

Str. 59 DODATEK K PÍSNÍM KOSMICKÝM

Báseň *Potulný mudrc kdys slova psal* je jediným nám známým doplňkem Písní kosmických. Je dochována v *RR* a byla tam zařazena na 28. místě celé sbírky, ale později byla vyloučena. O jejím vztahu k celé sbírce viz na str. 348. Báseň vydal z rukopisu *Ervin Špindler* ještě za života Nerudova v Podřipanu z 12. července 1884. Otisk: *Nov* 235 podle Špindlera s titulem *Kosmický epigram*. Špindler otiskl text podle některých tužkových variant Nerudových, které nejsou zachyceny ve faksimile *RR*, ale nepostupoval dost důsledně. Jelikož je zřejmé, že Neruda při vpisování variant hledal text umožňující srozumitelnost básně, která má epigramatický charakter, nevycházíme ani v tomto vydání z textu psaného inkoustem v *RR*, ale přihlídlí jsme k variantám tužkovým (*RRt*).

1 Potulný mudrc] Cestovní mudrc *RR*] Potulný mudrc *RRt*; 3-4 je převzato celé z *RRt*. První *verse* v *RR*:

„Z čeho se myšlenky veliké,
nové a planoucí rodí?“

Mimo to je tu ještě druhá (škrtnutá) verse v RRt:

„Z jakých se popudů myšlenky
veliké v člověku rodí?“

8 z semene] v znamení *RR*] (v okruhu) z semene *RRt*.

Str. 61 BALADY A ROMANCE

Sbírka *Balady a romance (BR)* vyšla na počátku roku 1883 jako první číslo *Poetických besed*, redigovaných Janem Nerudou a vydávaných Ed. Grégrem a Ed. Valečkou v Praze. Dne 15. ledna 1883 oznamuje Neruda *Ervinu Špindlerovi*: „Tyto dny už dostaneš první sešit *Poetických besed*“ (Z listáře Jana Nerudy, str. 41). 22. ledna zasilá 1. číslo *Poetických besed* *Fr. Ad. Šubertovi* (Z listáře Jana Nerudy, str. 42) a *Sv. Čechovi* (A. Pražák, Neruda v dopisech, 2. vyd., str. 473), 24. ledna oznamují sbírku *Národní listy* a 25. ledna posílá Neruda „exempláříček“

svých Balad Juliu Grégrovi (podle neotištěného dopisu). Zachoval se Nerudův dopis z 11. ledna 1882 nakladateli Ed. Valečkovi, obsahující smlouvu tohoto znění: „Přenechávám Vám cyklus básní Balady a romance nadepsaný pro první sešit Poetických besed a u vydání v počtu třil tisíc exemplářů za smlouvenou mezi námi cenu osmdesáti zlatých“ (Z listáře Jana Nerudy, str. 40). Jelikož Balady a romace zahajovaly sbírku Poetické besedy, kterou Neruda redigoval, měly zvláštní postavení, vytyčovaly do jisté míry program celé sbírce. (O tom F. Vodíčka, „Nerudův thematický a jazykový program v Poetických besedách“, Naše řeč 37, 1954, str. 103/113.) Ke knize bylo také připojeno programové prohlášení Nerudovo a Valečkovy, v němž se mluvilo o účelu a programu Poetických besed. Podle tohoto prohlášení měly Poetické besedy dvojitý účel: 1. „aby prospěly samé básnické produkci české“, 2. „aby českému básnictví klestily cestu a získaly obliby v národních kruzích nejširších“. Druhého účelu mělo být dosaženo hlavně „výpravným obsahem“ a „poměrnou láčí jednotlivých sešitů. Výjimečně měla být uveřejňována i časová lyrika, po případě i vhodné překlady. Balady a romace splňovaly tento program jak svým výpravným obsahem, tak svou lidovostí, proklamovanou již mottem k celé sbírce: „Volím slovo prosté, chci tu báji vypravovat, z úst jak lidu roste.“

Na rozdíl od Písní kosmických, jejichž jednotlivá čísla od počátku vznikala jako součást celkového plánu, který měl svou předem danou koncepci a přibližný rozsah, jednotlivé balady a romace vznikají zprvu ojedinele a zdá se, že také bez celkového záměru. Neruda sice od počátku jednotlivá čísla označoval zpravidla druhovým titulem jako *balady*, *romance* nebo *legendy*, to však nepřekvapuje, známe-li, jaký zájem měl Neruda o tyto druhy literární již od mládí. Zdálo se tedy, že tu Neruda pokračuje v intencích své starší tvorby, známé z Knih veršů.

Jednotlivé balady vznikaly a byly časopisecky uveřejňovány ve velkém časovém úseku 1875—1883. Mimo čísla zařazená do knižního vydání vznikaly však ještě jiné básně toho druhu do knihy nezařazené. Jsou to: *Balada malostranská*, *Romance dvě, a tuze pěkné* a *Balada biblická*, které zde uveřejňujeme v dodatcích k Baladám a romancím. Též původní tituly nejsou všude shodné s titulem v knižním vydání, často místo balady bývá v původním titulu romance nebo obráceně, po případě některá čísla označoval Neruda jako legendy.

Růst celé sbírky ukáže chronologie jednotlivých čísel, sestavená podle časopiseckých otisků a původních jejich titulů. V letech 1875 až 1878 vznikla v každém roce jedna báseň, v r. 1875 *Balada belgolandská*, v r. 1876 *Legenda z Kamenného mostu*, zařazovaná Nerudou původně k Povědkám malostranským, v r. 1877 *Pařížská legenda*, v r. 1878 z příležitostného podnětu *Balada dětská*. V r. 1879, t. j. po vydání Písní kosmických, vzniká větší skupina básní, které se mohou pokládat

již za součást většího plánu: v lednu byly otištěny dvě romance (*Romance dvě, 'a tveze pěkné*) a *Balada* (t. j. Balada stará — stará!), v březnu *Legenda* (t. j. Balada májová), v červnu *Česká balada*, v srpnu *Ugo Bassi* (t. j. Romance italská), v září *Balada zjiznělá* a v prosinci *Balada Itádrovečerní*. V roce 1880 vyšla v lednu ještě v souvislosti s tvorbou předcházející *Legenda rajskeá* a patrně mimo rámec této tvorby v květnu báseň neoznačovaná zprvu druhově, *Jaro 1848*. Pak víc jak půl druhého roku nevychází ani jedno číslo budoucí sbírky. V listopadu 1880 Neruda sice píše pro Arbesova Šotka „Pijácké motivy“ (viz zde na str. 228), které v dopise V. K. Šemberovi označuje jako *pijáckou baladu*, ale tuto báseň Neruda sám nikdy nezařazoval do okruhu Balad a romancí. Důvodem odmítní je okolnost, že Neruda právě v tomto období je nemocen a zároveň je hluboce rozladěn nad českou oficiální politikou, neschopnou hájit věc národa s důrazem a s rozhodností odpovídající zájmům českého lidu. Neruda však nestrává na stísněnosti a občasně depresi, jaká se ho zmocňuje, jakmile si uvědomuje neschopnost politiků nebo dokonce jejich přímou zradu, ale hledá i cestu, jak umělecky reagovat na novou situaci. A tu v r. 1882 začíná znovu psát balady a romance, tentokrát zcela zřejmě s úmyslem vytvořit sbírku, která by uvědomělou lidovostí v obsahu i formě byla spjata s lidovým základem národa, v jehož sílu nepřestal důvěřovat. V baladě a romanci spatřoval Neruda útvar typicky lidový a český. V r. 1880 vyzýval dopisem (dosud neotištěným) Quise, aby přispěl do sborníku *Národ sobě „něčím ryze českým“*, nejlépe prý baladou nebo romancí. Kniha balad a romancí mohla tedy tvořit vhodný programový vstup k celé sbírce *Poetické besedy*. Neruda proto začíná dotvořovat jednotlivá thematická jádra naznačená v předcházející tvorbě, především thema národní a biblické, viděné ovšem očima lidu. V dubnu 1882 vychází *Romance biblické o Goliášovi a Davidovi*, *Balada horská* a *Romance o Černém jezeře*, zařazovaná Nerudou zprvu do souběžně připravovaných *Zpěvů pátečních*, v květnu *Romance o Karlu IV.* a *Balada o duši Karla Borovského*. Ke konci roku 1882 připravoval již Neruda knihu do tisku a tehdy vznikly i básně otištěné v lednu 1883, t. j. *Balada o třech kráľích* a *Balada o polce*. Na tyto dvě balady se pravděpodobně vztahuje místo z Nerudova dopisu V. K. Šemberovi z 11. prosince 1882: „Když je mi nanic, píšu vždycky balady, a takž jsem napsal za ty dva dny dvě.“ (Dopisy II, str. 321.) *Balada o svatbě v Kanadu* nebyla, pokud vím, vůbec otištěna časopisecky a vznikla pravděpodobně až při poslední redakci.

V literárním archivu Národního musea máme zachován i materiál svědčící o tom, jak vznikala kompozice celé sbírky. (Kompozici Balad a romancí se zabýval K. Polák v *Listech filologických* 1934 a pak v knize *O umění Jana Nerudy*, Praha 1942.) Především jsou to dva autografy původního titulního listu, oba tužkou psané, se zněním: *Ballady, romance, legendy*. Mimo to se dochoval tužkou psaný list (8°) Ne-

rudova rozvrhu sbírky, bez titulu (jeho obsah uveřejnil M. Novotný v článku Kapitoly, nerudovské i nerudné, Živá tvorba 1, 1943, str. 55). Obsahuje výčet v tomto pořádku a znění:

Legenda pašijová	3
Balada horská	2
Balada dětská	2
Balada zimní	3—4
Balada stará — stará!	2
Balada česká	3
Romance o Černém jezeře	3
Romance o Karlu IV.	3
Romance helgolandská	3
Romance italská	2
Balada štědrovečerní	4
Romance tříkrálová	3
Legenda májová	2
Legenda rajská	2
Balada malostranská	
Romance biblická	
Romance dvě, a tuze pěkné:	
Ta první	
Ta druhá	
O Havlíčkovi	4
O polce	5

Ignát Herrmann, který našel tento rozvrh v pozůstalosti Nerudově (opatřil jej svými poznámkami), uvažoval, zda nejde o plán druhého, rozšířeného vydání Balad a romancí. Proti tomu svědčí však tituly jednotlivých čísel, které jsou většinou shodné s původním otiskem časopiseckým a ne s titulem v knižním vydání. Čísla uvedená v rukopisném rozvrhu po straně jednotlivých titulů znamenají odhad počtu stran tisku. I tato čísla ukazují k době před prvním vydáním Balad, kdy Neruda, který spěchal s uveřejněním, musil pečlivě rozvažovat, má-li dost materiálu na sbírku.

Srovnání tohoto prvního náčrtu rozvrhu sbírky s konečným rozvrhem ukazuje, jak Neruda definitivní úpravou pořadu básní přispěl k uměleckému zpracování a k sjednocení celé sbírky. Především z hlavního titulu celé sbírky odstranil „legendy“ a i původní legendy přeměnil v titulu na balady. V obsahu střídal celé skupiny balad s romancemi, po prvé s celou skupinou romancí, po druhé s osamocenou Romancí štědrovečerní. Zároveň bez zřetele k druhým označením střídal látky křesťanského mythu s látkami národními, po případě časovými, a s látkami obecně baladickými. Z látek obecně baladických vytvořil proti původnímu plánu celou skupinu ve středu sbírky tím, že spojil

Romanci helgolandskou s Baladou zimní a Baladou starou — starou v jeden celek. Zároveň však se rozhodl omezit skupinu humoristických čísel, která v druhé polovině sbírky tvoří protiváhu proti vážnému charakteru první poloviny knihy, a to buď z důvodů umělecké autokritiky, nebo z obavy, aby tón básni neskreslil charakter celé sbírky a její vnitřní rovnováhu (tak byla vyloučena Balada malostranská, Romance biblická a Romance dvě, a tuze pěkné). Naproti tomu jevílo se Nerudovi nutným dát ještě dodatečně celé sbírce jednotný rámec příkomponováním biblického příběhu v Baladě o svatbě v Kanaán, který by vhodně korespondoval vstupní Baladě pašijové.

I tak nevznikla sbírka veliká, měla jen 56 stran, což neodpovídalo zamýšlenému rozsahu jednotlivých svazků Poetických besed. Neruda to sám vysvětloval příteli Ervínu Špindlerovi takto: „Dle velikosti mého sešitu se neříd, dal jsem, co jsem měl, — ovšem toho není mnoho.“ (Z listáče Jana Nerudy, str. 42.) V dopise z 16. prosince 1882 píše Neruda Sv. Čechovi, že jen nerad zahajuje Poetické besedy svými Baladami a romancemi: „Dám syoje ‚balady a romance‘, avšak je jich málo, 16 kousků, sešitek můj bude nejtenčí, nejmenší ze všech svazčků ‚Besedních‘, a já se budu stydět. Kdybych byl zdráv, připsal bych rychle ještě nějaké kusy; ale musím bohužel svou činnost obmezovat ještě tuze.“ (A. Pražák, Neruda v dopisech, 2. vyd., str. 472.) Sbíрка měla v konečné podobě čísel 18, tedy o dvě čísla více, při čemž jedno číslo (Baladu o svatbě v Kanaán) napsal Neruda pravděpodobně ještě po 16. prosinci, ale to vše nestačilo zahladit Nerudův dojem, že předstupuje před veřejnost se sbírkou malou a vnitřně nedohotovenou. Svědčí o tom i dopis psaný V. K. Šemberovi 4. února 1883, v němž připomíná, že mu živelný charakter vzniku celé sbírky znemožňoval dotvořit ji komposičně: „S bibli máš pravdu, ale rostlo to, jak to právě rostlo. Těžko rovnováhu hledat.“ (Dopisy II, str. 325.)

Balady a romance vyšly za života Nerudova jen v jednom vydání, které je také základem naší edice. Pokud jde o *rukopisy*, dochovala se nám jen torsa. Někdy jde o první náčrty, jindy o rukopisy určené k časopiseckému otisku a konečně jindy o opisy určené pro sbírku. Tyto opisy jsou na čtverečkovaných listcích a Neruda je zařazoval do zmíněné obálky, která měla zprvu titul Ballady, romance, legendy; později byly patrně listky přeřazeny do jiného celku, určeného k tisku a nedochovaného. Jen několik listků z tohoto celku se zachovalo, mimo jiné — uvedené zde v komentáři k jednotlivým básním — i listek s mottem celé sbírky.

Str. 65 *Balada pašijová*. Česká včela 2, č. 6 (25. března 1877), str. 84, pod titulem *Pašijní legenda (ČV)*. — Báseň psal Neruda v nemoci a ve chvíli peněžní tísně, jak o tom svědčí Nerudův dopis V. K. Šemberovi z 15. března 1877: „Dal jsem se honem do psaní — to je nějaké psaní v nemoci! A mám za osm dní hotovou a) bohopustou pašijní

legendu — 44 verše, b) pitomou povídkou — asi pět stránek; ale to se má *teprv* redakcím dát, tisknout a *pak* *teprv* honorovat!“ (Dopisy II, str. 173.)

3 z nebes *ČV*] s nebes *BR*.

Str. 67 *Balada horská*. Lumír 10, č. 12 (20. dubna 1882), str. 177, s podtitulem: *Z veršů Jana Nerudy (L)*. Rkp. získán v aukci 1950, 1 list, 8°, na čtverečkovaném papíře (*r*).

10 na vše, co kde bolí!“ *L*] na vše co kde bolí!“ *BR, r*.

Str. 68 *Balada dětská*. Lumír 6, č. 35 (20. prosince 1878), str. 545 (*L*). — Báseň byla napsána v noci 31. srpna 1878 za Nerudova pobytu v Pisku u básníka Ad. Heyduka. Toho dne se Neruda dověděl, že před dvěma dny zemřela Heydukova dceruška Jarmilka, která se narodila 16. června 1878 a na kterou se jel po prvé jako její kmotr podívat k Heydukovi do Pisku. Neruda zkrátil svou návštěvu, odjel již 1. září do Vlachova Březí, odkud oznámil dopisem, že zanechal v Pisku báseň pro paní Emilku, choť Heydukovu: „Verše na psacím stolku napsal jsem pro Emilku. Je to truchlivý motiv, ale povstal u Vás, je Váš.“ Na psacím stole ležela *Balada dětská*. Celou příhodu vylíčil *Adolf Heyduk* v článku „*Balada dětská*“ ve *Vzpomínkách na paměť třicetileté činnosti Umělecké besedy 1863—1893*, str. 24/27. (Viz též *Ad. Heyduk, Vzpomínky literární, Praha 1911*, str. 113/119.) *Srov. Stanislav Souček, Nerudova „Balada dětská“, Pedagogické rozhledy 24, 1911*, str. 726/736.

1 zdřimla] zdřimla *L*; 3/4 *stroficky rozčleněno podle L, v BR není vynechán řádek*; 17 mně] mne *L*.

Str. 70 *Balada česká*. Lumír 7, č. 16 (10. června 1879), str. 241, jako faksimile Nerudova rukopisu s titulem *Česká balada (L)*.

5 dobře činil.] činil dobře. *L*.

Str. 72 *Romance o Černém jezeři*. Květy 4, 1882, I. pololetí (sešit dubnový), str. 434/435, jako 3. báseň cyklu *Z veršů Jana Nerudy. Ze Zpěvů pátečních (K)*.

11 vyhoštěná.] vyhostěná. *K*; 13 hrdin slavný tem —] hrdin tem — *K*; 16 všechno] všecko *K*.

Str. 74 *Romance o Karlu IV*. Světozor 16, č. 21 (19. května 1882), str. 242/243 (*S*). — Neruda nabídl báseň redaktoru Světozora P. Sobotkovi dopisem z 2. května 1882: „A tadyhle Ti posílám nějaký škvarek pro Světozor, hodí-li se. Vyprošuji sobě: a) korekturu; b) exemplář toho čísla do bytu; c) vypadne-li nějaký honorárek, také ten do bytu.“ *K* dopisu připojil Neruda „poznámenání“: „Poslední slovo předposlední slohy zní ‚vpili‘ — nikoli snad ‚opili‘ —, čemuž

ostatně nasvědčuje i metrum.“ Nerudův dopis z 14. května pak do-
svědčuje, že „v korektuře přece stálo ‚vpili‘ místo správného ‚vpilí‘,
Neruda proto žádal Sobotku, aby dohlédl, aby oprava byla provedena.
(A. Pražák, Neruda v dopisech, 2. vyd., str. 442.) — *St. Souček*, který
napsal podrobný rozbor básně (Nerudova „Romance o Karlu IV.“,
15. výroční zpráva II. čes. stát. gymnasia v Brně 1916), zjišťoval
v článku O vzniku Nerudovy „Romance o Karlu IV.“ (Listy filo-
logické 1917, str. 240 a n.) literární reminiscence poskytující Nerudovi
podněty při tvorbě. Je to především óda *Šebestiána Hněvkovského*
„Na mělnické víno“ (Básně drobné, Praha 1820, str. 177/180), kde
čteme verše přirovnávající českou povahu k chuti mělnického vína:

Ty jsi velmi nápodobně
krajanům svým v povaze:
zdáš se býti v ukaze,
v chuti mnohým neozdobně;
přec máš pravé síly dosti,
předčíš cizích v výbornosti.

Méně podstatný je poukaz na vzdálené motivické podněty čerpané
z básně A. F. E. Langbeina *Das Weingericht*, otiskované ve sbírce
Ign. Huba Deutschlands Balladen- und Romanzendichter, kterou
Neruda jinak dobře znal.

51 vybíravý —] vybíravý S.

Str. 77 *Romance o jaře 1848*. Národ sobě. List pamětní vydaný ve
prospěch českého divadla Národního, květen 1880, str. 2, s titulem
Jaro 1848 (N). Rkp. tužkou na proužku papíru (polovina čtvrtky)
s titulem *Jaro 1848 (r)*. — Zárodek celé básně najdeme v Nerudově
vzpomínání na rok 1848 ve feuilletonu v *Národních listech* z 14. března
1880, psaném při příležitosti smrti Karla Sladkovského: „Tak něco
z roku 1848 chvělo se zas vzduchem, z toho krásného, teplého, zá-
zračného roku, kdy co člověk, to bratr, a nadšení pro svobodu, pro vše
lidské bylo horoucí. Jako by se byl poslední bílý papslek toho slavného
březnového slunce vzduchem třás!“ Verše 16—18 citoval Neruda jako
motto k podobizně Petra Fastra v *Humoristických listech* z 4. června 1881.

z lidstvo staré?] lidstvo to staré? r; 6 pěl ji haluzný háj,] pěl ji
(do sboru) haluzný háj, r; 7 tem,] tem N, r; 8 a pěla] i pěla N; 15 pln
záře sen —] pln záře (byl) sen — r; 16 nevěděli oč,] nevěděli (proč)
oč, r; 23 Kde klobouk, tam péro, kde bok, tam zbraň —] Kde klobouk
tam péro, kde bok tam zbraň — BR, N, r; 25 ve smích] v smích N;
32 Kraj celý] Kraj český N, r.

Str. 79 *Romance italská*. Lumír 7, č. 24 (30. srpna 1879), str. 369,
pod titulem *Ugo Bassi* s podtitulem *Romance od Jana Nerudy (L)*. Rkp.
inkoustem psaný na čtverečkovaném papíře, 1 list, 8°, titul po straně

tužkou *Romance italská (r)*. — Případ vlasteneckého kněze Uga Bassiho (1801—1849) zaujal Nerudu již v Nár. listech 3. června 1877, kdy o něm psal ve feuilletonu, v němž se vysmívá papežské humanitě: „Smrt byla jen na nejtěžší provinění. Takž zastřelen k rozkazu kněží Ugo Bassi, že byl — polním kaplanem u garibaldiánů. A stalo se to s největší šetrností k duchovnímu jeho stavu: před popravou mu seděli kůži s rukou a temene, aby ho ‚odsvětili‘.“

1 Ugo Bassi,] Ugo (Grossi) Bassi, r; 18 ctného;] (ctného,) ctného: r.

Str. 80 *Romance belgolandská*. Lumír 3, č. 42 (21. října 1875), str. 513, s titulem *Balada belgolandská (L)*. — Báseň vznikla v souvislosti s Nerudovou cestou na Helgoland, o níž psal ve feuilletonu Národních listů ze dne 1. října 1875, kde čteme též o thematickém podkladu celé básně: „Dostí těžký a dostí chudý život mají Helgolandané. Jen když se nějaká loď s nákladem u ostrova troskotá, rozšíří se jim srdce — i svědomí. Ještě před několika lety bylo tu obyčejem, že farář v kostele se veřejně modlil, aby ‚bůh ráčil požehnat břehu‘. Když jedeš kolem ostrova, zasměješ se mimovolně, jak ohnivě ti kormidlující Helgolandan vypravuje co hlavní věc, kdeže kdy se tu troskotala nějaká loď.“

22 rychle s člunkem] rychle člunkem L.

Str. 82 *Balada zimní*. Květy 1, 1879, 3. část (sešit zářijový), str. 253/254 (K). Rkp. inkoustem psaný na čtverečkovaném papíře (1 dvojlíst, 8°) v Arbesově pozůstalosti (r). Arbes, když dostal rukopis poslaný Květům, psal o tom L. Stroupežnickému: „Co řekl ondy Thomayer o Nerudovi? Že je hotov — není-liž pravda?! Vízte Zimní baladu jeho v Květech, zářijové číslo — rukopis mám již dnes v rukou...“ (J. Arbes, O Janu Nerudovi, Praha 1952, str. 140.)

10 v kole, K, r] v kole BR; 16 kde ramena, tu kolena,] kde ramena tu kolena, BR, K, r; 45 vání,] vání K; 74 mísi,] mísi, r.

Str. 85 *Balada stará — stará!* Lumír 7, č. 2 (20. ledna 1879), str. 30, s titulem *Balada* v rubrice Feuilleton a bez podpisu; jméno autorovo je jen v obsahu. J. Mukařovský upozornil v článku Několik poznámek k otázce umělecké formy (Česká literatura 3, 1955, str. 8/10), že v básni jsou umělecky osobitým způsobem zpracovány prvky z lidové koledy *Teče, teče říčka* (K. J. Erben, Prostonárodní české písně a říkadla, vyd. z r. 1939, str. 44):

Teče, teče říčka,	syna porodila.
studená vodička.	„Ach ty milá máti,
Umejvala se v ní	chceš-li ryby jísti?“ —
panenka Maria.	„Ach ty milé dítě,
Když se jest umyla,	kde bys je lovilo?
po břehu chodila;	Malé čtvrt hodinky,
na kameně klekla,	co ses narodilo!“

Půjdeme tam dolů
do bílého dvoru:
najdeme tam pána,
on sedí u stolu.
Ach ty milý pane,
pošli nám svou paní,
ať nám ráčí dáti

ty štědry koledy.
Dala jest nám, dala
růžičku od srdce,
která ji vykvětla
v zeleny zahrádce:
však ji to zaplatí
přesvatá Trojice!

Str. 86 *Balada třikrálová*. Světozor 17, č. 2 (5. ledna 1883), str. 16, s titulem *Balada o třech kráľích*, s ilustrací Fr. Bízy (S). Rkp. ve sbírce Morawtzově v literárním archivu Nár. musea (v pozůstalosti Nerudově fotokopie) s titulem (*Romance*) *Balada o třech kráľích* (R). Tento rkp. byl podkladem pro časopisecký otisk.

2 kotlů] kotlův S, R; 6 uronili.“] vyronili.“ S; 7 dál, až] dál až S, R; 8 tam s velbloudů svých slézají] svých s velbloudův tam slézají S] svých s velbloudů tam slézají R; 8 poklekají,] poklekají BR] poklekají; S, R; 9 a mezitím co] a mezi tím, co BR, S, R; 11 ten, jenž] ten jenž S, R; 19 že já jsem ještě] že jsem já ještě S, R; 20 ukláníte:] ukláníte; S, R; 25 dáli,] dáli S; 28,31 korunu] korunu R; 35 v R:

„Že z tesařky je přece jen, přec každým slovem jeví!“ —
Za bdsní pod žarou je v R připsáno Nerudou: Předposlední verš může také znít:

„Že z tesařky je přece jen, on každým slovem jeví!“
36 se slávou — jak] se slávou; — jak S, R.

Str. 88 *Romance štědrovečerní*. Lumír 7, č. 35 (20. prosince 1879), str. 545, s titulem *Balada štědrovečerní*.

5/6 vyjevený, rodinu] vyjevený Rodinu L; 6/7 stáji, dítě] stáji, Dítě L; 31 psáno,] psáno — L; 75 hledí? —] hledí — L.

Str. 91 *Balada májová*. Paleček 7, č. 12 (březen 1879), str. 89, s titulem *Legenda* a s ilustrací (P). O látkovém podkladu této básně *St. Souček*, Ke dvěma Nerudovým „Baladám“, ročenka Chudým dětem 1933, str. 96 n.

7 chrčí, P] hrčí, BR; 12 svlékla,] svlekla, P; 17 činíš, cokoli P] činíš cokoli BR.

Str. 93 *Balada rajská*. Paleček 8, č. 1 (leden 1880), str. 5, s titulem *Legenda rajská* a s ilustrací (P). O látkovém podkladu této básně *St. Souček*, Ke dvěma Nerudovým „Baladám“, ročenka Chudým dětem 1933, str. 96 n.

3 „Zdravas!“ řekl.] „zdravas“ řekl. P; 13 s výčitkou se staví,] s nechutí se staví, P; 20 zdvihá] zdvihá P.

Str. 94 *Balada o duši Karla Borovského*. Švanda dudák 1, 5. sešit (květen 1882), str. 337/339 (*ŠD*). Jde o variaci lidové písně označené Erbenem titulem *Duše hříšná a Maria panna* a rozšířené i v kramářských tiscích. Text zaznamenaný Erbenem v *Prostonárodních českých písních a říkadlech* (vyd. z r. 1939, str. 415) pochází z Budějovicka a zní takto:

Byla jest louka zelená,
slzovou rosou skropená.

Kráčely po ní dvě duše,
za nimi velká hříšnice.

Když se až k ráji dostaly,
na dvěře tam zaklepaly.

„Vstaňte, Petře, vemte klíče,
podívejte se, kdo tluče?“

„Tlučou tam, Pane, dvě duše,
za nima velká hříšnice.“ —

„Ty dvě duše mně sem pusťte,
té hříšnici pryč ukažte.

Ukažte jí cestu šírou,
kudy hříšní do pekla jdou.“

Šla dušička vzlykající
a svých hříchů litující.

Šla od nebe, naříkala,
až jí krev z očí kapala.

Potkala ji Maria panna:
„Co naříkáš, duše hříšná?“ —

„Jakpak nemám naříkati,
když se nevím kam podíti?

Musím jíti cestou šírou,
kudy hříšní do pekla jdou.“ —

„Vrať se se mnou, duše hříšná,
poprosím já svého syna.“

A když se k ráji dostaly,
na dvěře tam zaklepaly.

„Vstaňte, Petře, vemte klíče,
podívejte se, kdo tluče.“ —

„Tluče to, Pane, matka tvá,
a za ní ta duše hříšná.“ —

„Mou matičku mně sem pusťte,
té hříšnici pryč ukažte.

Ukažte jí cestu šírou,
kudy hříšní do pekla jdou.“ —

„Ne tak, ne tak, milý synu,
odpusť hříšné duši vinu.“ —

„Zeptej se jí, matko milá,
co dobrého učinila?

Kolik je svátků svěřila?
kolik se pátků postila?
kolik chudých obživila?“ —

„Já jsem svátků nesvětila,
ani se v pátek postila.

Jen jedno jsem vykonala:
almužny jsem grešli dala.“ —

„Podej, hříšná duše, ruky,
povedu tě skrze muky.

Skrze muky do propasti
a z propasti do radosti.

Grešlička, almužna malá,
do ráje tobě pomohla!“

4 duše, těžce] duše těžce BR, ŠD; 6 dveře] dvěře ŠD; 8, 20 pohled-
něte] pohlédněte ŠD.

Str. 97 *Balada o polce*. — Květy 5, 1883 (sešit lednový), str. 8/9,
s podtitulem *Dle finského motivu* (K). V dopise z 16. prosince 1882 psal
Neruda o této básni Sv. Čechovi, redaktoru Květů: „Těší mne, že se
Vám příspěvěček můj hodí. Můžete dát k titulu místo ‚vzdálený‘ třeba
‚finský‘ motiv.“ (A. Pražák, Neruda v dopisech, 2. vyd., str. 472.)

25 rozhlídla se] Rozhlídla se K; 45 polka jede —] Polka jede — K.

Str. 99 *Balada o svatbě v Kanadu*. Časopisecký otisk mi není znám.
J. Voborník upozornil ve studii Shody a podoby básnické (Sborník
filologický 2, 1911, str. 16), že látkovým a inspiračním zdrojem této
básně byla patrně lidová kostelní píseň o Kani Galilejské, kterou otiskl
ve výtahu J. Holecěk v Naších, I. knize, a to v úvodní části Jak u nás
žijou a umírají (vydání v Národní knihovně z r. 1949, str. 23/25).

Str. 103 DODATKY K BALADÁM A ROMANCÍM

V těchto dodatcích otiskujeme jen ty Nerudovy balady a romance,
o nichž Neruda sám uvažoval při kompozici Balad a romancí, t. j.
Baladu malostranskou, *Romance dvě*, a *tuze pléně* a *Romanci biblickou*. Je
třeba mít ovšem na paměti, že Neruda později označoval i některé
jiné básně v podtitulech jako balady, na př. jako *baladu šarovou* označil
báseň 1886, jako *baladu báseň Adam*. Tyto básně uveřejňujeme však
v jiných oddílech, kam patří celkovým charakterem Nerudovy tvorby
po vydání Balad a romancí, především v oddíle Humoristické balady
a romance (str. 241/248).

Str. 103 *Balada malostranská*. Podřipan 7, č. 11 (8. června 1876),
s titulem *Legenda z Kamenného mostu* (P). Otištěno zároveň s povídkou
U tří lilii pod společným titulem *Dvě povídky malostranské*; prozaická
povídka na prvním místě (I), veršovaná legenda na místě druhém (II).
Neruda požádal Ervína Špindlera, redaktora Podřipana, o otištění v ne-
datovaném dopise: „A pak Ti tedy posílám zde ty verše. Dej třeba obě
ty hříčky najednou.“ Zároveň dovolil Špindlerovi opravu v posledním
verši básně: „Místo ‚čert‘ mohlo by se *konečně* dát ‚ďas‘ — ale radš ne,
bylo by škoda!“ (Z listáře Jana Nerudy, str. 25/26.) Neruda poslal tuto
báseň ještě před otištěním v květnu 1876 V. K. Šemberovi, kterému
předložil již předtím k posouzení povídku U tří lilii; zdála se mu na
naše poměry příliš odvážnou a chtěl si ověřit, jak bude na přítele Šem-
beru působit. Svou veršovanou skladbu uvádí proto v souvislost s po-
vídkou U tří lilii: „Nedělej si ale nic z toho, že jsem Tě trochu zdržel
takovou maličkovostí. Ale mám právě zas kousek doby hravé. Mazal

bych malostranské povídačky den co den, každý den alespoň jednu. — Bojím se doopravdy, že jsem Tě trochu tou skizzou zkazil. Jsem měkký člověk, nechci mít pražádného mravního odpovídání za někoho jiného, a spěchám napravit chybu. Honem jsem v poledne napsal příloženou v čistém a krásném opise povídku jinou; čti ji, nech si ji na památku, vlož si ji do modlitební knížky. Je veskrz pravdiva.“ (Dopisy II, str. 120.) A v pozdějším dopise oznamuje Šemberovi: „Obě Tobě známé maličkosti malostranské vpálil jsem do ‚Řípu‘, kdež vyjdou 1. června.“ (Dopisy II, str. 126.) V literárním archivu Národního muzea se dochoval pod sign. 18 D 19 rkp. (1 dvojlist, 8°) básně zaslané Šemberovi, jehož faksimile bylo otištěno v knize Z listáře Jana Nerudy, str. 28 (r1). Má titul *Malostranská povídka* a podtitul: *Věnováno všem pouťníčkám svatojanským, bobumilému V. K. Šemberovi ale zvlášť*. Za básni je datum a podpis: *Napsal v den Páně 9. května 1876 Jan Neruda*. Otisk v P se titulem ‚legenda‘ přičleňuje do souboru Nerudových balad, romancí a legend, ale nadpisem *Dvě malostranské povídky* do Povídek malostranských, obdobně jako titul v r1. Neruda neotiskl tuto básně v Povídkách malostranských. Později však uvažoval o včlenění básně do připravované sbírky *Balady a romancí*. Svědčí o tom jeho vlastnoruční opis tužkou na čtverečkovaném papíře (1 list, 8°), který se vzhledem i formátem zařazuje mezi ostatní rukopisy určené pro *Balady a romancé* (r2). Tento rukopis má také nový titul, *Balada malostranská*, podtitul i datace, které jsou v r1, zmizely. Otiskujeme podle této poslední úpravy r2. — Básně otiskl po prvé *A. Pražák* v *Listech filologických* 1907, str. 124/125, podle r1, pak *Rož* 143/144 podle Pražáka, pak *Nov* 233/234 podle r1.

1, 17 v r1 jsou první verše strof vysunuty doleva; 2 as dvacetileté] dvacetileté as P; 12 po únavě] po únavě, r2, P, r1; 19 skoupých s úst pak] z skoupých úst pak P, r1; 27 nožky] nohy r1; 32 aby čert byl na mostě pak svatým!“] aby čert pak na mostě byl svatým!“ P, r1; v r2 za básni ještě jeden verš, zřejmě variant posledního verše: *Ty bys nechtěl na mostě být svatým!“*

Str. 105 *Romance dvě, a tuze pěkné*. *Ta první* romance byla otištěna po prvé ve studii „Báby“ i „Baby“, *Lumír* 7, č. 2 (20. ledna 1879), str. 25, bez titulu a bez podtitulu (L). Básně je uvedena tímto textem: „Mnohem hůř je, když se stařena buď znovu, buď teprv vdává, třeba by sobě brala muže rovněž starého. Básníci uměli ji přirovnávají k Ětně — vachol ve sněhu, uvnitř var — ale vyvíří jen nechutné z toho bahno. A písně prstonárodní jsou plny posměchu, zvlášť naše kousavé, bodavé písně české. Pravou kvintesencí všech těch písní dávají as sloky následující.“ — *Ta druhá* romance byla otištěna po prvé v *Lumíru* 7, č. 1 (10. ledna 1879), str. 14, v oddílu *Feuilleton* pod titulem *Romance* bez uvedení autora; v obsahu je však plné jméno autorovo (L). Rkp.: 2 listy, 8°, na čtverečkovaném papíře, v úpravě materiálu určeného pro

Balady a romance (*r*). V rukopise došlo ke sloučení obou romanci společným titulem (*Dvě, a tuze pěkné romance*) *Romance dvě, a tuze pěkné*. Zároveň byly označeny obě básně tituly: (*Romance první*) *Ta první*, (*Romance druhá*) *Ta druhá*. Na prvním listě jsou po straně přípisky, dosvědčující, že se Neruda v souvislosti s tímto textem zabýval evidencí básní pro své Balady a romance. Přípisky:

Balady: Helgolandská
Legenda pašijová (Č. včela)
Povídka malostranská
Romance o Černém jezeru (Květy 1882)

Obě básně byly v *r* zprvu přeškrtnuty tužkou, pak škrty opět zrušeny; podle všeho jde o doklady Nerudova váhání, zda obě básně jsou vhodné pro připravovanou sbírku. Otiskujeme podle *r*. — Otisky: *Herrmann*, *Básnické spisy II*, str. 190/191, podle *r*, *Nov* 239/240.

Ta první: 3 svatba, starý] svatba; starý *L*.

Ta druhá: 6 ve světě] na světě *L*.

Str. 107 *Romance biblická*. Paleček 10, č. 5 (duben 1882), str. 106, s titulem *Romance biblická o Goliášovi a Davidovi, jižto v tuze pěkných výmech sepsal Antonín Barborka, spravedlivý spisovatel veršem i prózou (P)*. K jménu Antonína Barborky byla připojena pod čarou redakční poznámka: „Pseudonym známého našeho spisovatele staršího.“ Pseudonym je založen na křestních jménech Nerudova otce (Antonín) a Nerudovy matky (Barbora). V dopise z 1. dubna 1882 psal Neruda o této básni Rudolfu Pokornému, redaktoru Palečka: „Přeškrtil jste *sebe* i mne, tím, že jste *neřtenou* věc přijal, ano i hned honoroval. Vždyť je tak snadno možno, že zásilka má nestojí za nic. Přiznám se Vám — a doufám, že mně věříte —, že nemám teď *prázdného* úsudku ve vlastních věcech; vždyť jsem se v nich někdy mýlil i za plného zdraví. Proto, buďte ubezpečen, bych se *pranic neborčil*, kdybyste maličkost Vám zaslouhou neotiskl, naopak bych Vám byl vděčen, kdybyste věc, kterou byste uznal snad za nešťavnatou a slabou, v mém prospěchu nepoužil. Zaslal bych Vám pak něco jiného brzy, co by se snad hodilo. Hned po odeslání zdál se mně žertík ten můj již při nejmenším nezralý. Proto posílám zatím těch deset zlatých zpět. Vždyť je času na honorování dost!“ (Z listáře Jana Nerudy, str. 34.) Rkp.: 1 dvoulist, 8°, na čtverečkovaném papíře, v úpravě materiálu určeného pro Balady a romance, s titulem *Romance biblická (r)*. Za výchozí text volíme *r*, t. j. text určený pro Balady a romance. — Otisky: *Herrmann*, *Básnické spisy II*, str. 182/184, celkem podle *r*, *Nov* 248/250 podle *P*.

12 ach Goliáši,] ach, Goliáši, *P*; 26 Jůd,] Jud, *P*; 35 nad košili] nad (kazajkou) košili *r*; 36 krunýř] (pancíř) krunýř *r*; 38 rozkřik se] rozkřik se *P*; 40 i dělal] a dělal *P*] (a) i dělal *r*; 54 Což] Co *P*; 56 „Phočkhaj —] „Phočkaj — *P*; 60 v *r škrtnutá* 2. *verse*: jen takhle rukou

cuknul. ; 64 a šel si zase] a šel pak zase P] a šel (pak) si zase r ; 70 vzal na se thisic,] (jich přemoh) vzal na se thisic, r.

Str. 111 PROSTÉ MOTIVY

První vydání Prostých motivů (1) vyšlo v dubnu 1883. 25. dubna posílá Neruda výtisk V. K. Šemberovi do Vídně (Dopisy II, str. 332). Kniha vyšla jako 5. číslo Poetických besed, sbírky redigované Janem Nerudou a vydávané Ed. Grégrem a Ed. Valečkou v Praze. Vyšla dříve, než Neruda předpokládal; v dopise V. K. Šemberovi z 12. února 1883 oznamuje, že mu pošle sešit ihned po vydání, „což bude ovšem asi za tři měsíce teprv“. 8. dubna píše Quisovi (korespondence s ním je uložena v Literárním archivu), že „Prosté motivy už jsou z polovice hotovy“. Neruda se zlobil na nakladatele, že dal knihu předčasně do prodeje, t. j. ihned za Vrchlického Starým zvěstmi, které vyšly jako 4. číslo Poetických besed. Psal o tom L. Quisovi 29. dubna: „Že Prosté motivy tak brzy vyšly, byl zase jeden přehmat Valečkův, který je vydal, jakmile byly hotovy, ač jsem mu vzkazoval opak. Mrzí mne to, chci popřát každému sešitu, aby 4 neděle působil dojmem ‚poslední novinky‘.“ První vydání mělo 46 básní rozčleněných do čtyř oddílů podle ročních dob, *Jarní* 14 básní, *Letní* 9 básní, *Podzimní* 10 básní, *Zimní* 13 básní. Jednotlivé básně neměly v textu tituly, ale v obsahu byly pojmenovány, obvykle podle prvního verše nebo podle některého významného hesla převzatého z textu básně. Letopočet na rubu titulního listu 1879—1882 připomínal, že verše této sbírky vznikly v rozmezí uvedených let.

Vydání druhé, rozmnožené (2), vyšlo u téhož nakladatele a v téže sbírce v prosinci r. 1888 (11. prosince poslal Neruda J. Grégrovi výtisk 2. vydání s průvodním dopisem). Počet básní byl rozmnožen o 5 básní na 51 (*Jarní* 15 básní, *Letní* 11 básní, *Podzimní* 11 básní, *Zimní* 14 básní). V prvním vydání nebyly tedy tyto básně z vydání druhého (jednotlivé cykly označujeme římskou číslicí): I, 5 *Co už v tom mém živobytí*, II, 3 *V březovém lese*, II, 11 *Vzpomínka na Hálka*, III, 11 „*Pojď — pojď!*“ *to ve výši kdes volá* a IV, 12 *Řekla vlna k sestře vlně*. V obsahu byly básně titulovány obdobně jako ve vydání prvním. Rovněž byl ponechán letopočet vzniku básní na rubu titulního listu, ačkoliv básně včleněné nově do druhého vydání vznikly zcela zřejmě po r. 1882; proto jsme v tomto vydání kritickým tento letopočet vypustili.

Pro poznání genese celé sbírky poskytují nám materiál Nerudova korespondence a časopisecké otisky ukázek z Prostých motivů.

Neruda uvádí na rubu titulu své knihy rok 1879 jako výchozí pro začátek Prostých motivů. Skutečně v r. 1879 vyšla časopisecky první ukázka z Prostých motivů, ale vlastní počátky sbírky sahají již do r. 1878. V létě 1878 dokončil Neruda *Pisně kosmické* i v definitivní

úpravě pro tisk a v korekturách. 31. srpna navštívil Ad. Heyduka v Pisku a toho dne napsal Baladu dětskou. Šlo o příležitostnou báseň; na Baladách a romancích však tehdy ještě intenzivně nepracoval. V prvních dnech zářijových dlel na návštěvě u svého bratrance *Aloise Tichého*, panského ředitele ve Vlachově Březí na Šumavě. Neruda, který dožíval nad výchovou tří dcer Tichého, Anny, Terézy a Vilmy, v době jejich pobytu v Praze na počátku roku 1878, oblíbil si děvčata i celou rodinu Tichého a udržoval s ní živý styk. Pro Nerudu znamenal krátký pobyt ve Vlachově Březí v září 1878 velmi mnoho. Příznivě na něho působilo jak srdečné ovzduší v rodině Tichého, tak i krása šumavské přírody pod Boubínem. „U Vás, viš, jsem se citově vykoupal. Bylo mně mezi Vámi tak volno, tak milo, jak už dlouho, velmi dlouho ne.“ (Listy Jana Nerudy Aničce Tiché, str. 18.) Za pobytu ve Vlachově Březí se však prohluboval i vřelý vztah Nerudův k nejstarší neteři, dvaadvacetileté *Aničce* (nar. 1. 4. 1856), která se mu stala zvláště drahou. Odraz těchto citů najdeme pak nejen v korespondenci Nerudově zasilané Aničce Tiché po odjezdu z Vlachova Březí, ale i na dně zrodu *Prostých motivů*.

Koncem září se ještě nedovede soustředit na práci: „Podzimní sezóna nechce ještě do plného proudu a mně se ještě nechce do opravdové práce. Landám se sem tam, probíjím den a čekám, až duch svatý sestoupí, aby mne osvitil. Ale nějak se mu nechce dolů.“ (Dopis z 28. září, Listy A. T., str. 20.) Ale v dopise z druhé poloviny října Neruda sděluje, že se již soustřeďuje k činnosti tvůrčí: „Zabral jsem se do práce, jsem rád, že je ošklivé počasí, které mne poutá k stolku — známť se! —, a doufám, že kus práce za zimní dobu utrhnu. Je jí hodně nahromaděno, lenošil jsem dlouho.“ (Listy A. T., str. 21.) V některém z následujících dopisů Aničce Tiché, který však neznáme, byla pravděpodobně zpráva o *Prostých motivech*, které již tam byly pojaty jako cyklus. Dopis psaný před vánocemi r. 1878 (je dodatečně datován tužkou k 30. 10. 78, ale z kontextu je zřejmé, že musí pocházet z doby poněkud pozdější) mluví totiž o cyklu jako o věci Aničce již známé: „V příloze jsem Ti opsal ukázkou toho cyklu. Opsal jsem básně asi ty, které co první ukázkou do Lumíra dám (po Novém roce). Slíbil jsem Ti, že je máš mít první, a dostojím slovu jako vždy.“ Neruda v dopise uvádí dále i titul jedné z nich, *Hodiny*, a pochvaluje si svou pracovní energii: „Pracuju teď mnoho a s chutí. Nevadí mně déšť, ne mlha, nic. A když se dostavuje nervosa, nějak ji skousnu a pracuju dál. To toho bude!“ (Listy A. T., str. 22/23.)

První ukázkou z *Prostých motivů* vyšla pod titulem *Prosté motivy* v Lumíru 7, č. 2 (20. ledna 1879), str. 20/21 (*L.*). Jsou tu uveřejněny čtyři básně opatřené tituly, které nenajdeme v knižním vydání (připojujeme vždy označení cyklu a čísla básně v 2. vydání knižním a první verš, po případě i titul, je-li v textu): 1. *Čtenář II*, 2 (Čtu ve měkké kůře

březové); 2. *Hodiny* III, 4 (Motiv dívčí: Ty naše hodiny); 3. *V podzimí* II, 7 (Nesmějte se pavučince); 4. *Jen do hrobu!* II, 9 (Motiv cizí: Já umírám láskou). Všechny uveřejněné básně mají erotickou tematiku a mají zřejmě na mysli situaci konkrétní, vztah staršího Nerudy k mladé Aničce („nesmějte se . . ., že se máme s mladou rádi“). Je tu sice již spjata láska se smrtí (*Jen do hrobu*), není tu však ještě naznačena dynamika celé sbírky, vyjádřená později rozčleněním sbírky do ročních období a postupnou resignací ve shodě s objektivními podmínkami života básníka, jeho nemocí, stářím a společenským údělem. Tři z těchto básní přešly také do oddílu básní *Letních*, který je charakterizován tím, že zachycuje plnou sílu milostného okouzlení, které nechce rozumově kontrolovat reálné podmínky vznikající lásky.

Další dvě ukázky uveřejnil Neruda v dubnu r. 1879:

Květy I, sv. 2, sešit 4 (duben 1879), str. 72/74, uveřejnily pod titulem *Prosté motivy* 4 básně (*K*): 1. *Jaro* I, 2 (Binokl na očích); 2. *Podzim* III, 6 (Podzim je zde); 3. *Stará vrba* IV, 11 (Přede dvorem stará vrba); 4. *Sbodem!* IV, 9 (Jesenní kraj jsem).

Lumír 7, č. 12 (30. dubna 1879), str. 177, uveřejnil tři básně (*L*): 1. *Z jara* I, 13 (Motiv dívčí: Jaro se ozvalo ve prsou); 2. *Počátek — konec* III, 5 (Motiv italský: Kdy láska přilétá?); 3. *Mládenecká* III, 3 (Když nad střechem osad se zmítá bouř).

Na rozdíl od první ukázky rozvíjejí obě tyto ukázky již základ dramatického konfliktu uloženého v celkové koncepci *Prostých motivů*. Obě ukázky začínají motivem jarním, poddávají se milostné naději, obě však proti tomu stavějí motivy podzimní a zimní, vědomí, že básník nemůže změnit důsledky vyplývající z jeho věku; proto se ztotožňuje s jeseni, přikazuje si mlčení a vyúsťuje v resignovanou oslavu staromládeneckého osamění. Neruda tu zajisté reagoval na podněty vyvěrající z jeho vztahu k Aničce Tiché, ale osobní zkušenost chová v sobě již základy poznání obecně platného. Dotvořit sbírku tak, aby při zachování intimního charakteru dostala tuto širší platnost, jevílo se nutně požadavkem další umělecké práce Nerudovy. Zprvu, dokud žil pod bezprostředním tlakem svého osobního příběhu, neměl mnoho chuti na sbírce pracovat. Ostatně také starosti redakční a jiné práce mu v tom zabraňovaly. Sám o tom píše Aničce v dopise z 18. května 1879: „Ptáš se mne, kdy vydám zas nějaké verše. Moje milá — kdybych já to věděl! Teď ouhoruju, teď nepišu nic, pranic zvláštního, vždyť práce redakční přistupuje ještě k věcem ostatním a ta teď věru nebyla malá. Snad vydám něco, snad nic; rozhodnutí o tom leží ještě v budoucnosti.“ (Listy A. T., str. 33.)

Teprve v listopadu a v prosinci vycházejí další čtyři ukázky z *Prostých motivů*. Snad pomýšlel Neruda právě v této době na dokončení sbírky. Mohl by tomu nasvědčovat dopis Aničce Tiché z 18. listopadu 1879, v němž mluví obecně o svých plánech: „Sedám teď večer také někdy doma. Těší mne to. Mám krásné knihy a rozprávám si

různé práce. Přivedu-li tyto šťastně a s plnou chutí ku konci, budu potěšen.“ (Listy A. T., str. 44.)

V Palečku 7, č. 46 (listopad 1879), str. 361 (P), vyšla báseň *Dětská láska I*, 12 (Kdykoli ptala se babička).

V Lumíru 7, č. 33 (30. listopadu 1879), str. 513 (L), vyšly tři básně: 1. *Má poesie II*, 10 (Má poesie — dívčina); 2. *Potlouklo! III*, 7 (Že šedivím, praví váš veselý smích?); 3. *Motiv zimní IV*, 2 (Marii: Znal jsem ji ještě tak maličkou).

Ve Světozoru 13, č. 51 (19. prosince 1879), str. 606 (S), vyšly tři básně pod společným titulem *Podzim*: 1. *Náš Boubín má ledovou čepičku III*, 1; 2. *Chlěl věčně bych být jen jak podziměk III*, 8; 3. *Však nechtěl bych být jak ten podziměk III*, 9.

Lumír 7, č. 35 (20. prosince 1879), str. 560 (L), uveřejnil v oddílu Feuilleton anonymně (v obsahu však je autor uveden) jednu báseň s titulem *Motiv stédrovelerní IV*, 3 (Motiv národní: Proč vyhlíd jsem oknem teď k lesu ven?).

Všechny ukázky s výjimkou poslední byly označeny jako básně vyňaté z Prostých motivů. Nemění se v nich nic na celkové základní koncepci, jak ji známe již z dubna 1879, tato koncepcce se jen prohlubovala dalšími básněmi, v nichž mají stále převahu motivy podzimní.

Neruda však nedokončil sbírku, celé jaro a léto nic z Prostých motivů nepublikoval a podle všeho na nich ani nepracoval. Měl tehdy mnoho práce, psal, že nemá „čas pro sebe, pro své sny a potřeby, ano i pro hmotné otázky své“ (dopis Aničce z 14. března 1880, str. 45), cítí se přepracován, pozoruje na sobě projevy nervosity, zádumčivosti, je nespokojen neúspěchem české věci, s níž „souvisí celou duší svou“, cítí se osamocen, bez přátel (dopis V. K. Šemberovi z března 1880, viz Dopisy II, str. 254 n.). Zdá se, že v této době procházel i vztah k Aničce novou fází. Anička přijela v květnu s otcem na několik dní do Prahy. Tehdy se v Praze začínají šířit pověsti o tom, že se Neruda bude ženit. Je příznačné, že Neruda sám o nich píše Ad. Heydukovi 31. května 1880, sice s ironií, ale bez zřejmého protestu; jako by zkoušel, jak zpráva bude působit: „Něco pro zasmání. Praha je plna zvěsti, že se budu ženit. Byl jistý pán se svou paní u mne a gratulovali. Přišel jsem na jeviště a paní Malá mluvila o věci co hotové, „sic byste se přece s ní (Annou) nevodil zavěšen, — však my to víme!“ (A. Pražák, Neruda v dopisech, 2. vyd., str. 392.) V druhé třetině července zajel Neruda do Vlachova Březi. Původně se tam chtěl jen zastavit na své cestě do Alp (srov. Listy A. T., str. 46, a Dopisy II, str. 264), ale pak jej nedostatek peněz donutil zůstat ve Vlachově Březi („s osmdesáti zl. v kapse nejede se do Alp, nýbrž do Vlachova Březi, k příbuzným“). V dopise V. K. Šemberovi Neruda zachycuje náladu tohoto pobytu: „Dobří lidé a jsem jako v bavlnce. Pátý den již zde a posud jsem neměl ani jedinou myšlénku — považ si to štěstí! Jen mne krmit, hladit, vodit na procházku, ukrutně litují, když komár štípne, vyhazují kočku z mého pokoje —

vůbec mají mne rádi a to dělá člověku dobře.“ (Dopisy II, str. 215 — dopis je tam nesprávně věležen k r. 1878, jak uvádí dodatečná poznámka na str. 584.) Snad v této době se znovu uvažovalo o možnosti Nerudova sňatku s Aničkou, zvláště když Anička zcela zřejmě opětovně jeho city. Podle některých rodinných zpráv, pocházejících od Aniččiny sestry Hildy (srov. o tom v článku Karla Judy, Nerudova „Anička milá“, Zvon 1924, str. 611), došlo ve Vlachově Březi k tajnému zasnoubení Nerudovu s Aničkou. Domníváme se, že by bylo třeba klást tuto událost právě k Nerudovu pobytu ve Vlachově Březi v r. 1880 (zprávy pocházející od Terezie Stiebrové, sestry Aničky Tiché, kladou zřejmým omylem pobyt do r. 1882, viz článek Z paměti vlahobřežského zámku, Zlatá stezka 1931/32, str. 69).

Posuzováno s hlediska genese Prostých motivů, znamenala by tato fakta, že by se Neruda měl vrátit k letním motivům své první ukázky, že zmizela potřeba respektovat logiku koncepce, jakou vytvořil již ve svých dosavadních básních, logiku, jež na příkladech ročních období zevšeobecňovala správnost Nerudova chování ve vztahu k Aničce Tiché. I když dosavadní prameny neposkytují dosti podkladu pro odpověď na tuto otázku, tolik je jisto, že další události vzešlé z Nerudova pobytu ve Vlachově Březi v červenci 1880 posílily spíš Nerudovo rozhodnutí nepodlehnout citu a resignovat na lásku, je-li v rozporu s rozumem a se zákony přírody. Právě za svého pobytu ve Vlachově Březi onemocněl totiž Neruda zánětem žil (viz dopis V. K. Šemberovi, Dopisy II, str. 216 n., a dopis Ad. Heydukovi, v Pražákově knize Neruda v dopisech, 2. vyd., str. 392), který zahájil období těžkých nemocí, které pak Nerudu sužovaly až do jeho smrti. Dochované dopisy Aničce, které jsou v době počátků Nerudovy nemoci zvláště hojné a plně důvěrného dorozumění, přecházejí později do tónu pečlivé starosti — takřka otcovské — o životní osudy Aniččiny. Dosvědčují to dopisy, v nichž se Neruda stará o to, aby Aničce pomohl v r. 1881 zajistit místo industriální učitelky v Brozanech na Roudnicku, jeho souhlas s jejím sňatkem s hospodářským správcem Vojtěchem Práškem, uzavřeným v listopadu 1883, jeho příležitostné listy zasílané Anně i později až do konce jeho života. Lze se tedy domnívat, že právě v době nemoci po návratu z Vlachova Březi Neruda opustil i plán sňatku, je-li správný záznam Hildin. V každém případě mluví o nové situaci především verše uveřejněné v říjnu r. 1880.

Lumír 8, č. 30 (30. října 1880), str. 468 (L), uveřejnil pod příznačným titulem *Motivy z pozdního podzimu* dvě básně: 1. *Vyčbázka* III, 10 („Jedl' — „Kam?“ — „Kam chceš, jen z města ven!“); 2. *Noční lampa* IV, 13 (Liják se v okna boří). První báseň je uměleckým zobrazením básníkovy pobytu na venkově (ve Vlachově Březi), který měl přinést osvěžení a osvobození a který jej přinutil uvědomit si „toaletu smrti“. A druhá zpodobuje básníka přímo v situaci nemocného, který si připomíná hlas smrti. Zatím co v předcházejících fázích resignace vyústí-

vala v klidně a humorně přijímané staromládenectví, dává nyní nemoc vážné rysy i básnickovu osamocení, prožívanému přímo tragicky ve stínu smrti, ve znamení „zimy“. Neruda se přiznává 13. října 1880 Heydukovi, že „samota po prvé na mne citelněji sáhla“ (Neruda v dopisech, str. 392), L. Quisovi si stěžuje na svou osamocenost a na četná příkoří, která musí snášet (Kniha vzpomínek, str. 373/374). Mimo to byl pocit neuspokojení jistě stupňován i neúspěchem české národní věci, zrazované nedůstojnou politikou české buržoasie, neúspěchem, který Neruda již na jaře tak těžce prožíval. Nerudova sbírka dostala nové rysy, podnícené novou životní zkušeností a jeho nemocí. To ovšem oddálilo její dotvoření. Neruda se k Prostým motivům vrátil až za půl druhého roku, kdy pracoval již na definitivní úpravě připravované knihy. Svědčí o tom tři ukázky uveřejňované od srpna 1882 do ledna 1883.

Květy 4, 2. pololetí (srpen 1882), str. 174/176 (K), uveřejnily pod titulem *Ukázka z „Prostých motivů“* pět básní: 1. *Jsem zaleknut* I, 8; 2. *Bud požebnan, ty lístku první* I, 10; 3. *Již lučina je zkosena* II, 1; 4. *Přec jen jsem kdysi hlavu sklonil v smutku* IV, 5; 5. *Tak zvolna — tak smutně — tak sám a sám* IV, 6. Básně byly rozčleněny do dvou částí: *Z oddílu Jaro — Léto* (3 básně), *Z oddílu Podzim — Zima* (2 básně). Již toto rozčlenění svědčí o kompoziční přípravě celé sbírky. Mluví se zde o dvou oddílech, v konečné podobě byla sbírka uspořádána do čtyř oddílů.

Paleček 10, první sešit ze tří sešitů označených číslem 14 (t. j. týden čtyřicátý — říjen 1882), str. 314 (P), uveřejnil báseň *Teréze* I, 15 (Ty utýráš mne chladem svým) bez výslovného označení, že jde o Prostý motiv.

Paleček 11, sešit 1 (leden 1883), str. 2 (P), uveřejnil dvě básně pod společným titulem *Z „Prostých motivů“*: 1. *Teď v zrcadlo hledím* I, 3; 2. *Kde jsem se to octnul!* I, 6.

V této fázi bylo pro Nerudu rozhodující úsilí vytvořit rovnoměrný a dobře zkomponovaný celek sbírky. Zřejmě tu používal básní i dříve již napsaných, ale zároveň psal nové tak, aby při intimnosti celé sbírky měla kniha i obecnější platnost pro čtenáře. Slouží mu k tomu především motivy přírodní lyriky, které jsou schopny ve shodě s tituly jednotlivých oddílů vyjadřovat a přímo symbolisovat zákony života.

První vydání sbírky přineslo vedle 29 básní časopisecky již uveřejněných ještě 17 dalších básní. Jsou mezi nimi četné básně, které rozvíjejí Nerudovy citové vztahy a nálady na přírodních motivech (I, 1, 4, 7, 11; II, 4, 5, 6; IV, 1, 4, 7, 10), a jsou tu básně, které upevňují základní kompoziční osnovu celé sbírky (propracování cyklu jarního a letního, báseň III, 2 nebo závěrečná báseň IV, 14). Přesto se Neruda v úvodním mottu k celé sbírce jakoby omlouval za to, že se mu nepodařilo vytvořit celek knihy, která ve svých původních zdrojích rostla z bezprostředních podnětů životních: *Dám vám to, jak to v torbě mám. Mnobě se k sobě nebudí — však co mi po tom,* píše v tomto mottu; ale všechno naopak na-

svědčuje tomu, že pečoval o celek, i když knihu nazývá v dopise V. K. Šemberovi z 25. dubna 1883 *torsem*: „Zde Prosté motivy. První zcela subjektivní kniha, kterou vydávám. Ovšem torso, jako vše subjektivní. A k tomu torso povstalé v době nemoci.“ (Dopisy II, str. 332.) V obdobném smyslu psal 14. dubna L. Quisovi: „Mám se svými Prostými motivy upřímné starosti. První má knížka zcela subjektivní. K tomu pouhé torso, jako všechna lyrika subjektivní. Nevím, nevím!“ Neruda od subjektivní lyriky vždy vyžadoval, aby nebyla jen osobní záležitostí básníka samého, aby dovedla něco podstatného říci všem čtenářům. Již ve své recenzi Hálkových Večerních písní v Obrazech života 1 (prosinec 1858), str. 35, napsal, že žádáme od lyrika, „aby byly písně jeho širší důležitosti, aby nezpíval jen, co on jakožto individuum cítí, ale co každý s ním zároveň cítiti musí“. Proto měl stále obavy, že kniha je příliš „obrazem mých posledních tří let“, že je příliš jeho záležitostí osobní, že je zatížena příliš jeho nemocí, než aby mohla být srozumitelná jiným. Svědčí o tom všechny reakce Nerudovy na vycházející kritiky a jeho korespondence přátelům, z níž zdě otiskujeme tři výňatky.

L. Quisovi 17. dubna 1883: „Co se týče Prostých motivů! Viš, uvedené Tebou příklady ničeho nedokazují. Písně kosmické i Na prahu ráje mají obsah, do kterého každému čtenáři něco je, jsou objektivní; Prosté motivy jsou ale subjektivní: do toho, co je v nich, není vlastně nikomu nic než mně. To je to! Nu — co dělat! Napsány chtěly být vytištěny — domlouvalať jim má kapsa — a vytištěny budou chtít do světa. Dám jim své požehnání — ať jdou!“

L. Quisovi 29. dubna 1883: „Děkuju Ti za Tvůj přátelský soud. Je také na něm vidět, že je těžko něco říci o subjektivní lyrice. Budou to as úsudky prarůzné. Úsudek Schulzův ve věrejších NL mne trochu mrzel. Podobalo se mně, že věc — nepročel. Váha Prostých motivů leží zcela jinde, než jak on řekl, a není-li to z nich jasno, nu pak jsou tedy nezdařeny. Jsou to zcela prostě *citové* květy; reflexe tu tam obsažené nemají ceny. A kritika může jen říci, *jsou-li to květy*, nebo *jsou-li to jalovosti*. Naučení: nepiš nic subjektivního! Těžké ale ovšem věci. Před 25 lety, když mně přátelé vyčítali, že nemám lyrického citu, odpovídal jsem: „Počkejte, však já také budu psát lyriku, až zestárnu.“ Ani jsem sám nevěděl, jak divnou pravdu pronáším, třeba jsem měl slova ta v duchu dobře motivovaná. A ejhle, stáří ještě nepřišlo, přišla ale choroba, a cit dostal vrch. A jakmile je člověku jen trochu zase líp, vzkvétá zas bujnost a cit se choulí do koutku. Jsme to — lidé!“

V. K. Šemberovi v květnu 1883: „Píšeš o mých verších. Přičítám Tvůj úsudek sympatický jen tomu, že jsi také churavěl a že tedy vycituješ mnohé, čeho by si jiný nevšiml. Od toho okamžiku, co jsem knížku vydal, mám na ni zlost a na sebe item. Zdá se mně, že jsem náramně prohloupil. A zase jsem ji vydat musil, z prarůzných důvodů, duševních i hmotných. A tolik vím, že kdybych na ni psal ještě dvě leta, byla by *jiná*, buď světlejší, buď temnější, dle zdraví, ale nebyla by

obrazem mých posledních tří let. *Tys* tomu porozuměl, jiný — Už pozoruju, že mnohý zde u nás neví, co s tím. Piše několik pochlebných slov, ale cítím, že jen proto, že jsem to já; že ale nevycítil on z knížky praničeho. Je s tím těžko, nedivím se pranic. Také Pawikowski významně mlčí. Psalť jsem mu trochu podobně jako Tobě: aby se nijak nenutil. Jsem vůbec přesvědčen, úplně přesvědčen, že kdo neprodělal chorobu, omrzlost, vrchovatou starost, neporozumí obsahu těch veršů. A to je pro ty verše venkoncem smutné, třebaže charakteristické. — Ty viš, že nejsem koketa, nejméně pak naproti Tobě. —“ (Dopisy II, str. 334/335.)

Prosté motivy byly pro Nerudu sbírkou, která obrážela jeho subjektivní život, a protože sám je pokládal za torso, není divu, že se u něho objevuje stále potřeba pokračovat v tvorbě Prostých motivů, a to i po jejich vydání z r. 1883. Zvláště silně se tato tendence projevuje v okamžicích, kdy nové životní nárazy (rozličné fáze jeho nemoci, vztahy k lidem i k přírodě) vytvářely potřebu vyslovit básnický citový prožitek. Pozorujeme to i na *pěti básních*, které rozmnožily Prosté motivy v *druhém vydání* v r. 1888.

Zlatá Praha I, č. 2 (11. ledna 1884), str. 22 (ZP), uveřejnila s titulem *Prostý motiv* a s podtitulem *Podzimní báseň „Pojď — pojď!“ to ve vsi kdes volá* III, 11. K otisku byla připojena ilustrace J. Kouly.

Je třeba připomenout, že tato báseň byla otištěna v době, kdy nemoc znemožňovala Nerudovi pohyb i práci. Tak dopis Nerudův Quisovi z 24. prosince 1883 je psán cizí rukou a Neruda v něm prosí Quise, aby jej zaskočil při psaní feuilletonu v Nár. listech. Obdobně dopis J. Arbesovi z téhož dne je psán cizí rukou a i v něm prosí Neruda o pomoc při psaní feuilletonů. V dopise z 3. ledna 1884 vybízí Quise, aby rukopis byl upraven tak, aby jej nemusil číst před odesláním do tiskárny, poněvadž jej to namáhá. A v této situaci, kdy Neruda nic jiného nepsal, vznikla tato báseň. Motiv vesnického hřbitova užil Neruda již dříve ve feuilletonu z 8. září 1883, věnovaném bratřím Veverkům: „Kdykoli jsem na venkově šel kolem vesnického hřbitůvku, po každé jsem se zachvěl. Jeden ten hřbitůvek jako druhý: čtyry nízké zdi v pravých úhlech, prostá vrátka černá, uprostřed rudý kříž a kolem v řadách hnědé, obyčejně ani jmenem neoznačené hroby. Vždyť tu spějí jenom skromní, „proští“ vesničané! Ejhle, zde „matku zemi“ — „matrem dolorosam“ — chovající mrtvoly upracovaných, uhnětených dětí v truchlém lůně svém! —“ Tento motiv vesnického hřbitova byl však za Nerudovy nemoci spjat s jeho vlastním životním osudem.

Dvě další básně z druhého vydání Prostých motivů byly uveřejněny na přelomu let 1886/1887.

Švanda dudák 6, č. 1 (18. prosince 1886), str. 1 (ŠD), otiskl s titulem *Z novjeb „Prostých motivů“* báseň *Řekla vlna k sestře vlně* IV, 12 a v č. 3 téhož ročníku (15. ledna 1887), str. 18, *Vzpomínku na Hálka* II, 11.

Poslední dvě básně vložené do druhého vydání, *Co už v tom mém živobytí dnů mi jako tráva svadlo* I, 5 a *V březovém lese: Co vše mi vypráví ten les* II, 3, nebyly otisknuty časopisecky. Pocházejí z cyklu básní věnovaných v r. 1887 Boženě Vlachové (viz zde na str. 382).

Ale ani druhé vydání nepředstavuje, zdá se, poslední verzi Prostých motivů. Ještě v r. 1890 uveřejnil Neruda dvě básně, vždy s titulem *Prostý motiv*. I tyto básně jsou co nejužší spjaty s Nerudovým osobním životem. Obě básně otiskujeme zde spolu s jinými básněmi vznikajícími v okruhu Prostých motivů, ale knižně neuveřejněnými, v *Dodatek k Prostým motivům*.

Obě knižní vydání otiskovala básně bez titulu. Jen některé mají pod číslem básně v závorce podtitul, na př. (*Motiv divěl*) nebo (*Vzpomínka na Hálka*). Ale v obsahu obou vydání byly uvedeny tituly. Tyto tituly se většinou kryjí s prvním veršem. Někdy však Neruda v titulu uvedl jiné místo z textu, pravidelně to, k němuž se soustřeďovala pointa celé básně. V připojeném aparátu zaznamenáváme tituly uvedené v obsahu jen potud, pokud se nekryjí s prvním veršem nebo s podtitulem uvedeným v závorce.

Rukopisy. Prosté motivy jsou ve srovnání s ostatními sbírkami básní J. Nerudy poměrně špatně dochovány přímo v rukopisech. Především se nedochoval rukopis, z něhož se sázelo. Dochoval se jedině autorův výtisk prvního vydání Prostých motivů, do něhož si zapisoval doplňky pro vydání druhé, po případě pro vydání třetí. Tento autorský výtisk (označujeme jej zkratkou *AV*) je svázan v černohnědé vazbě a je k němu přivázáno 20 listů čistého papíru. Na poslední stránce obsahu je za tištěným textem připsán titul *Dodatky*; který se vztahuje na inkoustem psané a tužkou opravované básně na vevázaných listech. Celkem je tam vepsáno osm básní: 1. „*Pojď — pojď!*“ to ve výši kdes volá se záhlavím *Podzimní. XI.*; 2. *Řekla vlna k sestře vlně* se záhlavím *Zimní. Mezi XI. a XII.*; 3. (*Vzpomínka na Hálka*) se záhlavím *Letní. X.*; 4. *Kam letíš, ty mladá myšlénko* se záhlavím *Jarní. I. nebo II.*; 5. *Co už v tom mém živobytí* se záhlavím *Jarní. Mezi IV. a V.*; 6. (*V březovém lese*) se záhlavím *Letní. Mezi II. a III.*; 7. *Smrt zvoní: „Na víz! Čas je — čas!“* se záhlavím *Zimní*; 8. *Sluníčko, ještě jen jednou tak poskoč si* se záhlavím *Podzimní?* Prvních šest básní bylo vepsáno do *AV* ještě před odevzdáním druhého vydání do sazby. Do druhého vydání bylo z těchto šesti převzato pět básní, zatím co čtvrtou básně Neruda do 2. vydání v konečné redakci nezařadil. Poslední dvě básně byly do *AV* zapsány nejdříve v červenci 1890, poněvadž za textem sedmé básně je uvedeno místo otisku, t. j. *Chrudimský „Máj“ 1890*, který vyšel v červenci 1890. Tyto poslední dvě básně jsou součástí připravovaného třetího vydání (viz zde na str. 381). Kromě těchto dodatků jsou v tištěné části *AV* dvě tužkové opravy. *AV* měla v majetku Anna Haralíková, která jej věnovala A. Pražákovi.

Mimo *AV* je mi známo několik rukopisů, které pocházejí z redakcí, jež otiskovaly ukázky z Prostých motivů.

Tak se dochoval rukopis (1 list, 4°, čtverečkový papír) ukázky Prostých motivů uveřejněné v Lumíru 30. dubna 1879. Je chován v museu v Hradci Králové a vedle tří básní uveřejněných v Lumíru je tam ještě čtvrtá básně, kterou však Neruda později škrtl (otiskujeme ji zde v Dodatcích k Prostým motivům).

Z archivu Květů pocházel rukopis ukázky Prostých motivů, kterou otiskly Květy v srpnu 1882. Z tohoto rukopisu 1. list s rukopisem básně „Buď pozhnán, ty lístku první“ (verš 1—8) je zatím neznámý, 2. list s koncem uvedené básně (verš 9—24) a s básní „Již lučina je zkosena“, jakož i 3. list s básní „Přec jen jsem kdysi hlavu sklonil v smutku“ jsou uloženy dodnes v archivu Květů, chovaném v literárním archivu Nár. musea, 4. list s básní „Tak zvolna — tak smutně — tak sám a sám“ je v soukromém majetku (fotokopie v literárním archivu Nár. musea).

Z archivu Švandy dudáka pochází rukopis s titulem Básně Jana Nerudy (1 list, 8°, modrý papír), obsahující básně uveřejněné ve Švandovi dudákově 18. prosince 1886 (Řekla vlna k sestře vlně) a 15. ledna 1887 (Vzpomínka na Hála). Rukopis je uložen v nerudovském materiálu literárního archivu Nár. musea.

K těmto rukopisům je třeba připojit ještě faksimile rukopisu básně I, 1 v opise určeném neznámému adresátovi.

Str. 115 JARNÍ

Str. 117 1. Byla to zima překrásná! — Rkp. s titulem *Z „Prostých motivů“*, s datem 28. 2. 83 a s podpisem Nerudovým otiskl jako faksimile *M. Novotný* v Roku Jana Nerudy, str. 54. Jde zřejmě o opis, který Neruda někomu věnoval.

Str. 118 2. Binokl na očích, v ruce hůl. — Květy 1879. — 5—8 v *K*:

Po keřích ptáčata hvízdají,
stromy jsou samičké květy —
vždyť je to všechno zas navlas tak,
jako před čtyřceti lety!

10 boků; *AV*] boků, 2, 1, *K*; 11 děvčátka] děvčata *K*.

Str. 119 3. Teď v zrcadlo hledím. — Paleček 1883. — 7 zmodralý, suchý] zmodralý suchý *P*; v *P* všechny verše bez zarděky.

Str. 120 4. Já zanevřel na svět. — 11 na poli, 1] na poli 2.

Str. 121 5. Co už v tom mém živobytí. — Otištěno teprve v 2. vydání. Rkp. básně (1 list, 16°, tvrdý papír), datovaný měsícem *Srpen* (*R*), poslal Neruda v r. 1887 Boženě Vlachové. Druhý rukopis v *AV*. V obsahu 2. vyd. titul: *A přec!* — 6 štěstí! ?“ *R*, *AV*] štěstí!“ 2.

Str. 122 6. Kde jsem se to octnul — Paleček 1883. — 4 jak vřeští,] jakž vřeští, P; 15 veliké, modré] veliké modré P; 18 pravím vám, znenadáni,] pravím vám: znenadáni — P; v P vždy v každé strofi prvě čtyři verše bez zarůžky a teprve pátý verš uprostřed pod předešlými.

Str. 123 7. Mně dech se v hrdle ouží. — V obsahu 1. i 2. vyd. titul: *Snad je tak děku zrána.*

Str. 124 8. Jsem zaleknut, jako bych při hřichu. — Květy 1882. V obsahu 1. i 2. vyd. titul: *Já věru teď nablas si zpívall* — 3 od let] od lét K; 9 Ach, sladká] Ach sladká K.

Str. 125 9. (Po přečtení ľudských písní národních.) — V obsahu 1. i 2. vyd. titul: *Tak rád bych zpívat uměl!*

Str. 126 10. Buď požehnán, ty listku první. — Květy 1882. Rkp. (r) v archivu Květů, zlomek, verš 9—24. — 9 paprsku] (ty pršku) paprsku r.

Str. 127 11. Hej uvidíš, přírodo, uvidíš. — V obsahu 1. i 2. vyd. titul: *My ještě cos vyvedem.* — 15 pěkný pták,] pěkně pták, r.

Str. 128 12. Kdykoli ptala se babička. — Paleček 1879 s titulem *Dětská láska.* V obsahu 1. i 2. vyd. titul: *O malém Palečku.* — 5 myšlel] myšlil r] myslel P; 9 rameni] ramenu P; 10 v myšlenkách] v myšlénkách P.

Str. 129 13. (Motiv dívčí.) — Lumír 1879 s titulem *Z jara.* V obsahu 1. i 2. vyd. s titulem podle začátku 1. verše: *Jaro se ozvalo.* Rkp. v Hradci Králové (r). — 2/3 tepe, že dívčice] tepe — dívčice L, r; 3 zdát] zdá L; 6/7 chladný — již klika zas] chladný, klika zas L, r.

Str. 130 14. Zem, sotva ji sluničko ohřeje. — V obsahu 1. i 2. vyd. titul: *Sotvaže srdce mé ožije.*

Str. 131 15. (Teréze.) — Paleček 1882 s titulem *Teréze* a s podtitulem v závorce: *Totíž všem Terezkám, ale každé zvlášť.* Báseň byla otištěna v říjnu před svátkem Terezie — 15. října. V obsahu 1. i 2. vyd. titul: *Ty utýráš mne chladem svým.* V odborné literatuře se vedl spor o to, koho měl Neruda v této básni na mysli. V. Tille v publikaci *Listy Jana Nerudy Terezi Marii Macháčkové*, vyd. SVU Mance v Praze 1907, spojil tuto báseň s Nerudovou láskou k T. M. Macháčkové, která zemřela v r. 1865 v osmnácti letech (viz o tom podrobněji v *Básních I*, str. 453/464 a v poznámkách na str. 647). Naproti tomu A. Pražák v publikaci *Neruda v dopisech* (2. vyd., str. 167) odmítá, že báseň byla určena Tereze M. Macháčkové: „Podle psychologické výstavby vidím v něm odraz Nerudova vztahu k Světlé.“ *Terezie Stiebrová*, sestra Aničky Tiché, uvádí, že Neruda věnoval „svému trojlistku“, t. j. třem dcerám svého bratrance Tichého, po básničce z Prostých motivů: „Mně ‚Teréza à Gesu‘, Aničce ‚Hodiny‘, a kterou sestře Vilmě, ani nevím“ (v článku „Z paměti vlachobřežského zámku“, *Zlatá stezka* 5, č. 4, prosinec 1931, str. 69). První uveřejnění v humoristickém časopise *Paleček*, jakož i věnování „všem Terezkám, ale každé zvlášť“, doložené i příležitostným věnováním básně Tereze

Tiché, svědčí o tom, že báseň nebyla zamýšlena jako zobrazení individuálního případu Nerudovy lásky (k Terezii Macháčkové nebo ke Světlé), ale že tu šlo o zobecnění milostného citu, které vtípně využívá náboženského motivu o sv. Terezii k vystižení vztahů světských, a to ve stylu i v humorném tónu známém z Balad a romancí. — 10 Teréze à Gesu? P] Terézo à Gesu? 2, 1 *opomínutím shody s předmětem v dativu ve verši 8 jí.*

Str. 133 LETNÍ

Str. 135 1. Již lučina je zkosena. — Květy 1882. Rkp. v archivu Květů s číslem III, t. j. 3. báseň v cyklu uveřejněném v Květech (r). V obsahu 1. a 2. vydání titul: *Zahynout jako ta luční tráva.* — 7/8 tráva! Ret] tráva: ret K, r.

Str. 136 2. Čtu ve měkké kůře březové. — Lumír 1879 s titulem *Čtenář.* — 16 parný červenec,] jasný červenec, L; 17 mrazný leden?] chmurný leden? L.

Str. 137 3. (V březovém lese.) — Otištěno teprve ve 2. vydání. Rkp. básně v AV. Druhý rkp., datovaný 3. října, je mezi verši, jež Neruda zaslal Boženě Vlachové v r. 1887 (R, viz zde str. 382). — 5 též už břizu svou] (také strom tu svůj) též už břizu svou AV; 7 také šťasten být,] také šťasten být, (též být milován,) AV; 8 pánbůh] pánbůh (osud) AV.

Str. 138 4. Slunce je jak velký žernov. — V obsahu 1. a 2. vyd. titul: *Co ten letní den nám dává!*

Str. 140 6. Náš kraj se ženil dnes. — 16 pere bleskem,] pere (švihá) bleskem, AV.

Str. 141 7. Nesmějte se pavučince. — Lumír 1879 s titulem *V podzímí.*

Str. 142 8. Jak dobře, že z ráje vyhnal nás. — Neruda citoval několik veršů z této své básně ve feuilletonu v Nár. listech z 18. ledna 1891, v němž mluví o „hříchu“: „My víme o hříchu určitě jenom tolik, že bývá dosti příjemný. Někdy tuze příjemný. Ba až neobyčejně příjemný. Takže jistý český „básník“ napsal o něm dlouhanský chvalo zpěv (20 řádek) a tam praví: [citován verš 17—20] a nemohl se ubránit povzdechu: [citován verš 7—8].“

Str. 143 9. (Motiv cizí.) — Lumír 1879 s titulem *Jen do brobul* V obsahu 1. a 2. vyd. titul: *Já umírám láskou.* — 9 milouneký — :] milouneký: L.

Str. 144 10. Má poesie — dívčina. — Lumír 1879 s titulem *Má poesie.* — 1 dívčina] dívčina, L; 2 plápolá:] plápolá: L; 8 a chystá] hned chystá L.

Str. 145 11. (Vzpomínka na Hálek.) — Švanda dudák 1887. V Prostých motivech otištěno teprv v 2. vydání. Rkp. z redakčního archivu Švandy dudáka (r) a v AV. — 7 již] již ŠD.

Str. 149 1. Náš Boubín má šedivou čepičku. — Světozor 1879 v cyklu Podzim. — 7 jak větrným, měkounkým] jak bílým pak, měkounkým S; 23 most S] most, 2, 1.

Str. 151 2. Já hnal se pestrým, luzným za motýlem. — V obsahu 1. a 2. vyd. titul: *Já hnal se za motýlem.*

Str. 152 3. Když nad střechou osad se zmitá bouř. — Lumír 1879 s titulem *Mládenecká*. Rkp. z redakčního archivu Lumíra (r). V obsahu 1. a 2. vyd. titul: „*Ta nebobá ptáčka venku!*“ — 3 si zavzdychne] si zavzdechne L; 5 Ach, prosím vás,] Ach prosím vás, L, r.

Str. 153 4. (Motiv dívčí.) — Lumír 1879 s titulem *Hodiny*. V obsahu 1. a 2. vyd. titul *Ty naše hodiny*. Terezie Stiebrová, sestra Aničky Tiché, zaznamenala, že báseň „*Hodiny*“ věnoval Neruda Aničce (Z paměti vlachobřezského zámku, Zlatá stezka 5, 1931, č. 4, str. 69). Aničce Tiché poslal Neruda text této básně ještě před jejím otiskem časopiseckým v dopise (podle dodatečné datace z 30. 10. 1878), kde také psal o způsobu zpracování této básně: „*Hodiny*“ jsou skutečně dle národního (táborského) motivu, ale asi tak zpracovány, jako Smetana pracuje „národní hudbu“ (Listy A. T., str. 22). Tím národním motivem myslil Neruda pravděpodobně báseň „*Nenadálé noviny*“, zaznamenanou v Erbenových Prostonárodních českých písních a říkadlech (ve vydání J. Horáka z r. 1939 str. 164). V Erbenově vydání není však uvedeno, že jde o píseň pocházející z Táborska. Její text zní takto:

Čekala jsem, nespala jsem
do půl jedné hodiny:
toho jsem se nenadála,
že mi přijdou noviny!
Ty hodiny pěkně jdou
pořád jedna za druhou:
toho jsem se nenadála,
že mi chlapce odvedou!

Ach hodiny roztomily!
proč jste tak krátký byly,
že jste mě s mým nejmilejším
tak brzy rozloučily,
rozloučily ve světě —
více nás nesvedete:
což vy moje černé oči
dlouho plakat budete!

Str. 154 5. (Motiv italský.) — Lumír 1879 s titulem *Poádek — konec*. V obsahu 1. a 2. vyd. titul: *Kdy láska přilétá*. Rkp. z redakčního archivu Lumíra (r).

Str. 155 6. Podzim je zde. — Květy 1879 s titulem *Podzim*. V obsahu 1. a 2. vyd. titul: *Byl jsem já mlád?* — 13 Zimavá třesoucí] Zimavá, třesoucí *K*; 14/15 tvář. Já] tvář — já *K*.

Str. 156 7. Že šedivím, praví váš veselý smích? — Lumír 1879 s titulem *Poslouklo!* V obsahu 1. a 2. vyd. titul: *Že šedivím?* — 11 z půlnoční druhé] z půlnoční, druhé *L*.

Str. 157 8. Chtěl věčně bych být jen jak podzimek. — Světozor 1879 v cyklu *Podzim*. — 1 jak] jako *S*; 5,25 hvizdne si] hvizdne si *S*; 27 vymknuv] vyrav *S*; 30 svou dívoce nezdolnou silou —] svou nezdolně dívočkou silou — *S*.

Str. 159 9. Však nechtěl bych být jak ten podzimek. — Světozor 1879 v cyklu *Podzim*. — 11 vyschlá] suchá *S*; 12 se tluče] se flandá *S*; 16 je vášeň ta jenom] je vášeň ta — jenom *S*; 20 jakby] jako *S*.

Str. 160 10. „Jeď!“ — „Kam?“ — Lumír 1880 s titulem *Vyběžka*. V obsahu 1. a 2. vyd. titul: *Jen z města ven!* — 12 ne, ne —] ne ne — *L*.

Str. 161 11. „Pojď — pojď!“ — Zlatá Praha 1884 s titulem *Prastý motiv (Podzimní)*. V Prostých motivech otištěno teprve v 2. vydání. Rkp. v *AV*. Podrobnější výklad o okolnostech vzniku této básně viz na str. 374. — 1 ve výši kdes volá] na výši kdos volá, *ZP*; 3 rozhlídl se:] rozhlídl se: *ZP*; 3 vrátka *ZP*] vrátka, *AV*] vrátka 2; 7 vždyť] (již) vždyť *AV*; 13 Je pravda!] Je pravda. *ZP*; 14/15 lem: zde] lem? *Zde ZP*; 15 pahrbeček] pahrbeček, *ZP*.

Str. 163 ZIMNI

Str. 165 1. Své čelo mi do okna vlačila. — V obsahu 1. a 2. vyd. titul: *Zima, ta paní zlá*. — 3 zimu, tu podle titulu v 2 a 1] zimu tu 2, 1; 10 šije — podle 1 a analogie jinde] šije — 2.

Str. 166 2. (Marii.) — Lumír 1879 s titulem *Motiv zimní*. V obsahu 1. a 2. vyd. titul: *Ledový květ*. — 6,12 čistoučký] čistoučký *L*.

Str. 167 3. (Motiv národní.) — Lumír 1879 s titulem *Motiv Itédrovečerní*. V obsahu 1. a 2. vyd. titul: *Aby tři králové věděli*. — 3 lán] lan 1, *L*.

Str. 168 4. V očích mně cos světélkuje. — V obsahu 1. a 2. vyd. titul: *Mládí, bujná upomínka*. — 28 v myšlénkách podle 1 a analogie] v myšlénkách 2.

Str. 170 5. Přec jen jsem kdysi hlavu sklonil v smutku. — Květy 1882 v oddíle *Podzim — Zima*. Rkp. v redakčním archivu *Květů (r)*. V obsahu 1. a 2. vyd. titul: *O modré chrpě*. — 16 zaplakati —] zaplakati? — *K, r*.

Str. 171 6. Tak zvolna — tak smutně — tak sám a sám. — Květy 1882 v oddílu *Podzim — Zima*. Rkp. určený pro tisk v *Kvĕtech*, pův. v redakčním archivu *Květů*, nyní v soukromém majetku; foto-

kopie v literárním archivu Nár. musea (*r*). V obsahu 1. a 2. vyd. titul: *Tak sám a sám*.

Str. 174 9. Jesenní kraj jsem. — Květy 1879 s titulem *Sbobem!* V obsahu 1. a 2. vyd. titul: *Znavený po bujném, širodném létu*. — 3 chmúra] chmúra *K*.

Str. 176 11. Předě dvorem stará vrba. — Květy 1879 s titulem *Stará vrba*. — 1 vrba,] vrba *K*.

Str. 177 12. Řekla vlna k sestře vlně. — Švanda dudák 1886. Rkp. z redakčního archivu Švandy dudáka (*r*; faksimile otištěno v tisku Sirotám příbramským, Praha 1892, str. 3) a v *AV*. V Prostých motivech otištěno teprve ve 2. vydání. V obsahu titul: „*Jdem všechny*“ — 3 ku dni] ke dni *ŠD*; 7 si někde hnízdim,] se někde vhnízdim, *ŠD*, *r*] se někde vhnízdim, 2. *verse*: si někde hnízdim, *AV*; 12 jdem všechny *podle AV a titulu v 2*] jdou všechny 2, *ŠD*, *r*] jdou všechny 2. *verse*: jdem všechny *AV*.

Str. 178 13. Liják se v okna boží. — Lumír 1880 s titulem *Noční lampa*.

Str. 181 DODATKY K PROSTÝM MOTIVŮM

V tomto oddíle uveřejňujeme ty básně Nerudovy intimní lyriky, které vznikaly v souvislosti s Prostými motivy. Patří sem především básně *Mládenecká*, která vznikla v roce 1879 a nebyla pojata do 1. vydání Prostých motivů. Pak sem patří básně, které vznikly před 2. vydáním, ale z různých důvodů nebyly do druhého vydání zařazeny (cyklus básní věnovaných *Boženě Vlachové* a básně *Jarní*). Konečně sem patří dvě básně, které byly uveřejněny v r. 1890, každá s titulem *Prostý motiv* (Smrt zvoní: „Na vůz! Čas je — čas!“ a Sluníčko, ještě jen jednou tak poskoč si). Obě básně jsou zapsány i v *AV*, nevznikaly tedy jen na okraji Prostých motivů, ale tvořily materiál pro vydání třetí, obrážely skloněk básníkovy života, docelovaly torso, jimž byly v očích básníkových Prosté motivy v 1. vydání. Ideově pak dotvářejí přímo smysl Prostých motivů. Je v nich schopnost pohledět nebojácně ve tvář smrti a přitom v následující apostrofě sluníčka i schopnost připomínat si život v jeho plné síle a kráse. Proto mají obě básně zvláštní místo ve vztahu k celé sbírce. O první z těchto básní si to uvědomoval již Ignát Herrmann, který ji zařadil přímo do Prostých motivů jako 15. básně *Zimní*. Tento postup novější editoři odmítali. Materiál rukopisný v *AV* (viz zde na str. 375) svědčí však o tom, že Neruda sám přemýšlel o začlenění obou básní do Prostých motivů, první tam označil jako *Zimní* a druhou jako *Podzimní* (s těmito tituly otiskujeme obě básně i zde). Domníváme se proto, že budeme právi nejen celku Prostých motivů, jak jej Neruda vytvořil svým 2. vydáním, ale i úmyslům básníkovým, budeme-li vždy v čtenářských vydáních

Prostých motivů přičleňovat obě tyto básně volně za celou sbírku, aniž je číslováním spojíme přímo s cyklem básní Zimních nebo Podzimních. Tohoto způsobu jsem užil ve vydání Nerudových básní v Národní knihovně, sv. 30 (Knihy básní, Praha 1951).

Str. 181 - *Mládenecká*. Báseň je zapsána na rukopisu ukázky Prostých motivů, která vyšla 30. dubna 1879 v Lumíru. Třetí báseň této ukázky má v Lumíru titul *Mládenecká*; jde o báseň „Když nad střechou osad se zmitá bouř“, která je v 2. vydání Prostých motivů zařazena jako třetí báseň v oddílu Podzimní. Původní titul v rukopise zněl *Mládenecká* a pod titulem byly dvě básně, mimo báseň v Lumíru uveřejněnou i báseň, kterou otiskujeme zde z rukopisu (*My svobodní volní jsme jako ptáček*). Neruda zprvu uvažoval, zda by ji neměl zařadit před báseň „Když nad střechou osad se zmitá bouř“, pak se rozhodl báseň neuvěřnit vůbec, škrtl ji v rukopise tužkou, připsal příkaz pro tiskárnu *Vynechat poslední!* a opravil titul *Mládenecká* na *Mládenecká*. Otiskujeme z rukopisu chovaného v museu v Hradci Králové.

Str. 182 [*Boženě Vlachové*.] Tyto básně věnoval Neruda Boženě Vlachové, dceři brašnáře v Praze, v Jirchářích. Neruda, který za svých procházek navštěvoval obchod Boženina otce, oblíbil si v r. 1887 tuto dívku a zahrnoval ji pozornostmi, dárky a verši. Uvažoval i o možnosti sňatku. O rozchodu definitivně rozhodla událost z 18. března 1888. Když Neruda odcházel od Vlachů, uklouzl na zledovatělém chodníku a zlomil si česku v kolenně. Zranění zanechalo následky, Neruda se musel později dávat vodit, chtěl-li vycházet z domu. Dochovalo se 11 listků polotuhého papíru se zlatou ořízkou (11,6×9,1) v barvě světle šedivé, růžové, zelené, krémové (R); na každém listku je rukou Nerudovou napsána jedna báseň a každý byl označen měsícem, po případě i dnem věnování. Všechny byly z rozmezí únor – listopad 1887. Dvě z těchto básní otiskl Neruda v druhém vydání Prostých motivů, a to báseň *Co už v tom mém živobytí* (viz zde na str. 121; faksimile rukopisu otištěno v knize A. Pražáka Neruda v dopisech, 2. vyd., za str. 320) a *V březovém lese: Co vše mi vypráví ten les* (viz zde na str. 137). Tyto dvě básně zde již v cyklu básní věnovaných Boženě Vlachové nepřetiskujeme. První z nich, opatřená datem *srpen*, zařazuje se mezi druhou a třetí báseň a druhá, opatřená datem *3. října*, mezi čtvrtou a pátou báseň zde otištěného cyklu. Báseň věnovaná B. Vlachové otiskl první *Fr. Skácelík* (*Skácelík*), „Jedenáct básní Nerudových“, v beletristické příloze Času 1, 1896, str. 153 a 161, který na str. 168 téhož ročníku popsal i rukopisy. Otisk má hodně chyb a nejsou v něm uvedena data jednotlivých básní. Lépe otiskl básně i s daty *Jiří Maben* v článku Strýček Neruda, Rozhled 1911, č. 11 a 12. Otisky u *Rož* 171/176 a *Nov* 280/283 vycházejí z otisku Skácelíkova. Zde otiskujeme přímo z rukopisů, které věnovala Božena Vlachová Albertu Pražákovi.

Str. 183 Jak zlomená lilie leží tu. — 5 upíná v *R* lze čísti i upírá.

Str. 191 *Jarní*. Báseň poslal Neruda Zdeňce Šemberové 9. května 1887 s tímto vysvětlením: „Vidíte, každou chvíli mne navštěvuje jisté místo z jednoho z Vašich letošních listů, na něž se snad ještě pamatujete. Jak jste byla na hřbitově, za polozimního ještě dne, a už tu byla včelička a ssála na přinešené hyacintě — pamatujete se? To je *velmi* poetické a proto utkvělo. Také velmi hluboké! Naučení pro jednotlivce i pro celé národy, kdeže mají po spánku a mdlobě nabrat síly: v minulosti, z hrobů otců. Nemohl jsem jinak a napsal jsem to. Ovšem prostě; myšlenka ta nesnese rozvedení, nesnese kantorského vysvětlení. Kdo ku čtení má v sobě patřičnou náladu, porozumí; kdo ne, — porozumí až jindy. Příkladám ty veršičky. Vložte je laskavě do Prostých motivů co „první jarní.“ (Dopisy II, str. 414/415.) Rkp. této básně je v archivu musca ve Vysokém Mýtě (*R*), jeho faksimile je otištěno v Dopisech II, příloha 33. Mimo to existuje ještě druhý rukopis, jehož faksimile otiskl *A. Pražák* v Čase z 5. října 1912. Jde o text vložený do *AV* (viz zde na str. 375). Báseň v *AV* nemá titul na rozdíl od *R*. Jen v rohu je označení *Jarní*, ukazující, že Neruda chtěl báseň zařadit mezi jarní motivy; podle *AV* měla být zařazena jako I. nebo II. jarního cyklu. — Otisky: *Rož* 161, *Nov* 279 s titulem *První jarní*. Zde otiskujeme podle *AV*.

9 všude] ještě *R*] ještě 2. verse: všude *AV*; 11 „Ach] „Vždy *R*] („Vždy) „Ach *AV*; 12 vždy] nás *R*] (nás) vždy *AV*.

Str. 192 *Zimní* (*Smrt zvoní: „Na věz! Čas je — čas!“*). Pamětní lístek k slavnosti ve prospěch Spolku českých spisovatelů beletristů „Máj“, pořádané v Chrudimi 12. a 13. července 1890, str. 1, s titulem *Prostý motiv* (*PL*). Podle Fr. Krčmy (Nerudovy Prosté motivy, *Země* 4, č. 13, 1. června 1923, str. 177/178) získal od Nerudy báseň pro Pamětní lístek Ignát Herrmann. Neruda ji poslal Karlu Pippichovi do Chrudimě dopisem ze 7. července 1890 (*A. Pražák*, Neruda v dopisech, 2. vyd., str. 509). Rukopis básně (*r*) je uložen v Pippichově pozůstatosti v chrudimském museu (Krčmova zpráva o prodeji rukopisu není správná). Mimo to je báseň zapsána v *AV* se záhlavím *Zimní*. Ignát Herrmann začlenil tuto báseň přímo do vydání *Prostých motivů* jako 15. básně *Zimní* (*Básnické spisy* II, str. 140); *Nov* 348. Zde otiskujeme podle poslední verse *AV*. O vztahu básně k celku *Prostých motivů* viz zde na str. 381.

6 vzpírám] vzpínám *PL*, *r*] vzpínám 2. verse: vzpírám *AV*.

Str. 193 *Podzimní* (*Sluníčko, ještě jen jednou tak poskoč si*). *Lumír* 18, č. 31 (1. listopad 1890), str. 361, s titulem *Prostý motiv* (*L*). Báseň je zapsána v *AV* se záhlavím *Podzimní*? Otazník svědčí o tom, že Neruda

nebyl definitivně rozhodnut o začlenění básně, přesto však užíváme tohoto záhlaví jako titulu. Otisky: *Herrmann*, *Básnické spisy II*, str. 177, *Nov* 349. Zde otiskujeme podle poslední verše *AV*. O vztahu této básně k celku Prostých motivů viz zde na str. 381.

14 jsme tančili světem si] jsme točili světem se *L*] jsme točili světem se 2. *verse*: jsme tančili světem si *AV*.

Str. 195 ZPĚVY PÁTEČNÍ

Zpěvy páteční vyšly po smrti básníkově v r. 1896 v Praze nákladem Fr. Topiče a s ilustracemi Viktora Olivy (*ZP*). Byly vydány z podnětu Ignáta Herrmanna, který opatroval literární pozůstalost básníkovu a připravoval vydávání Nerudových spisů. Přesto, že máme dochovanu tuto Nerudovu pozůstalost a že se dochovaly i některé přípravné materiálie Ignáta Herrmanna, prvního vydavatele Nerudových spisů a Zpěvů pátečních, není snadné odpovědět na otázku, do jaké míry soubor desíti básní, který vyšel pod titulem Zpěvy páteční, představuje verše, které Neruda sám do tohoto cyklu zařadil. Za života Nerudova vyšly některé básně, které Neruda sám označoval podtitulem *Ze „Zpěvů pátečních“*. Ukázka takto pojmenovaného cyklu vyšla v dubnu r. 1882, a to tři básně, *Ecce homo*, *V zemi kalichu* a *Romance o Černém jezeře*, kterou však Neruda zařadil do svých Balad a romancí. V prosinci téhož roku vyšla opět jako ukázka ze Zpěvů pátečních báseň *Za srdcem*. V roce 1883 vyšla v červnu nová ukázka, a to *Ve lví stopě*, v listopadu téhož roku vyšla *Láska*. Další dvě básně označené jako ukázky ze Zpěvů pátečních vyšly až v lednu r. 1887, a to *Matka sedmi-bolestná* a *Anděl strážce*. Zpěvy páteční vydané r. 1896 mají deset čísel, básní uveřejněných za života Nerudova s označením Zpěvy páteční bylo však jen osm, jedna z nich byla uveřejněna v Baladách a romancích, zbývalo jich tedy jen sedm. *Ukolébavka vánoční*, uveřejněná v r. 1881, a obě příležitostné úvodní básně z Národních listů, *Moje barva červená a bílá* ze srpna r. 1883 a *Jen dál!* z počátku r. 1886, nebyly označeny při prvním otištění jako básně z cyklu Zpěvů pátečních. Vložil je do cyklu Herrmann nebo Neruda sám?

V literární pozůstalosti Nerudově je zachován dvojlist (8°) s titulem psaným tužkou a Nerudovou rukou: *Verše časové*. Do dvojlistu, který měl zřejmě funkci obalu, je vložen jediný list opět s Nerudovým tužkovým titulem *Verše časové*. Jde zřejmě o patitul. Úprava obálky i s patitulovým listem se shoduje s úpravou obálky pro materiál při přípravě rukopisu *Písní kosmických* nebo *Balad a romancí* pro tisk (viz zde str. 358). Svědčí tedy jasně o tom, že Neruda chystal sbírku *Verše časové*. Jisté světlo do věci vnáší Herrmannův přípisek na obálce psaný modrou tužkou: *Zpěvy páteční*. Herrmann tedy věděl, že Zpěvy páteční jsou ve vztahu k *Veršům časovým*, ba zdá se podle přípisů,

kteřé si dělál, aby se v materiálu vyznal, že pokládal Verše časové za totožné se Zpěvy pátečními. Nabízí se tu výklad, že znal obsah obálky a že verše, které byly v obálce, vydal pod titulem Zpěvy páteční. To by také vysvětlilo nejlépe, jak se stalo, že byly do sbírky vloženy i básně, které se nezařazují bezprostředně do ideového a thematického charakteru Zpěvů pátečních, t. j. „Moje barva červená a bílá“ a „Jen dál!“ Bylo by tedy možné si představit, že při přípravě sbírky myslel Neruda na širší titul, t. j. na Verše časové, a že původní Zpěvy páteční měly přejít do nové sbírky buď bez zvláštního titulu, nebo jako zvláštní oddíl označený titulem Zpěvy páteční.

Herrmannův materiál dovoluje nám však ještě blíže specifikovat cestu ke konečnému tvaru sbírky. Na podkladě materiálu v pozůstalosti — snad na podkladě materiálu v obálce Verše časové — udělal si Herrmann seznam básní, který označil titulem *Ze zpěvů pátečních*. Lístek se seznamem je datován: 1. 5. 1894. Bibliografický seznam čerpá zřejmě z Nerudových výstřižků jednotlivých básní. O tom svědčí, že leckde nedovede určit ročník, ačkoliv zná časopis a stránku. Lístek sloužil k tomu, aby si Herrmann učinil obraz o velikosti sbírky, proto je po straně uváděn vždy počet veršů. Na lístku byly původně uvedeny tyto básně:

Matka sedmibolestná
 Anděl strážce
 Ecce homo!
 V zemi kalichu
 Ukolébavka vánoční
 Za srdcem!
 Láska
 Moje barva červená a bílá

Dodatečně bylo tužkou připsáno *Jen dál!* Těchto devět básní ve stejném pořádku najdeme sepsáno ještě na jednom nedatovaném listu. Zdá se tedy, že „Jen dál!“ bylo přiřčeno Herrmannem k materiálu, který jako hotový celek byl již v pozůstalosti Nerudově. První list má však ještě další změny prováděné modrou tužkou. Modrou tužkou je připsána báseň *Ve lví stopě* a je zařazena na místo deváté před básně „Jen dál!“ Text této básně dostal Herrmann od pana R. z Prahy XII, který jej opsal z Ruchu a zaslal jej Herrmannovi s dopisem z 22. května 1894. Zároveň se zařazením této poslední básně připsal Herrmann modrou tužkou k jednotlivým básním římské číslice označující definitivní pořad ve vydané sbírce Zpěvů pátečních z r. 1896.

Na toto definitivní seřazení básní měl vliv *Jaroslav Vrchlický*, jemuž Herrmann celý cyklus zaslal. V Ústavu pro českou literaturu ČSAV je uchován — v pozůstalosti Vrchlického — dopis Ignáta Herrmanna z 4. července 1895, v němž Vrchlickému děkuje „za vzácné opisy

Nerudových Zpěvů pátečních“ a v němž mu oznamuje, že mu „pošle ku posouzení“ „ostatní básně, do vydaných sbírek nepojaté“. Vrchlický také zaznamenal úvahy, které vedly vydavatele k definitivnímu seřazení básní celého cyklu. V článku O poesii Jana Nerudy, uveřejněném ve formě úvodu k I. dílu Sebraných spisů Jana Nerudy a psaném v únoru 1896, Vrchlický vyslovil přesvědčení, že láska Nerudova, jak ji známe z jeho básně „Láska“, nemohla ustrnouti v zoufalé bolesti. „Taková láska je nutně silná a činorodá. Myslím si, že měla kniha Nerudova míti vlastně cykly dva: první opravdové, vážné, hluboké Zpěvy páteční, jejichž velebné intonace zaznívají k nám z kusů posud rozebranych, druhý zpěvy klidu a mužné síly, čerpané právě z této lásky k vlasti a národu, Zpěvy Bílé soboty, plné slavnostní veleby a jásavého triumfu. Tomu nasvědčují dva kusy, z nichž jeden jsme položili v čelo („Moje barva červená a bílá“), druhý na konec cyklu zbylého (Jen dál!).“ (Str. XXXII–XXXIII.) Vrchlický také vykládá, proč použili obou básní, které nebyly Nerudou nikdy označeny jako „zpěvy páteční“, jako básní rámcových. Vrchlickému se zdálo, že Neruda ještě dost nepropracoval básně, které by umožňovaly přechod mezi oběma předpokládanými cykly, zachycujícími jednak tragiku českého osudu, jednak výraz jásavého triumfu. „Tento kontrast mezi vlastní dolorosou, ušlapanou a trpící, ku vlasti radostné a vítězíci měl býti překlenut, vyrovnán a zdůvodněn. Snad jen dvě čísla tvoří zde začátek přechodu, ona znamenitá ‚Ve lví stopě‘ a ‚Láska‘. Myslím jen, že z lásky a z vědomí síly vlastní lze vzkřísiti i světy zapadlé a ztroskotané. Ta čísla, která měla státí mezi tím, nám scházejí. Byla by musela uzrávatí pomalu v duši básníkově, jako pomalu rostla i tato.“ (Str. XXXIV.) Vrchlický ovšem neznal báseň *Ku vzkříšení!* z r. 1883, která onen přechod umožňuje, ale je to opět báseň, kterou Neruda sám nezařazoval mezi Zpěvy páteční. Zde připomenutý materiál i úvahy Vrchlického potvrzují, zdá se, naši domněnku, že se Neruda rozhodl pro širší titul *Verše časové* a že Zpěvy páteční, omezené ovšem jen na cyklus vlastní trpící, měly tvořit jen část této širše pojaté sbírky.

Někteří vydavatelé (vycházejíce z podnětu *St. Součka* v článku Nerudovy básně „Se srdcem rekovým“ a „Za srdcem“, *Pedagogické rozhledy* 31, 1921, str. 321/343) pokoušeli se realizovat pozorování Vrchlického o Zpěvech pátečních a Zpěvech Bílé soboty novým uspořádáním básní Zpěvů pátečních, přiřazující k nim i další básně, t. j. báseň *Ku vzkříšení!*, znova objevenou Arne Novákem v r. 1922, a *Staroměstskou věž*. Tak *Fr. Tichý* v bibliofilském vydání Zpěvů pátečních z r. 1935 a důsledněji *Miloslav Novotný* (v edici *Blaník*, sv. 6, Praha 1937), který přímo užil i titulu Zpěvy Bílé soboty k osamocení druhého cyklu básní, zahájeného básní „Ku vzkříšení!“ *Karel Polák* v studii *Nerudovy Zpěvy páteční*, komposice a idea díla (27. roční zpráva Veřejné obchodní školy v Praze XI - Žižkově za školní rok 1937–1938) chtěl ještě důsledněji uplatnit v komposici sbírky symbo-

liku církevních svátků tím, že přiřazoval k oběma uvedeným cyklům ještě cyklus svatodušní, odvolává se po *Václavu Zidovi* (Zpěvy páteční, Praha 1925, str. 15) na časté Nerudovy výroky o svatodušních svátcích národa.

Naše vydání nenásleduje příkladu těchto editorů a komentátorů díla Nerudova. I když jejich úvahy jsou v mnohém oprávněné, přece nejsou prosty subjektivismu a nevyplývá z nich takové řešení, které by bylo jediné možné. Materiál ukazuje, že si Neruda představoval věc pravděpodobně trochu jinak. Nebylo by však také účelné, abych zde rekonstruoval Verše časové se Zpěvy pátečními jako s jedním cyklem těchto veršů. Ani tu neposkytuje materiál dosti jasnou představu o charakteru zamýšlené sbírky. Mimo to se Zpěvy páteční v edici z r. 1896 a v uspořádání Vrchlického staly pevnou součástí naší literární tradice, takže nepokládám za účelné rušit nebo měnit tento celek bez vážných důvodů. Ostatně uspořádání veršů v tomto celku není špatné. Rámcové básně jasně odhalují v plném pathosu obsah vlastenectví Nerudova i jeho bojové výzvy, zatím co ostatní básně sbírky zobrazují tragiku národního osudu, sílu národních dějin i subjektivní zdroje básnickových citů k vlasti. Doporučovali bychom však, aby ke všem běžným čtenářským vydáním Zpěvů pátečních byla připojována vždy volně za sbírku ještě báseň *Ku vzkříšení!*, kterou vydavatelé neznali v r. 1896 a kterou Herrmann a Rožek z neznámých důvodů neotiskli, ačkoliv byli na ni upozorněni v r. 1907 a ačkoliv v pozůstalosti Nerudově je dochován opis básně s vlastnoručními korekturami Nerudovými. V tomto smyslu byla tato báseň připojena za sbírku v mém vydání Zpěvů pátečních v Národní knihovně (Knihy básní, Praha 1951).

V přítomném vydání v Knihovně klasiků, které má povahu vydání kritického, zařazujeme báseň „Ku vzkříšení“ i báseň „Staroměstská věž“ mezi *Dodatky ke Zpěvům pátečním*, kam jsme shromáždili i jiné básně ze sklonku Nerudova života, jejichž vedoucí ideou je láska k vlasti a k jejímu lidu a které dokreslují Nerudovo úsilí o umělecké zobrazení této ideje, jak je známe ze Zpěvů pátečních.

Sledující zde genesi Zpěvů pátečních, nemůžeme vedle uvedených vnějších dokladů nepřihlížet k vlastním objektivním i subjektivním zdrojům jejich vzniku, t. j. k situaci národně osvobozenského hnutí v letech osmdesátých a k tomu, jak tuto situaci Neruda prožíval. Nelze zde ovšem vypočítat všechny doklady přispívající k osvětlení těchto základů Zpěvů pátečních. Shromáždil je již *Albert Pražák* v předmluvě k německému překladu Zpěvů pátečních, *Freitagsgesänge* (Drážďany a Lipsko 1913) a *V. Zid* v předmluvě k vydání Zpěvů pátečních z r. 1925; zde se spokojíme jen několika doklady, které typicky ilustrují společensky i subjektivně dané zdroje celkové koncepce Zpěvů pátečních.

Mnoho dokladů svědčí o tom, jak Neruda v letech osmdesátých trpěl neúspěchy národně osvobozenského boje. Jeho osamocenost životní,

jeho nemoci, roztrpčenost z nedostatečného uznání jeho práce, to vše subjektivně jen dotvrzuje jeho základní pocit úzkosti o osud národa a pocit nespokojenosti s neúspěchem české věci národní. Odhaluje to Nerudův dopis V. K. Šemberovi z března 1880, který výslovně slučuje subjektivní zájem Nerudův s osudem české věci: „Bože můj, já měl tak málo radosti, tak málo šťastných zcela chvil. Když se dívám na vás téměř všechny ostatní, připadám si co trhan. Lásky ženské — mimo matčinu jsem ji téměř nepoznal! Moje vzpomínky jsou hluchy. Potěšení z práce? Ano, těšila mne práce — ale to stále dupání po všech květech ducha i srdce mého a pak ten bolestný, doufám ovšem že jen dočasný neúspěch naší věci — Ty víš, jak s ní souvisím celou duší svou! Ten neúspěch mně podráždil všechny kroky, protrpčil veškerý život, vzal všechnu chuť.“ (Dopisy II, str. 256.) Je třeba mít na mysli tuto výchozí situaci, abychom porozuměli i Nerudovi-báсниkovu, který na ni odpovídá Zpěvy pátečními. V této zpovědi jsou i zárodky subjektivní noty ve Zpěvech pátečních, zárodky jeho „Lásky“ i „Anděla strážce“.

Nerudovo zklamání z českých politiků, kteří od r. 1879 opustili pasivní resistenci a podporovali na říšské radě Taaffovo reakční ministerstvo, aniž dovedli v nové situaci nějak důrazně hájit národní české zájmy, vědomí neschopnosti politických vůdců (Sladkovský, který zemřel v r. 1880, byl poslední z politiků, který byl u Nerudy spjat s představou muže, srov. Nár. listy ze 7. 3. a ze 14. 3. 1880), vědomí, že opouštějí posice národní hrdosti a zájmy národa a jeho lidu, přivádělo Nerudu k přesvědčení, že nelze spoléhat v národně osvobozen-ském boji na politickou práci buržoasie. Připomeňme Nerudovu sarkastickou rekapitulaci činnosti českých poslanců v letech osmdesátých v Nár. listech 27. února 1887, která ilustruje, jak se Neruda vnitřně rozešel s politickou složkou národního boje a jak ho zkušenost naučila jí pohrdat: „Neočekávali jsme sice od nich hned od prvopočátku niče-ho, praniče-ho, musíme ale spravedlivě vyznat, že oni naše nejmělejší naděje ještě překonali! Neočekávali jsme totiž, že něco doopravdy provedou — kdepak! —, ale báli jsme se, že svou úlohu budou alespoň chtít až příliš přirozeně *zabrát*, tak přirozeně, že by se naposledy divákům doopravdy zdálo, nám že Čechům *zdálež* něco na tom, klade-li nás svět na roveň na př. Němcům a Maďarům. Zaplat pánbůh, je po strachu!“ „Povídám, kdyby Němci *chtěli* zákona, abychom my Češi *přestali*, zákon by *byl*. *Naši* by neměli praniče-ho proti němu. A český národ by *našim* praniče-ho proto neřek. Ono je mu teď už všechno jedno — klasický národ! Nechci vzbudit podezření, že z jakési opičí lásky nebo z čeho národu lichotím; ale on mně věru připadá jako v Bidpajově bajce ten *bulíček pěkný*, kterému dali do nosu železný kruh a vedou ho teď k vodě, *kde je nejhloub*. Jak povídám, já nechci lichotit — vždyť patřím k tomu národu také já sám a samochvála není pěkná. Také není konečně to porovnání s jakýmkoli tvorem, který ještě

se hýbe a jde, ani případně; my už se nehýbeme: my ležíme a spíme.“ Tak vypadal osud českého národa a jeho národně osvobozenického boje, jakmile se na něj Neruda díval s hlediska „akcí“ soudobé buržoasní politiky. Tato situace jej nutí k tomu, aby neposuzoval národně osvobozenický boj bez obav. Nelze spoléhat na to, že orgány soudobé české politiky budou schopny tento boj zajistit. Je třeba se proto obrátit k národu, k lidu, burcovat veřejné mínění, aby si uvědomilo tragické rysy v soudobé situaci (srov. i báseň *1886* a poznámky k ní zde na str. 398) a aby z toho vyvodilo závěry. To je aktuálně politický základ *Zpěvů pátečních*.

Ve shodě s tímto aktuálně politickým vztahem Nerudovým k osudu národa se vytvářejí základní kontury uměleckého obrazu *Zpěvů pátečních*. Neruda chtěl zobrazit pocity toho, kdo si uvědomuje tragické rysy národní české situace, nechtěl zastírat utrpení národa poniženého a opuštěného. Již to vysvětluje užití mesiánského motivu jako symbolu. Symbol tohoto utrpení byl při charakteru soudobé výchovy obecně znám, byl všem srozumitelný; nadto odpovídal dobře záměru Nerudovu, nebyl jen tragický, choval v sobě i představu vykříšení a vykoupění.

Je třeba, abychom ještě připomněli doklady svědčící o tom, odkud Neruda čerpal své naděje na vykoupění. Právě v okamžiku ponižení národa si Neruda uvědomuje sílu, jež je uložena v slavné historii českého lidu. Máme doklady, které ukazují, jak Neruda v osmdesátých letech zdůrazňuje historismus, nutnost čerpat z dějin sílu i poučení pro přítomnost. „Propadla se náhle ta celá slavná naše minulost, jsou rázem zapomenuty ty neskonale, neslýchané oběti, které náš národ přinesl celému lidstvu?“, tuto otázku adresoval Neruda r. 1880 (NL ze 14. března) německým spisovatelům z českých zemí a ve *Zpěvech pátečních* pokládá za svou povinnost připomínat „lvi stopu“ českých dějin, jež zavazuje i přítomnost. A proti nemožnosti soudobých politiků stává Neruda viru v český lid. Právě z osmdesátých let pochází většina jeho projevů zdůrazňujících, že z lidu a z jeho práce vzešlo vše, „čimkolí se český národ v dějinách proslavil“ (NL z 16. května 1886). R. 1883 (NL z 28. dubna) mluví o nezvratné pravdě, že „český národ bude jen tím, čím sám sebe udělá. Mecenášství, protekce mocných šlechticů a bohatých pánů nemají pro něj *ceny prázdny*, shora dolů nekyne mu žádná spása, český národ vzroste jen a jen *zdola naboru*. Jako dosud rostl, jako roste vše na světě: *přirozeně*“. Proti tendencím ohlížet se po pomoci jinde klade Neruda důraz na vlastní národní sílu a na osobní statečnost. 12. ledna 1885 psal V. K. Šemberovi: „Jeden pán z Vídně, nejmenovaný Čech, [mi vlepil] serii impertinencí, že jsem prý ‚hotov‘. Ten osel; kdybych měl jen trochu klidu, teď je právě příležitost ukázat zuby. Rozvrzanějších poměrů snad ještě nebylo od let šedesátých, a kdo by řekl teď něco skutečně zralého, měl by zaplápánbůh a celé obecenstvo na své straně. Rozvrzanost politická, sociální, literární, ve všech směrech.“

(Dopisy II, str. 374.) To vysvětluje, že i Zpěvy páteční, ačkoliv připomínají národní utrpení, jsou pobídkou k činu, výzvou k cestě kupředu (Jen dál!), výzvou k osobní statečnosti (Za srdcem).

Tyto zde připomenuté doklady ukazují, jak Zpěvy páteční vyrůstají ze vztahu k aktuální situaci národně osvobozeneckého boje. Zbývá ještě, abychom připomněli doklady, které dokreslují, jak Neruda v básních Zpěvů pátečních uvědoměle usiloval o nejvyšší uměleckou dokonalost a srozumitelnost. Svědčí o tom jeho dopisy psané Juliu Grégovi. Tam máme doklady o tom, jak se Neruda promyšleně chystal ke své básni „Jen dál!“ (viz zde na str. 394). Když pak Grégr v lednu 1887 vyzval Nerudu k účasti při realizaci jeho záměru uveřejňovat v nedělních Národních listech časové básně, odpovídal Neruda brzy po uveřejnění posledních dvou ukázek Zpěvů pátečních, t. j. „Matky sedmibolestné“ a „Anděla strážce“, dopisem z 5. ledna takto: „Jenže já píšu pomalu takové věci. Když mne myšlenka nechytne tak, že mnou zarepetá, nemohu s ní kupředu. Také jsem sám příliš resignován a musím dát pozor, abych tím neublížil. A pak, když mám dobrou myšlenku, čekám, až mi dozraje dobrá také forma. Nenávídím při podobných věcech nynější strojenou formu; dle mého musí básni, hlavně časové, rozumět *každý, kdo vůbec listí umí*. Ta forma populární je ale těžká, zdlouha se rodící, zdlouha. Ostatně, vždyť se jedná jen o dvě tři věci do roka (?), a těch snad dovedu tak, aby byly zcela svoje. Psát veršované lokálky bych arci nedovedl vůbec.“

Rukopisy. Jednotlivé „zpěvy páteční“ známe z časopiseckých otisků, většinu však i z rukopisů. Jsou známy rukopisy všech básní Zpěvů pátečních, s výjimkou „Moje barva červená a bílá“ a „Jen dál!“ Všechny tyto rukopisy jsou nyní přístupné ve faksimilech uveřejněných Miloslavem Novotným v edici: Jan Neruda, Zpěvy páteční. Faksimile dochovaných rukopisů, Praha 1954. Základní texty těchto rukopisů shodují se většinou s časopiseckým otiskem. Některé z nich obsahují však dodatečné opravy Nerudovy, dosvědčující, že Neruda na nich pracoval i později. Vydavatelé Zpěvů pátečních v r. 1896 vycházeli z časopiseckých otisků, a ne z rukopisů. V tomto kritickém vydání otiskujeme texty, pokud máme k tomu materiál, z rukopisů a zachycujeme i poslední úpravy Nerudovy. Rukopisný materiál je u každé básně jiné povahy, a proto v edičním aparátu u každé básně uvádíme postup při zpracovávání textu. V edičním aparátu přihlížíme i k textu 1. vydání Zpěvů pátečních (ZP), i když nevyšel z ruky autorovy.

Str. 197 „*Moje barva červená a bílá*“. Národní listy 26. srpna 1883 (NL). Toho dne se konala v Kutné Hoře velká národní slavnost odhalení pomníku Havlíčkovi za účasti 50 000 lidí. Titul je vzat z Havlíčkovy básně *Moje píseň*:

Přislibujte si mně,
 poroučejte si mně,
 vyhrožujte si mně,
 přece zrádcem nebudu!
 Moje barva červená a bílá,
 dědictví mé poctivost a síla —

(Básnické dílo v Nár. knihovně, 2. vyd., 1951, str. 163.)

M. Novotný otiskl (v úvodu k edici faksimilií Nerudových Zpěvů pátečních, Praha 1954) výňatek z Nerudovy odpovědi Spolku pro zbudování pomníku Karla Havlíčka v Kutné Hoře na projev diků za básně „Moje barva červená a bílá“. V tomto dopise z 8. září 1883 Neruda říká: „... ovšem ale nemožu přijmout laskavých diků Vašich za těch několik skromných veršů svých. Kam bychom s tlumeným českým citem svým došli, kdybychom nemohli alespoň někdy nechat mu vytrysknout; je to úleva, již potřebuje srdce naše, a srdce je vděčno těm, již mu poskytli příležitosti k úlevě té!“

12 sklesla! — — *NL*] klesla! — — *ZP*; 31 věští *NL*] věští *ZP*; 42 buď v ní bílou jitřenkou *NL*] buď v ní jitřenkou *ZP*.

Str. 199 *Anděl strážce*. Květy 9, první pololetí (leden 1887), str. 20/21, jako 2. (poslední) básně ukázkového cyklu *Ze Zpěvů pátečních (K)*. Ukázkou slíbil Neruda Sv. Čechovi pro Květy dopisem ze dne 3. prosince 1886: „Pošlu Vám tedy s neděle dva malé kousky ze Zpěvů pátečních.“ 6. prosince odeslal „ten příspěveček malý“, t. j. „Matku sedmibolestnou“ a „Anděla strážce“, prosil „o přísnou korekturu písmen i interpunkce“ a o dva exempláře vývěsního archu nebo aspoň o dva kartáčové otisky: „Nemámť opisu a sezení u psacího stolku je pro mne největší právě obtíž.“ (A. Pražák, Neruda v dopisech, 2. vyd., str. 484.) Rukopis celé ukázky (1 dvojlíst, 4°) se dochoval v redakčním archivu Květů v Literárním archivu (*RH*). Má zcela zvláštní charakter. První část rukopisu je zapsána rukou Herrmannovou (Matka sedmibolestná). Na druhém listu (3. stránce), hned za textem zapsaným Herrmannem, následuje „Anděl strážce“ zapsaný přímo Nerudou. Titul ukázky *Ze Zpěvů pátečních* je zapsán Herrmannem, ale dodatečně vsunutý podtitul *Od Jana Nerudy* byl tam vepsán opět přímo rukou Nerudovou.

7 škrvnitého *K*, *RH*] škrvnitého *ZP*; 16 popřít nechceš *K*, *RH*] nechceš popřít *ZP*; 28 srazem *K*, *RH*] srazem *ZP*.

Str. 200 *Matka sedmibolestná*. Květy 9, první pololetí (leden 1887), str. 20, jako 1. básně cyklu *Ze Zpěvů pátečních (K)*. Mimo rukopis *RH*, psaný rukou Herrmannovou, z něhož se sázela celá ukázka v Květech (viz o tom více v poznámkách k předcházející básni „Anděl strážce“), existuje ještě rukopis psaný přímo rukou Nerudovou (*R*). Majitel rukopisu mi není znám, v Literárním archivu je uložena jen jeho fotokopie.

R má nadpis *Ze Zpěvů pátečních*, jde tedy zřejmě o text určený původně pro *Květy*; zdá se, že si Neruda chtěl rukopis schovat, proto jej dal pravděpodobně přepsat Herrmannovi a dodatečně připsal „Anděla strážce“. Tak vznikl *RH*.

1 stínu, *ZP, K, RH*] stínu *R*; 5 syn, matka *ZP*] syn matka *K, R, RH*; 21 pohledněte, *K, R, RH*] pohlédněte, *ZP*; 22 roveň *R, RH*] roven *ZP, K*.

Str. 201 *Ecce homo*. *Květy* 4, první pololetí (duben 1882), str. 432/433, jako první báseň cyklu *Z veršů Jana Nerudy. Ze Zpěvů pátečních (K)*. Rkp. inkoustem psaný na čtverečkovaném papíře, dvojlist (8°), s označením (tužkou) *I* a nahoře *Ze Zpěvů pátečních (r)*. Jinak bez titulu. Dodatečně opravy tužkou (rukou Nerudovou), zřejmě po časopiseckém otisku. Tyto opravy tvoří s příslušným textem původního rukopisu druhou verzi rukopisu (*r¹*). Základem našeho otisku je *r¹*, v různočtení zachycujeme však i *r*. Mimo to je v archivu *Květů* opis cizí rukou s Nerudovými opravami chyb opisovačových (2 listy, 4°, modrý papír), zřejmě podklad pro tisk v *K* (*RO*, shodný s *K* mimo verš 40, proto kromě verše 40 v aparátu neuvádíme).

13, 14 jmenu *K, r, r¹*] jménu *ZP*; 16 *v r* původně: křeč svírá prsa mi a hlava hučí, *pak*: křeč prsa svírá, hlava divě hučí, *končné zvlust*: křeč prsa svírá mi a hlava hučí,; 17 ret chvějný zašepotal] ret (zachvěl se a zaš) chvějný zašepotal *r*; 27 *v r* původně: a cítím kamenitou tíži podnes bolu, *pak*: a cítím podnes kamenitou tíži bolu; 29 zahvizd *r, r¹*] zahvizd *ZP, K*; 32 svedla. *r¹*] svedla! *ZP, K, r*; 33 míru! *r¹*] míru — *ZP, K, r*; 34 Zas znovu náhle rozlehly se bouře, *r¹*] zas náhle rozlehly se kolem bouře, *ZP, K, r*; 37 víru — — *r¹*] víru — *ZP, K, r*; 38 A přece ještě jednou upomínka *r¹*] A přece zase upomínka *ZP, K, r*; 40 ještě znovu *r¹*] znovu *ZP, K, r*] znova *RO*; 42 odevřené, *K, r, r¹*] otevřené, *ZP*; 43 zmladlý *K, r, r¹*] zmládlý *ZP*; 47 nevynes] nevynes, *r¹*] nevynes: *ZP, K, r*; 48 než: „*Ecce r¹*] než „*Ecce ZP, K, r*.

Str. 203 *V zemi kalichu*. *Květy* 4, 1. pololetí (duben 1882), str. 433, jako druhá báseň cyklu *Z veršů Jana Nerudy. Ze Zpěvů pátečních (K)*. Rkp. tužkou psaný na modrém papíru (1 list, 4°) s římskou dvojkou *II* (jako v *K*), ale bez titulu, zřejmě však text, který sloužil za podklad při přípravě časopiseckého otisku (*r*). Na zadní straně rukou Nerudovou: *Z (básní) veršů Jana Nerudy*. Ve skutečnosti se však sázelo z opisu psaného cizí rukou (*RO*). Zachoval se v archivu *Květů* (1 list, 4°, modrý papír); titul je psán tužkou a rukou Nerudovou.

6 širý *r, RO*] širý *ZP, K*; 18 znovu *K, r, RO*] znova *ZP*; 19 Ach vždyť *r, RO*] Ach, vždyť *ZP, K*.

Str. 204 *Ukolébavka vánoční*. *Lumír* 9, č. 35 (20. prosince 1881), str. 545 (*L*). Rkp. na čtverečkovaném papíře (1 list, 8°), inkoustem psaný, titul v závorce (*r*). Vnější úprava svědčí o tom, že *r* bylo při-

pravováno pro nějaký knižní soubor, buď pro Balady a romance, nebo pro Verše časové. Je však z doby před otištěním v Lumíru. V *r* je po straně ještě jedna dodatečná změna tužkou (*r*¹) z doby po otištění v Lumíru, kterou přijímám.

3 uloží tě — *L*, *ZP*] uložili tě — *r*; 4 ach tolikrát *r*] ach, kolikrát *L*, *ZP*; 5 zas *r*¹] vždy *L*, *r*, *ZP*; 15/16 mili: té cesty *ZP*, *L*] mili (,) (—): (a) té cesty *r*; 16 ku spasení, *L*, *ZP*] ku spasení *r*.

Str. 205 *Za srdcem!* Lumír 11, č. 1 (23. prosince 1882), str. 9, s podtitulem: *Ze Zpěvů pátečních Jana Nerudy (L)*. V *L* pod čarou poznámka: „Rytíř Douglas vezl srdce Robertovo do Svaté země. Cestou utkal se v boj se Saracény a jsa jimi tísněn vrhl skřínku s Robertovým srdcem daleko mezi nepřátele, aby, pustiv se za ní se svými, měl k hrdinnosti pobídku ještě větší.“ Toto thema zpracoval Neruda již v roce 1868 v básni *Se srdcem rekovým* (Básně I, str. 151). Obě básně rozebral i s hlediska látkového *St. Souček* v článku Nerudovy básně „Se srdcem rekovým“ a „Za srdcem“ v *Pedagogických rozhledech* 31, 1921, str. 321/343. Rkp. na čtverečkovaném papíře (1 list, 8°), inkoustem psaný, bez titulu (*r*). V *r* dodatečné opravy tužkou, vzniklé po časopiseckém otisku (*r*¹). Otiskujeme podle *r* s opravami *r*¹.

3/4 věk tam *ZP*, *L*, *r*¹] věk, tam *r*; 5 nuž za ním, *r*] nuž, za ním, *ZP*, *L*; 9 paží *r*] paží *ZP*, *L*; 9 vřelé *ZP*, *r*] vřelé, *L*; 10 cele! *L*, *r*] celé! *ZP*; 13 tvá lice *L*, *r*] tvé lice *ZP*; 16 A až je vysekáte, zas jim] A až je (Až srdce) vysekáte, zas (znov) jim *r*¹; 18 vždy tam, *r*¹] až tam, *ZP*, *L*, *r*.

Str. 206 *Láska*. Švanda dudák 2, sešit 11 (listopad 1883), str. 337/338, s podtitulem *Ze Zpěvů pátečních od Jana Nerudy (ŠD)*. V *ŠD* pod čarou poznámka: „Snad není třeba zvláště teprv podotýkati, že z třetího odverší básně této vyznívá píseň národní.“ Rkp. dvojlíst (4°) na modrém papíru, zřejmě podklad pro časopisecký otisk (*r*); byl již často faksimilován. Tento rukopis, pocházející zcela zřejmě z Herrmannova odkazu (byl redaktorem Švandy dudáka), není totožný s rukopisem, který věnoval Neruda Ervínu Špindlerovi a který je dnes neznámý. Špindler sdělil v Podřípanu 12. července 1884, že jej dostal „na důkaz přátelství, a byl onen listek papíru . . . jediným rukopisem, jež byl Neruda kdy při sobě nosil“. Ervínu Špindlerovi řekl prý Neruda 12. května 1884, že „Lásku“ pokládá „za nejlepší báseň mezi všemi, které kdy napsal“ (Podřípan z 28. srpna 1891). Špindler otiskl „Lásku“ dvakrát, jednou v Podřípanu 12. července 1884 (*P1*), po druhé v Podřípanu 28. srpna 1891 (*P2*). *P1* má četné odchylky od *r* i *ŠD*, *P2* jich má méně. Je otázka, zakládají-li se všechny tyto odchylky na rukopise, do jaké míry vyplývají z úprav Špindlerových nebo ze sazečských chyb. Podstatná odchylka v *P1* i *P2* se týká 1. a 2. verše, kde jsou místo slovenských tvarů tvary české:

Srdce to lidské — ach jakže si pomůže? —
za zlobu může snad, za lásku nemůže!

Ostatní jsou méně podstatné, týkají se většinou interpunkce; jen ve verši 17 je v *P1* a *P2* *boroucné ulpěji* místo *bladové ulpěji* a ve v. 37 jen v *P1* *tebe však, národe* místo *tebe bych, národe*. Poslední verš je v *P1* i *P2* vysázen proloženě, rovněž slovo *všechno* je v *P1* v předposledním verši vysázeno proloženě. Otiskujeme podle *ŠD* a *r*.

4 zakvete, *ŠD*, *r*] zakvete, *ZP*; 35 měl ji *ŠD*, *r*] měl ji *ZP*; 36 všechno *ŠD*, *r*] všecko *ZP*.

Str. 208 *Ve lvi stopě*. Ruch 5, č. 16 (5. června 1883), str. 243, s podtitulem *Ze Zpívů pátečních (R)*. Rkp. na čtverečkovaném papíře (1 list, 8°), inkoustem psaný (*r*). V hořejším rohu vpravo: (*Vestigium leonis.*) V *r* dodatečné opravy tužkou, prováděné po časopiseckém otisku a svědčící o úmyslu text znovu pilovat (*r*¹). Při nové úpravě chtěl Neruda škrtnout třetí strofu, ale zdá se, že nebyl pevně rozhodnut, po straně je otazník, takže dodatečná úprava *r*¹ není zcela jasná. Činíme tedy základem této edice text v *R*, ale ve dvou případech přihlížíme k zlepšenému znění v *r*.

16 na mne, českou zemi!"] na mne českou zemi!" *ZP*, *R*, *r*; 16 *pod veršem* v *r*¹ mluvil, *snad za* by pohléd *ve verši* 15; 17 Pout tíži citíme a jsme přec na svobodě — *ZP*, *R*] (My Češi v poutech jsme) Pout tíži citíme, a přec jsme na svobodě — *r*; 21 i v ta šerá vlků našich hejna *ZP*, *R*] i v ta šakálů a vlků našich hejna *r*; 24 ku skále *R*, *r*] ke skále *ZP*; 25 Jak *ZP*, *r*] Tak *R*; 26 po širých Čechách *ZP*, *R*, *r*] v *r*¹ *po straně* 2. *verse*: po našich Čechách; 30 hrom ten ještě nevrátí se *r*] hrom ten nevrátí se *ZP*, *R*.

Str. 210 *Jen dál!* Národní listy z 1. ledna 1886 (*NL*) jako vstupní báseň k slavnostnímu číslu k 25. výročí vzniku Národních listů. — Z nedatovaného Nerudova dopisu Juliu Grégrovi víme o Nerudově úmyslu napsat úvodní báseň do slavnostního čísla: „Že bohda napíšu do slavnostního čísla sám úvodní báseň, rozumí se samo sebou. Považoval bych to za urážku, kdyby ji měl psát jiný. Vždyť s listem srostly všechny moje myšlenky a city!“ 9. listopadu 1885 potvrdil Neruda Grégrovi svůj úmysl: „Dá-li pánbůh zdraví, napíšu Ti báseň a feuilleton a vzpomínku a všechno, co chceš.“ Vzpomínka měla titul „Hřbitůvek Národních listů“ a připomínala jména zemřelých spolupracovníků Nár. listů. Feuilleton s titulem „1886“ má charakter žertovného feuilletonu novoročního a byl spjat s jubileem Národních listů jen první větou. V témže dopise Neruda rozvinul i svou představu o rázu slavnostních příspěvků: „Pročpak má ta báseň být už 20. pros.? Někdy je den dobrý, a začne-li se tisknout 28. pros., je snad také času dost. Nebývá dobře takové slavnostní číslo přecpat předčasně; mnohá dobrá věc pak zůstane ležet.“

„Polemického nesmí být v tom čísle nic, dojem bude tím větší. Vůbec ať je číslo co možná fešné, čpící, sršící, aby obecenstvo mělo *radost*. Co řádka, to myšlenka, co věta, to cent — času má každý dost na tu práci. Jen žádné fňuky, ne aby každý začal stať svou zase jubilejním ‚štemováním‘, to by bylo čtenáři fádni a nečet by pak nic. Hezky hned do živého, in medias res, bez *zbytečných* retrospektů! Celkem bude v *tom* směru dost na básni, jednom tom Tvém článku a té ‚vzpomínce‘. Feuilleton můj, myslím, nebude jubilejní zrovna, ale *hodně skotačivý* — aspoň bych rád.“ Z Nerudových dopisů Grégrovi lze sledovat přímo postup práce na příspěvcích do slavnostního čísla. Dopis z 30. listopadu: „S básni ještě nevím, jak do toho. Samochvála nesmí být v tom žádná; bez nějakého mluvení ale o nás by to nebylo zase jubilejní. Politika není poesie a neměla by tam být také tedy žádná; bez politiky se *nám* ale zase nehodí. Atd. Když to musí být, ovšem to bude; musím být opatrný. Čtyry embrya už jsem zahodil.“ Dopis z 18. prosince ukazuje, že práce byla zdržována onemocněním: „Feuilleton jest také už hotov. Báseň dozrála do polovice, když jsem musel na ložce. Dá-li pánbůh jen jediný zdravý den před 24tým, bude také hotová.“ Dopis z 21. prosince: „Doufám již sám, že budu při vši churavosti své zítra asi s básni hotov.“ Dopis z 23. prosince: „Jsem tedy hotov: a) *báseň*; rozhodl jsem se chytit ji ze zcela *žurnalistického* stanoviska, prostě, jasně, každému čtenáři přístupně; b) *feuilleton*; jak jsem hned na počátku rokování řekl, zcela všeobecný, humoristický, bez ohledu na 25letí; c) *hřbitůvek*; psal jsem Ti již o něm.“ O celém slavnostním čísle psal Neruda Grégrovi 12. ledna 1886, t. j. po jeho vyjití: „Číslo slavnostní? Nejsem soudcem kompetentním, když tam mám sám také věci. Mně se podobá imponující. Na všechn způsob bylo to něco tak *nového*, že můžeme být spokojeni. Chválu jsem slyšel se všech stran, upřímnou. Těší mne, že báseň se líbí; ‚Hřbitůvek‘ je ale lepší dle náhledu mého. Mohu se arci mylit.“

13 rozekvěta! — NL] rozekvetla! — ZP; 15 myšlenka, NL] myšlenka, ZP; 50 plaňky NL] planky ZP; 57 v ZP *obvyčejným písmem*.

Str. 213 DODATKY KE ZPĚVŮM PÁTEČNÍM A JINÉ VERŠE O VLASTI

Do tohoto oddílu zařazujeme nejen básně *Ku vzkříšení!* a *Staroměstská věž*, které byly již častěji spojovány se Zpěvy pátečními, ale i jiné básně, na nichž můžeme sledovat Nerudovo zpracovávání vlasteneckého thematicu v osmdesátých letech ve všech formách projevu básnického, tedy nejen v těch, které jsou příznačné pro Zpěvy páteční. Jde tu jak o subjektivní vyznání Nerudovo, o jeho *Motto mých písní*, tak o „časovou baladu“ 1886, obrazující stav tísně vyplývající z nezdarů národně osvobozenského boje v letech osmdesátých. Začlenili jsme sem však i jednu

z posledních rozsáhlejších básní Nerudových, *V železničním kuppé* z r. 1890, která ukazuje jeho uměleckou cestu k novému způsobu — tentokrát epickému — v zpracování thematicu lásky k domovu a vlasti.

S časovým charakterem těchto básní souvisí i další náměty, které si Neruda poznamenával na papír, kterých však pravděpodobně nevyužil. Jde o rukopis psaný tužkou (t dvojlist, 8°), s náměty básní, které měly mít po případě satirický charakter a které by bylo možno tedy leckdy zařadit i do Veršů humorných a satirických. Svým thematem však patří sem. Zdá se, že verše souvisí co nejtěsněji s básnickými pocity, které obráží báseň *1886* sem zařazená.

Slyš, houká sýček, houká výr
a z dálky vyje psina.

Já obětoval život svůj
své drahé, drahé vlasti
a nikdy bych byl nevěřil,
že mohu ve hrob klásti.
Ba já jí ve hrob nekladu,
jí klade národ sám,
a samovraždná ústa
o běda, běda nám!

Ty nechrániš cti předků svých
Tys národ bez cti
a který národ bezectný,
ten, ten již mrtev jest.

Až do vsi.

Tobě je k smichu nadšení
tobě je k smichu cit,
Ty jenom k juxu vyprosíš si Barab[áše]
Řve: Kristus budiž bit!

oči
moc

nuž sbohem, drahá vlasti má
nuž s bohem, dobrou noc!

Tys jak byla má babička

[?]
pláču —

O bídný, bídný lide
dej přece facku — zpět
ať pak již co chce přijde

Str. 213 *Staroměstská věž*. Národ sobě. List pamětní vydaný ve prospěch českého divadla Národního. Květen 1880. Str. 2. Signováno: *Josef Vorel (N)*. Rkp. na čtverečkovaném papíře (12°) s podpisem *Josef Vorel (r)*. První připsal Nerudovi tuto báseň Ignát Herrmann v *Básnických spisech II*, str. 169/170, když našel v pozůstalosti po Nerudovi její rukopis. V materiálu Herrmannově je zapsáno toto sdělení: „Dr. L. Quis sdělil mně dne 22. 9. 1897 v redakční schůzi Májové (anthologic), že ví zcela určitě a z úst Nerudových, že tato báseň podepsaná Josefem Vorlem jest od Nerudy. Tím všechna pochybnost vyvrácena, ač jsem byl pro sebe dávno jist, že jest Nerudova.“ — Otisk: *Nov* 361.

15/16 zní jak] zní, jak *N*, *r*.

Str. 214 *Motto mých písní*. Zapsáno do památníku studentů piseckého gymnasia (*P*), nyní v piseckém městském museu (sign. F I 99). Báseň má v památníku datum 24. 3. 1883. Po prvé byla báseň otištěna v *Máji* 2, 1904, str. 321. Báseň otiskl i F. X. Šalda v *Novině* 3, 1910, str. 8, podle opisu *Fr. Jurka*, jednoho ze zástupců výboru Akademického čtenářského spolku, kteří navštívili Nerudu. Podrobnější zprávy má *sd* (*Fr. Daneš*) v článku *Chvála studentstva piseckého v jeho předcích*, *Prácheňský kraj* 1, 1924, č. 24. — Otisky: *Rož* 148 podle *Máje*, *Nov* 257 podle opisu *Fr. Daneše*. Rkp. (1 list, 12°) psaný tužkou na modrém papíru, zřejmě koncept s titulem *Motto písní (r)*. Tento rukopis zachycuje několikero fázi vzniku celé básně. Nejstarší rukopisná fáze vznikla ještě před vepsáním textu do památníku. Je charakterisována několika úpravami a škrty. Při přepisu do *P* provedl Neruda opravu perem ve verši 11 (*r*). Do čistopisu *P* vloudila se ve verši 7 metrická chyba, verš měl o jednu slabiku víc, místo *dušný pláč* opsal Neruda *dušený pláč*. K rukopisu se Neruda znovu vrátil; svědčí o tom dva přípisky po straně textu (*r*²). Tak připsal k verši 7 dvě slova *zlý tam*, zřejmě za slovo *dušný*, které se mu nelíbilo; oprava je ovšem jen tehdy srozumitelná, restituujeme-li text podle původního, pak škrtnutého znění v *r*. Neruda chtěl dokonce škrtnout celou třetí strofu, ale pak svůj škrtnutí zrušil. Toho si nevšiml Herrmann, který ve svém opisu, dochovaném v Literárním archivu, zaznamenal pouze 1., 2. a 4. strofu. Herrmann také vyslovil dohad, že báseň byla mottem k zamýšleným Veršům časovým. Při otisku vycházíme z čistopisu *P*, ale ve verši 7 a 8 přihlížíme i k zlepšením v *r*².

4 jazyk] (hrdlo) jazyk *r*; 6 *v r*: a cítím, vnitř náhle (se) to chodí; 7 jak slyšel bych zlý tam pláč, *r*¹] (jak slyšel bych) že slyším tam dušný pláč, *r*] že slyším tam dušený pláč, *P*; 8 jak *r*¹] jenž *r*, *P*; 9 A tesknota] (Teď) A tesknota *r*; 11 na vlnách *P*, *r*¹] ve vlnách *r*.

Str. 215 *Ku vzkříšení!* Vánoční album. Dárek českým rodinám. Uspořádal Gustav Dörfl. R. 2. V Praze 1883. Str. 97/98. S iniciálkou Fr. Bízý s obrazem lva (*VA*). Rkp. (1 list, 8°) psaný cizí rukou na Nerudově čtverečkovaném papíru s tužkovými opravami Nerudovými (*r*). Otiskujeme zde podle *r*. Báseň neotiskl Herrmann, ačkoli její opis byl v Nerudově pozůstalosti, a k opisu si sám připsal poznámku: „Kde to bylo tištěno?“ A neotiskl ji, ani když byl na ni upozorněn *Ant. Táborským* z Ostravy dopisem, který došel 12. 4. 1907. Autor dopisu již tehdy předpokládal, že báseň „rozhodně jest dalším článkem Pátečních zpěvů“. Veřejně na báseň upozornil a báseň znovu otiskl teprve v r. 1922 *A. Novák* v článku „Ještě jeden zpěv páteční“ v *Pramenu* 3, č. 1 (leden), str. 3/6. Tam vyslovil domněnku, že autokritika básníková, jež se lety stupňovala, rozhodla o tom, že báseň nebyla zařazena do *Zpěvů pátečních*. To ovšem předpokládá, že Neruda si výběr básní do *Zpěvů pátečních* uspořádal sám. O vztahu básně k celé sbírce viz zde na str. 386/387. — Otisk: *Nov* 255.

1 prokvétají, *r*] prokvétají, *VA*; 9 hrobů *r*] hrobu *VA*; 11/12 volám: Ku vzkříšení — *r*] volám ku vzkříšení, *VA*; 20 lide, slyšíš, lide? *r*] lide — slyšíš, lide! *VA*; 24 ku vzkříšení! *r*] ku vzkříšení! *VA*; 30 ku vzkříšení, ku vzkříšení! *r*] ku vzkříšení — ku vzkříšení! *VA*.

Str. 217 1886. Národní listy z 12. září 1886 (*NL*). Otištěno ve feuilletonu, v němž Neruda připomíná množství národních slavností, oslav spisovatelů atd., pořádaných toho léta. „Zrovna kankán ‚národních slavností‘ rozzuřil se letos už po těch našich Čechách. . . . Ještě nikdy nebylo tak veselo v Čechách! A ještě nikdy nám nebylo přítom v duši tak teskná a ouzko. Jako by do srdce padaly jen výkřiky a vzdechy z té jásající vřavy. Však víme všichni proč! A mylil by se, kdo by se domýšlel, že on jen cítí tak zvlášť, tak hlubně. Těžko odolal dojmu: napsal jsem si baladu malou. Nepravím, že je dobrá, ani že je příjemná; ale časová je, a proto ji sem kladu.“ Časový charakter básně a její smysl vynikne, konfrontujeme-li báseň s nepodepsaným úvodníkem téhož čísla *Nár. listů*, opatřeným titulem *Před patnácti lety a dnes!* Tento úvodník, psaný na motto Dantovo „Není bolu většího než v dobách bídy vzpomínati chvíli ztraceného štěstí“, připomíná soudobý krach české národní politiky, která se po období pasivní resistance nechala zavléci do oportunistu a závislosti na reakčních stranách rakouské monarchie. Autor srovnává tuto situaci s nadějemi a možnostmi, k nimž ukazoval císařův manifest z 12. září 1871, který uznával slavnostní formou právo Českého království „k životu vlastnímu, svéprávnému a svézákonnému“. — Rkp. (1 dvojlist, 8°), koncept psaný tužkou, bez titulu (*r*). V Nerudově pozůstalosti i výstřížek básně z *Nár. listů* s Nerudovou tužkovou opravou ve verši 6 (*r*). — Otisky: *Herrmann*, *Básnické spisy* II, 171 (podle *r*), *Nov* 275 (podle *NL*).

V r původní pořadí veršů 1, 2, 4, pak vepsán verš 3 a tím změněno i rýmové schéma (z původního *abb na abab*); 4 toť] („Toť) (já) toť r; 6 po všem v] v celém NL, r; 7 Stožárů pyšných kolem celý les] Stožárů (vlajných) pyšných kolem (celý) (hustý) celý les r; 9 hlasný] (hlasný) (bujný) hlasný r; 10 chlipný chechtot dud,] (rujný) kozlí chechtot dud, r; 18 že radost bouřnými vše peřejemi? —] že radost jde k vám všemi veřejemi? — *pod tím variant*: že radost bouřnými vše (*nad tím*: hrá) peřejemi? r; 20 v r celý verš *vynechán*; 24 a rosolečné hody.“ —] a (kořalečné) (rosolkové) rosolečné hody.“ r; 25 „A na či] („Tak — tak “) „A na či r; 27 trpěl dlouho —] trpěl mnoho (*nad tím*: dlouho) — r; 28 v r *po straně*: Jak? český národ? — A co vy probůh?! (*pod tím*: Juchjuch!); *na zadní straně r nářt tužkou*:

Na hřbitově za stěnou —
Trochu písku a hlíny —
Zvony budou pěkně brát —
Zahrado zelená
Máry
Kantor
Po Animas. A pláčem [pláču?] jen do „Animas“

Str. 218 V *železničním kupé*. Osvěta 20, č. 8 (srpen 1890), str. 704/707 (O). Rkp. na modrém papíru (6 listů, 8°), zřejmě čistopis určený pro sazbu (R). V R opravy cizí rukou inkoustovou tužkou (*red*), zřejmě úpravy redakce, odstraňující i některé charakteristické znaky Nerudova jazyka a pravopisu (*otevřela* místo *odevřela*, *přece* místo *předce*, *vyrušit* místo *vyrušit* a j.). Proto činíme základem edice R. — Otisky: Herrmann, *Básnické spisy* II, 173/176, *Nov* 352/355 (podle O).

Titul: V železničním R] V železničním O, *red*; 7 *odevřela*] *otevřela* O, *red*; 10 *zas a* — *bylo*] *zas* — *a bylo* O; 16 *ku mužovu boku*] *k manželovu boku* O, *red*; 20 *vyhlédla*.] *vyhledla*. O, *red*; 31 *dál dále* R] *dál*, *dále* O; 39 *rozhovorem*,] (*rozmluvou*) *rozhovorem*, R; 46 *Tak*] (*Teď*) *Tak* R; 47 *osamělé* R] *osaměle* O; 59 *dřív jaký byl*] *jak dříve byl* O, *red*; 79 *šepce*.] *šeptá*. O; 86 *Malička*] *Malička* O, *red*; 87 *políbení*.] *políbení*. O; 94 *šly s sebou*] *šly s námi* O, *red*.

Str. 223 VERŠE HUMORNÉ A SATIRICKÉ

Významnou součástí Nerudova básnického díla jsou básně, které vznikaly v souvislosti s denními úkoly Nerudy feuilletonisty a v souvislosti s potřebou vyrovnávat se humornou, po případě satirickou formou s nejrůznějšími podněty života. Humor prostupuje významná básnická díla Nerudova tohoto období, *Pisně kosmické*, *Balady* a *romance*, *Prosté motivy*; do tohoto oddílu *Verše humorné a satirické*

jsme však soustředili básně, v nichž se záměr humoristický nebo satirický stává osou celého způsobu básnického podání. To ovšem nevylučuje, že se uvnitř celků takto pojatých ozvou též tóny vážné, zbavené ironie nebo satiry (na př. závěr *Knihy epigramů*).

Neruda často vkládal do svých feuilletonů v *Národních listech* veršované vsuvky, většinou jen několik veršů, které byly těsně spjaty s textem. Vydavatelé básnického díla Nerudova, Rožek a M. Novotný, snažili se četné z těchto básnických úryvků začlenit do souboru básnického díla Nerudova. Domnívám se, že tam nepatří. Jsou součástí Nerudových feuilletonů, a osamostatníme-li je, ztrácejí souvislost a tím je ochuzujeme většinou právě o jejich humorný a aktuální smysl. Proto zde neuveřejňujeme verše, které M. Novotný v *Druhé knize* básní otiskuje pod tituly: *Moudrým buď* (str. 241), *Veršičky na poštovní lístek úsporný* (str. 251), *Láska* (str. 270), *Jubilejní příspěvek pražské tramvaji* (str. 272), *Gratulační listky* (str. 287), *Byl první máj* (str. 343), *Číše a sud* (str. 356) a *Tříf z feuilletonů* (str. 362/364). Z veršů otiskovaných ve feuilletonech otiskujeme jen ty, které tvoří souvislý celek, neztrácející svůj smysl, i když je otištěn samostatně. V souboru Nerudova díla v *Knihovně klasiků* budou tyto drobné veršičky otištěny v té souvislosti, do níž patří, t. j. zároveň s Nerudovými feuilletony.

Vedle podnětů vyplývajících z Nerudovy pravidelné feuilletonistické činnosti měla na rozsah jeho veršů humoristického a satirického zabarvení vliv existence četných humoristických časopisů, které si vyžadovaly od Nerudy občasně příspěvky. Neruda byl od mládí přispěvatelem *Vilimkových Humoristických listů*, a i když těžiště jeho stále účasti při vydávání tohoto časopisu leželo v letech osmdesátých v jeho prozaických „podobiznách“, uveřejňovaných pravidelně jako doprovod ke kresbám a rytinám významných osobností veřejného života, přece jen se snažil vyhovět poptávce po verších aspoň v *Kalendáři Humoristických listů*, kde otiskl i celek tak výrazný, jako jsou *Letní vzpomínky*. Vedle *Humoristických listů* se však uchází o jeho příspěvky i *Pokorného Paleček, Arbesův Šotek*, z vlastní iniciativy píše Neruda do satirického časopisu *Šípy* a humorné a veselé verše posílá i jiným časopisům beletristickým, i když nejsou určeny přímo humoru, na př. *Jevišti, Zlaté Praze, Ladě*.

I k úkolům této humorné, po případě satirické poesie přistupuje Neruda s vědomím umělecké odpovědnosti. Jde tu často jen o drobné hříčky a nápady, ale celou touto produkcí proniká úsilí klást si náročnější umělecké úkoly a zároveň se tu projevuje smysl pro rozmanitost uměleckých forem a žánrů. Abychom právě mohli postihnout celou šíři umělecké tvořivosti Nerudovy v oblasti jeho poesie humorné a satirické, nesáhli jsme po třídění chronologickém, nýbrž rozčlenili jsme tuto poesii do čtyř oddílů. První z nich, který bychom mohli označit názvem *Drobné žerty*, zahrnuje především verše z feuilletonů nebo jiné verše nevýpravného charakteru. Pozorujeme, jak se Nerudovi

i drobné podněty slučují v cykly, jako jsou na př. „Pijácké motivy“. Do druhého oddílu zařazujeme verše, které se již I. Herrmann snažil vystihnout titulem *Humoristické balady a romance*, ovšem s tím rozdílem, že sem nezařazujeme básně, které vznikly v souvislosti s Baladami a romancemi, ale zato jiné verše, které Herrmann ještě neznal. I mezi těmito básněmi jsou vedle hříček básně značné umělecké dovednosti, především satira na českoněmecké dorozumění na sklonku let osmdesátých, „Jan Kalvent, klempíř“. Třetí oddíl tvoří umělecky nejpracovanější celek v oblasti této Nerudovy produkce. Jest to jeho *Knihy epigramů*, psaná většinou v r. 1888. Neruda z ní vydal jen ukázky, nelze v ní však spatřovat jen „roj epigramů“, jak to činil ještě Herrmann, nýbrž jeden z nejvýznamnějších projevů Nerudova uměleckého úsilí na sklonku let osmdesátých. Konečně do čtvrtého oddílu jsme zařadili Nerudovy humorné *Vzpomínky ve veršech*. Patří sem vedle proslulých „Letních vzpomínek“ i básně „Staří hoši“. I tu Nerudův humorný postoj k příhodám galádí vytváří zárodky zcela zvláštního žánru v humoristické poezii jeho doby.

Domnívám se, že toto uspořádání pomůže ujasnit si lépe průbojnou sílu Nerudovy tvořivosti i v těch oblastech, které zpravidla unikaly jak pozornosti čtenářstva, tak i pozornosti odborné a kritické, jsouce posuzovány jen jako nevýrazný přívěsek na díle Nerudově. Pracovní tituly čtyř oddílů, které jsme zde uvedli, nekládáme však — s výjimkou *Knihy epigramů* — přímo do textu knihy, kde se spokojujeme jen s číslováním oddílů; užíváme jich jen v kritickém aparátu pro potřeby orientace.

Str. 225 I [DROBNÉ ŽERTY]

Str. 225 *Žalostný vzdech a ponížný dotaz*... Humoristické listy 21, č. 8 (22. února 1879), str. 59. *Antonín Barborka, spravedlivý spisovatel prázou i veršem* je pseudonym Nerudův, jehož užil i v jiných případech (viz zde na str. 366 a str. 406). Do spisu *Kratochvilná historie měst a míst v zemích koruny Svatováclavské*, jehož časopisecká verze vycházela v 20. ročníku *Humoristických listů*, shromáždil Primus Sobotka „s přispěním přátel humoru i Humorův“ pověsti, jež se vztahují k jednotlivým místům v Čechách i na Moravě. Z tohoto materiálu, sestaveného v Sobotkově spisu podle abecedy jednotlivých míst, čerpal Neruda podněty pro svou básně. Nerudovi ji připsal a znovu otiskl *M. Novotný* v článku *Nové dodatky k dílu Jana Nerudy v Národních listech* z 21. června 1925.

Humoristické listy otiskly v následujícím čísle (č. 9 z 1. března 1879) *Neučenu odpověď*... , v níž P. S. (Primus Sobotka) odpovídal na dotaz Antonína Barborky. Tuto odpověď zde přetiskujeme.

Neučená odpověď

spravedlivému spisovateli, panu Antonínu Barbořkovi,
na dotaz v minulém čísle Humorův učiněný.

Inu ovšem máme v Čechách hezkých děvčat na výběr,
a kdo se chce do nich zbláznit, nedostane alifer.

Vždyť je o to postaráno (by prý nikdo neocháb),
aby v Čechách nebývalo starých panen ani bab.

Máte-li kde starou pannu škaredou a zvetšlou,
pošlete ji do *Kolovče*, oni vám ji přemelou.

Druhdy také kolozubým starým babám bylo hej,
neb se daly přemilati u mlynáře z *Koloděj*.

Avšak míval velký zásyp, složení se porvalo —
proto baby *hubou melou*, aby dílo nestálo.

Jenom panny *kutnoborské* jsou prý čerti hotoví;
já to nevím — nezkusil jsem, a kdo zkusil, — nepovil!

Jestliže se někdo zbláznil v masopustním rumrejchu,
uvaliv si na krk břímě, — v postě vezmi utrejchu!

P. S.

Str. 227 *Povzdech krátkouládkův*. Paleček 7, č. 41 (říjen 1879), str. 328,
s šifrou J. N. Nerudovi přisoudil M. Hýsek, Československá republika
z 1. července 1923. — Otisk: *Nov* 242.

Str. 228 *Pijácké motivy*. Šotek 1, č. 13 (30. prosince 1880), str. 100 až
101, s třemi ilustracemi M. Alše (*Š*). Rkp. (1 list, 2°) v Arbesově
pozůstalosti (*r*). O básních je zpráva v Nerudově dopise V. K. Šem-
berovi z 28. 11. 1880: „Tak sedím — je půl desáté — doma sám. Už
jsem nebyl v hospodě plných *pět měsíců*, považ. Pišu pro Arbesa
(vydává svůj humor. list, *Šotka*) pijáckou baladu a kvůli tomu piju dnes
zase jednou plzeňské.“ (Dopisy II, str. 278.) Na cyklus básní v *Š*
upozornil M. Hýsek v Československé republice z 1. července 1923,
kde jej otiskl. — Otisk: *Nov* 243/247.

1, 23 z hlíny mé] z hlíny (má) (mé) mé *r*; 2, *titul v r*: (Astronomický)
Časový; 5, 7 životem] životem, *Š, r*.

Str. 233 [*Jarní písně feuilletonistovy*.] Těmito verši reagoval Neruda
na jarní situaci a náladu ve svých feuilletonech v r. 1883 a 1884. V jeden
celek označený čísly spojujeme básně teprve v tomto vydání. Neza-
řadili jsme je k oddílu Jarních písní z Prostých motivů, protože jsou
těsně spjaty s feuilletonistickými úkoly Nerudovými.

1. Let, malá jarní písničko. — Nár. listy z 3. dubna 1883,

a to v první části feuilletonu, kterou Neruda psal 31. března (NL). Básně reaguje na chladné počasí na jaře toho roku a je uvedena následujícím výkladem: „Ba i Heine, kdyby s ošatkou nejoblíbenějších svých písniček stál dnes vedle chodníku na Příkopech, pochodil by prabídně. Ovšem — on byl náramně prohnáný, on by ty písničky přizpůsobil a znělo by to známě a přece zas nově.“ Za básničkou následuje pak tento vysvětlující doslov: „Myslím věru, že je živnost básnická dnešního dne nejmizernějším kšeftem na světě! Z čehopak má být básník živ, když už ani z jara těch pár písní nevytluče! Totiž — ono se nejedná o produkci, ale o odbyt: k produkci jarních písní, my básníci ovšem konečně jara nepotřebujeme, takového něco my napíšeme podle pohodlí, kdykoli. Ale kdopak se nás po nich pak ptá, když není vůbec žádné jaro?“ — Otisky: Rož 150 s titulem *Jarní písničky* a podtitulem *Jak by psal Heine, Nov 258* s titulem *Jarní písnička, jak by ji psal Heine*.

2. Teď rozhodl jsem se tedy pevně. — Nár. listy z 3. dubna 1883, v druhé části feuilletonu, kterou Neruda psal 2. dubna (NL). Básně je uvedena těmito slovy: „Už včera se namáhalo jaro, že mně to bylo až k radostnému smíchu. Usmívalo se na celé kolo. Hřálo jak blázen. — Ale čekal jsem ještě do dneška. Nu a dnes? Vytáhl jsem hned svůj svazáček v záti napsaných jarních písní. A čtu je. — Jsou, to se rozumí, roztomily. — Vlastně se může říci: tuze roztomily. — Ale tak se mně nějak zdá — když sluníčko tak teple svítí — že bych je dnes napsal trochu jinak. Řekl bych vzletněji. Tepleji. Téměř omočeny v pravém jarním vzduchu. Počkejme — zkusme toho. — Vymysleme si dřív nějaké pěkné metrum. Na př. tedy.“ Pak následuje metrum a po něm opět text: „Dobře. Vypadá to vskutku pěkně. Poslední, ten přídávkový verš by ale mohl po případě také vypadnout takhle: — — — — —. A zabručme si několik akordů a spusťme.“ V NL má básně titul *Jarní píseň*. Za básni následuje tento text: „Rozkošné! Když člověk píše v plném dojmu jara, je to ovšem hned jiná. Co je na těch několika slokách jarního pelu, co je v nich jarního dechu! A teď si přečtete tu píseň ještě jednou. To to lítá, to to skáče — ho?!“ — Rkp. (1 list, 8°) na modrém papíru tužkou psáno s titulem: (*Spisovatel z předu přemýšl o svém předsevzetí a o metrum*) a s předepsaným metrem (*r*). Otiskují podle *r*, který je textově lepší. — Otisky: Rož 151/152 s titulem *Básně dle metra předem vymyšleného, Nov 259/260* s titulem *Básně podle vymyšleného metra*. — 13 nu pomůžem sobě,] my pomůžem sobě, NL; 18 dříve] dřív NL.

Str. 234 3. Rád já chodím lučinami. — Nár. listy z 13. května 1883. Básně je v čele Nerudova feuilletonu datovaného 12. května a za ní následuje tento text: „Vidíte, takový já teď jsem: samý — samičký verš! Od rána do večera, na pevné zemi i na posteli, od hlavy k patě a v každé kapse, ať sáhnu kam chci. Jaro, kypící jaro, už jsem to jednou řekl. Ale — než budu mluvit o jaře dál — prosím, nemám

v té básni svatou pravdu? Mnoho-li pak my Pražané té trávy spotřebujeme? Mnoho-li pak jí spotřebuju na př. já — vlastně ne já, ale — Naproti hokynář má Azorka. . . . Je to pejsek moudrý, vzdělaný a zvláště v přírodních vědách obeznaný. Stávám u okna a čekám, cože Azorek. A když Azorek vykusuje mezi dlážděním trávu, vím neomylně, že dnes sprchne, a nepotřebuju číst pak už ani zprávu meteorologické stanice ústřední. Beztoho je to pouhý žvást. . . .“ — Otisky: *Rož 153* s titulem *V Praze. 12. května, Nov 261* s titulem *Písmička o trávě.*

Str. 235 4. Přírodo, ty tuze krásná. — Nár. listy z 13. dubna 1884. Ve feuilletonu, z něhož je báseň vyňata, má titul *Jarní píseň*. Neruda byl od sklonku roku 1883 těžce nemocen, nevycházel z domu a nepsal čtyři měsíce své feuilletony. První feuilleton po této přestávce vyšel 6. dubna 1884. Neruda v něm připomínal svou nemoc a dojmy toho, kdo po delší nemoci vyjde ven. Z této situace vychází i následující feuilleton z 13. dubna. Neruda v něm připomíná, jak jaro vyvolá četné „jarní písně“. „Jsem také trochu poeta a vím, jak těžko udržet Pegasa, když se jednou splaší. Ono ale dělá jaro vskutku vše možné, aby ho dráždilo. To modré krásné nebe, plné obláčkové hry, ten teplý, silný vzduch — prosím vás, držte mne! — jediný pohled na mladé, měkounké, pírnaté listí, na tu svěží, úsměvnou zeleň — držte mne pevněji! — ten probouzející se k lásce širý svět, ten švehol, ta hudba — ach vy jste mne špatně drželi! Není již nic platno — sem s lyrou — hlava mi jásá, v prsou to víří, v hrdle to kлокotá — a již pyšně, mohutně vyvírá čarovná Jarní píseň.“ Text za básni dokresluje její parodistický smysl: „Tuze hezká píseň! Za prvé vřelá láska k přírodě v ní a přitom velkolepé, světové perspektivy; za druhé ku podivu jemné pozorování a vzácný smysl hudební; za třetí nehledané, prostotou svou až dojemné paralely s lidským životem — jak povídám, tuze!“ — Otisky: *Rož 156* s titulem *Jelít jarní píseň, Nov 265* s titulem *Jarní píseň.*

Str. 236 [*Kuchynské recepty.*] Vyňato z feuilletonu Nár. listů ze 14. října 1883 (*NL*). Oběma parodiím předchází tento text feuilletonu: „Smutná je duše má! Ono to přece jen je asi pravda, že vše, co v Čechách dobrého, učinili Němci, věda, umění, — ach to vše že je jenom z nich a jejich. V městě Mostě právě vyšly Gedichte von K. Bernth. Když jsem ty gedichy otevřel, jako by byl hrom do mne udeřil — ne, ach ne! — spíš jako by se bylo přede mnou dosud nevidomým náhle otevřelo celé moře světla — blahý kraj lidského poznání — ráj rozumu, ráj srdce. Veškeré básně nové, pranovy: *kuchynské recepty*, ve verších a v slokách!“ „Před týdnem vyšel z města Mostu popud, opakuju: teprv před týdnem — a ejhle, zde po něm již *dílo české.*“ — Otisky: *Rož 154/155* s titulem *Dvě parodie, Nov 262/263* s titulem *Kuchynské recepty ve verších.*

Str. 238 *Napomenutí*. Památník na oslavu 40letého jubilea plesu Národní besedy. 18. leden 1888, Žofín; str. 39 (*P*). Rkp. (1 list, 8°) na modrém papíru tužkou psaný (*r*). Báseň věnoval Neruda podle Alberta Pražáka (Neruda v dopisech, 2. vyd., str. 335) sestřím Boženě a Růženě Vlachovým při jejich návštěvě tanečních hodin. — Otisky: *Roz* 163, *Nov* 284.

1 po půlnoci *r*] po půlnoci, *P*; 6 modlete se vzdechy, zraky,] modlete se slovy, zraky, *r*; 10 muce,] muce *r*; 11 září,] září *r*; 13 tančil s zlatou harfou v ruce:] tančil s harfou v (zbožné) umné ruce: *r*; 18 křídlo, *r*] křídlo! *P*; 21 kde plné blaha vřídlo —] kde (blaha virné) virné blaha vřídlo — *r*; 22 Před] před *r*.

Str. 239 [*Já naslouchal, když mladý párek klekl.*] Dva koncepty tužkou (8°) bez data (*r1* a *r2*). Podle písma lze soudit, že pocházejí spíše z pozdního období Nerudova života. Znění v *r1* vzniklo jako náčrt rychle zapsaný a nedohotovný; znění v *r2* vzniklo opisem, přepracováním a doplněním *r1*, proto otiskují podle *r2*. Poněvadž však *r1* se svými opravami, vynechanými verši a zkratkami velmi dobře ilustruje první stádium Nerudovy tvůrčí práce, otiskujeme zde v poznámkách text *r1* v diplomatickém prepise.

Já naslouchal, když mladý párek klekl
a moudrý otec žehnal je a řekl.
Být máte jedné (hlavy) lebky jak dvě půle,
v níž smysl jeden, jedna jenom vůle
a býti jak dvě k jedné hlavě uši
svět jimiž různě vchází (*nad tím* vplývá) k jedné duši
z nichž jedno vychází jen slovo stejné
a m by spolu jak dvě tváři,
když jedna veselá, i druhá září

Text *r2* uveřejnil po prvé *M. Novotný* pod titulem *Z pozdní moudrosti* v článku *Neznámý Neruda* v *Lidových novinách* 28. března 1937.
6 v jednu duši;] 1. *verse* v *r2*: k jedné duši;.

Str. 241 II [HUMORISTICKÉ BALADY A ROMANCE]

Str. 241 *Adam*. *Paleček* 12, seš. 22 (1), 24. října 1884, str. 338. — Otisky: *Herrmann*, *Básnické spisy* II, 181, *Nov* 267.

Str. 242 *Kocourkovský kousek*. *Jevišťe* 1, č. 3 (1. února 1885), str. 23, s šifrou *J. N. (J)*. Nerudovi přisoudil autorství této básně *M. Hřísek* v *Československé republice* z 1. července 1923. — Otisk: *Nov* 268/269.
10 pánbůh] panbůh *J*; 34 vzít] vzít *J*.

R 1 obsahuje 46 listků epigramů otištěných v NL 1 a NL 2 (na jednom listku jsou oba epigramy s titulem To Adamovo žebro a na jednom dvojlístku všech 5 epigramů s titulem Nejlepší přítel).

R 2 obsahuje 11 listků epigramů otištěných v ZP.

R 3 obsahuje 6 listků epigramů otištěných v L;

R 4 obsahuje 22 listků epigramů souborně Nerudou neotištěných. Jsou to tyto epigramy: *Krev a voda*, *Básník demokrat*, *Pseudonym*, *Kuchaři*, *Chůf*, *K + M + B +*, *Podobenství*, *Maloměstské*, *Rostlinná rodina*, *Kriminál*, *Jako na zemi tak i na nebi*, *Konec světa*, *Modlitba*, *Do krásy*, *Le bouquet de l'amour*, *Lidské srdce*, *Zrcadlo*, *Marné přání*, *Smutná bilance*, *Říp*, *Dvě drabá místa*, *Slza*.

R 5 obsahuje jen jediný listek epigramu bez titulu, začínajícího veršem *Kdys přišel telegramek úřad na nebeský*. Tento epigram Herrmann patrně vyloučil ze svého vydání, poněvadž se mu zdála pointa epigramu (viz zde na str. 280) příliš ostrou.

R 6 obsahuje na 3 lístcích (2 listy + 1 dvojlíst) šestidílnou epigramatickou báseň *Čili: „Kam obžerství svádí“* (počítáme ji zde jako 6 epigramů), která byla uveřejněna v *Š* pod titulem *Čili: Kam vede „svoboda obžerství“*. Rovněž tuto báseň vyloučil Herrmann ze svého vydání. Jelikož báseň je větším souvislým celkem, t. j. vymykala se běžné představě epigramu, nebyla mezi epigramy věleňna ani při popisu rukopisného materiálu v Literárním archivu, takže teprve podrobný průzkum všech rukopisů umožnil rozpoznat ji jako součást zamýšlené knihy epigramů na podkladě autenticky doloženého Nerudova úmyslu (viz o tom níže).

I. Herrmann uspořádal pak epigramy v 2. svazku *Básmnických spisů* pod titulem *Roj epigramů* (str. 219–257) tak, že položil za sebe jednotlivé tištěné ukázky NL 1, NL 2, ZP, L a pak netištěný zbytek R 4. Jen jedinou výjimku si dovolil: vyňal z konce NL 1 epigramy *Proslov ke knize epigramů* a *Doslov ke knize epigramů* a umístil je až na konec celého Roje epigramů.

M. Novotný, který při přípravě *Drubé knihy básní* nedostal do ruky rukopisný materiál Herrmannův, snažil se ve svém vydání na str. 311 až 341 zdůraznit jednotu celého díla tím, že užil titulu *Knihy epigramů* a umístil *Proslov ke knize epigramů* na začátek a *Doslov ke knize epigramů* na konec celého souboru, jehož uspořádání převzal jinak z vydání Herrmannova. Poněvadž pak směřoval k chronologickému způsobu řazení, vyňal z Herrmannova souboru dva epigramy, *Pseudonym* (Nov 173) a *Chůf* (Nov 228 s titulem *Krásná básně*), neboť nevznikly v letech osmdesátých; první byl otištěn již 1862 a druhý 1871. Dnes, kdy známe Herrmannův materiál, víme, že vedle těchto dvou básní patří do doby před 2. vydáním *Knih veršů*, t. j. před r. 1873, i další epigramy tohoto souboru: *Básník demokrat*, *Připomenutí*, *K + M + B +* (viz o tom *Báseň I*, str. 655). Rukopis obsahující tyto básně (přepis Herrmannův) budeme zde označovat značkou RH.

Při prohlídce listků v jednotlivých částech *R* jsem si všiml vedle orientačních čísel psaných zřejmě Herrmannem (modrou nebo červenou tužkou) i slabě a celkem ledabyle tužkou psaných čísliček v horním levém rohu jednotlivých listků. Seřazením básní podle těchto čísliček bylo lze zjistit, že jde o pokus organisovat celou sbírku epigramů jako kompoziční celek. Hned po úvodním Proslou ke knize epigramů následuje cyklus věnovaný básníku, spisovateli, Musám a čtenářům (2—11), méně určitě vyznívají básně 12—29, založené na ironickém odhalení vlastností lidí, institucí nebo stavů (na př. šlechticů nebo buršiánů). Jako č. 26 byla sem vázána báseň *Čili: „Kam obžerství svádí“*, t. j. *R 6* (číslíčko není v tomto případě na prvním listu, ale na jedné stránce dvojlistu, jehož Neruda užil jako obálky, do níž vložil oba volné listy, tedy i list se stránkou titulní). Zcela určitě se rýsují jako celek básně 30—40, věnované lásce a ženě, méně určitě je tematicky stmelěn cyklus 41—56, který vychází zprvu z náboženských představ (41—44) a má na mysli lidské srdce i lidskou moudrost. Číslo 57 zahajuje velmi vyhraněný „cyklek politický“, sahající až k č. 67; v jeho čele je programová výzva, jakou představuje hora Říp, vybízející k boji proti malosti, a je namířen proti nedostatku odvahy, nesamostatnosti, poklonkování před cizinci, tedy proti vlastnostem typickým pro buržoasní vedení národní politiky v letech osmdesátých. Pod číslem 61 zařadil Neruda do tohoto politického cyklu i onen zmíněný epigram bez titulu *Když přišel telegramek úřad na nebeský (R 5)*, který Herrmann nezařadil vzhledem k pointě. V souvislosti, do které je začleněn, je však jeho satirický smysl jasný. Závěr Knihy epigramů, č. 70—74, dostává zabarvení Nerudova osobního vyznání, ovládají jej verše charakteristické pro Nerudu Prostých motivů a Zpěvů pátečních. Mízí z nich ironie a satira. V básni č. 73 dokonce zazní i motiv Písní kosmických. Báseň č. 74 *Dvě drabá mlsta* je přímo zjednodušeným a zkonkretněným prepisem ideovosti obsažené v Nerudově „Lásce“. Při vši plynulosti přechodů a při vši rozmanitosti, kterou zdůrazňují ostatně přímo Proslou i Doslov ke knize epigramů, kde se mluví o „pestré louce“, vyniká z tohoto uspořádání uvědomělé kompoziční úsilí zcela nepochybně.

Rozbor pisma těchto číslic, ověřený i srovnáním s jinými rukopisy, ukazuje, že jde o číslování Nerudovo. Neruda čísloval jednotlivé epigramy od 1 (Proslou ke knize epigramů) do 75 (Doslov ke knize epigramů). Dodatečně pak vkládal mezi jednotlivá čísla další epigramy a ty pak označoval číslem, které doplnil zlomkovým údajem (na př. 24^{1/2}, 24^{1/3}, 24^{1/4}), po případě přefazoval čísla. Tím se stalo, že některá čísla rozmnožil a že jedno číslo chybí. Původní č. 66 přefadil jako 10^{1/2}, ale 66 zůstalo již neobsazeno. Z celkového počtu 89 listků (97 epigramů) zařazených do *R* začlenil Neruda do takto připravené komposice své Knihy epigramů celkem 83 listky (91 epigramů). Zbytek 6 listků (6 epigramů) Neruda nezařadil, zdá se, že většinou z důvodů

uměleckých. Z toho vyplývá i způsob vydání v tomto kritickém souboru. Otiskujeme zde knihu epigramů v kompozičním uspořádání Nerudově a za sbírku připojujeme *Dodatky ke Knize epigramů*, zahrnující básně, které Neruda do svého souboru nepořadil. Užíváme-li zde titulu *Knihy epigramů*, opíráme se při tom pouze o znění titulů epigramu úvodního a závěrečného. Nevylučuje to ovšem možnost, že kniha mohla mít i jiný titul, po případě že byla zamýšlena jako součást připravovaných *Veršů časových*.

V následujících poznámkách k jednotlivým básním uvedeme vždy za příslušnou stránkou před titulem epigramu číslo, které si poznamenal Neruda v levém rohu (v textu čísla neuvádíme). Za titulem pak uvedeme první otištění, obvykle zkratkami *NL 1*, *NL 2*, *ZP* nebo *L*, pak listkový rukopis *R* s číslem příslušného oddílu jeho dnešního uložení. Poznámám, že v Literárním archivu je ještě neúplný rukopis epigramů otištěných v ukázce *NL 1*. Jde o tři proužky formátu 29 × 11,5, psané cizí rukou, avšak s opravami Nerudovými a s vlastnoručním titulem *Ukázka z epigramů Jana Nerudy (R 7)*. Na prvním proužku je *Šlechťnost, Nedůslednost, Boty — lidé*, na druhém proužku *Andělíčkově Murillovi, Bursovní*, na třetím proužku (označeném číslem 7) 2. a 3. část *Našeho pobostinství, Z modlitby boralovy a Čudoba*. Při výběru různocitění ponechávám stranou Nerudovy opravy, které vyplývají z opisovačových chyb.

Str. 249 1. Proslov ke knize epigramů. — *NL 1*, *R 1*. — *Titul*: ke knize *NL 1*] ku knize *R 1*; 1 knížka *R 1*] knížka *NL 1*.
2. K bohyni Euterpé. — *ZP*, *R 2*. — 3 květla *R 2*] květla *ZP*; v *R 2* mezi v. 4 a 5 původně ještě dva verše (pak *škrtnuty*):

Puk jara dej a zároveň
již také plod a chutnou žeň:

Str. 250 3. Věším! — *NL 2*, *R 1*. — *Titul* v *R 1*: (Skromnost) Věším!; 4 já vsázím *NL 2*] (já sázím) já vsázím *R 1*.

4. Připomenutí. — *NL 2*, *R 1*, *RH*, mimo to rkp., 1 list, 8°, autograf (*r*). — *V RH a r bez titulu, v R 1 titul*: (Napomenutí) Připomenutí; 1 diš: „Teď] diš: „Já *r*] (diš: „Já) diš: „Teď *RH*; 1 cele!“ *NL 1*, *R 1*, *r*] cele!“ *RH*; 2 mnoho — na mou *NL 2*, *R 1*, *RH*] mnoho, na mou *r*; 3 milou] (celou) milou *RH*.

5. Básník demokrat. — *R 4*, *RH*. — 2 *Lethe*, *R 4*] *Lethe RH*.

Str. 251 6. Evangelická skromnost spisovatelova. — *ZP*, *R 2*.

7. Pseudonym. — *R 4*, *RH* (bez titulu), *Zrnka české soli* (sebral Jos. Koubel), Praha 1862, str. 30, s podpisem *J. Neruda (Z)*. — 1 Pseudonymon *R 4*, *Z*] Pseudonym *RH*; 1 mít? — *Pojmenuj Z*] mít? *Pojmenuj RH*] mít? *pojmenuj R 4*; 2 geniův, *R 4*, *Z*] geniů *RH*.

8. Změna. — *ZP*, *R 2*. — 2 péro *ZP*] pero *R 2*.

Str. 252 9. Literární dloužky. — *NL 2*, *R 1*.

10. Čtenářovi. — ZP, R 2.

10 1/2 (původně 66). Čtenářky české. — L, R 3. — *Titul v R 3*: (Čtenářky) Naše čtenářky; 1 Čtenářky české L] Čtenářky naše R 3; 6 jim — pánbůh L] jim. Pán Bůh R 3.

Str. 253 11. Nedůslednost. — NL 1, R 1, R 7.

12. Šlechtnost. — NL 1, R 1, R 7. — *Titul v R 1*: (Kdy jsem šlechtnější?) (Přemíra šlechtnosti) Šlechtnost.

13. Boty — lidé. — NL 1, R 1, R 7.

Str. 254 14. Přání. — NL 1, R 1. — *Titul v R 1*: (Skro [mnost]) Přání; 2 Kouřimskému NL 1] Kouřimskému R 1.

14 1/2. Lítost. — ZP, R 2. — 4 „pan Nedoved“: ZP] (to nedoved:) „pan Nedoved“: R 2; 5 šírou ZP] šírou R 2.

15. Modlitba. — ZP, R 2. — 1 ó svatý ZP] o svatý R 2; 6 ty bys ZP] to bys R 2; 7 Za jednu věc ZP] O jednu věc R 2; 11 — 12 v R 2 odlišná první verše (již tam škrtnuta a nabazena novou):

patróne, věc tu mi zas vrať — ach vrať mi jen: *mé mládí!*

Čekám již, svatý — svaťoučký! — no tedy — budeš hodný!

11 tu věc zas mi vrať — ZP] věc tu mi zas vrať — R 2 (*druhá verše*); 12 svaťoučký — ZP] svatoučký — R 2 (*druhá verše*); 12 vrať mi jen — moje mládí! R 2 (*druhá verše*)] vrať mi jen moje mládí! ZP.

Str. 255 15 1/2. Otázka. — L, R 3. — 4 teda? L] teda. R 3.

15 1/4. Manželé Adam a Eva Bližní. — L, R 3. — *Titul v R 3*: (Naši bližní) Manželé Adam a Eva Bližní; 1 Pan Bližný L] Pan Bližn(i)ý R 3; 1 dobrák — cti jej, paní Evo! L] dobrák, nadítě jak střevo! R 3; 7 „Ach, každý] „Ach každý R 3. — V R 3 jsou strofy číslovány (I a II).

Str. 256 16. Sliby. — NL 2, R 1.

17. Scéna z ráje. — NL 2, R 1. — 5 zmoci: R 1] zmoci, NL 2; 6 já jsem žena!] vždyť jsem žena! NL 2] vždyť jsem žena! 2. verše: já jsem žena! R 1.

18. Z tobolek cestovatelovy. — NL 1, R 1. — 11 úžasem NL 1] úžasem R 1.

Str. 257 19. Děti. — NL 2, R 1. — 8 již] (že) již R 1.

Str. 258 20. Andělíčkové Murillovi. — NL 1, R 1, R 7.

21. Životy svatých. — L, R 3. S datem 8. 8. 1888 vepsal Neruda báseň do památníku neznámému adresátu. Odtud otiskl M. Ošadlík v Lid. novinách 7. 8. 1944 (LN). — 6 zas] jak L] jak 2. verše: zas R 3; 20 v R 3 a v LN: a vrtí svojí zkulatělou hlavou.

Str. 259 22. Bursovní. — NL 1, R 1, R 7.

Str. 260 23. „Poslední svého rodu.“ — NL 1, R 1.

24. Z modlitby horalovy. — NL 1, R 1, R 7.

24 1/2. Podobenství. — R 4.

Str. 261 24 1/3. Pořádek. — ZP, R 2.

24 1/4. Shoda. — ZP, R 2. — 3 se křížovali, R 2 Nerudova oprava] se křížovali, ZP.

25. Přizeň. — *NL 2, R 1.*

Str. 262 26. Čili: Kam vede „svoboda obžerství“ 1, 2, 3, 4, 5, 6. — *Š, R 6* — *Titul v R 6*: Čili: „Kam obžerství svádí“; 1, 4 *v R 6*: jenom (snad) že trochu krasší; 2, 5 Inu že *R 6*] Inu, že *Š*; 3, 10 ač se kol lidé *R 6*] ač kol se lidé *Š*; 3, 13 sami *Š*] sami *R 6*; 3, 15 *v R 6*: „Člověka (nikde) v světě nenajít; 4, 5 také *Š*] tedy *R 6*; 4, 10 skutečným, co *R 6*] skutečným vše, co *Š*; 4, 12 zastíňuješ!“ *R 6*] zastíňuješ!“ *Š*; 6, 3 lidem však smrděl jako pes, *R 6*] lidem byl protivný, jak pes *Š*; 6, 4 jako pes *R 6*] on stále *Š*. — *Z R 6* *přejímám číslování jednotlivých oddílů, které v Š není.*

Str. 265 27. Češpivo praví. — *NL 1, R 1.* — *Původně v R 1 titul Češpivo, pak Češpivo praví.*

28. Maloměstské. — *R 4.*

Str. 266 29. Rostlinná rodina. — *R 4.* — *Titul: (Botanická) Rostlinná rodina R 4; v R 4 původně 4 verše, pak Neruda připsal dva další.*

30. Žalomil zpívá. — *NL 1, R 1.* — 7 na déšť *NL 1*] na déšť *R 1.*

31. Modlitba. — *R 4.* — *Titul v R 4: (Modlitba) (Povzdech a modlitba) Modlitba.*

Str. 267 32. Do krásy. — *R 4.*

33. Konec světa. — *R 4.*

Str. 268 34. Žena. — *NL 1, R 1.* — 1 Ach, bože, *NL 1*] Ach bože, *R 1*; 11 sobectví *NL 1*] sobectví *R 1*; 11 plna; *R 1*] plno; *NL 1.*

35. Le bouquet de l'amour. — *R 4.*

Str. 269 36. Parfum. — *NL 2, R 1.* — 5 *v R 1*: (Celičké ulici) Přes celou ulici.

37. Moderní zbraň už stará zbraň. — *NL 2, R 1.* — 7 *v R 1*: (z revolveru!) z luku-revolveru!

38. To Adamovo žebro 1, 2. — *NL 1, R 1.* — 1, 2 jak ta pírká *R 1*] jako ta pírká *NL 1.*

Str. 270 39. Pravda! — *L, R 3.*

40. Vzpomínka z mládí. — *ZP, R 2.* — 3 myslit si, *ZP*] myslit si, *R 2.*

Str. 271 41. Lidská opatrnost. — *NL 1, R 1.*

42. Důvod příštího života. — *NL 2, R 1.* — 10 ach páni *NL 2*] ach, páni *R 1*; 12 *v R 1*: (z jinocha pak muž a kmet.) pak teprve muž a kmet.

Str. 272 43. Jako na zemi tak i na nebi. — *R 4.* Verše 1–8 citoval Neruda ve feuilletonu v *Nár. listech* z 9. prosince 1888. — *Titul v R 4: (v nebi) na nebi; 6 v R 4: (co též) cože; 16 v R 4: (nám) tam.*

44. Chuť. — *R 4, RH.* Po prvé otištěn bez titulu v Nerudově feuilletonu v *Nár. listech* z 2. dubna 1871 (*F*). — 5 my sníme *RH, R 4*] my jíme *F.*

Str. 273 45. Na očích lidí. — *NL 1, R 1.*

46. Hana a chvála. — *ZP, R 2.* — 3 a sotva *ZP*] as sotva *R 2.*

Str. 274 47. Stejná příčina — různý účinek. — *NL 2, R 1.* — 2 za přihlouplost zase stydí: *R 1*] za přihlouplost stydí: *NL 2*; 3 naivnost mládí *R 1*] naivnost mládí *NL 2* Neruda opravil jako chybu v *Nár. listech 29. srpna 1888*; 3 v *R 1*: (v hlupství oba naivnost mládí vidí.) naivnost mládí oba v hlupství vidí!

48. „Uč se moudrým býti!“ — *NL 2, R 1.* — 1 nosím — *NL 2*] nosím *R 1.*

49. Drobné a široké. — *NL 2, R 1.*

Str. 275 50. Slza. — *R 4.* Dole tužkou dva verše Nerudovy, neúplné, protože listek má utržený pravý spodní roh:

Teď jen co dítě na svět hl...
co tady psáno pozd...

51. Zrcadlo. — *R 4.*

52. Lidské srdce. — *R 4.* Po prvé otištěno v Nerudově feuilletonu v *Nár. listech* z 10. března 1889 (*F*). — *Titul v R 4*: (Dobro) Lidské srdce; 8 samo v *F kursivou.*

Str. 276 53. Otázka. — *NL 1, R 1.*

54. Jiná otázka. — *NL 1, R 1.*

55. Slunce a měsíc. — *ZP, R 2.* — *Titul v R 2*: (Různý osud) Slunce a měsíc; 5 tříščka *ZP*] tříščka *R 2*; 6 ohnutý *ZP*] (sehnutý) ohnutý *R 2*; 11 poskvrn, *ZP*] poškvrn, *R 2.*

Str. 277 56. Oslavy. — *NL 2, R 1.* — 5 lidstvu! *NL 2*] lidstvu(?)! *R 1*; 14 veltok *NL*] veletok *R 1.*

57. Řip. — *R 4.* Neruda zaslal básně zároveň s básní „Dvě drahá místa“ (viz zde na str. 284) 6. května 1888 Ervinu Špindlerovi do Roudnice pro Památník podřípského Sokola roudnického s přáním, aby redaktor otiskl jen jednu z obou básní: „Nevím, jaký dáš Památníku směr; snad se Ti hodí jedno nebo druhé. Obě by se vedle sebe nehodilo.“ Zprávu o tom podal *E. Špindler* v *Podřípanu* z 28. srpna 1891, kde také uveřejnil básně „Řip“ (*P*), zatím co „Dvě drahá místa“ vyšla v *Památníku*. — 1 Je v řeči své tak přímý, *P*] Je od řeči tak přímý, *R 4.*

Str. 278 58. Český výtečník. — *NL 1, R 1.* — 4 ba] (a) ba *R 1.*

59. Česká politika. — *NL 2, R 1.* — 6 v *R 1*: (se hrdě nesou) si hrdě plujou.

Str. 279 60. Nejlepší přítel 1, 2, 3, 4, 5. — *NL 2, R 1.* — 1, 7 dvakrát větší, *NL 2*] třikrát větší, *R 1*; 2, 1 štěbot — *R 1*] štekot — *NL 2* Neruda opravil jako chybu v *Nár. listech 29. srpna 1888*; 2, 8 v *R 1*: (na své harfě) na svou harfu; 3, 6 v *R 1*: (kulhá za tím novým) kulhá on za novým.

Str. 280 61. Kdys přišel telegramek. — *R 5.*

Str. 281 62, 63, 64. Naše pohostinství 1, 2, 3. — *NL 1, R 1, R 7* (jenom 1. a 2. část). Původně byla třetí část na prvním místě, jak

o tom svědčí *R 1*. — *V NL 1 chybou v titulu*: Vaše pohostinství; 2, 5 cizinec jak] cizinec, jak *NL 1, R 1, R 7*.

Str. 282 65. Velkonoční. — *NL 2, R 1*. — *Titul*: Velkonoční *R 1*] Velikonoční *NL 2*.

67. Chudoba. — *NL 1, R 1, R 7* — 2 v *R 1*: (groše leckde) leckde groše.

68. $K + M + B + - R 4, RH$.

Str. 283 69. Kriminál. — *R 4* — 1/2 v *R 4*: (stál. Už) stál už; 6 už] (pěcc) už *R 4*.

70. Výhoda starých. — *NL 1, R 1*. — 8 hloubi *NL 1*] hloubi *R 1*.

71. Smutná bilance. — *R 4*. — *Titul původně s otazníkem, který pak skrtnut*.

Str. 284 72. Povzdech. — *NL 1, R 1*. — 5 všechno to světa hoře! *NL 1*] všechno světa hoře! *R 1*.

73. Přání. — *R 4*. — *Titul zprvu* Marné přání, pak Přání, ale Marné nebylo skrtuto.

74. Dvě drahá místa. — *R 4*. Otištěno v Památníku podřípského Sokola roudnického, Roudnice 1888, str. 33 (*P*). Také *R 4* má nad titulem nadepsáno: *Do „Památníku podřípského Sokola roudnického“*. Báseň zaslal Neruda Ervínu Špindlerovi do Roudnice 6. května 1888 (viz o tom v poznámce k epigramu „Řip“, č. 57). — 6 šip! *P*] šip. *R 4*; 13 zvýšina *P*] zvýšina *R 4*; 15 výšina *P*] výšina *R 4*.

Str. 285 75. Doslov ke knize epigramů. — *NL 1, R 1*. — *Titul (vše rukou opisovale)*: (Předmluva) (Proslov) Doslov *R 1*.

Str. 287 DODATKY KE KNIZE EPIGRAMŮ

Sem zařazujeme 6 epigramů fasciklu *R*, které Neruda neočísloval, které tedy nezařadil do připravované sbírky. Na začátek klademe tři epigramy vztahující se k činnosti spisovatelské, pak dva epigramy s obecnými tematy (štěstí a marnost lidské práce) a konečně Krev a vodu, epigram politického dosahu, namířený proti staré i nové (buržoasní) šlechtě.

Str. 287 My nebozí humoristé! — *NL 2, R 1*. — 5 v tom sami, *NL 2*] mu sami, *R 1*; 6 pranešťastní: *NL 2*] přenešťastní: *R 1*.

Praotec humoristů. — *NL 2, R 1*. — *Poznámka pod čarou*: ani by mne snad jaktěživo nenapadlo, mít nápad *NL 2*] ani bych se snad jaktěživ neopovážil, mít sám nápad *R 1*.

Str. 288 Kuchaři. — *R 4*.

Štěstěna. — *NL 2, R 1*. — 6 v *NL 2* nová strofa, ale v *R 1* příkaz k zrušení zarážky.

Útěcha. — *L, R 3*. — 6 a ono — není] — a ono není *L*] (— a ono není) a ono — není *R 3*.

Str. 289 Krev a voda. — *R 4*. — 3 k čeřícím se] k čeřicem se *R 4*.

Str. 291 *Staří boží*. Zlatá Praha 5 (5. října 1888), str. 723. — Otisk: *Nov 285/286*.

Str. 293 *Letní vzpomínky*. *Malostranský feuilleton*. Vilimkův Kalendář Humoristických listů 6, na rok 1889, str. 39/44 (*KHL*). — Otisky: *Herrmann*, *Básnické spisy II*, str. 193/217, *Nov 289/310*.

IV. 3. Těž romantiku měl údol ten. — 8 a spustil si] spustil si *KHL*, *zarážka svědčí však o tom, že vypadla litera na začátku verše*.

Str. 313

VERŠE PŘÍLEŽITOSTNÉ A DO PAMÁTNÍKU

Do tohoto oddílu jsme shrnuli básně, které byly podníceny příležitostnou situací, nebyly Nerudou publikovány a nebyly zpravidla ani určeny širší veřejnosti. Většina z nich vzešla z iniciativy majitelů památníků, kteří požádali Nerudu o básničku. Mají proto intimní charakter, jsou spjaty i svým obsahem přímo s adresátem. Jen dvě z básní sem zařazených odpovídají širší sociální objednávce. Je to báseň adresovaná Akademickému čtenářskému spolku a báseň „Knihařům našim“, zapsaná do pamětní knihy Besedy knihařské. Podle povahy svého vzniku by sem patřila i báseň „Motto mých písní“, zapsaná v památníku pisecských studentů, ale tato báseň má již širší dosah ve vztahu k celé poesii Nerudově, a proto jsme ji zařadili jinam (viz zde na str. 214). Ostatní básně sem zařazené jsou věnovány jednotlivcům a mají obvykle památníkový charakter. Jsou zpravidla datovány, proto jsme je mohli uspořádat chronologicky: tvoří takto i jistý doplněk k životním osudům Nerudovým, které se v nich až k poslední z těchto básní, věnované tematice domova, stále obrážejí. Jen jedna z těchto básní je nedatovaná. Umístili jsme ji hned za obě citované básně širšího společenského dosahu. Náhodou vyslovuje to, co si Neruda o památníkové poesii sám myslil, je proto vhodným úvodním mottem k ostatním veršům památníkovým, které za touto básní následují.

Nedomníváme se ovšem, že jsme shromáždili již všechny příležitostné a památníkové verše Nerudovy. Patrně existují ještě jiné básně tohoto typu. Zdá se, že se na Nerudu obraceli někteří lidé se žádostí, aby psal příležitostné verše pro jejich potřeby. Tak je v Herrmannově materiálu opis básně, kterou napsal prý Neruda na žádost dělníků krejčovské firmy M. Mottl a synové v Praze jejich jménem k padesátým narozeninám Vendelina Mottla 8. listopadu 1884. Opis básně poslal Herrmannovi Ferdinand Tallovič v říjnu 1895. Báseň zde neotiskujeme, vymyká se z okruhu vlastní básnické tvorby Nerudovy a mimo to její autorství není nesporné.

Str. 315 [*Akademickému čtenářskému spolku.*] Otištěno v článku *Ot. Materny*, Po třiceti letech (Nástin dějin Akademického čtenářského spolku v Praze), Akademické listy 2, 1879. Na str. 178 zakončuje Materna svou stať „slovy básně Nerudou u příležitosti 25letého jubilea spolku napsané“. Slavnosti tohoto výročí se konaly ve dnech 23. až 25. května 1874 (viz o tom mimo článek Maternův i publikaci Upomínka na oslavu pětadvacitiletého jubilea Akademického čtenářského spolku 1849—1874, Praha 1874). Neruda byl členem slavnostního výboru, zúčastnil se redakce almanachu básní vydaného k tomuto jubileu a napsal k slavnosti feuilleton do Národních listů z 24. května.

Str. 316 *Knihářům našim.* Vepsáno do pamětní knihy Besedy knihařské v Praze s datem 1883. — Otisky: *Rož* 149, *Nov* 264, opravy na str. 505 podle originálu. Otiskují podle *Nov* a jeho oprav.

Str. 317 [*List do památníku.*] Otištěno v *Zlaté Praze* 34, 1917, str. 3, bez bližších údajů a bez datování. Znovu otiskl *M. Novotný* v článku *Básnické odštěpky a úloмки, Literární rozhledy* 15, 1930/31, č. 1, str. 5.

Str. 318 [*Janě Valečkové.*] Vepsáno do památníku paní Janě Valečkové, choti Nerudova nakladatele a vydavatele Poetických besed, s datem 7. 9. 1884. Po prvé otištěno jako faksimile ve *Švandovi dudákově* 24, 1905, str. 5, s titulem *List z památníku.* — Otisky: *Rož* 157 (faksimile), *Nov* 266 s titulem *List z památníku.*

Str. 319 [*Marii Lvové.*] Gratulace s datem 1885 na návštěvence Ústřední matice školské k čtyřicátým narozeninám paní Marie Lvové, choti Nerudova přítele barytonisty Josefa Lva. U Lvových bydlil Neruda v podnájmu v Konviktské ulici v letech 1870—1883, proto se podpisuje jako „bývalý podrub“. Navštivenka je v literárním archivu Nár. musca. — Otisk: *Nov* 273 s titulem *Přání.*

Str. 320 [*Mařence Čelakovské.*] Paní Marie Čelakovská zaslala opis těchto veršů do památníku, datovaných ke dni 8. 11. 1885, Ignátu Herrmannovi, pořadateli Nerudovy básnické pozůstalosti. Z Herrmannových materiálů otiskl *M. Novotný* v článku *Neznámý Neruda v Lidových novinách* 25. 12. 1936.

Str. 321 [*Fanče a Bertě.*] Otiskl *M. B. Böbnel* v článku *Neruda a děti, Venkov* z 1. července 1923. Z beletrisovaného výkladu Böbnelova, založeného na vyprávění paní F. Kozlanské, vyplývá, že dvě děvčátka, Fanča (t. j. později paní Kozlanská) a Berta, odvážíly se v únoru 1886 vniknout do Nerudovy domácnosti a požádat jej o verše do památníku. První báseň (označená zde číslem 1) byla věnována Fanče, druhá (zde s číslem 2) Bertě. — Otisk: *Nov* 274 s titulem *Do památníku.*

Str. 322 [*Boženě Fričové.*] *Vzkaz ku dni 3. 12. 1886.* Otiskl *M. Novotný* v článku *Básnické odštěpky a úloмки*, *Literární rozhledy* 15, 1930/31, č. 1, str. 5. Báseň byla určena paní Boženě Fričové, roz. Jelínkové (1842—1890), choti Karla Friče, bratra J. V. Friče. Karel Frič působil jako chemik v Rusku, v Rostově na Donu, a báseň napsal Neruda s datem 3. 12. 1886 jako vzkaz paní Boženě při jejím zájezdu do Čech. Otiskují podle originálu ve fričovském archivu.

Str. 323 [*Do tanečního pořádku.*] Po prvé otiskl *Fr. Páta* v *Topičově* sborníku 8, sv. 3 (prosinec 1920), str. 97, s poznámkou na str. 137. Podle tohoto sdělení báseň zapsal Neruda paní P., tehdy ještě svobodné, do tanečního pořádku. Otiskl i *Nov* 278. Rukopis na samostatném papíru (1 list, 8°), opatřený datem 4/1887, je nyní v majetku p. Karla Sysla. Otiskují podle originálu.

Str. 324 [*Miládě a Zdeně Čelakovské.*] Paní Marie Čelakovská zaslala opis obou zápisů do památníků Ignátu Herrmannovi jako pořadatelé Nerudova básnického díla. Básně jsou věnovány dcerám univ. prof. Jaromíra Čelakovského. Obě jsou datovány 22. 6. 1887. První z těchto básní publikoval po prvé Topičův sborník 1921, sv. 11 (srpen), str. 481, s titulem *Sestrám Čelakovským*. Glossa na str. 525 sdělovala, že verše byly vepsány „do památníku malé Miládky“. Viz i *Nov* 271. Druhou báseň, pocházející pravděpodobně z památníku malé Zdenky, otiskl *M. Novotný* z Herrmannovy pozůstalosti v článku *Neznámý Neruda* v *Lidových novinách* z 25. 12. 1936.

Str. 325 [*Boženě Ulíkové.*] Uveřejnil *M. Novotný* bez bližšího vysvětlení s datem 1887 v bibliofilské publikaci *Jan Neruda*, *Druhý sešit* veršů z pozůstalosti, vytiskl Jaroslav Pícka s datem 1944, ve skutečnosti 1951, str. 55.

Str. 326 [*Josefě Hovorkové.*] Faksimile bez bližších údajů otištěno s podpisem Nerudovým a s datem 19. 3. 1890 v *Máji* 2, 1904, str. 679. Otištěno již předtím v beletristické příloze *Nových mód*, nazvané *U domácího krbu*, 3, č. 17, str. 21. Redaktorem této přílohy byl Josef M. Hovorka, jehož manželka Josefa, dcera Jos. Mánesa, vlastnila podle sdělení Rožkova tento rukopis. — Otisky: *Rož* 166, *Nov* 347, oba s titulem *Do památníku*.

Str. 327 [*Odoleně Nápravníkové.*] Neruda napsal tyto verše 14. ledna 1891 do památníku *Odoleně Nápravníkové*, dceři svého přítele dr. Roberta Nápravníka (1840—1877), právníka, v šedesátých letech redakčního spolupracovníka *Hlasu a Národních listů*, pak advokáta ve Vlašimí a překladatele z franštiny a italštiny. Faksimile Nerudových veršů bylo otištěno v článku *Vzpomínka na Nerudu*, podepsaném šif-

rou ř, v Máji 2, 1904, č. 30, str. 476. — Otisky: *Rož* 167/168 s titulem podle prvního verše *Když po prvé jsi na olích mi stála*, *Nov* 357 s týmž titulem.

Str. 328 [*Miloslavě Vinklerové.*] Obě básně byly věnovány 3. února 1891 k svatbě Miloslavy Vinklerové, provdané Svátkové, dceři Františka Vinklera (1839—1899), který v letech šedesátých redigoval Bolelavana a později organizoval veřejný život na Mělníku. Vinkler podporoval četné spisovatele demokratického tábora a žil i s Nerudou v přátelských stycích. — Báseň otiskl *Rož* 169/170 s titulem *Svatební*, *Nov* 358/359 s týmž titulem.

Str. 329 [*Boženě Skálové.*] Zapsáno do památníku Boženě Skálové s datem 12. července 1891. Božena byla dcerou Terezie Skálové, sestřenicí Nerudovy matky. Terezie Skálová také požádala Nerudu o báseň pro svou dceru. Otiskl *A. Pražák* v *Listech filologických* 1907, str. 462/463. — Otisk: *Nov* 360 s titulem *Boženec*.

Str. 330 [*Anně Gabrielové.*] Opis této básně dostal Ignát Herrmann 16. dubna 1908 od paní Čermákové-Slukové. Pochází z památníku sl. Anny Gabrielové, dcery dr. Josefa Ambrože Gabriela, notáře v Sušici, a je datována 14. 6. 1891. Bratrem její matky byl dr. Josef Podlipský; Anna Gabrielová byla tedy sestřenicí paní Ludmily Vrchlické, rozené Podlipské. Tato báseň je poslední datovanou a nám známou básní Nerudovou.

DOPLŇKY A OPRAVY K PRVNÍMU SVAZKU BÁSNÍ

V r. 1951 vyšel první díl tohoto kritického vydání *Básní ve Spisech Jana Nerudy* v Knihovně klasiků. O té doby se naše vědomosti o básnickém díle Nerudově rozmnožily o několik poznatků, které přispěly k tomu, že musíme opravit, po případě doplnit několik detailů v prvním svazku *Básní*.

1. Především je třeba vyřadit z díla Nerudova epigram *Rada* na str. 509. Do Nerudova díla jej zařadil již Rožek a pak Novotný na podkladě toho, že Neruda cituje tento epigram ve feuilletonu v *Nár. listech* ze 6. ledna 1867 s tímto dodatkem: „Napadá mne tu epigram, určený sice jinam, na němž se ale zajisté neprohřeším, vřadím-li jej také sem.“ K. Polák nalezl v *Květech* 1867, str. 54, ukázkou z veršů *Bobustava Pelihána*, v níž mezi několika jinými epigramy je otištěna i „*Rada*“, připisovaná dosud Nerudovi. Epigram *Rada* byl pak znovu otištěn v *Palečku* 4, 1876, č. 17, str. 134, mezi *Epigramy*, které tam uveřejnil B. P. (v ob-

sahu *B. Pelikán*). Epigram Rada měl Neruda k dispozici jako redaktor Květů, a je proto třeba rozumět jeho vysvětlivce v Nár. listech jako omluvě za to, že si vypůjčuje bez svolení autora text pro svůj feuilleton. Vznikla sice domněnka, zda Boh. Pelikán není další pseudonym Nerudův, jelikož první žena Nerudova otce byla rodem Pelikánová, ale Boh. Pelikán je znám i odjinud jako překladatel divadelních her.

2. *České nápěvy* na str. 392/393 byly otištěny podle rukopisu. Časopisecký otisk mi znám nebyl. Nedávno objevil M. Novotný (viz Květy 2, č. 33 z 14. 8. 1952) v Humoristickém kalendáři na rok 1859 nepodepsaný cyklus básní s titulem *Ohlas písní národních* (str. 103/104). Všechny básně je jedenáct a jsou mezi nimi dvě (*Snem je arcil láska všechna* a *Loučení, ach loučení*), které jsou dochovány i v rukopisných Českých nápěvech. Je tedy autorem Ohlasu písní národních Neruda. Otiskují zde celý cyklus, jelikož i text obou básní z Českých nápěvů má odchýlné znění.

Ohlas písní národních

I

Na tom panském poli
velký mezník stával,
že budeme svoji,
vždy jsi slibovával.

6 Přišlo jaro, léto,
mezník vyoralí,
my se milovali,
ale nedostali.

2

Koulely se, koulely
dvě naproti sobě —
ty mi lezeš do zelí,
já polezu tobě!

3

To je zlaté posvícení,
to je zlaté pondělí!
Pij za zdraví profesora,
sic nám dvojek nadělí.

Snem je arciť láska všechna,
přec mně spáti nedá;
cítím ovšem lásky plamen —
a jsem přece bledá!

5 Tkaninou jste děvčata vy,
z nejtenších to nití:
každé plátno bledne více,
čím dél slunce svítí.

Samotinký seřím u Měrinky,
stáčetí jí vláčku pomáhám;
ruce mně až běda koprňejí,
na rtech slůvka srdečná se chvějí:
5 „Kěž bys byla, kde je Abraham!“

Lidé si pořád šeptají,
proč k vám nechodím víc —
pivo s vodičkou míchají
a neříkají nic!

Špatně dá se stolovat,
když je peněz málo —
marnost děvče milovat,
nám-li se vysmálo.

Letí orel Velikán,
nese v drápech vodky džbán
a v zobáku chleba kus —
letí přímo v svatou Rus.

5 Volhu jenom pozdravil,
teprv hloub se zastavil,
a pak na Urál se snes:
komu libo, pij a jez.

Nedbám o tě, má panenko,
 klobouček dám na stranu,
 za takovou jako ty jsi,
 jiných tisíc dostanu!

- 5 Nech si statek, nech si pole,
 nech si všecko nářadí,
 mně upřímně jedno srdce
 všechny statky nahradí.

10

Kdyby moje milá
 třeba jak Sibylla
 sto let stará byla,
 já k oltáři přec ji povedu!

- 5 Vždyť za každý rok svůj mně babice
 nabízí už stříbra zooo —
 takových žen harém mít,
 ach, harém mít!

11

Loučení, ach loučení,
 však tu trpkost znají
 všichni, kteří od milých
 loučiti se mají.

- 5 „Není možná, duše má,
 bez tebe být živu;
 jen co budu za branou,
 zasednu hned — k pivu.“

3. K *Básnickým překladům* (str. 513/577) je třeba připojit ještě Nerudův překlad proslulé maďarské básně vlastenecké z r. 1837 *Szóljat* (Výzva) od básníka Mihála Vörösmartyho. Tento překlad objevil teprve nedávno M. Laiske (viz Česká literatura 3, 1955, str. 86) ve čtvrtém ročníku časopisu Posel z Prahy z r. 1860, č. 5, str. 198. Příklad je připojen k nepodepsanému článku *Největší Maďar — bratr Štěpán Széchenyi*, otištěnému jako nekrolog (Széchenyi zemřel 8. dubna 1860). Jádrem článku je převzato z časopisu Sokol, vycházejícího v Banské Štiavnici za redakce P. Dobšínského. Závěr článku připomíná, že slavnosti smuteční

za Széchényiho „nesou tak ráz zármutku jako ráz síly národní“.
„Proto při nich všude rozléhají se slova Szózat, jenž v překladě J. Nerudy takto zní:“

Szózat

Své vlasti, Uhře, věren buď
až do nejdalších dob,
vždyť vlast jest dobrou matkou tvou,
tvá kolébka, tvůj hrob.

5 Na širé zemi nikde víc
nenajdeš vlasti té; —
zde musíš stát, zde bojovat,
ba zde až k smrti své.

10 Zde jesti půda otcův tvých,
zde tekla jejich krev,
zde o pradávném hrdinství
zní volný, bujný zpěv.

15 Zde o vlast, o krb domácí
ved Arpád litou seč,
zde zlomil jho a otroctví
Huňadův mocný meč.

O volnost! Rudý prapor tvůj
zde často rozepjat,
zde pro tebe, o svobodo,
20 přemnohý bratr pad.

A vzdor tak mnohé útrapě,
jež stihla naši zem,
my, třeba věky tížení,
přec věků dožijem.

25 Náš národ žije, v širý svět
vyzvání volá hrd:
„Tisíciletí trpíme,
chceme život nebo smrt!“

30 Nemůž to být, že všechna krev
zbúhdarma plynula,
zbúhdarma bolest nad vlastí
že srdce puknula.

35 Nemůž to být, že síla, duch
a svatá mysl ta
by zvadla proto, na národ
že kletba vyřknuta.

40 O přijít musí, přijde zas,
den lepší, o nějž rtů
stotísíc denně vysílá
horoucí modlitbu.

Sic umírání nastane
přehrozné, krvavé,
a celý národ složí pak
v hrob chladný kosti své.
65 A na hrob mrtva národa
národy budou žít
a v milionech oči se
smuteční slza skví.

50 Své vlasti, Uhře, věren buď
až do nejdalších dob;
vždyť vlast, až klesneš, jediná
poskytne tobě hrob.
Na širé zemi nikde víc
nenajdeš vlasti té; —
55 zde musíš stát, zde bojovat,
ba zde až k smrti své.

4. V archivu literárního odboru Umělecké besedy (nyni v Literárním archivu) byl nově nalezen rukopis básně *Rád bych zapěl novou bujnou píseň*, viz *Básně I*, str. 307 a 625. Jde o 1 list, 8°, který je označen titulem *Z básní Prokopa Zápolského* a římskou jedničkou (r). Tento rukopis sloužil jako podklad pro otištění v časopise *La voix libre de Bohême Čech*, vydávaném J. V. Fričem v Ženevě v r. 1861. Rukopis umožňuje vysvětlit některé odchylky textu v Čechu od znění v *Zápisniku*, v *Lumíru* nebo v *Knihách veršů*. Vznikly redakčními úpravami, které jsou v r provedeny přímo rukou Fričovou. Tak byl Fričem upraven zejména Nerudův verš 22: *velikou máš banby naší vinu* bylo upraveno *na velikou jen banbu mít a vinu*. (Viz i reprodukci první stránky v obrazových přílohách tohoto svazku.)

Vysvětlivky týkající se původu, průvodních okolností vzniku a určení jednotlivých básní nebo básnických sbírek jsou uvedeny v Poznámkách vydavatelových.

11 *Leander* — vl. jménem Richard Volkmann (1830—1889), německý chirurg a básník.

14, 1 *Kuřátka* — jménem Kuřátka (Plejady) je označena skupina hvězd v souhvězdí Býka.

17, 8 *Planetoidek tam bavět zřím* — planetoidy jsou malé oběžnice, které obíhají kolem Slunce v prostoru mezi Marsem a Jupiterem, patrně zlomky původně větší oběžnice.

21, 1 *aeon* — věk, dlouho trvající období.

23, 1 *Stárnoucí lidstvo žije ve hvězdách* — báseň je založena na tom, že při pohledu na hvězdnou oblohu „čteme . . . s nebe pouze o době dávno již minulé“ (du Prel). Nejbližší stálice je tak daleko, že její světlo doletí k nám za víc než čtyři roky, ze Síría za víc než osm let, ze vzdálených hvězd za desítky, sta, tisíce, ba i miliony let.

24, 1 *Alkyone* — hvězda ze skupiny Plejad (Kuřátek, viz vysvětlivku ke str. 14).

25, 6 *libký* — bystrý, rychlý, prudký; 7 *k nejbližší sousedce* — t. j. k hvězdě Alfa ze souhvězdí Kentaura na jižní obloze; 8 *trojici roků* — míněny světelné roky (tato vzdálenost se dnes odhaduje na 4,3 světelného roku); 17 *Některé z nás, ty už umřely* — následující-výklad vychází z theorie Kant-Laplaceovy, podle níž se nejprve od Slunce odloučily planety od něho nejvzdálenější. Neruda jim proto připisuje příznaky stárnutí podle Meyera (v neshodě s dnešními poznatky) a řadí je generačně od nejstarších, t. j. nejvzdálenějších, k nejmladším, t. j. nejbližším Slunci; 25 *Jupiter* — největší a nehmotnější ze všech planet, s velmi nízkou teplotou (*Promrzelý je to kolobráť*); kolem Slunce oběhne za necelých 12 let (*líný chod*).

26, 52 *v komety již se rozpadly* — Neruda vykládá podle du Prela a Meyera komety jako pozůstatky vychladlých a mrazem roztržitých planet.

28, 5 *Všechny ty vířivé planety . . . slétnou . . . do Slunce do hrobu* — Neruda tu přejímá dobový názor du Prelův, že Slunce je nejen kolébkou, ale i hrobem všech planet. Podle této představy odpor etheru a meteoritů padajících proti směru rotace planet způsobí zmenšení oběžné rychlosti. Tím se zmenší odstředivá síla a clipsa, kterou planety opisují, změní se ve spirálu končící ve Slunci. Srovnej i následující báseň č. 13 a básně č. 30, 35 a 38.

29, 8 (*Slunce*) ... *na chvíli ještě vzplane* — Nerudova myšlenka o obnově slunečního záření při dopadu jiné planety do Slunce je založena na Meyerově příkladě, vysvětlujícím, jak velká je spotřeba hmoty, spojená se slunečním vyzařováním. Kdyby prý Země spadla do Slunce, získalo by tím Slunce úhradu světla a tepla na dobu 69 let. Viz i báseň č. 35.

30, 1 *Zem byla dítětem* — v básni přisuzuje Neruda Zemi týž postup poznání, jakým prošlo lidské pokolení při poznávání Země a jejího postavení ve vesmíru. Před Kopernikem (jeho hlavní spis vyšel 1543) převládal názor, že Země je středem vesmíru a že Slunce obíhá kolem Země (názor geocentrický).

31, 7 *obeš se vnitřní rozkypí* — opět motiv podle du Prela, který tvrdil, že Měsíc působí i na žhavé nitro zemské, t. j. na síly vulkanické.

34, 6 *beze smavých žeravčkových bílék* — protože na Měsíci není atmosféra, nejsou tam ani atmosférické jevy příznačné pro Zemi; 13 *Slunce žhavé v černém visí nebi* — na Měsíci, kde není atmosféra, má obloha barvu černou; samo Slunce má tam barvu ocelově bílou. Denní teploty dosahují na sluneční straně až 90°C.

37, 5 *Sirius* — hvězda v souhvězdí Velkého psa, nejjasnější hvězda na obloze.

39, 6 *drtky* — rozdrobené věci, drobečky; 11 *dvacet što milionů mil teprv jim loket jeden* — k určování vzdáleností užívají hvězdáři t. zv. astronomické jednotky, t. j. střední vzdálenosti Země od Slunce, jež činí 20 000 000 mil, t. j. 149 640 000 km; 15 *k Neptunu třicet loket je, k Venuli jen tři čtvrtky* — vzdálenosti, jež uvádí Neruda v astronomických jednotkách, jsou ve skutečnosti vzdálenosti obou planet od Slunce, nikoli od Země.

40, 32 *Lublněcki* — Stanislav L., polský spisovatel v 17. stol., autor knihy o kometách (*Theatrum cometicum*); 35 *v glińské hospodě* — t. j. v Lüneburku (bližší Hannoveru); Neruda označuje místo podle původního sídliště Polabských Slovanů (Gliň).

44, 6 *stádr* — jádrovité, svalovité dřevo.

45, 1 *Kdo mělkým je, ten bídně mřel* — Neruda podle du Prela aplikoval Darwinův „boj o život“ na mechaniku kosmickou.

48, 3 *vylétla jiskřička z plamenu, a zčernalá zpět zas padá* — viz báseň č. 12 a vysvětlivku ke str. 28.

49, 11 *mrtvou když její ručinku* — pravděpodobně narážka na smrt Terezie Marie Macháčkové, která zemřela na tuberkulózu 9. 10. 1865 ve věku osmnácti let (viz *Báseň I*, str. 453 a 647).

52, 4 *po světě boj je všude* — viz vysvětlivku ke str. 45; 6 *hudba sfér* — nebeská hudba, nebeská harmonie; podle názoru řeckého filosofa Pythagora a jeho žáků provází tato hudba pohyb nebeských těles. Člověk ji nevnímá, protože je na ni od narození zvyklý; 10 *jeť* — jechá, spěchá; 12 *žbounky* — řežavé uhlí, zde meteority.

54, 1 *Přijdou dnové, léta, věky, věkův věky* — báseň zobrazuje konec

Země obdobně jako báseň č. 12 (viz vysvětlivky ke str. 28) a báseň č. 13 (viz vysvětlivky ke str. 29); ve strofě třetí přidržuje se Neruda sice theorie o rozpadu Země na menší částky (*Země puká... Zem se trhá*), ale v poslední strofě se vrací k teorii o spirálovitém pádu Země do Slunce; 16 *příkrovni* — podobný příkrovu, t. j. pokrývce na rakev nebo na tělo zemřelého.

56, 13 *Příšlech světlý ty záblesku, mlžino mladé zhouel* — Neruda tu vychází z theorie, jak ji našel u Meyera: v prázdných prostorech vesmíru (*v nebeském zákoutí*) se komety shromažďují, přitahují další, po případě i menší hvězdy. Padáním hmoty k těmto centrům se vyvine teplo, hmota se teplem roztaví, vyzářováním začne vyvinovat vlastní světlo a přejde v plynný stav. Zhušťováním tohoto plynu vznikne mlhovina, zárodek nového systému.

58, 1 *Až planety sklesnou k Slunci zpět* — motiv básně vychází z theorie o spirálovitém pádu planet do Slunce (viz vysvětlivku ke str. 28), ale pak přechází k teorii o rozpadu Slunce na drobné částičky a podle theorie, čerpané z Meyera, o novém sdružování komet (viz zde vysvětlivky ke str. 56) dochází ke vzniku nové mlhoviny jako zárodku nového systému a konečně ke vzniku nového „světa“.

59, 8 *z semene „orla“ — a „štíra“* — t. j. v oblasti souhvězdí Orla na severním nebi a souhvězdí Štíra na jižním nebi.

65, 25, 29, 33 *Cherub — Seraf — Trán* — zástupci t. zv. andělských sborů (kúrů).

66, 39 *charý* — černý, temný.

68, 14 *Zabrajem si na Hélice* — lidová dětská hra, při níž tančí nejprve družičky kolem jedné z nich, t. zv. Heličky, a pak Helička tancuje s každou zvlášť.

72, 13 *tem* — pluk, sbor.

77, 7 *tem* — témě, temeno.

79, 1 Giuseppe Ugo Bassi (nar. 1801), italský vlastenecký kněz, člen řádu barnabitského, skvělý kazatel. Účastnil se vlasteneckého hnutí, bojoval s dobrovolníky za italskou nezávislost, zúčastnil se výprav G. Garibaldiho, byl však Rakušany zajat, mučen a bez rozsudku popraven 4. srpna 1849. Padl prý se slovy: „Ať žije Ježíš, ať žije Itálie!“ z *chycen Rakušany* — Rakousko, kterému náležela tehdy značná část severní Itálie, bojovalo proti sjednocení Itálie a proti demokratickému a republikánskému hnutí.

95, 43—46 *„Svatý Jene z Nepomuku, drž nad námi Čechy ruku...“* — tyto čtyři verše jsou převzaty z Havlíčkova epigramu „Česká modlitba“. (Havlíček jich užil i v básni „První jenerální schůzka Českého národního museum 1847“. Srov. Havlíčkovo Básnické dílo, Nár. knihovna, sv. 16, str. 25 a 146.)

99 *Balada o svatbě v Kanaán* — Podkladem básně je vypravování v evangeliu Janově (2. kap., v. 1—19) o zázraku, který učinil Ježíš proměněním vody ve víno při svatbě v Káni Galilejské; 19 *starosvatbí* — žena, která se starosvatem řídí svatební slavnost.

100, 31 *bulají* — křičí, štěbetají.

101, 61 *okřín* — dřevěná misa.

107 *Romance biblická* — Příběh o Goliášovi a Davidovi je v 17. a 18. kapitole První knihy Samuelovy ve Starém Zákoně.

108, 42 *mauslové* — potupná přezdívka židů.

120, 27 *bukáč* — lidový hudební nástroj, džbán potažený měchýřem, který při tření vydává basový zvuk.

125 *lidské písně národní* — t. j. písně Finů (Čuchonců), Estonců, Livonců a Lopařů; nejznámější sbírkou této lidové lyriky je sbírka Kanteletar, kterou sebral finský ethnograf E. Lönnrot (1840).

131, 5 *Teréza à Gesu* (1515—1582), španělská světice, zakladatelka řádu bosých karmelitánek, autorka četných spisů asketického a mystického obsahu.

139, 10 *v limbu brančb* — v spánku (limb — lat. limbus, okraj, u církevních otců místo, kde duše zemřelých očekávají před příchodem spasitelovým své vykoupení).

144, 13 *tři stará slova vrhne* — patrně slova přísné výstrahy ze Starého Zákonu: mence, tekcl, ufarsin, t. j. spočteno, zváženo, rozděleno.

151, 4 *tořič* — vstavač; 9 *múra smurtonoška* — lyšaj smrtihlav.

154, 16 *stříže* — tenké vrstvy ledu právě se tvořícího.

159, 8 *mlýnský zákalok* — zakalená voda v mlýnské strouze.

170, 2 *Krylov* — Ivan Andrejevič K. (1768—1844), ruský básník, autor četných bajek.

171, 1 *Tak zvolna — tak smutně — tak sám a sám* — báseň se vykládá jako připomínka Nerudova vztahu k Anně Holinové (viz Básně I, str. 202 a str. 608).

188, 14 *žije* — žije (od původního slovesa živu — žiti).

197, 24 *plíbatí* — plouhati, vláčetí.

199, 23 „*Bobudík, jsem lepší jiných!*“ — narážka na slova farizeovy modlitby z evangelia Lukášova (18, 11): „Bože, děkuji tobě, že nejsem jako jiní lidé, dráči, nespravedliví, cizoložníci aneb jako i tento publikán.“

201 *Ecce homo* — „Ejhle člověk“, slova, která podle evangelia Janova (kap. 19, v. 5) pronesl Pilát, když ukazoval shromážděným Židům zmučeného Ježíše s trnovou korunou na hlavě.

202, 43 *brom náhle udeřil v můj zmladlý kmen* — narážka na Nerudovo ochravnění v r. 1880, které jej postupně vyřazovalo z veřejného života; 48 „*Ecce homo!*“ — „*Ecce homines!*“ — „Ejhle člověk!“ — „Ejhle lidé!“

205, 1 *nejsem Robert král, ne Douglas, jeho rek* — viz Nerudovu poznámku zde na str. 393 a Básně I, str. 151/152.

213 *Staroměstská věž* — t. j. věž Karlova mostu na staroměstské jeho straně, svědek tragických událostí historických spjatých s představou mučené vlasti. Po bitvě na Bílé hoře byly na věži veřejně vystaveny na výstrahu Pražanům hlavy dvanácti popravených vůdců

stavovského odboje. Za revoluce v r. 1848 obsadili a hájili věž studenti a dělníci. Proto se stala věž cílem palby Windischgrätzova dělostřelectva. Přitom byly zapáleny sousední dřevěné mlýny. „Po celou noc trval požár tento, jenž mostní věž děsnou září osvětloval a celému okolí zhoubou hrozil“ (J. Svátek, *Ze staré Prahy*, str. 219). V této události je třeba také spatřovat i zdroj inspirace pro celou básně.

217, 22 „*Animas*“ — *Animas fidelium*, latinská píseň zpívaná při smuteční mši nebo při ukončení smutečního obřadu.

225 *Primus Sobotka* (1841—1925), český folklorista a překladatel z angličtiny. O jeho Kratochvilné historii viz str. 401.

233, 5 „*Anna*“ — Nerudova hospodyně se jmenovala Anna Haralíková.

238, 10 *král David* — v mládí pastýř ovcí, který obvesceloval židovského krále Saula hrou na harfu, později sám král (vládl asi 1010—970 před n. l.), též básník a autor žalmů.

241, 6 *Josafat* — údolí, v němž podle Starého Zákona bude bůh soudit pohanské kmeny za to, co způsobily Izraeli; místo posledního soudu.

247, 53 *čepce z alamódy* — podle poslední módy.

249 *Euterpe* — řecká Musa obveselující hry na píšťalu; 2 *o altissima dea* — o nejvznešenější bohyni; 4 *Musa rosacea* — druh banánu, vynikající množstvím chutných plodů.

250, 3 *Hyperborejci* — v řeckých bájích obyvatelé severních končin, t. j. severně od Řecka.

251, 1 *Josef Egyptský* — biblická postava, bránil se proti milostným svodům ženy Putifara, faraonova dvořánina, u něhož sloužil (Genesis, kap. 39).

252, 3 *Legenda světa* — t. j. *La légende des siècles*, dílo francouzského básníka Viktora Huga (1802—1885); 4 *Sallet* — Friedrich von Sallet (1812—1843), německý básník; 5 *Krasiški* — Zikmund K. (1812 až 1859), jeden z vůdčích představitelů polské romantiky.

253, 1 *drdati* — drkotavě jeti.

258 *Anděličkové Murillovi* — Bartolomé Esteban Murillo (1617—1682), španělský malíř velkých náboženských výjevů, na nichž bývají často celé zástupy andělků charakteristicky malovaných.

259, 2 „*à la baisse*“ — „*à la hausse*“ — bursovní výrazy, znamenající spekulaci na pokles (*à la baisse*) nebo vzestup (*à la hausse*) hodnoty akcií nebo cenných papírů; 5 *Žid spekuloval „à la baisse“* — t. j. Mojžiš, o němž vypravuje bible (2. kniha Mojžišova, kap. 14), že při odchodu z Egypta zachránil Izraelské tím, že s pomocí Hospodinovou rozdělil Rudé moře, takže jeho lid prošel v suchu, zatím co vojsko egyptského faraona, pronásledující Izraelské, zahynulo ve vodách moře, jež se po odchodu Izraelských opět zavřelo.

262, 1 *Diogén* — Diogenes ze Sinope (412—323 před n. l.), řecký filosof, proslulý svým odmítáním vši civilizace.

264, 6 *Alex, jenž nazván Velik* — Alexander Veliký, v letech 336—323 před n. l. král makedonský, dobyvatel Persie a Egypta; 12 *reptilie* (z lat.) — plaz, had.

265, 8 *kynik* — cynik (z řec. kyon: pes), stoupenec filosofické školy, která viděla nejvyšší cíl životní moudrosti v oproštění ode všech potřeb; *čejpivo* — piják piva, ochmelka; 3 *buška* — hučka, klobouk.

267, 2 *obvrtlík* — obrotlík, otočná uzavírka u oken a pod.

268 *Le bouquet de l'amour* — kytice lásky.

271, 6 *dá druhá pále* — *připomenutí* — druhá polovina Otčenáše začíná žádostí: „Chléb náš vezdejší dejž nám dnes a neuveď nás v pokušení.“

272, 11 *maxl* — název hry v karty; 3 *dušičky* — druh pečiva; 4 *všobněb svatých kosti* — druh pečiva; 5 *my sníme boba samého* — t. j. ve formě hostií při obřadu přijímání; 8 *s medem zrádce jebo* — t. zv. jidáše, druh pečiva, který se jedl na Veliký pátek.

274, 7 *miboť* — spleť, zmatenost.

275, 6 *obočl* — bokem otočil.

278, 5 *Bileamův osel* — t. j. osel proroka Bileama; podle vyprávění ve Starém Zákoně promluvil, aby přinutil svého pána věnovat pozornost andělu, který jej přišel varovat, aby nekázal proti Izraelitům.

293, 15 *záklen* — patka klenby.

296, 4 *rostě* — výrostek, dorůstající děvče.

299, 10 *traláf* — treláž, lačková podlaha.

307, 5 *punt* — vesta.

309, 18 *brdinstvím ... se třáskal* — halasně se vychloubal, honosil.

316, 8 *ať pokoná jej* — ať překoná jej.

420, 5,2 *stáčetí vládku* — vázati síťovou přízovou krajku.

422, 14 *Arpád* — koncem 9. stol. přivedl Maďary do Uher a v bojích proti sousedům jim tam zajistil trvalé sídlo.

422, 16 *Huňady* — Jan Korvín Hunyadi († 1456), správce uherského království v době nedospělosti Ladislava Pohrobka, odhodlaný vojevůdce v bojích proti Turkům, oslavovaný v četných lidových písních.

Neruda patří k nejoblíbenějším a nejčtenějším básníkům z našich starších klasiků. A přece nelze říci, že by byl i jako básník zcela poznán a zhodnocen. Nerudu lze stále ještě objevovat. Jsou díla, která oslňují na první pohled odvážností svého pojetí a pathosem svého rozletu, ale při bližším prohlížení detailů zjišťujeme neorganické trhliny jen vnějšně překlenuté, nedomyšlenosti v koncepci a nepečlivosti v řemeslné práci, jež podstatně omezují náš původní dojem. To nelze říci o Nerudovi. Známe z minulosti, že to trvalo delší dobu, než byl Neruda oceňován jako básník. Teprve Písně kosmické r. 1878 měly velký čtenářský ohlas a teprve Jaroslav Vrchlický zhodnotil kriticky Nerudovo básnické dílo jako celek. Ale stalo se to až sedm let po Nerudově smrti v r. 1898. O Nerudově díle básnickém platí, že čím je zkoumáme déle a podrobněji, tím více se přesvědčujeme o síle autorova uměleckého vidění, o promyšlenosti ideové i umělecké výstavby díla a o pečlivosti řemeslné techniky umělecké práce, jež nepřestává udivovat. Každé takové pozorování odkrývá hodnoty v básnickém díle Nerudově, které jsme si dosud neuvědomovali. Proto i první kritické vydání Nerudových básní, jež v souboru díla Nerudova v Knihovně klasiků tímto druhým svazkem uzavíráme, pomáhá nám vidět Nerudu v lecčems nově a bohatěji, než nám to umožňovala dosavadní vydání a dosavadní naše vědomosti.

I

Především je třeba říci, že známe dnes Nerudovo básnické dílo mnohem úplněji, než tomu bylo v předcházejících souborech Nerudových spisů. V posledních dvou desetiletích bylo možno na podkladě studia básníkovy pozůstatosti objevit nebo dešifrovat větší počet básní, které výrazně

dokreslují hlavní Nerudovy sbírky básnické. Jak jinak a mnohem lépe dovedeme ocenit Nerudovy Knihy veršů, známe-li i všechny ostatní básně, jež Neruda psal v letech padesátých a šedesátých! Víme z Nerudova „Proslovu“ k prvnímu vydání Knih veršů, že uspořádal v r. 1867 svou sbírku proto, aby předstoupil před čtenáře „s celistvým obrazem činnosti své“, a že tak učinil na základě výběru „s autokritikou co možná přísnou“. Neruda k tomu připojil větu: „Ponechávám úsudku jiných a nestrannějších, jednal-li jsem ve všem dobře.“ Teprve nyní, když známe, z čeho Neruda vybíral, můžeme vyhovět přání autorovu a sledovat míru jeho autokritičnosti, míru jeho umělecké odpovědnosti, která je výrazem jeho úcty k čtenáři i k umění.

Zároveň jsou však mezi básněmi do Knih veršů nepojatými i verše, které z díla Nerudova nevyklučovala autokritika umělecká, ale tlak politický a společenský. Z toho důvodu publikoval Neruda některé verše pod pseudonymem Prokop Zápolský ve Fričově Čechu, vycházejícím v Ženevě. Z toho důvodu nepojal do 2. vydání Knih veršů ani báseň „Nad hrobem“ nebo „Legendu o selské praktice“. Jsou namířeny proti církevní morálce s otevřeností, jakou známe jen z epigramů Havličkových. Žádný časopis nebyl by asi mohl tehdy uveřejnit jako celek báseň „Ke koncllu!“, tuto vášnivou a nenávislnou obžalobu papeže i církevních hodnostářů, kteří se v r. 1870 sešli v Římě, aby vyhlásili papežovu neomylnost. Zde nazývá Neruda vše pravým jménem, v mohutné zkratce je tu vystižen celý podvodný obchod, jaký si církev vytvořila z učení Ježíšova. Církev rozhodovala kdysi o lidech, nyní Neruda ve jménu zájmů lidstva vyobcovává celou tu smečku „darebáků“ z lidské společnosti. Poznat tuto tvář Nerudova díla nebylo ovšem možno současníkům, ale právě takové básně ukazují, z jakých pohnutek a z jaké horoucnosti v lásce i nenávisti vyvěrala jeho poesie i tam, kde nemohl mluvit takto přímo.

Ale i tam, kde doplňky k dílu Nerudovu nejsou tak bohaté, jako tomu bylo v básních z let šedesátých, přináší kritická probírka všech otisků a rukopisů překvapující

výsledky. Znali jsme sice celou snůšku epigramů, které otiskoval Neruda v letech 1888 a 1889 v časopisech nebo místo feuilletonu v Národních listech, tušili jsme, že jde o nějaký celek, poněvadž mezi epigramy byl i „Proslov ke knize epigramů“ a „Doslov ke knize epigramů“, ale nevěděli jsme nic o autorově záměru, o vnitřním členění tohoto celku, vše nám připadalo jako třísť nápadů, po případě jako prvky díla nedotvořeného; byl to opravdu „roj epigramů“, jak tyto básně označil Ignát Herrmann v prvním vydání básnických spisů Nerudových. Podrobnou prohlídkou rukopisného materiálu zjistilo se nyní, že nejde o torso nebo neuspořádaný „roj“, nýbrž o dotvořenou a zkomponovanou knihu, po případě o uzavřený celek nějaké jiné knihy. A tak se Kniha epigramů přiřazuje nyní v původním Nerudově uspořádání k ostatním sbírkám Nerudovy básnické činnosti v letech osmdesátých, staví se po bok Balad a romancí, Prostých motivů a Zpěvů pátečních. Je to poslední celistvě komponovaná sbírka Nerudova, neboť většina epigramů vznikla po Zpěvech pátečních, t. j. po posledních časopisecky publikovaných „zpěvech pátečních“, „Andělu strážci“ a „Matce sedmiboletné“ z r. 1887.

Kniha epigramů nám po mnoha stránkách velmi výrazně dokresluje Nerudu let osmdesátých. Neruda ji charakterisuje jen jako „louku pestrou“, po níž může „motýl“ čtenář poletovat zcela volně, ale byl si přitom vědom toho, že všechny květy této louky i louku jako celek poznamenal „lidský duch“. Dodejme, že tento „lidský duch“, tento hlas lidskosti má všechny znaky Nerudova pohledu na život a na společenskou skutečnost. Projevuje se tam, kde Neruda činí předmětem svého humoru a satiry činnost spisovatelskou, kde ironisuje „ctností“, za nimiž se skrývá sobectví, i tam, kde si sice s úsměvem, ale přitom i s hlubokým porozuměním pro lidskou opravdovost epigramaticky zahrává s láskou i s touhami lidského srdce. Projevuje se však i tam, kde Neruda vyslovuje své pohrdání soudobé české politice, která ztratila smysl pro čest a pro mužnou statečnost, která poklonkuje před cizinci a potácí se bez schopnosti

stát se silou. A přitom je v této sbírce stále přítomen básník sám, člověk žijící v konkrétních podmínkách své doby i svého životního osudu, člověk velké lásky, citlivého srdce, které by chtělo „zaslechnout, vůkol nás jak světy v chóru šumí“ a zároveň „nést všechno to světa hoře“. Je tu přítomen básník Knih veršů v četných připomínkách matičky, jež pro syna je stále živým symbolem obětavé lásky i moudrosti. Je tu přítomen básník Písni kosmických, hledající pravdu v souladu se zákony přírody a mimo náboženskou víru. Ožívá v této sbírce i humorné porozumění pro lidskou přirozenost i slabost, jak je známe z některých básní Balad a romancí, z „Balady májové“ nebo „Balady rajske“. V plné síle se tu hlásí ke slovu autor Prostých motivů se svou osamělostí, se svým stářím, s marnou touhou po osobním štěstí, s životem, z něhož nelze vyloučit pocit „umírání“. Ale je tu i básník Zpěvů pátečních, jenž nepodléhá bolesti, jenž dovede zaplašit „zmatky“ a jenž v symbolu Řípu, pojímám se organicky k symbolu matky, vidí výzvu k hrdinskému boji za lidské tužby, své i svého lidu.

Nerudova sbírka epigramů je tedy mnohem více než jen tříst nápadů nebo aktuálních šlehů. Jako většina děl Nerudových je i tato kniha rozmanitá mnohostí temat, bohatostí stylistických forem. Neruda těží ze všech klasických forem epigramu řeckého i dvojdílného, marciálovského, z domácí tradice Čelakovského a Havlíčkovy, ale přitom hledá s bohatou vynalézavostí nové možnosti epigramatického vyjádření. A ačkoliv jsou tyto epigramy hned vtípnou hříčkou, hned útočnou střelou, jednou škádlivou hrou, podruhé vážným vyznáním, jsou přece jen celistvým, ideově jednotným a umělecky dotvořeným obrazem Nerudova vztahu k životu a světu. Kdybychom kolem této sbírky chodili bez povšimnutí, jako tomu bylo až dosud v literatuře o Nerudovi, znamenalo by to, že ochuzujeme svůj pohled na Nerudu o jeden významný článek jeho básnického a uměleckého úsilí. Znamenalo by to, že bychom ochuzovali i sebe o jednu z nejlepších knih naší satirické literatury.

Druhý příspěvek naší edice k hlubšímu poznání díla Nerudova spatřujeme v tom, že si na jejím podkladě můžeme uvědomit lépe než dosud sepětí každé Nerudovy sbírky a každé jeho básně s určitou historickou situací, která podněcovala jejich vznik a která jim dávala i plný smysl. Po prvé tu máme zachycenu chronologii vzniku jednotlivých básní, jakož i vnější okolnost jejich geneze. Tato znalost historické podmíněnosti básnického díla je pro nové hodnocení díla Nerudova zvláště důležitá. Víme, že literární kritika kladla leckdy proti „časovosti“ Nerudových feuilletonů „nadčasovost“ Nerudových veršů. Dnes je nám stále zřejmější, že Nerudovy verše jsou stále platnou a tvořivou součástí přítomného životního úsilí především proto, poněvadž dovedly ve své době zaujmout stanovisko k aktuálním otázkám života, společenské situace i básnického individua takovým způsobem, že ideový dosah tohoto zaujetí i umělecký jeho charakter nepozbývají na své společensky tvořivé síle dodnes.

Překvapovala Nerudova „rozervanost“ v jeho Hřbitovním kvítí a byla všelijak vykládána, především jako důsledek Nerudova mládí, jako důsledek jeho osobního hoře. Teprve tehdy, uvědomíme-li si společenské a dobové motivy této rozervanosti, teprve uvědomíme-li si, že projev rozervanosti je Nerudou chápán nikoliv jako ideál, ale jako jediné pravdivý obraz společenské situace chudiny v letech padesátých, můžeme dobře zhodnotit tento výkřik, adresovaný sice provokativně, ale s plným vědomím lidské hrdoosti a pýchy do řad mocných a bohatých. Nemělo by smysl, abychom apriorně vyžadovali od Nerudy optimistický závěr pro celou sbírku, neboť v padesátých letech nebyly přímo ve společenském životě podmínky pro optimistický závěr. Chudina nebyla zformována, byla v revoluci opuštěna buržoasií, nemohla se opřít o zorganizované dělnické hnutí, její příslušníci žili v bídě a osamocení, žili bez naděje, žili život, který se podobal hřbitovu. V tomto

ovzduší jevíly se optimistické více nicotnými a nepravdivými.

To, co však od počátku charakterisuje nástup Nerudův, a to, co mu zaručuje trvalé místo v čele pokrokové literatury, je okolnost, že se naučil již v padesátých letech pozorovat a hodnotit život s hlediska společenských vrstev a tříd potlačovaných. Hrdinové jeho básní „O Šimonu Lomnickém“ a „Divoký zvuk“ dovedou zpívat pravdivou a lidsky jímavou píseň teprve tehdy, když poznali bídu a celou tíhu společenského vykořisťování. Obdobně i Neruda je si vědom toho, že poesie má jen tehdy společensky tvořivou cenu, vidí-li její autor svět zdola a nikoli shora.

Nerudovi je cizí soucit těch, kdo se shora sklánějí k vykořisťovaným třídám a k chudobě. Cítí se součástí vykořisťovaných, neprosí o soucit, ve vztahu k majetným cítí jen nenávisť nebo pýchu, že nepatří k jejich světu. Tento postoj vyznívá již z Nerudových prvních veršů a z jeho Hřbitovního kvítí. Tento postoj jej provázel i v jeho osobním životě. Vyjádřil jej nezapomenutelným způsobem i v dopise Karolíně Světlé v r. 1862, ve kterém zachycuje pocity, jež v něm vznikají při pohledu na domy nebo tváře boháčů. Zdá se mu zprvu, že by „byl zcela oprávněn hoditi jim červeného kohouta na střechu“ nebo že by to byl dobrý skutek, kdyby „jim dýku do toho tvrdého srdce vrazil“. „Ale jsou zas chvíle, kdy se jim já vysmívám, kde jdu já hrdě kolem nich, pohrdlivě je měře. Přisámbůh, v těchto chvílích jsem rád, že jsem já psancem a oni pochopy, že jsem já tou uštvanou zvěří a oni vrahy, nechtěl bych za světy jimi býti a rdím se, že nás učinila příroda bratry.“

Proto pochopíme dobře, že Nerudova poesie, vycházející z životní zkušenosti chudiny, má v letech padesátých, v době reakce, která ochromovala veřejný život, charakter rozervaný. Má jej proto, poněvadž, jak říká Neruda, „doba naše je posud dobou rozervaností“. „Posud cítíme, že člověčenstvu ještě leckterých převratů a mnohého kroku zapotřebí, že jest větší část lidské společnosti ještě cigánem, jemuž ta země nepatří, po níž kráčí, jenž od privilegovaných praobyvatelů ještě mnohým se liší a ledacos násillm nebo

lstí sobě béře, čeho mu potřebí a čeho darem nikdy nedosáhne.“ Tak napsal Neruda v r. 1859 a v tomto duchu zpíval i svou píseň sice „puklého srdce“, ale přitom mužné a hrdé výzvy.

Jiného charakteru nabývá Nerudova poesie v letech šedesátých. Po vydání říjnového diplomu uvolnil se politický život, česká buržoasie ujímá se vedení české věci národní a vzrostlý kulturní ruch umožňuje mnohem širší rozmach kulturního a tím i literárního života, než tomu bylo do té doby. Neruda neopouští své společenské východisko, ale využívá možností, jaké poskytuje nová situace. Účastní se veřejného života, pracuje v novinách, v Čase, v Hlase a konečně v Národních listech. Cítí, že se tu vytvářejí nové možnosti boje a zápasu. Je to především boj národně osvobozenský, který má nyní možnost rozvíjet se lépe a svobodněji. Neruda přijímá tento boj, poněvadž je v souladu se zájmy lidu, je jednou složkou širšího zápasu za osvobození člověka. Politické vedení tohoto boje měla v rukou buržoasie. Proto píše Neruda do jejích mladočeských novin. Nejde mu však o to, aby hájil její třídní zájmy a aby jí zajišťoval její mocenské posice, ale záleží mu na tom, aby v ní udržoval všechno to, co činilo její ideologii při jejím vstupu do dějin revoluční a pokrokovou. Buržoasní politika, pokud byla věrna revolučním a demokratickým ideám, měla v dané historické situaci relativní cenu i pro zájmy a potřeby lidu.

Ani v této vývojové fázi se Neruda nezpronevěřil svému základnímu pohledu na život, stále pozoruje věci zdola, ne shora. Vzpomeňme, jak ve své „Legendě o chudobě“ z roku 1869 ukazuje, jak chudoba je pro všechny přítěží, pro kněze, vojáka, rolníka i obchodníka, ale jak dává pariovi jednu schopnost, která je odepřena všem jiným. „Poznávám svět celý, nevšimnut jsa světem,“ říká paria „s hlavou povznesenou“, t. j. vidí podstatu života, rozčlenění společnosti pravdivěji než ti, kdo žijí v blahobytu. Proto je sociální balada stále výraznou formou Nerudovy epiky. Vždyť v šedesátých letech vzniká jedna z nejlepších balad tohoto typu, „Před fortanou Milosrdných“, která velmi vý-

razně vidí skutečnost právě očima lidu. Ale vlastní centrum Nerudova básnického úsilí v letech šedesátých tkví v přerodu básníka, který obrazel dosud svou poesii situaci společenského vydědence, který tlumočil jeho bolesti, vzdor, hrdost i nenávisť, v básníka-bojovníka, v typ aktivního ukazatele bojovných perspektiv.

Tento přerod nebyl pro Nerudu snadný. Znal dobře, jak byla společenská situace komplikovaná, ještě na sklonku let padesátých odmítal ukazovat budoucnost, poněvadž si byl vědom zbabělosti české buržoasie v roce 1848 a v letech padesátých. „Což chcete s naší lůzou zmalátnělou snad jakous myšlénku kdys provést smělou?“, tak zpíval Neruda ve svých verších „Z času za živa pohřbených“. Ale na začátku let šedesátých vzniká naděje, že bude lze bojovat, proto se stává ideál básníka-bojovníka i pro Nerudu živým. V roce 1862 napsal v recenzi almanachu Máje na r. 1862: „Básník je bojovník pro ideu, již často věštím duchem pronese o staletí dříve, než se jen jiskra naděje zakmitne, že by idea ta tělo a krev nabýti mohla.“

Jsou to především dvě básně, které nám dokumentují tento růst básníka-bojovníka: „Karlů Havlíčkovi Borovskému“ z r. 1862 a „Vším jsem byl rád!“ z r. 1869. První vytyčuje ideál bojovníka na objektivně daném hrdinovi, na Havlíčkovi, v němž Neruda spatřuje všechny znaky pravé mužnosti. Druhá sleduje růst Nerudova subjektivního odhodlání přijímat objektivní příkazy společnosti jako závazek a bojový úkol. Neruda se už nikdy nebude moci nechat vést bezprostřední touhou, pocitem osobního štěstí, vždy tu bude úkol, který bude dávat směr jeho životu a tvorbě:

Mně řekl osud: Českým pěvcem buď,
pěj jen, co sluší nešťastnému lidu,
stesk zoufalý a žhavou jeho bídu,
tvá píseň lásky trpkostí svou rmuť,
buď krutě zimna v nejparnějších lidstva letě,
tvůj lid má hojit, tobě srdce drát —

Takto pojatý úkol staví ovšem Nerudu před nutnost promýšlet a básnicky zobrazovat ty síly života, jež dávají všemu lidskému snažení kladný smysl. Nešlo mu již jen o analýsu negativních jevů soudobého společenského řádu, nešlo jen o pocity, které tyto negativní jevy vyvolávaly v mysli potlačených a vykořisťovaných. Ale rozhodně nešlo také o to, aby básník zakrýval skutečnost nebo v protikladu ke skutečnosti čerpal naději z idealistických visí a náboženských představ. Obraz lidské víry a naděje musel vyrůstat z života, z těch hodnot, které jsou všemi pocíťovány jako projevy nejvyšší lidské síly a opravdovosti. Ne nadarmo se stává Nerudovi hned na počátku let šedesátých představitelkou a přímo symbolem nejkladnějších hodnot v lidském životě matka. Jí věnoval svůj proslulý cyklus „Matiče“, který na rozdíl od cyklů „Otci“ a „Anně“, pocházejících z let padesátých, nezobrazuje pochybnosti a rozervanost, ale především sílu jistoty, která je uložena ve velikosti i něze mateřské lásky a ochrany. Zásadní význam má jeho balada „Matka“, v níž proti představě náboženského vykoupení a spasení staví sílu sebeobětavé povinnosti, jakou cítí matka k dítěti.

V sedmdesátých letech dospěl pak Neruda k tomu, že mohl vytyčit kladně pojatý program života v celé básnické sbírce, v Písniích kosmických. Dal mu tu nejmělejší perspektivu, konfrontoval jej s celým vesmírem. Je známo, jak Immanuela Kanta v jeho Theorii nebe z roku 1755 nutil pohled na hvězdnou oblohu myslit stále ještě jen na velikost boží a podřizovat osud člověka ochraně a péči „prozřetelnosti“. Naproti tomu Neruda, poučen objevy soudobé vědy, neváhal pohlédnout již přímo a mužně v tvář Světu a lidskému osudu bez pocitu malomyslnosti, bez potřeby náboženské útěchy. I jeho dojíká velikost kosmických dálek a nekonečnost vesmírného prostoru, ale jeho píseň oslavná nepatří Bohu, ale „poetovi Světu“, hmotě i jejím zákonitostem, jež daly řád celému víření kosmických těles. I on vidí nepatrnost člověka v poměru k vesmírným rozměrům, nikterak nezakrývá ani možnost zániku Země

a života na Zemi, ale toto vědomí v ničem neoslabuje, ba jen násobí sílu jeho oslavy lidského úsilí, lidského poznání, lidské práce.

My umřem, avšak dříve si
hrob vysteleme slávou,
Svět celý musí nad hrobem
stát s obnaženou hlavou.

Nerudova kosmická píseň, zobrazující ve vesmírném prostoru lidský osud, osud jedince i národů, odhaluje v boji o lidský pokrok, v úsilí o poznání zákonitostí života i světa nejvyšší hodnotu lidského života. Má svou cenu i tehdy, když je provázena utrpením a bolem, činí z člověka někoho, kdo umí „dožít světa“, kdo dovede „zazvonit o nebes klenbu“, kdo dovede i za cenu života „procítit slunečnou píseň“.

Význam Nerudova básnického vyznání vynikne v plné síle, uvědomíme-li si, že bylo vysloveno v druhé polovině let sedmdesátých. Bylo to ve chvíli, kdy se rozhodovalo o morálních základech českého národně osvobozenkého zápasu. Vídeň svými rozhodnutími, svým zrušením císařova slova z reskriptu z r. 1871 ponižovala celý národ, dávala mu výslovně cejch národa méněcenného. Silné lidové hnutí a celá velká tradice osvobozenkého boje, opírající se o morální hodnoty lidových bojů proti utiskovatelům, zavazovaly k věrnosti a k statečnosti. Ale vzrůstající rozpory mezi zájmy lidu a třídními zájmy buržoasie připravovaly cestu zrady v táboře buržoasních stran. Nemohou nás mást okázalé státoprávní deklarace, rozhodující je, že se třídní zájmy dostávaly do rozporu se zájmy národa. Právě takové chvíle krisí, chvíle kolísání a rozhodování, kdy se hledají „argumenty“ pro cestu zrady, kdy se zakrývají vlastní motivy jednání vzletnými slovy, prověřují charakter, prověřují věrnost a statečnost všech bojovníků. Statečným a věrným mohl být jen ten, kdo byl silný i svým vědomím, kdo měl vyjasněný vztah nejen ke konkrétním společenským problémům, ale i k životu a k světu vůbec. Šlo tu, stručně ře-

čeno, o světový názor nového člověka. Tlumočit tento světový názor stalo se naléhavým požadavkem dne. Neruda vycházel tomuto úkolu vstříc svým básnickým obrazem. Nerudovo vyznání nebylo ovšem filosofickým manifestem. Jemu je cizí jakákoli okázalost nebo povýšená nadřazenost. Při svém kosmickém rozletu ani na chvíli neztrácí kontakt se zemí, s prostým člověkem z lidu. Nevychází z pozice vědouceho učence nebo filosofa, nýbrž ze zkušenosti prostého, lidového pozorovatele noční oblohy a za stálého konfrontování naivních představ s vědeckými poznatky dospívá zcela přirozeně k dedukcím, jež sice nenápadně, ale přitom tím jímavěji nebo monumentálněji vyslovují základní znaky mužného pohledu na svět a život.

Z ideové a morální zbrojnice svých Písní kosmických těžil Neruda i v letech osmdesátých. Tehdy bylo již Nerudovi jasné, že politikové se rozcházelí se zájmy lidu a že nelze národní boj opírat o jejich diplomatisování. Opět si ověřuje svou starou zkušenost, že českému národu „shora dolů nekyne žádná spása“, že „český národ vzroste jen a jen zdola nahoru“. Ale právě v této chvíli, kdy zklamávají politikové, nesmějí zklamat básníci, chtějí-li být hlasem svého lidu. A tak celé básnické úsilí Nerudovo v letech osmdesátých směřuje k tomu, dát zdravým lidovým silám národa morální oporu, přispět k upevnění morálního charakteru lidí, kteří dovedou jasně pozorovat a prohlédnout soudobou životní a společenskou situaci, kteří jsou schopni statečně se dívat v tvář skutečnosti a kteří jsou schopni i hrdinného boje.

Podivuhodná je umělecká mnohotvárnost, s jakou dovedl Neruda jako básník reagovat na danou situaci, jak dovedl plnit úkol, který si předsevzal. Ani na chvíli se mu přitom neztrácí s očí celá bohatost lidského života ve všech jeho rozmanitých vztazích. V jaké šíři se před námi rozehrává život v Baládách a romancích! Všechny jeho odstíny, jeho podoba vážná, až tragická, i jeho podoba humorná a radostná vystupují z této sbírky v osobitém osvětlení básníka, jenž chce svou báji vypravovat, „z úst jak lidu roste“. Obdobné

bohatství v rozloze citových vztahů charakterisuje v úrovni lyrického básnictví i Nerudovy Prosté motivy. Jejich čtyři oddíly tlumočí všechnu variabilitu v lidských nadějích i zklamáních, v radostech i úzkostech, v pocitu štěstí i bolesti v takové plnosti, jakou je schopna symbolisovat právě jen proměnlivost ročních období, jež dávají titul jednotlivým oddílům. Kniha epigramů pak do třetice předvádí celý kaleidoskop jevů v oblasti lidských vztahů soukromých i veřejných, ve světě práce, umění i politiky, jež všechny připoutávají satirikovu pozornost v celé své šíři a členitosti.

Ale za touto životní plností, za rozmanitostí temat i za tou schopností přistupovat k nim vždy s jiné strany a v jiné citové poloze, za tím bohatstvím žánrů i forem je stále přítomna ideová a morální síla Nerudova pohledu na život, jež dává jeho sbírkám jednotný smysl a směr. Není rozporů mezi epikem, lyrikem a satirikem. Všemi sbírkami proniká demokratičnost v ideji i formě, všemi proniká schopnost podřizovat své subjektivní záliby a představy objektivním podmínkám života i boje, všemi proniká síla Nerudova přímého a mužného hodnocení otázek života i smrti. Jsou to ideové i morální vlastnosti, jaké vyplynuly z Nerudova světového názoru, jak jej vyslovil v Písních kosmických, a jsou to tytéž síly, které našly nejmohutnější výraz v jeho Zpěvech pátečních. Mužný pohled na skutečnou situaci národa opuštěného a zrazeného v soudobém národně osvobozenkém zápasu, pohled nezakrývající v ničem úzkost o osud národa a jeho lidu je tu doplňován stejně mužnou výzvou k boji, v němž srdce básníkovy „samo ryčně letí již napřed v plně vzešlý, ve budoucí věk tam, kde se nejmíc shemží nepřátelé kletí“.

Neruda nebyl v letech osmdesátých jediný z českých spisovatelů a umělců, kdo dovedl projevit svou věrnost lidu i statečnost v době nestatečnosti politiků české buržoasie. Již v roce 1883 napsal J. V. Sládek předvídavě na adresu soudobých politiků: „Po letech upadne nynější politik, pokud zabývá se jen politikou, v úplné zapomenutí, neboť neuměl toho, aby pro svůj národ čeho vydobyl, a v životě

českého lidu zůstane pomník nynějších let jenom v životě jeho kulturním. Naši hudebníci, sochaři, básníci a učenci, pokud jsou vpravdě našimi, učinili za posledních deset let pro náš národ více než všickni jeho politikové od nejvyššího k nejnižšímu. Jenom v umění jevila se v těchto letech síla českého ducha ve své tuhé, zaryté, železné, k cíli kráčejší vytrvalosti a neústupnosti. ... Zde vřelo to, žehlo jako ve výhni, a ten tvrdý, český, chladný kov zvolna se taví, čekaje ruky dovedné, která dá mu nový tvar.“ (V článku Deset roků literární práce, Lumír 1883, str. 9.) A právě v souvislosti s těmito slovy Sládkovými lze říci, že v tomto bojovném šiku české kulturní fronty stál Jan Neruda vskutku v čele všech českých básníků. Od r. 1883 kladl si přímo za úkol jako redaktor Poetických besed soustředit všechny básníky, kteří chtěli psát v zájmu lidu a pro lid. Chtěl, aby básně této sbírky „českému básnictví klestily cestu a získaly obliby v národních kruzích nejširších“. Za vedení Nerudova vyšly v Poetických besedách významné knihy hlásící se k bojovným tradicím českého lidu. Byly mezi nimi Vrchlického Selské balady, Čechovy Jitřní písně a Nové písně, Sládkova kniha Ze života. V roce 1887 pak Neruda znovu připomněl českým básníkům, že „jejich slovo je ve službě vznešené věci mečem nejpádnejším, jejich velitelské gesto v dobách svatého boje komandem nejmocnějším, vedoucím boje nejnadšenější, rozhodující bitvy nejtěžší a nejkrutější“. Především tato okolnost, že Neruda viděl poslání českého básníka takto bojovně a že hodnotil více sílu lidu než dovednost oficiálních politiků, umožňovala mu docenit v proslulém májovém feuilletonu z r. 1890, jaký dějinný převrat znamenají zástupy demonstrujících dělníků, co znamená tato historicky nová forma lidového boje.

Že pak Neruda svou poesií, svým osobním příkladem i hloubkou svého poznání soudobé společenské situace současníkům přímo symbolisoval typ básníka-bojovníka, o tom svědčí velmi výrazně Sládkova báseň napsaná po zprávě o smrti Nerudově v r. 1891, z níž citujeme aspoň její závěr:

„Vpřed!“ — bouřným pochodem Tvé velké srdce bítí
Tvých věrných slyší tém z těch prsou mohutných.

Až budou zástupy kol Tvého dunět rovu
a zazní v český luh to vřeskem od polnic
a písní svobody řeč bude děl a kovu:
Tvé srdce kovové jí bude dunět vstříc.

Toto svědectví je tím význačnější, že pochází od Sládka, který si tak dobře uvědomoval, jaké poslání měla česká literatura v letech osmdesátých. Sládek i tu přiznával Nerudovi vůdčí úlohu a předvídavě usuzoval, že se neskončila Nerudovou smrtí. Byl to také Sládek, který v Lumíru otiskl noticku (1891, str. 419), v níž se žádalo, aby k Sebraným spisům Nerudovým nebyla připojena fotografie Nerudova z doby jeho nemoci a stáří, ale fotografie z let mužných, poněvadž „budoucnosti a literatuře patří ten muž smělých rysů, z jehož očí, rtů a čela mohl již každý na první pohled hádati na jeho lví tlapu“. Sládek jako by předvídal falešné cesty některých Nerudových ctitelů, kteří buď — mluveno slovy Fučíkovými — Nerudovi „přilepili na šosy malostranskou idylu“, nebo se honili za biografickými doklady Nerudovy osobní bolesti, jako by Neruda sám v osobní své problematice spatřoval smysl své poesie. Zapomínalo se, že i když Nerudova poesie pravdivě obráží subjektivní jeho cítění a tím i fakta jeho osobního života, přece jen chtěla být a také vždy byla především zdrojem mužné odvahy a bojové síly a že její smysl byl obrácen nejen k básníkovi samému, ale především k lidem básnickovy doby, jimž ukazoval cestu v jejich životě osobním i veřejném. Odhalit tento bojovný smysl Nerudovy poesie v plné jeho historické plnosti a konkrétnosti lze jen tehdy, budeme-li znát všechny podmínky vzniku a působení Nerudových děl. Vytvořit k takovému poznání spolehlivé předpoklady bylo též jedním cílem této edice.

Ještě v jednom směru může kritické vydání Nerudových básní přispět k hlubšímu poznání Nerudy-básníka. Důkladná probírka všech rukopisů, časopiseckých i knižních otisků seznámila nás velmi podstatně s Nerudovou pracovní dílnou, s technikou jeho umělecké práce, s úsilím o uměleckou dokonalost, o umělecké mistrovství. Vydavatelské poznámky nemají za účel pouze zdůvodnit text básní, osvětlit, jak jsme dospěli k textu co možná nejspolehlivějšímu, který se může stát základem pro všechna další vydání Nerudových básní. Přinášejí zároveň v popisu zrodu díla a v různocšteních přímé doklady Nerudova uměleckého zápasu a růstu. Uvážíme-li, že Neruda zaujímá mezi klasiky naší poesie jedno z míst nejpřednějších, je třeba mít stále na mysli, že umělecké zkušenosti obsažené v Nerudově básnickém díle tvoří živý fond, z něhož může těžit především současná básnická tvorba.

Požadavek umělecké dokonalosti a svědomitosti kladl Neruda velmi vysoko již ve svém mládí. Tak r. 1862 v recenzi čtvrtého ročníku almanachu *Máj* napsal na adresu českých básníků: „Jsmet zajisté my nejméně takými pedanty, kteří by v dobré formě již vrchol všeho básnického umění hledali. Vímeť, že mezi pachtěním se za formou zumělkovanou často jádro myšlenky uklouzne neb alespoň vydutí; avšak píše-li se již jednou v řeči vázané, má být alespoň vázána v dobrou formu. ... Nedbalá forma jest u nás skoro již známkou geniálnosti, což ovšem hlavně trakaříkům literárním, kterých máme poměrně více než jinde, prospívá.“ A samo Nerudovo básnické dílo prokazuje nesmírnou pečlivost, s jakou Neruda hodnotil všechny prvky svého básnického projevu. Eliška Krásnohorská již v roce 1891 (v *Osvětě*) vzdala hold Nerudovi „autokritikovi“, který nedosahoval výsledku „nějakým kouzlem ani náhodou, ani pouhou elementární silou talentu; dosáhl ho jen opravdovou uměleckou prací, která vyžaduje nesmírně vytrýbeného ducha a povahy schopné opanování sebe, vážnou vnitřní

potřebou pracovati vždy jen na nejvyšším stupni své schopnosti“. Projevy jeho autokritičnosti, jeho „umělecké sebeúcty“ lze sledovati všude, nejen v ideovém rozvíjení tematů, ale zároveň s tím i ve volbě strofy, metra, rýmu, ve volbě slova a slovního tvaru, v syntaktické stavbě i v interpunkci, tlumočící větné členění nebo zvukovou stránku jazyka. Neruda nikdy neztratil smysl pro to, že dokonalým může být jen to, co má příznaky dokonalosti v celku i v nejdrobnějších součástech tohoto celku.

Forma nebyla ovšem Nerudovi nikdy cílem. Jaroslav Vrchlický, pokládán ve své době za mistra v realizování složitých a umělých forem básnického umění, vystihl dobře, jak Nerudova forma je podřízena jeho ideji. „Formami uměle stavěnými, kombinací rýmů, hříčkami slohovými Neruda nikdy se neblýskal. Forem uzavřených, pevných, jako sonetu atd., jeho celá činnost vůbec nevykazuje. ... Nejedno by řekl básník novější školy hladčeji a elegantněji, sotva však případněji a plněji. V tomto přihrocování základní myšlenky v ostré závěrečné pointy bylo Nerudovo mistrovství od počátku a právě na takových místech, kde hleděl k plnému vystihnutí základní své ideje, neohlížel se někdy příliš úzkostlivě po rytmu nebo rýmu.“ Právě tehdy, studujeme-li Nerudův básnický výraz v těsné spojitosti i s jeho ideou a uměleckým záměrem, pochopíme i velikost jeho uměleckého mistrovství.

Jako první základní vlastnost básnického umění Nerudova vystupuje do popředí pevně pojatá a do důsledků domyšlená koncepce jednotlivých básnických obrazů i jednotlivých sbírek. Tak je možno zjišťovat, že již první ukázka z Hřbitovního kvítí, otištěná v Lumíru r. 1854, dosvědčuje, že Neruda má promyšlenou ideovou koncepci celého díla. Již tam předchází projevům světobolu obraz sociálních rozporů na hřbitově a již tam teprve závěr je věnován básnickému subjektu. Ale i v těch případech, kde básně nevznikaly hned jako součást básnické sbírky, kde básník teprve dodatečně uzavíral do sbírky náměty, které vyrůstaly zprvu volně a bez pevné kompoziční vůle, lze sledovat, s jakým úsilím Neruda

domýšlí ideový smysl svých sbírek v jednotný a srozumitelný celek. Je příznačné, jak v posledním okamžiku píše Baladu o svatbě v Kanaán, aby takto dal legendárním motivům, jež intonovaly vstup k Baladám a romancím, družné a radostné vyznění ve shodě se závěrem celé sbírky. Je příznačné, jak píše v poslední etapě své práce na Prostých motivech básně přírodní lyriky proto, aby tím zbavil svou sbírku příliš osobní noty, aby ukázal, jak celý jeho osobní citový vzruch, jaký zobrazoval ve své sbírce, má obecnější dosah a platnost. Je příznačné, jak váhá s otišťením Zpěvů pátečních, dokud nevytvořil takový pendant k obrazům národní tragedie, který by jasně vystihl myšlenku boje a naděje. Neruda stále pátral po tom, jak působily jeho básně na čtenáře, ověřoval si na čtenářích, zda porozuměli ideovému záměru jeho básní. Písně kosmické nepustil do světa dříve, dokud si nebyl jist, že tu dosáhl podle svého nejlepšího přesvědčení maxima účinnosti a srozumitelnosti.

O tom, jak Neruda myslel na básnickou účinnost svých básní, uveďme aspoň jeden doklad z Písní kosmických. Báseň č. 9 „Stárnoucí lidstvo čte ve hvězdách“ má nyní tři strofy. Původně měla však strofy čtyři. Měla původně kompozici rámcovou, t. j. základní myšlenka první strofy, že lidstvo čte ve hvězdách „jak dědeček ve kronice“, byla opakována s jistou obměnou ve čtvrté strofě. Později Neruda tuto poslední strofu škrtl a tím zrušil i rámcovou kompozici celé básně, poněvadž si uvědomoval, že idylický obraz dědečka čtoucího ve kronice, umístěný na konec básně, porušoval mohutný dojem, jaký plynul nutně ze závěru třetí strofy, který zjišťoval, že „nám minulé vidět lze přítomně a mrtvy žít jakoby živý!“

Snaha po účinném rozvedení ideje nevystihuje však Nerudovo básnické úsilí cele. Sledující vývoj Nerudovy poesie, pozorujeme, jak stále důsledněji se uplatňuje snaha, aby ve shodě s lidovostí ideového obsahu vytvářel básně, které i svou formou mají specifické slohové rysy, odpovídající domácím potřebám, domácí kulturní tradici, aby jeho poesie měla znaky české národní osobitosti. Není náhodou, že se

Neruda snažil včlenit prvky lidové mluvy i lidové slovesnosti do svého díla. „Neruda našel roztomilé kouzlo, kterak budovat krásný, vzletný sloh bez syntaktického lešení. V čem záleží to kouzlo? Dovedl přelít prostou mluvu lidovou v literární formu.“ Takto výstižně charakterisovala Eliška Krásnohorská v r. 1891 úsilí Nerudovo. Stále přibývá dokladů, ukazujících, jak tvořivě a umělecky suverénně a přitom citlivě dovedl Neruda těžit z tradice lidové slovesnosti. Sám Neruda popsal úmysl a cíl své metody v dopise Aničce Tiché, když jí posílal svou báseň „Hodiny“ (Prosté motivy, Podzimní, 4), takto: „Hodiny jsou skutečně dle národního (táborského) motivu, ale asi tak zpracovány, jako Smetana pracuje ‚národní hudbu‘.“ Stačí si porovnat Nerudovy „Hodiny“ s lidovou písní „Čekala jsem, nespala jsem“ (viz zde na str. 379), aby nám bylo zjevné, že nejde o pasivní ohlas lidového zpěvu, ale o tvůrčí využití prvků lidové slovesnosti.

Požadavky, které Neruda kladl na své umělecké mistrovství, zvyšovaly se s postupujícím věkem. Byl sám znamenitým rádcem mladším básníkům jako redaktor Poetických besed. Pomáhal jim při domýšlení ideje jejich díla i v jednotlivostech. Stále více kladl důraz na to, že básnická tvorba není a nemůže být jen okamžitým nápadem, ale že je výsledkem soustavného a promyšleného úsilí dát inspiraci a básnické ideji dokonalou podobu, a to takovou podobu, která je srozumitelná nejširšímu okruhu čtenářů. „Když mám dobrou myšlenku, čekám, až mi dozraje dobrá také forma; ... dle mého musí básni, hlavně časové, rozumět každý, kdo vůbec čítati umí. Ta forma populární je ale těžká, zdlouha se rodící.“ Tak psal Neruda Grégrovi v r. 1887, v době, kdy psal své básně ze Zpěvů pátečních. A v dopise psaném v r. 1890 Janu Čermákovi Neruda spojil promyšlenou uměleckou práci přímo s potřebami českého národního básnictví. Podle jeho přesvědčení básník „má přispět nějakou myšlenkou novou“. „Nová, skutečně nová myšlenka přijde ale někdy za dosti dlouhou dobu a pak trvá ještě neděle a neděle, než přikrystalisuje se k ní zcela dobrá, po řecku přilehající

forma. ... Ovšem jsou individuality, které sypou na příklad verše z rukávů. Ale byť mělo vše třeba až oslňující formu, vnitřní ceny přece nemá. ... Jen ta báseň česká má ale skutečnou cenu, při které, kdyby byla nebo když skutečně je do cizího jazyka přeložena, veškerá cizina řekne: „Ano, to není žádné echo!“

Neměl tedy Neruda věru malé požadavky na básnické dílo, na jeho obsah i formu. Jeho básnické spisy jsou však živým svědectvím toho, že tyto velké požadavky lze splnit. Jeho básně jsou české tím, že vyrůstají ze zájmů českého lidu, z jeho nejlepších tradic, a jsou české i svou formou. Nejsou žádným echem, napodobeninou cizích vzorů, patří k nejkrásnějším dokladům české národní tvořivosti, a jsou proto i jedním z nejcennějších kulturních statků českého lidu.

Felix Vodička

1. JAN NERUDA V LETECH PADESÁTÝCH

Hřbitovní kvítí.

Báseň

od

Jana Nerudy.

Zur Zeit der unglücklichen Zeit
Hoffst Du, es ist nicht
das Ende der Dinge,
das es immer wieder
Em. Geibel.

HŘBITOVNÍ KVÍTÍ.

od

JANA NERUDY.

Der hat's wahrhaftig als Poet
Nicht hoch hinausgetrieben,
In dieses Liedern mehr nicht auch
Als er hinausgeschrien.
Em. Geibel.

V PRAZE.

Nákladem Karla Bellmanna.

1858.

Na pahorku leží pole chudé —
ostrov v časný proud — málo znáno,
jako skříň skvozná na poklady
čtyrmi bílými zemi obehnáno.

Vrata jako zámek zrezavělý,
povrch zbořený a spáslé sady —
nesáhne zde ovšem žádná drzá
ruka uložené na poklady.

Noha spěla má k těm chudým rovdům,
poutova jak k hrobu spasitele,
bych šel místo, čtvrtá zim kde stála
sabatový šat svůj na přítěle.

Na pahorku leží pole chudé —
ostrov v časný proud — málo znáno,
jako skříň skvozná na poklady
čtyrmi bílými zemi obehnáno.

Vrata jako zámek zrezavělý,
povrch zbořený a spáslé sady —
nesáhne zde ovšem žádná drzá
ruka uložené na poklady.

Noha spěla má k těm chudým rovdům,
poutova jak k hrobu spasitele,
bych šel místo, čtvrtá zim kde stála
sabatový šat svůj na přítěle.

Balláda Romant.

*15
Janka Kocoury.*

KNIHY VERŠŮ

Oti

Jana Nerudy

V PRAZE

Tiskem a nákladem dra. Ed. Grégru
1908

Romanci o Simonu Lomnickém.

I.

Byl pozdní podzim, doba umírání,
to doba smutných vidí, divných slachů,
kdy myšlenka se v srdci teplém chrání,
by rentulla v mrazném zimním dechu.

Uj! hora zpustlá, led a klína holá
a hroba jako rozkopané hroby,
a námy obraz horý žalné holá
ty duše květů z jarního zářící doby.
A hor věch ledový jak ženská pyšná
a ostrý, plýval jak posměch, a kroje věje, --
a pore v bo, až každá kalny ozývala,
a každý list se svadly třesně ohuče.

Vsádky redlonky kraj se ve smrti vesmí
a zbyde ledu listek osamělý,
jak pamětník té krásné lonské vesny,
jak národ starý, v zvyklostech kame nělý.

List červená se stučom, slab se z mraha,
a červená se, by snad z klamal děti, --
a spadne, -- divý věch listky sbírá
a v básněném spěchu s nimi k proudu letí.
Co sen, co dovede listek s rákou plave,
to s věch, jenz dřív jarní píseň pěla,
a tě svou vodu čerá vlnky v nové,
jak by se před svým vlastním ohladem ohuče.

A v teplé světlé křeh černý stěží,
v níž plátnem vzpěje si zabláha,
snad radostí, že s tímto mužem v boj,
ještě tuze v ústa malá zabláha.

A jak teď zasaže v ústa morou dýše,
dech ostrý zbláha kvítý v ústa pise.
Ba kde jsi člověk v přirodu je v boj,
že zrostou kvítý, ústa kvítý lední,

a sniva člověk v boj posetý,
kvít za květem nas azobíci a bláha. —

Jak líto zde! Koliká litaj
a tenká ml se kolovrátem točí
a úrytí mlčen si mladé oči,
když mladá dáta lesno leptaj.
A jako v ústa kvít své minuty
a vstava nahý dub své líta věky,
tak jsou zde ve kruhu mlýj sepnuty
vybledlá kosa a mladiství volky.
A vše se rozemálo v bujícím veselí —
ba vše, až na tu bouřku snad v postali...
Ba vše nevím, až řími pláje síma,
až jara doch zas všechno mláti,
zde se ten starý kurec; jezd stáhlý dírná,
zas mladým, novým lidem mláti! —

„Jak je mi volno, jako věky v svatek,
až prosím, jítom moe teď přivleče —
či raděj posedte a dobře zhlédte
a přivleče moe ten mlý kolovrátek. —
Jak? leprv osmá by to mláti býti! —
jak dleko je ještě do derví! —
Ná, pojď sem mlý, starý kolovrátku,
ti, starý, takě leprv mlý stěží
a skoro zaležiti se už býti —
všdyt oha odpolneme až po krátku!
Tak dírné vypadá to přirodu všitoma —
tak dožde ještě na ústoků mlý,
až moji mlý sepná na zbláti,
mám na rubák až dále spivědo.

Kde na bláha přadivové moji lež,
tam kolovr se býj rozbláti,
při vyhnaly ku vší mlý, stěží;
však když se mlva kolem rozemáti,
to podskakal krosok kolovr,
že k usadnutí byly zmláti,
a z dleka býj mlý jak na památku
tíh vstati dleko k tomu kolovrátku.
Já byta tenkrát skoro dírná
a když jsem první mlý dovedla,
co ostře mláti dírná
jsem vti v rubák mlý spivědo.
Ach snivá byta tenkrát všim dosti,
však dírný snivák! — dírn to mlýjový
a přejdou se zbláti na radost,
jě kolovr řídnom zas se obnáti.

A moe se zde, jen dle nevím,
že každou radost spina mlý,
lefo stacim, tomu všdy se rozplýne,
kdy v pravu, v levo se tak radívá. —
Moje radost sniva mlýk vyjavi,
to velkou radost, když mlý hravá plá
i hrstičkou spivědo na kolě!
Všdyt radost mlý jen v bratu kvítědo —
on byl jak mladouškvý kvít čeravý,
je jako všim za mlý mláti.
Ba sniva srdce mlýdná jak zvonky,
jak-by je v jednu splyly dleko spouky.
Mý mlý jak dvě sraka v jednom kláku
a jak dva skřivákové v jednom polí —
ach, bože, ještě jednou takou mláti!
O mláti mlý, jezd se z mláti sniva
odbláti od mlý, které mláti,

10. BARBORA NERUDOVÁ, BÁSNÍKOVA MATKA

11. JAN NEIRIDA S ANNOU HOLLINOVOU

Anné.

Je l'enfant maigre et laid
Et l'oiseau d'un bleu poivre,
Mia et Mäufanfantening
Fogist in der Pommernisch.

Alles ist wunderbar, wunderbar,
Ingenieur! der Mäufanfantening.
G. Grimm.

to je' jde p'ejn, v hajném lasky domu,
Tobě, Tobě, saem' idolu,
a Tobě jen a více s'itkem
by porozumět, snad, měm' holu.
Či stava, nazi mion' a kým' si p'ustky,
že porozuměl by kdo hloubce t'isti,
a pohrobání za Lina' me' lasky
lasky p'isni? - Lasky p'isni! -
ty, n'žel - li kdo, když k' n' měm' si
a lasky p'isni, v jasn' samotn' ?
a slyšel - li když v holném k' lasky
soun' hloubk', děsoun' p'isni n' samotn' ?

*) Taso, slovesky = jagero.

Žalostná Píseň Prokopa Zápolského.

I.

Rad byk zepel novou kyslou píseň
nechtastatam svému věděl
ale, kající, ten se zhlubající
matur' díti - jenže, a zleďal.

Rad byk zepel píseň, jíž by bratřím
lhou, prav, se plamen' rozpředil
ale prav' jiti by stěšani te
quid, slou, myšl' hady zřítel.
lž' oim' zepel! c. Thom' pít oči slou,
nám' o slou, quidku zepel
o dolhad, a nioh' lid' nio žiti nio
pro, seoboda, Mer' svor gu olvad'.

Stesní, vyolat, nio ty hoje alioy,
Stesní, vyolat se tu vellou dohu:
seoboda, jíž věradim' jous doli,
bude' pívodli, nio věrad' k' hodu!
Začlov' nio - pravli zepel,
o nioj' u niohy' klak' k' kolibá,
lity, soton' kalibore ži odrost',
pro oblib' peote niohy' gulibá!

Rad by byl lž' bez vó' to slouy,
f. velikonim' dasty nio' vious,
an o slou' p'okanal by se mlhá
a p'om' niohy' p'it' k' o' il by st' nio.
f. velikon' jous haubn' mit a vious

Tu s dechem zastaveným náhle zřím,
že pod hlavou, vítěznou zbraň svou hledá,
i leknu se a zvolím žalným rohem:
Spi ještě, milý brachu, s pánem bohem!

Zastihla nad hlavou mi korouhev,
a z kalicha vystříkla vřelá krev,
na skrání bolestně mi vykypla,
a duše má se žalem rozochvěla.
V tem žalval dele tvůrčenský lev
až celá zem se vůkol rozestěla; —
i skočím a zastením silným rohem:
jen chvíli ještě spíte s pánem bohem.

Nastává neslychané krutý boj,
vy ale, bratři, nechystáte zbroj.
Vždy hotoví se vstát, jen vzdorně spíte,
až v tubých okovech se probudíte.
Co dím? Vždyť vítaný vám hanby zřev,
ha jasnem zříděch vřít se honoste;
Vám k hanbě zavolám teď soudným rohem,
bývali bratři, spíte s pánem bohem!

Vy ale, bratři, kteří dítte jen
hotoví k zbraňi sáhnout v soudný den,
jeuž lva i s kalichem pak pozdravíte
a pod čepky se praporek schádníte —
vím to, že nesete matky stěn,
že s ní buď padnete, buď zvíťazíte.
Kčž potom zvolá sláva jasným rohem:
Vítězná chasa má, spi s pánem bohem!

Z básní Prokopa Zápolského.

I.

Rád bych zapěl novou, bynou píseň
nešťastnému svému národu,
ale každý tón se vzburující
mrtvé dítě — země v zárodu.

Rád bych zapěl píseň, jež by bratřím
lílou krev ve plámen rozprouďla,
ale prsa jakly křečovitě
přede slova mrzké hrady zřila.

Což mám zapít? Mám pít otč slávu,
mám o slávu předků zaspivat?
o dobák, v nichž lid náš jako sníl
pro svobodu krev svou prolévat?

Nesmím myslet na ty boje slávy,
nesmím myslet na tu velikou dobu:
Svoboda, již národům jako dala,
lidé přivedla má národ k hrubá!

Zadlost mále — jancit arcazavý,
v němž se nudný křek teď kolhá;
který, sotva kalíčen že odrost,
pro chleb pěstě soby zůhá.

Snad by bylo líp bez vši té slávy,
velkou jen hanbu mít a vinnu,
sen o slávě přehnal by co mlha
a přemnohý překročil by k činn!

Mám pět o svačičku bratřím páně,
mám pět tklivou jara obnovu?
Jakž to možno, když už za odměnu
slyším v písní říknot oková?

Smíme dýchat, ne však o tom mlávit,
smíme mlčet, ne však vlastní řeč;
smíme líti, však jen skromně, skrytě
bojovat též — ale v jaké seči!

Mám pět budoucnost — ach, zrak můj teukný
dělá mlha náhle obklopi,
a z té mlhy proud přehotkých strí
náhle mozem zpív můj zastopí.

Mýlénky tvé, lidé, mrtvé děti —
budoucnost tvá zříděm sluje zředa,
a kdo v budoucnost chce věřit pevně,
ten až napřed k spalňóm hlavu skláda.

Národe máj, národe máj milý!
Rád bych zapěl zpív svůj laluní;
rád bych zlymal, kdybych věděl, že tím
zdrím chrámů tvého senatí.

Národe máj, lidé přenešťastný!
Zadlost tvá už zřídá kdesi v kouta;
budoucnost tvá pod katovým mozem,
přítomnost tvá v mzechóm, bídném poutu.

II.

A chcěli ještě, omé,
za volnost mého lida
mít bléde, suché oběti,
než — na e vřivni v lida!

A chcěli, mocný osude,
smad život ještě máti,
tuž, málek ruce krvavé
v mém srdci sobě smýtí!

A dráhou matku žebat nech,
a polah otce v hrubě,
jen svobodu, ach, svobodu
dej bratřím v brzké době!

A vytvi lida, králován
z života mého lida,
jen svobodu, ach, svobodu
ať bratři moji mají.

15. THERESIE MARIE MACHÁCKOVÁ

16. JAN NERUDA V LETECH SEDESÁTÝCH

6. únor 1865.

Ta byla s unta soumrak, zppomínání
a soumrak soumraků, kula pro mne noc!

Lo na březí jsem došel blíž a kříd,
má otla blížil obledaj, vstaj, snid: —
rajáránaj jót to, mela byti pro mne noc,
vial vialoliti máto svoje pút b. sala,
v ní máty zživit se jay, má světle,
a g vialto blaha sánčija traukllé zppomínání
a před sebou tu traukllon, klanon noc.

Poda mraon dítma' zanglél řella náčá,
nada mraon vial saba mra'lo táč, —
a v udrá jírít bal, je svět lo, sry' aomá:
kol noc se jaooy za poyozem khlitál,
tam' avonití vdy' srad se náčá' sblitál,
tam' avonití sradčito srad blákon, slláč —
a avitál máj, vob — avitál, avij' srad' p. l. á.!

Uá, nugal ryokle saba obroz slojít,
a drak avij' jót to sloron dít, na lojít.
Dnes popruá máč, mladvoti. Tak, klat
zazurít a kstly', hájín' plaj' svěit,
v ten svěit, jéjž Tujé ryknašac otla
si stáol jysotto, av jímoy sallo,
v ten svěit, jony kříd se Ti jalko raj,
jalk' včín' stále' jaro, včín' máj.
Ač svěit tu není klanon jút Tuj' av —
Ty vial to, není, žélté prout ten avij' dev,
a na tučá' máč, úsměčl p. á. d. v. v. l. k. á. n. —
vial' g. á. n. ten d. á. v. e. k. j. é. v. s. é. m. o. d. i. k. a. n. i.!

XVII.

pláčeš, že je mrtvý můj? ²
 A jálo pilno! zrušitelarai
 při svatě lidstva poutě?
 Pál, rovně sánem, se poutě
 naž paktou! plorání!

Chvil' bych, až jidra, dolkaná,
 tčpneš, laičně, žong —
 já, Mária, paktě lidstva, žal —
 tati žong — ach, žali žong!

20. VILA V BECHLÍNĚ U ROUDNICE, V NÍŽ NERUDA PSAL SVĚ PÍSNĚ KOSMICKE

Šel jsem k vám, a mluvil jsem,
jako bych se s vámi znal,
můj přítel, můj bratře, mluvil jsem
a já jsem vás znám a poznám.

Šel jsem k vám, a k vám jsem přišel:
všech přišel, všech přišel,
jsem k vám přišel, k vám přišel,
jsem k vám přišel, k vám přišel!

Šel jsem k vám! k vám jsem přišel,
jsem k vám přišel, k vám přišel,
můj přítel, můj bratře, mluvil jsem
a já jsem vás znám a poznám.

Šel jsem k vám! k vám jsem přišel,
a k vám jsem přišel, k vám přišel,
jsem k vám přišel, k vám přišel,
jsem k vám přišel, k vám přišel!

Šel jsem k vám, k vám jsem přišel,
můj přítel, můj bratře, mluvil jsem,
můj přítel, můj bratře, mluvil jsem,
a já jsem vás znám a poznám!

✓ ✓	Legenda padrijonů. x	3
✓ ✓	Ballada krasná. x	2
✓ ✓	Ballada de l'olla. x	2
✓ ✓	Ballada zimní. x	3-4
✓ ✓	Ballada ptará - ptára! x	2
✓ ✓	Ballada cestlá. x	3
✓ ✓	Romance o Amaru zeyerě x	3
✓ ✓	Romance helgolandská x	3
✓ ✓	Romance italská. x	3
✓ ✓	Ballada p'edroničarů. x	8
✓ ✓	Romance třítkalová. x	4
✓ ✓	Legenda májová. x	3
✓ ✓	Legenda májová. x	2
✓	Ballada malobranová.	2
✓	Romance bílého.	
✓	Romance dvoj a tři p'itné!	
	✓ Ta p'itná.	
	✓ Tědruhá.	
✓	O krasu (Kras x / kras kras kras)	4
✓	O p'itné x	3

BALLADY A ROMANCE.

OD

JANA ŽERUDY.

(METRICKÝCH BESED ČÍSLO 1.)

—*—

V PRAZE.

KUMBLERŮVI; DR. JO. GRIGG & SO. VYDAVCI.
1853.

23. RUKOPIS ÚVODNÍHO MOTTA Z BALLAD A ROMANCI

Veliká slova pvoate,
tři tu bři zpranout,
z nš jall lidu roste.

24. TITULNÍ LIST PRVNÍHO VYDÁNÍ BALLAD A ROMANCI

Ballada horská

„Přelstě miz, halasitě, máš, sed ži rány, svíraš,
po sm' štěstí, žije, padej, předeš, osumra? —“
„Když hoj, oblévš, v tom, lidstka, tole
jinou, iro, d'jad, žer, štava, ž'kravě.“ —
„Přelstě miz, halasitě, máš, sed ži rány, svíraš,
jeli, oblévš, klava, halasitě, ž' štava? —“
„Když hoj, oblévš, v tom, lidstka, tole
jinou, iro, d'jad, žer, štava, ž'kravě.“ —

„Děti, ž' slaty, vyškocit, ž' p' osud, ž' štava,
„Když hoj, oblévš, v tom, lidstka, tole
jinou, iro, d'jad, žer, štava, ž'kravě.“ —
„Děti, ž' slaty, vyškocit, ž' p' osud, ž' štava,
„Když hoj, oblévš, v tom, lidstka, tole
jinou, iro, d'jad, žer, štava, ž'kravě.“ —

„Přelstě miz, halasitě, máš, sed ži rány, svíraš,
po sm' štěstí, žije, padej, předeš, osumra? —“
„Když hoj, oblévš, v tom, lidstka, tole
jinou, iro, d'jad, žer, štava, ž'kravě.“ —

„Děti, ž' slaty, vyškocit, ž' p' osud, ž' štava,
„Když hoj, oblévš, v tom, lidstka, tole
jinou, iro, d'jad, žer, štava, ž'kravě.“ —

„Přelstě miz, halasitě, máš, sed ži rány, svíraš,
po sm' štěstí, žije, padej, předeš, osumra? —“
„Když hoj, oblévš, v tom, lidstka, tole
jinou, iro, d'jad, žer, štava, ž'kravě.“ —

}

26. ANIČKA TICHÁ

I.

4.

100 zvalca — tak som tu — tak eda a sala
 som laster dal zivota suam —
 moj vobita prajitel de d'itla
 som de nite accident oland ?

Del najst moj pohlal tu adytle,
 a vobita moj kral post ~~...~~ vobita:
 kral vobita sud and vobita andy d'itla —
 vobita kral, and vobita vobita!

Kral and vobita vobita vobita
 vobita vobita vobita, vobita vobita:
 vobita vobita vobita — vobita vobita
 vobita vobita vobita vobita.

28. ALŠOVA ILUSTRACE Z R. 1893 K BĀSNĪ TAK ŽVOLNA — TAK SMUTNĚ — TAK SĀM A SĀM

"Pojd - pojd!" to ve vyšíd kdes volá
 a gubí se žalou pta. v sárkál;
 jít rozhlíd se; tenrd, urádkla,
 a máh' ucelly' káhiť uwell.

Et gace slyšm: "Pojd - an pojd" jž!
 nic vedléť smotat na munnraj:
 jít přelít jsi smotat konem
 a doand' sežeš blalyťoh kraj."

Ká' nastanchem, a sadre buď,
 a klaua klesá až a má,
 a pojídram káa lúgá klet'
 ty hráde' hroby, unyť klet'.

Se pravda! etas se planit mořem,
 nať slézat, stranyťoh horstau lam:
 zde zeľa nízky' pahobciell
 a za ním zeľa noua' gem!

Prostý motiv.
(k téžá skladbě.)

Smrt zvoní: „Kavčí! Čas je — čas!“
a po zastavených bězích čas.
Tahá dříve, na zvonění
že nikdy hodou není!

Mně líbí se: Vnuce držíme, mal.
a na zvon vyzpínám kudy zvoní,
někdy zvon se nehne ani.
Kam nepřejeli! Zima? Jaro?
Smrt po sousedce hřešit kdes
a já tu sálám na ni!

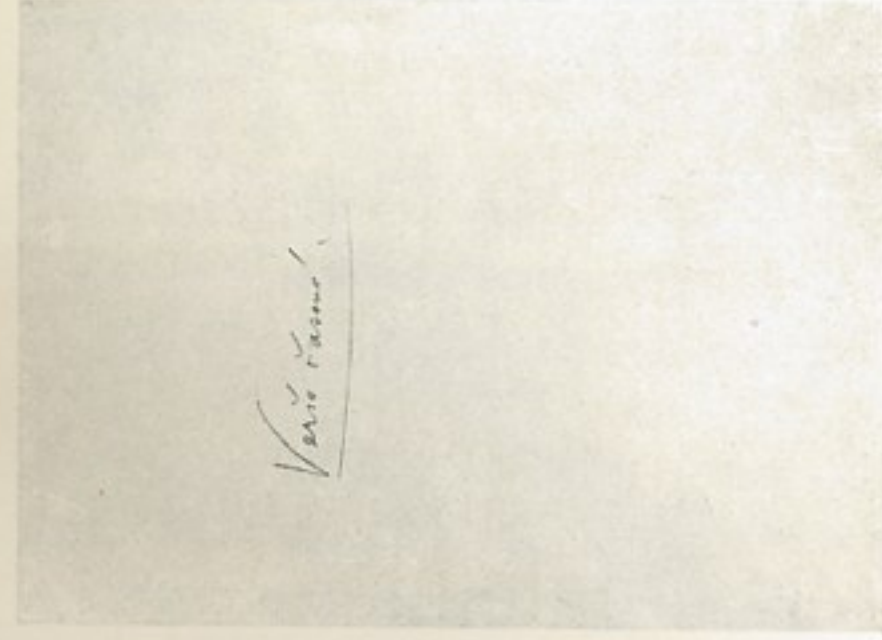
Podzimní

Sluníčko, ještě jím jedrou tál poskočí si
z hou, vyhledá níh do oblohy,
jál tenkrát, když z detské své postele
jím každého rána tál veselo
sue vyvíhání mlado' rody!

Sluníčko, ještě jím jedrou tál zasnojí se
tál opna, a bay ostyžku,
jál tenkrát, když s' své pozvednouť
a na tebe, sluníčko, polleďnouť
jím radouet' haze smichu.

Sluníčko, ještě jím jedrou tál zatají se,
jál tenkrát - prostu tebe -
když deno den, jákoby z úkolu,
jím t'odli své tam se pospolu
a kalam ná's sebe - sebe!

jmítaněti . . . si

32. TITUL SBÍRKY, KTEROU NERUDA PŘIPRAVOVAL

33. TITULNÍ LIST ZPĚVŮ PÁTEČNÍCH Z R. 1896

U nejsem Robert Thal, ne Douglas, jako psal,
však svou nohu rama vyjímá tít!
jím napřed se plác vystrý, ne koudou! věděl
tam, kde se vyjímá, slonůž, vyjímá tít! —
můj za svůj, k pětce, věd' čestě! tít!

U bitvou vystrýže, můj to rama svou
tít svou rama, slonůž, slonůž, rama tít,
a věd' že věd' slonůž, za tít slonůž! den,
za pětce slonůž, vyjímá tít, slonůž, slonůž, věd'
můj rama, tít, jím, čestě! rama!

To moje jím, věd' rama tít slonůž, věd'
slonůž, jím, věd' rama tít, slonůž, věd'
slonůž, tít, slonůž, věd' rama tít, slonůž, věd'
a věd' jím, slonůž, věd' rama tít, slonůž, věd'
slonůž, tít, slonůž, věd' rama tít, slonůž, věd'

U věd' rama tít, slonůž, věd' rama tít, slonůž, věd'
slonůž, tít, slonůž, věd' rama tít, slonůž, věd'
slonůž, tít, slonůž, věd' rama tít, slonůž, věd'
slonůž, tít, slonůž, věd' rama tít, slonůž, věd'
slonůž, tít, slonůž, věd' rama tít, slonůž, věd'

sklotta mych písní!

Leh' hratička zpívá se písničky,
jsem' najítel, a přičít' strážce;
my sloucháme hlava' svou' k tomu
a nepočít' jáz' se ná' věže.

Však někdy nás na prsa' zabalí,
a cítíme' u nás' náhle to chvilí,
a je' nás', že slyšíme' tam' dušičky' pláče,
jsem' prave' se z' slavníka' náče.

A k tomu' ta' táž' se' já' písní,
se' zvedá' a' hrdina' své,
a' paje' se' se' utváří' mysl' má'
já' se' tanou' v' hrdině' své.

Však v' prázdné' písničky' tu' nebi,
s' ná' letí, se' endre' ne' táž' —
a' endre' zase' a' sa' slavníka',
já' se' z' hrdině' se' k' hrdině' hláží.

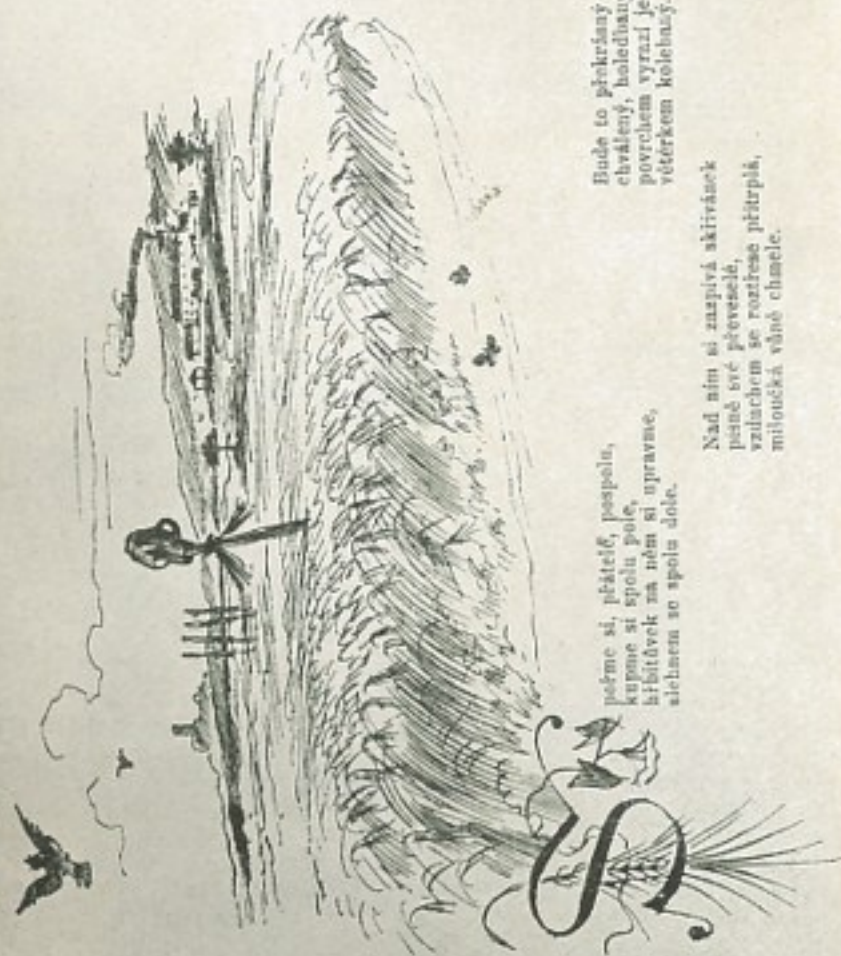
64/83
3

Li. Verneš

36. ALŠOVA ILUSTRACE K PIJÁCKÝM MOTIVŮM V ŠOTKU 1850

IV.
Dojemný.

pojme si, přátelé, pospolu,
kupme si spolu pole,
hřbitůvek na něm si upravme,
slehnem to spolu dole.

Bude to překrášný světa kout,
chválený, holoďanů,
povrchem vyrazí ječmíněček,
větrkem kolebaný.

Nad ním si zasypívá skřivánček
psaně své přiveselá,
vzlachem se rozřese pštřípák,
miloučká vůně chmele.

JAN KALVENT

KLEMPÍŘ

BÁSEŇ OD JANA NERUDY.

ILLUSTROVAL L. MAROLD

Je smutno zase v Čechách. Dusný mrak nás tíží,
kam oko pohledne, pych se zlobou se páří.
krk za krokem se zpupný Němec s Čechem sváří,
a horší doba ještě blíž a blíž se plíží.
Dřív také nebývalo v Čechách blahé shody,
však Čecha urazit se musel Němec stříci —
než o tom nedobře se mluví na ulici:
já myslím, abychom šli do hospody!

Pij, bratře! Byl jsi také v Chebu na své cestě?
Nu vidíš! Jméno Kalvent, po tak mnohém věku,
tam v živé paměti a v hujném lidu vděku,
Jan Kalvent, klempíř Čech, a v praněmeckém městě!
Jen vyslov jméno to a hned jsou kolem hody;
na každé tváři zablyskne se úsměv hravý,
prst vzdvihá se, ret šoulí se a chvatně pravi:
„já myslím, abychom šli do hospody!“

SEZNAM OBRAZOVÝCH PŘÍLOH

Obrazové přílohy se vztahují k celému souboru Nerudových básní v 1. i 2. svazku.

Frontispic: Jan Neruda v letech osmdesátých. Náčrt k portrétu od Maxe Švabinského z r. 1901.

1. Jan Neruda v letech padesátých.
2. Titulní list rukopisu (*R*) Hřbitovního kvítí s autorovým pseudonymem Janko Hovora. Viz Básně I, str. 585.
3. Titulní list Hřbitovního kvítí s vročením 1858, ve skutečnosti 1857. Viz Básně I, str. 584.
4. Rukopis (*R*) úvodní básně z Hřbitovního kvítí. Viz Básně I, str. 11 a 586.
5. Táž báseň v knižním tisku.
6. Obálka, do níž vkládal mladý Neruda (pseudonym Janko Hovora) své epické skladby. Viz Básně I, str. 593.
7. Titulní list prvního vydání Knih veršů s vročením 1868, ve skutečnosti 1867. Viz Básně I, str. 591.
8. Rukopis básně uveřejněné v almanachu *Máj* v r. 1858 pod titulem *O Šimonu Lomnickém*. Viz Básně I, str. 114 a 596.
9. Ilustrace k básni *Kolovrátek*, uveřejněné v *Obrazech života* v r. 1859. Viz Básně I, str. 107 a 596.
10. Barbora Nerudová, básníková matka, již je věnován cyklus *Matičky* v *Knížkách veršů*. Viz Básně I, str. 190 a 607.
11. Jan Neruda s Annou Holinovou.
12. Rukopis (*R*) první stránky cyklu *Anně*, věnovaného Anně Holinové. Viz Básně I, str. 202 a 608.
13. Rukopis (*r*) básně *Rád bych zapěl novou bujnou píseň* s titulem „Z básni Prokopa Zápolského“ zaslaný J. V. Fričovi pro jeho ženevský časopis *Čech*. Opravy v textu jsou provedeny rukou Fričovou. Viz Básně I, str. 307, 623, a Básně II, str. 423.
14. Básně *Rád bych zapěl novou bujnou píseň* a *A chce-li ještě, orude*, uveřejněné pod pseudonymem Prokop Zápolský r. 1861 v ženevském časopise *Čech*, vydávaném J. V. Fričem. Viz Básně I, str. 307, 312, 623 a 624.
15. Terezie Marie Macháčková, již Neruda věnoval v r. 1864 a 1865 několik básní. Viz Básně I, str. 382, 453, 635 a 647.
16. Jan Neruda v letech šedesátých.
17. Rukopis básně *6. únor 1865*, věnované T. M. Macháčkové.
18. Rukopis básně *Ke koučilu* z r. 1870. Viz Básně I, str. 503 a 654.
19. Rukopis (*R 1*) básně č. 17 (*Měsíček že je mrtvý muž?*) z *Pisní kosmických*. Viz Básně II, str. 33 a 349.
20. Vila v Bechlině u Roudnice, v níž Neruda psal své *Pisně kosmické*. Viz Básně II, str. 339.

21. Báseň č. 21 z Písní kosmických (*Jak lvové bijem o mlýže*) v t. zv. Roudnickém rukopise. Viz Básně II, str. 38 a 346.
22. První rozvrh Balad a romancí. Viz Básně II, str. 357.
23. Rukopis úvodního *motta* z Balad a romancí. Viz Básně II, str. 63.
24. Titulní list 1. vydání *Balad a romancí* v Poetických besedách r. 1883. Viz Básně II, str. 354.
25. Rukopis *Balady horské*. Viz Básně II, str. 67 a 359.
26. Anička Tichá, která inspirovala některé verše Prostých motivů. Viz Básně II, str. 368.
27. Rukopis básně *Tak zvolna — tak smutně — tak sám a sám* z Prostých motivů. Viz Básně II, str. 171 a 380.
28. Alšova ilustrace k téže básni z r. 1893.
29. Rukopis (AV) básně „*Pojď — pojď! — to ve výši kdes volá*“. Viz Básně II, str. 161 a 380.
30. Rukopis (r) „prostého motivu“ zaslaného v r. 1890 do Chrudimě pro Pamětní lístek k slavnosti ve prospěch Spolku českých spisovatelů beletristů „Máj“. Viz Básně II, str. 192 a 383.
31. Rukopis (AV) posledního „prostého motivu“ (otištěný v r. 1890). Viz Básně II, str. 193 a 383.
32. *Verše časové*, rukopis titulu sbírky, kterou Neruda připravoval. Viz Básně II, str. 384.
33. Titulní list 1. vydání Zpěvů pátečních z r. 1896. Viz Básně II, str. 384.
34. Rukopis básně *Za srdcem*. Viz Básně II, str. 205 a 393.
35. *Motto svých písní*, zapsané do památníku studentů píseckého gymnasia. Viz Básně II, str. 214 a 397.
36. a 37. Alšovy ilustrace k *Pijáckým motivům* v Šotku 1880. Viz Básně II, str. 228.
38. Maroldova ilustrace *Jana Kalventa, klempříře* ve Vilimkově Kalendáři Humoristických listů na rok 1890. Viz Básně II, str. 246.

SEZNAM BÁSNÍ

podle prvního verše

- A je-li knížka ta jak louka pestrá 249
 A kdybych našel slovo to 188
 Ach, bože, žena, jaký divný sklad 268
 Ach, jaké to blaho: poležet 15
 Ach, jedno živobytí truchlivé 288
 Aj, tamhle dřímavých jiskerek 56
 Atbény staré, hellenské 262
 Až planety sklesnou k Slunci zpět 58
 Až také já se tedy zakutálím 326
 Až umru, bratři, zas si sesedněte 231
- Ba věřím plně v stěhování duši 250
 Báječně krásný to přec byl sen 32
 Básníka žádám dnes mít nadšení 315
 Binokl na očích, v ruce hůl 118
 Bouř žene koráb u divokém běhu 80
 Bože, vyslyš prosbu moji 251
 Branou prošel chudý vandrovníček 103
 Buď požehnán, ty lístku první 126
 Buď spokojen, když z celé velké knihy 252
 Bůh žehnej našim žaludkům! 272
 Byl pevný koráb to a hrdě vzneslý 179
 Byl podvečer. My v poušti, na oasy kraji 208
 Byla rada kol božího trůnu 65
 Byla to zima překrásná! 117
 Byť cizí země krásna, byť i rájem byla 322
- Cizinec přišel. Honem sem židli! 281
- Co dále? Už nic! Ba pranic už! 311
 Co je tu anděličku 258
 Co myšlének jsme mívávali v podlebi 272
 Co na tom: čtyřicátý rok 319
 Co to vzdychá, heká, kašle 105
 Co už v tom mém živobytí dnů mi jako tráva svadlo 121
 Co v próze nebylo by nic 293
 Co vše mi vypráví ten les 137
 Co zbude ze života, drazi moji páni 283
 Což třepotá se to tu hvězdiček 16
- Čaroděj šel po silnici 82
 Čas oponou trhnul — a změněn svět! 77
 Červenc — parno! Vysvlečen 228
 „Čet jste již básně moje nové?“ — „„Ano, příteli! 252
 Čím člověk já ve světě kruhu jsem? 37
 Čtenář už uhod, co stalo se teď 308
 Čtenářky české jsou čtenářky pilné 252
 „Čti v očích lidských! Studuj, studuj lidi!“ 275
 Čtu ve měkké kůře březové 136
- Dám vám to, jak to v torbě mám 113
 Dej moji myslí dychtivé 249
 Dej, Pane Bože, Vondráčkovi zdraví 254
 Děj Země je krátce jen vyprávěn 48

- Den soudný! Zem se rozevřena
šklebí 241
- Den vznesl se z údolu; výš a výš
175
- Děk budiž vám, zlaté hvězdičky 42
- Dlážďení velké a nesjeté 293
- Dnes, matko, rozložím se as již
v plném květu 269
- Do padesáti jsem miloval 318
- Dostal as dobré spropitné 264
- Dřív tisk jsem knihy skok a skok
251
- Dřívější spojenci jsou láskou svou
tak skoupí 280
- Dvě uši dal nám bůh do šumného
zvuků moře 284
- Hej uvidíš, přírodo, uvidíš 127
- Hle — přemýšlí! A kývá klidně
hlavou 278
- Hned led, hned oheň, mrak a jas
267
- Holka se kaboní, začasto zavzdý-
chá 106
- „Host do domu, bůh do domu“
281
- Hrome, ten pohled — ta postava!
296
- Chceš lásku mou k ženám 270
- Chceš mezi dárky ve svůj zlatý den
328
- Chceš za široké drobné obdržeti?
274
- Chtěl věčně bych být jen jak pod-
ziměk 157
- Já hnal se pestrým, luzným za mo-
týlem 151
- Já miluju samotu: k poustevci
302
- Já naslouchal, když mladý párek
klekl 239
- Já nejsem Robert král, ne Doug-
las, jeho rek 205
- Já osaměl. Zrak můj zardělý 309
- Já poznal kdysi také člověka 256
- Já sestár, zkušen jsem, a takto dím
329
- Já u klece stojím a cukruju 299
- Já umírám láskou. Loučím se 143
- Já výskal a skákal a točil se 295
- Já zanevřel na svět a v samotu 120
- Jak dobře, že z ráje vyhnal nás 142
- Jak lvové bijem o mříže 38
- Jak nerádo se hoví dnů těch zvyku
317
- Jak ryzému srdci se pokoží zloba
275
- „Jak voda uplývá mládí — škoda,
ach věčná škoda!“ 276
- Jak zlomená lilie leží tu 183
- Jaro se ozvalo ve prsou 129
- Jazyk můj jde do dvojema 256
- Jdou ve poledním slunci 273
- Je k smíchu manžel, který prač-
kou, křikem 260
- Je smutno zase v Čechách. Dusný
mrak nás tíží 246
- Je tak teplo — je tak ticho! 139
- „Jed!“ — „Kam?“ — „Kam chceš,
jen z města ven!“ 160
- Jeden žije jako měsíc 276
- Jelení příkop sad rozkošný 302
- Jen kratičké zpívám si písničky 214
- Jen nečín tak pyšně a vzácně 267
- Jen pravý žid má pravý nos 259
- Jesenní kraj jsem, znavený 174
- Jinde-li slunce je — u nás je sníh
203
- Jistě ho také přijali 265
- Již lučina je zkosena 135
- Již na třetí měsíc o lásce své 266
- Již vím, proč Mladek ze Mšeni
260
- Již vyznám se ze všech hříchů
svých 51
- Jsem Čech, můj znak je lev! 236
- Jsem zaleknut, jako bych při hři-
chu 124

Jsi líbezná jako to zrosené 184
Jsi, slyším, milovnicí hudby též 328
Jsi zahalena dosud v slastném
ranním snění 320
Jsmo národ prý jen chudý. Díte
pravdu pernou! 282
Jsou krásná to léta, vid', milouneké
dítě 323
Jste obě teprv žití slastným na
úsvitě 324

Kam letíš, ty mladá myšlénko 191
Kde jen mám svůj rozum? Vždyť
přece vim 190
Kde jsem se to octnul! Veřejné ve
zahradě 122
„Kdo bohat, slyší o sobě jen lež,
však pravdu chudý“ 255
Kdo chceš být lidstva učitel 288
Kdo měkkým je, ten bídně mře!
45
Kdo neumí, ba spíš se umučí 254
„Kdo snáší ta červená vajlíčka?“
282
Kdy láska přilétá? 154
Kdyby moje milá 421
Kdykoli ptala se babička 128
Kdys Filištýny napad vztek 107
Kdys přišel telegramek úřad na
nebeský 280
Když dal osud píseň tobě — jen
ne dlouhou, jen ne dlouhou!
173
Když jenom z procházky se vra-
cím zase domů 330
Když jsem mlád byl — když jsem
mlád byl 172
Když k vám vesel hledím, zlatá vy
kuřátka 14
Když matka o své vdavekchtivé
dcři 253
Když nad střechou osad se zmítá
bouř 152
Když někdy po Praze se v drožce
drdám 253

Když po prvé jsi na očích mi
stála 327
Když se hory zelenají, modrým
květem prokvetají 215
Když v cizině steskem 284
Kmotře Hátě, sužované vdově
242
Konečně vyběhla ze brány 306
Koulely se, koulely 419
Král David v měsíci — nač prázd-
ný o tom štěbot 279
Král Karel s Buškem z Vilhartic
74
Kýs přišel cizinec v náš český kraj
217

Letí orel Velikán 420
Letní ty noci zářivá 13
Leť, malá jarní písničko 233
Líbezně tyto veršičky 305
Lidé si pořád šeptají 420
Liják se v okna boří 178
Loučení, ach loučení 421

Má poesie — dívčina 144
Mám jedno přání věčné, zrovna
jako dítě 284
Marná práce, marné lopocení 260
Matka jak pivoňka 266
Matka zdřimla na úsvitě 68
Měj každý štěstí nádobu 187
Měsíc mrtev. Při něm ve prodlení
34
Měsíček mrtvý — budoucnost 47
Měsíček, pěkný mládenec 31
Měsíček že je mrtvý muž? 33
Městečko puká, má svůj nový
vtipek 265
Mladý básník miloval ji 244
Mně dech se v hrdle ouží 123
Mně už se tu nelíbí. Ve čtvrtk
300
Moderní zbraň už stará zbraň 269
Moh by bez potůčků, i těch na nit
tenkých 276

- Můj milý český jinochu, já v srdci
svém tě nosím 274
- Můj národe, já беру tě již ve
ochranu! 279
- Můj ty bože, jaké divy 227
- My svobodní volní jsme jako pták
181
- Myslím, že malý Měsíček 50
- Na naši Kalvarii, v charém kříže
stinu 200
- Na návsi je převeselo! Polka sedí
v zlatých saních 97
- Na nové své boty klejem 253
- Na příklad tedy Diogén! 262
- Na tom panském poli 419
- Nač genia slavít 277
- Náš Boubín má šedivou čepičku
149
- Náš kraj se ženil dnes, bral oblohu
si slíčen 140
- Ne, ne — já nebyl žádným bílým
květem! 199
- Ne, ne, jen žádný dik! Má povin-
nost to pouze! 280
- Ne — nepij, holka, poruč raděj
230
- Nedbám o tě, má panenka 421
- Neděle byly však bez ceny 298
- Neděle, čtvrtky dřív bývaly
298
- Nenáležím k těm, již české šlechtě
naši 261
- Nesmějte se pavučince 141
- „No — pořádná hloupost!“ řekne
mnohý 287
- No — pusť zas džbánek, poslechni
231
- Nuž — dorostl jsem a hrdě dost
296
- Nuž tedy české slovo v pěkné 316
- Nymburku se mohu vyhnout 225
- Ó, já byl moudrý, to mohu říct!
304
- Oblaky Země jsou synové tkliví
36
- Otcové naši vše konali 261
- Ovšem tím stát se musilo 263
- Pan Bližný dobrák — cti jej, pani
Evo! 255
- Pan Šusta je před námi. Oči své
307
- Pan Šusta je před námi. Pěkný
chlap! 307
- Paprsku s Alkyony mé 24
- Patrone věci ztracených, ó svatý
Antoníne! 254
- Petr usne, sotva lehne 88
- Po celém Kanaánu víří svatby
ruch! 99
- Po lučině slz a vzdechů 94
- Po nebi hvězdíc je rozseto 20
- Pod lipou sedíme košatou 306
- Pod stromem muž si s mužem
tuze našikali 261
- Podzim je zde a krátký den 155
- Poeto Světe, co jsi aeon prožil
21
- Pohana tupou má jen zbraň! 273
- Pojď, dítě, nech mne libat bělost
tvého čela 257
- „Pojď — pojď!“ to ve výši kdes
volá 161
- Potulný mudrc kdys slova psal 59
- Pravda, já potácím se, vinem jak
zpilý 268
- „Proč nazýváš stále mne ‚andě-
lem?‘“ 270
- Proč vyhlíd jsem oknem teď k lesu
ven? 167
- Promluvme sobě spolu 52
- Přátelský kroužek náš při džbá-
nech 229
- Přec jen jsem kdysi hlavu sklonil
v smutku 170
- Přec musím — musím jedno tobě
řici 186
- Před půlnocí, po půlnoci 238

- Před skříní výkladní zde stojím
v zadumání 201
- Přede dvorem stará vrba 176
- Při sterých děti všikotu a lidských
houfů hluku 86
- Přijdou dnové, léta, věky, věkův
věky 54
- Přírodo, ty tuze krásná 235
- Pseudonymon chceš mít? — Po-
jmenuj Josefem se Egyptským
251
- Půlnoc s věže. Věž v plamenech
213
- Rád já chodím lučinami 234
- Raděj umřít beze slávy věnce 250
- Rukama lomila, po běhu chodila
85
- Řekla vlna k sestře vlně 177
- Řekněte mi, babičko má, cože
rány svírá 67
- Říp miluju. Je v řeči své tak přímý
277
- Samotinký sedím u Márinky 420
- Seděly záby v kaluži 39
- Slunce je hvězda proměnná 46
- Slunce je jak velký žernov, pánbí-
ček jim den svůj mele 138
- Sluničko, ještě jen jednou tak po-
skoč si 193
- Smrt zvoní: „Na vůz! Čas je —
čas!“ 192
- Snad jiní jinak uvidí 17
- Snad jiným zrovna je jak mně,
nechť mluví tedy za mnou 271
- Snad květy jsou na mé louce, jež
rodí i jiný luh 285
- „Snad pan...?“ — „...Tak jest.
A vy? — pan...!“ Čtyřicet
let 291
- Snem je arcit láska všechna 420
- Spi, Jezulátko, spi! 204
- Spořme si, přátelé, pospolu 230
- Srdce to lidské — ach bože, pre-
bože 206
- Stará šlechta, nová šlechta — stej-
né mravy, stejné rysy 289
- Stárnoucí lidstvo čte ve hvězdách
23
- Stáří když přiběvá 283
- Své čelo mi do okna vtlačila 165
- Svěcenou křídou čti a zviš 282
- Svíť slunce jasné ti v tvůj jara čas
325
- Šla Maria, šla do ráje 93
- Špatně dá se stolovat 420
- Ta slova klade péro moje k vám
324
- Tak krásna — a přece jen díblice!
182
- Tak! Teď je to se mne! Třicet let
312
- Tak tichá voda, hluboká a k smrti
smutná! 72
- Tak zvolna — tak smutně — tak
sám a sám 171
- Také jsem brzy pak hněval se 301
- Také to Slunce ohnivé 29
- Tam byly dvě labutě v jezírku 299
- Teď rozhodl jsem se tedy pevně —
neustupně — 233
- Teď v zrcadlo hledím a sobě
v zrak 119
- Ten jeden z piva cítí chmel a druhý
zase slad 265
- Ten rudý prapor náš s tím bílým
vedle polem 197
- Teprve srpen. S oblohy 145
- Těž mne kdys omamuje vášný
hřích jak blín 275
- Těž pánbůh milovník je „památ-
níků“ 258
- Těž romantiku měl údol ten 303
- Ticho. Pan Šusta by ovšem as 309
- To je zlaté posvěcení 419
- To jedno jediné ti přání nesu 321

- Tvé oko temné jezero 266
 Ty diš: „Teď věnuju se Apollonu
 cele!“ 250
 Ty jistě usmíváš se, Bože náš 271
 „Ty miluješ tedy? Viš, dobrý můj
 hochu“ 270
 Ty naše hodiny 153
 Ty srdce lidské, místě zpěvů
 všech 125
 Ty utýráš mne chladem svým 131
 Ty věčné hlasy proroků 57

 Ugo Bassi, mnich a republikán 79

 V bílé míse vodu vaří 91
 V očích mně cos světélkuje 168
 V pusté jsme nebeské končině 25
 Ve zlatém vzduchu včeličky 305
 Věřte, že také hvězdičky 19
 Vezmi maso skopcem dané 236
 Víno, jak známo, s člověkem 263
 Viš, co je muž? Ty nevíš to! 189
 Vlák chvíli už byl zase v plném
 spěchu 218
 Vlákénko pavoučí se hravě vzdu-
 chem třese 278
 „Vlast svou máš nade vše milo-
 vat!“ 43
 Vlny jdou vzhůru, vlny jdou dolů
 185
 Volím slovo prosté 63
 Však dejme tomu, že bychom se
 pozměnili 279
 Však nechtěl bych být jak ten pod-
 zimek 159

 Však někdy nás více si zaběhlo
 294
 Vše v Čechách je, čeho jen třeba
 281
 Všechno je na ženách hladké
 a jemné 269
 Všechny ty vířivé planety 28
 Vy zavítaly jste, jak pozdrav mládí
 321
 Vzhůru již hlavu, národe 44

 Z bouřného času jsme se narodili
 210
 Z těch obrů byl jeden můj miláček
 294
 Zde stojí. Krásný! Však nás také
 stál 283
 Zelená hvězdo v zenitu 49
 Zem byla dítětem; myslela 30
 Zem, sotva ji sluníčko ohřeje 130
 Znal jsem ji ještě tak maličkou
 166

 Že do Svaté se země ubíráte?
 Nuže 256
 Že praotec náš Adam 287
 Že skály již Země plameny 41
 Že spisovatel *.*, jak všichni
 lidé vědí 288
 Že šedivím, praví váš veselý
 smích? 156
 Žena přihlouplostí koketuje 274
 Žil jednou v Čechách smavý rek
 70

OBSAH

PÍSNĚ KOSMICKÉ 7

DODATEK K PÍSNÍM KOSMICKÝM 59

BALADY A ROMANCE

Balada pašijová	65
Balada horská	67
Balada dětská	68
Balada česká	70
Romance o Černém jezeře	72
Romance o Karlu IV.	74
Romance o jaře 1848	77
Romance italská	79
Romance helgolandská	80
Balada zimní	82
Balada stará — stará!	85
Balada tříkrálová	86
Romance štědrovečerní	88
Balada májová	91
Balada rajská	93
Balada o duši Karla Borovského	94
Balada o polce	97
Balada o svatbě v Kanaán	99

DODATKY K BALADÁM A ROMANCÍM

Balada malostranská	103
Romance dvě, a tuze pěkné	105
Romance biblická	107

PROSTÉ MOTIVY

JARNÍ	115
LETNÍ	133
PODZIMNÍ	147
ZIMNÍ	163

DODATKY K PROSTÝM MOTIVŮM

Mládenecká	181
Boženě Vlachové	182
Jarní	191
Zimní	192
Podzimní	193

ZPĚVY PÁTEČNÍ

„Moje barva červená a bílá“	197
Anděl strážce	199
Matka sedmibolestná	200
Ecce homo	201
V zemi kalichu	203
Ukolébavka vánoční	204
Za srdcem!	205
Láska	206
Ve lví stopě	208
Jen dál!	210

DODATKY KE ZPĚVŮM PÁTEČNÍM A JINÉ VERŠE O VLASTI

Staroměstská věž	213
Motto mých písní	214
Ku vzkříšení!	215
1886	217
V železničním kupé	218

VERŠE HUMORNÉ A SATIRICKÉ

I

Žalostný vzdech a ponížený dotaz	225
Povzdech krátkoušákův	227
Pijácké motivy	228
Jarní písně feuilletonistovy	233
Kuchynské recepty	236
Napomenutí	238
Já naslouchal, když mladý párek klekl	239

II

Adam	241
Kocourkovský kousek	242
Balada literární	244
Jan Kalvent, klempř	246

III

KNIHA EPIGRAMŮ

Prošlov ke knize epigramů	249
K bohyni Euterpé	249
Věřím!	250
Připomenutí	250
Básník demokrat	250
Evangelická skromnost spisovatelova	251
Pseudonym	251
Změna	251
Literární dloužky	252
Čtenářovi	252
Čtenářky české	252
Nedůslednost	253
Šlechtnost	253
Boty — lidé	253

Přání	254
Lítost	254
Modlitba	254
Otázka	255
Manželé Adam a Eva Blížní	255
Sliby	256
Scéna z ráje	256
Z tobolky cestovatelovy	256
Dítěti	257
Andělíčkové Murillovi	258
Životy svatých	258
Bursovní	259
„Poslední svého rodu“	260
Z modlitby horalovy	260
Podobenství	260
Pořádek	261
Shoda	261
Přízeň	261
Čili: Kam vede „svoboda obžerství“	262
Češpivo praví	265
Maloměstské	265
Rostlinná rodina	266
Žalomil zpívá	266
Modlitba	266
Do krásy	267
Konec světa	267
Žena	268
Le bouquet de l'amour	268
Parfum	269
Moderní zbraň už stará zbraň	269
To Adamovo žebro	269

Pravda!	270
Vzpomínka z mládí	270
Lidská opatrnost	271
Důvod příštího života	271
Jako na zemi tak i na nebi	272
Chuť	272
Na očích lidí	273
Hana a chvála	273
Stejná příčina — různý účinek	274
„Uč se moudrým býti!“	274
Drobné a široké	274
Slza	275
Zrcadlo	275
Lidské srdce	275
Otázka	276
Jiná otázka	276
Slunce a měsíc	276
Oslavy	277
Řip	277
Český výtečník	278
Česká politika	278
Nejlepší přítel	279
Kdys přišel telegramek	280
Naše pohostinství	281
Velkonoční	282
Chudoba	282
K+M+B+	282
Kriminál	283
Výhoda starých	283
Smutná bilance	283
Povzdech	284

Přání	284
Dvě drahá místa	284
Doslov ke knize epigramů	285

DODATKY KE KNIZE EPIGRAMŮ

My nebozí humoristé!	287
Praotec humoristů	287
Kuchaři	288
Štěstěna	288
Útěcha	288
Krev a voda	289

IV

Staří hoši	291
Letní vzpomínky	293

VERŠE PŘÍLEŽITOSTNÉ A DO PAMÁTNÍKU

Akademickému čtenářskému spolku	315
Knihářům našim	316
List do památníku	317
Janě Valečkové	318
Marii Lvové	319
Mařence Čelakovské	320
Fanče a Bertě	321
Boženě Fričové (Vzkaz ku dni 3.12. 1886)	322
Do tanečního pořádku	323
Miladě a Zdeně Čelakovské	324
Boženě Ulíkové	325
Josefě Hovorkové	326
Odoleně Nápravníkové	327
Miloslavě Vinklerové	328
Boženě Skálové	329
Anně Gabrielové	330

<i>Obrazové přílohy</i>	<i>za str.</i> 330
<i>Poznámky vydavatelovy</i>	331
<i>Plsně kosmické</i>	337
<i>Balady a romance</i>	354
<i>Prosté motivy</i>	367
<i>Zpěvy páteční</i>	384
<i>Verše humorné a satirické</i>	399
<i>Verše příležitostné a do památníku</i>	415
<i>Doplňky a opravy k prvnímu svazku Básní</i>	418
<i>Vysvětlivky</i>	424
<i>Doslov</i>	430
<i>Seznam obrazových příloh</i>	449
<i>Seznam básní podle prvního verše</i>	451

KNIHOVNA KLASIKŮ
SPISY JANA NERUDY

Svazek druhý

BÁSNĚ

II

*K vydání připravil a doslov napsal Felix Vodička
Graficky upravil František Muzjka*

*Spisy Jana Nerudy Fildl Ústav pro českou literaturu Československé
akademie věd. Hlavní redaktor Jan Mukolasecký. Editorial rada:
Miloslav Novotný, Albert Pražák, Felix Vodička. Vjkonní redaktoři
Karel Polák a Rudolf Skřivánek*

Vydalo Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, n. p.,
jako svou 552. publikaci v redakci krásné literatury. Praha 1956.
Odpovědný redaktor Jiř Širotek

Z nové sazby písmem garmond Garamond monotype vytiskly Brněn-
ské knihtiskárny, n. p., zikl. závod, Brno. Formát papíru 84 x 108 cm.
19,82 autorských archů (text 18,01 autorských archů, ilustrace 1,81
autorských archů), 20,25 vylisovačských archů — 38875/55/SV2
D/562103

*Náklad 7000 výtisků — Vydání první — Tiskárnická skupina 13/1.
Cena brož. 19,55 Kč, váz. 23,95 Kč
56/VIII-1*